erico verissimo

teiniagùa – frumoasa luzia

(timpul și vîntul, III)

Carte finanţată de Ministerul Culturii
din fondul alocat comenzilor de stat

erico verissimo

teiniaguá — frumoasa luzia
(Timpul și vîntul, III)

ROMAN

TRADUCERE ȘI NOTE DE MICAELA GHIȚESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1994
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Prima parte, *Continentul*, a trilogiei lui Erico Verissimo, *Timpul şi vîntul*, a apărut în „Biblioteca pentru toţi" în patru volume:

I. *Ana Terra* (cuprinzînd capitolele: *Conacul — I, Izvoarele, Conacul — II, Ana Terra*);
II. *Un anume căpitan Rodrigo* (*Conacul — III, Un anume căpitan Rodrigo, Conacul — IV*);
III. *Teiniaguá — Frumoasa Luzia* (*Teiniaguá, Conacul — V*);
IV. *Războiul* (*Războiul, Conacul — VI, Ismália Caré, Conacul — VII*).

Pentru această versiune toate drepturile rezervate Editurii Minerva (B.P.T.).

ISBN 973-21-0436-8

TEINIAGUÁ

1

În 1850 tîrgul Santa Fé a fost ridicat la rang de capitală a districtului, iar primul său magistrat, doctorul în drept Nepomuceno Garcia de Mascarenhas, originar din Maranhão, a venit să se stabilească împreună cu soția sa într-una din casele de zid pe care le construise recent colonelul Bento Amaral în strada Zdrențăroșilor. Era acest domn Nepomuceno un bărbat de statură mijlocie, care impresiona de la prima vedere prin sobrietatea gesturilor, a cuvintelor și a opiniilor. Umbla totdeauna îmbrăcat în redingotă neagră și doar arar se despărțea de bastonul său din lemn de castan. Cu ochii bulbucați și privirea stinsă, vocea voalată și tărăgănată, avea un aer de somnambul, accentuat și de mersul nesigur și cam obosit, pe care îl explica celor intimi prin faptul că avea picior plat. Magistratul acesta trecea drept bun latinist, destul de bun matematician și excelent jucător de șah. Era mason, îl adora pe Chateaubriand și în orele de răgaz compunea sonete.

Jucător integru, bărbat auster, noul magistrat din Santa Fé s-a impus de la bun început respectului și admirației localnicilor. Și s-a legat într-o asemenea măsură de meleagurile acelea cu un aer atît de sănătos și prielnic pentru soția sa, încît a hotărît să nu mai plece de acolo. Și, drept dovadă de stimă și

recunoştinţă faţă de tîrg şi localnici, a redactat şi tipărit pe spezele sale, într-o tipografie din Porto Alegre, primul *Almanah din Santa Fé*, apărut în ianuarie 1853, care conţinea informaţii despre topografia, geologia, fauna şi flora municipiului, pe lîngă un calendar complet, cu sfaturi pentru agricultori şi horticultori, ca şi numeroase pagini plăcute şi instructive de literatură şi umor, şarade, logogrife, enigme pitoreşti etc.

Almanahul se deschidea cu o descriere literară a oraşului, făcută de domnul Nepomuceno însuşi. Începea astfel: *„Tîrgul Santa Fé, capitala districtului São Borja, ce mi-a făcut nepreţuita onoare de a mă numi judecător, este una dintre florile cele mai frumoase din grădina locală. Situat pe trei coline şi înconjurat de cîmpii unduioase, îi aminteşte călătorului de o iesle simplă, dar plină de har. Minunat înzestrat de natură, aerul său bun şi apele cristaline sînt propice longevităţii, motiv pentru care mulţi localnici, în general cu obiceiuri rafinate, depăşesc nouăzeci de ani, cum a fost cazul extraordinar al sclavului negru cunoscut sub porecla Sinhô d'Angola, care a trăit mai bine de un secol, şi cel al căpeteniei indiene Fongue, care a văzut lumina zilei în reducţia Santo Angelo prin anul 1750 şi mai trăieşte şi astăzi pe aici, în deplină folosinţă a facultăţilor sale mintale.*"

Almanahul mai oferea cititorilor săi un *„rezumat istoric"* asupra tîrgului, al cărui întemeietor a fost *„un venerabil cetăţean, colonelul Ricardo Amaral, primul care a populat cîmpurile acestea, un* bandeirante *în adevăratul înţeles al cuvîntului, şi care a murit vitejeşte în legendara luptă de la Pasul Potîrnichilor"*. Urma o referire de zece rînduri la fiul lui Ricardo, Francisco Amaral, *„fondatorul aşezării Santa Fé"*, şi apoi o pagină întreagă dedicată nepotului său, colonelul Ricardo Amaral Neto, *„care a contribuit atît de mult la extinderea municipiului, fiind primul preşedinte al Camerei"*. După enumerarea calităţilor morale ale lui Ricardo Amaral Neto şi a faptelor sale pe timp de pace şi de război, biografia se încheia astfel: *„... iar în 1836 a căzut vitejeşte, cu arma în mînă, în*

propria sa casă, apărînd legalitatea". La sfîrşit mai erau trei pagini dedicate personalităţii colonelului Bento Amaral — „*actual şef politic al municipiului, deputat în Adunarea Provincială, adevărat bărbat al lui Plutarh care perpetuează în timp şi în admiraţia contemporanilor un nume onorat şi o tradiţie de virtuţi civice şi private.*"

Almanahul a circulat în Santa Fé şi împrejurimi, unde a fost citit, comentat şi apreciat. Şi, datorită datelor statistice şi a informaţiilor cuprinse în el — culese cu scrupulozitate de către Nepomuceno însuşi — au aflat locuitorii din Santa Fé că tîrgul lor poseda acum şaptezeci şi opt de case, dintre care unele din scînduri şi altele de zid, şi treizeci de colibe acoperite cu paie; şi că populaţia atingea şase sute treizeci de suflete. Mai informa judecătorul Nepomuceno că Santa Fé avea patru magazine bine aprovizionate, un oficiu poştal — „*dar corespondenţa, spre regretul nostru, soseşte doar o dată pe săptămînă*" —, o brutărie, o şelărie şi o tîmplărie. „*Ştiinţa lui Hipocrat este reprezentată printre noi de eruditul doctor Carl Winter, originar din Germania şi absolvent al Facultăţii de Medicină a Universităţii din Heidelberg, şi care s-a stabilit în acest tîrg din 1851, dată cînd şi-a prezentat scrisorile de acreditare municipalităţii noastre. Nu putem să nu-l menţionăm şi pe dragul nostru Clotário Nunes, medic homeopat foarte apreciat, şi pe tămăduitorul cunoscut în popor drept Zé cu Pilulele, foarte căutat datorită ierburilor sale medicinale ale căror taine spune că le-ar fi învăţat de la un anumit trib de indieni din care se pare că ar descinde.*"

O foarte bună impresie a produs şi capitolul din almanah în care Nepomuceno amintea războaiele la care luaseră parte fiii tîrgului Santa Fé. „*Tîrgul nostru (şi aici cer permisiunea de a folosi posesivul* nostru, *de vreme ce mă consider un localnic de inimă, dacă nu din naştere) a plătit un tribut greu de sînge şi eroism pe altarul patriei. Numeroşi au fost ofiţerii şi soldaţii pe care i-a dat pentru bătăliile al căror teatru a fost această Provincie, şi se poate spune fără exagerare că nu a existat generaţie să nu fi cunoscut cel puţin un război. La luptele civile*

ce timp de zece ani au însîngerat solul generos al Continentului au luat parte mulți localnici, înrolați fie în oștile Zdrențăroșilor, fie în forțele legaliste. Nu este rolul meu, ca magistrat și ca om opus patimilor politice, să manifest simpatii sau să lansez diatribe. Ce a fost în trecut e mai bine să se uite decît să se amintească, deoarece o luptă fratricidă este de o mie de ori mai cumplită decît războaiele dintre națiuni. Grație Arhitectului Suprem al Universului, soarele păcii a răsărit binefăcător la orizontul Provinciei, iar inamicii de ieri și-au dat mîna și au reînceput să conlucreze pentru gloria Patriei comune. Dar, vai! nici nu se cicatrizaseră bine rănile deschise de războiul civil, și din nou frații noștri erau smulși din căldura căminelor și din munca lor pașnică, fiind convocați de trîmbița de rău augur a războiului. Rosas[1]*, tiranul argentinian, amenința integritatea Braziliei noastre, și se impunea înfruntarea acestei amenințări. Și astfel, locuitorii din Santa Fé și-au format iarăși batalioanele de voluntari și, în lupta aceasta care, deși relativ scurtă, nu a fost mai puțin crudă, numeroșii fii ai tîrgului nostru au acționat într-un mod deosebit. Printre ei se cuvine să fie evidențiat tînărul Bolívar Terra Cambará, fiul unui soldat neînfricat, căpitanul Rodrigo Severo Cambará, mort eroic într-o luptă purtată chiar în tîrg la începutul lui 1836. Bolívar, acest tînăr viteaz al cărui nume pare să poarte în el un destin glorios, și-a condus călăreții într-o șarjă de lance, nimicind un careu inamic și smulgînd, el personal, drapelul argentinian din mîinile unui adversar! Acest act de bravură i-a adus înaintarea la gradul de prim-locotenent, și o citare specială pe ordinul de zi.*"

Anecdotele din *Almanah* au fost foarte apreciate, ca și poeziile, cîteva datorate chiar lui Nepomuceno, precum și altor poeți celebri ca, de exemplu, Camões, Tomaz Antônio Gonzaga

---

[1] Manuel Ortiz de Rosas (1793-1877), dictator argentinian, îndrăzneț și sîngeros, care a exercitat timp de douăzeci și trei de ani o putere despotică. Provocînd de mai multe ori Brazilia, aceasta i-a declarat război. Învins la Monte Caseros de forțele braziliene, argentiniene și uruguayene (1853), Rosas a fugit în Europa, unde a murit uitat.

și Gregório de Matos. În „cheia de aur" a unuia din sonetele sale, judecătorul conchidea cu rime bogate că, sub catifeaua trandafirului, uneori se ascunde o țeapă.

Curînd după apariția *Almanahului*, sonetistul a avut prilejul să simtă pe propria-i piele adevărul înțepător al versului său. Da, a reflectat magistratul, anuarul putea fi comparat cu un trandafir frumos și parfumat care îi delecta pe toți prin culorile și mireasma sa. Dar purta în el un spin ascuns și neașteptat: articolul intitulat „Reședințele din Santa Fé", întocmit tot de el, sub pseudonimul Atala. Pagina aceea, scrisă cu sinceritate și fără nici cea mai mică intenție de a ofensa ori a critica pe cineva, îl supărase și enervase pe colonelul Bento Amaral. Nefericitul eseu se ocupa de conacul pe care un oarecare Aguinaldo Silva îl construise în Santa Fé. După ce a menționat simplitatea rustică a majorității caselor din partea locului și a elogiat soliditatea și sobrietatea căsoaiei de piatră a familiei Amaral, *„atît de încărcată de evocări istorice"*, Atala a scris: *„Orice străin sosit în tîrgul nostru va rămîne fără îndoială cu gura căscată în fața unei minuni arhitectonice rivalizînd cu cele mai frumoase coonstrucții pe care le-am văzut în Rio Pardo, în Porto Alegre și chiar în Capitală. Ne referim la casa-conac pe care domnul Aguinaldo Silva, cunoscut crescător de vite din municipiul nostru, a construit-o recent în Piața Catedralei, pe un teren de colț cu fațada de circa 70 m și un zid de 132 m în adîncime. Această reședință magnifică trebuie să constituie un motiv de legitimă mîndrie pentru locuitorii din Santa Fé. Are două etaje și o mică mansardă, iar pe fațada ei albă se detașează cercevelele albastre ale ferestrelor-ghilotină, dispuse într-un șir de șapte la etajul superior, cea din centru — mai lată și mai înaltă decît celelalte — fiind împodobită cu un balcon de fier cu preafrumoase arabescuri; sub acest balcon, la parter, se află ușa înaltă din lemn scump, avînd de fiecare parte cîte trei ferestre identice cu cele de sus. În aripa stîngă a conacului, pe aliniamentul fațadei, vedem un impunător portal din fier forjat străjuit de două coloane îmbrăcate cu arătoase* azulejos

portugheze în culorile alb, albastru și galben, și avînd menționatele coloane în vîrful lor două vase de piatră meșteșugit cioplite. Terenul, la care se ajunge prin acest portal, este împrejmuit cu un zid înalt și gros care, ca să spunem așa (iertată fie-ne îndrăzneala imaginii) strînge casa ca într-un clește. Efectul este destul de frumos, deoarece «Conacul» (așa este cunoscută în tîrg reședința) amintește de acele palate strămoșești, rămase de la străbunii noștri lusitani. Nu trebuie să uităm alt colț de încîntare, reprezentat de întinsa livadă alcătuită din arbori de umbră și fructiferi, cum ar fi portocalii, piersicii, guabirobeiras[2], *frumoase tulpini de* primaveras[3], *arbori de scorțișoară, magnolieri și un splendid și trufaș gutui de India.*

Invitați cu multă amabilitate de domnul Aguinaldo Silva să-i vizităm reședința, am putut constata că ea este împărțită în optsprezece încăperi mari, foarte bine aerisite și luminate, și destul de înalte; și că ușile care despart aceste încăperi unele de altele se termină în arc, cu banderole cu geamlîc în culorile galben, verde și roșu. Mobilele, din lemn de jacarandá[4] *autentic, foarte grele și severe, au aparținut, după cum ne-a informat domnul Silva, unei case senioriale din Recife, fiind aduse de acolo la Porto Alegre cu o ambarcațiune, iar din această ultimă localitate pînă aici cu ajutorul căruțelor."*

Articolul se încheia cu un paragraf care, ca să spunem așa, constituia vîrful spinului trădător: *„Prin urmare, conacul domnului Aguinaldo Silva ar fi un edificiu demn de a găzdui pînă și pe Maiestatea Sa Dom Pedro al II-lea[5], în caz că scumpul nostru Împărat ne-ar face suprema onoare de a vizita Santa Fé."*

---

2 Denumire a diferite specii de mirtacee din Brazilia.

3 Arbust brazilian.

4 Denumire a diferiți arbori brazilieni al căror lemn se folosește în tîmplăria de lux.

5 Cel de-al doilea împărat al Braziliei, a domnit între anii 1831 și 1889.

Ei bine, acest articol, scris cu un entuziasm inocent și dezinteresat, îl înfuriase pe colonelul Bento Amaral.

— Asta-i bună! a exclamat el într-o zi în prăvălia lui Alvarenga. Împăratul, găzduit în casa lui Aguinaldo! Asta-i grozavă! O idee atît de stupidă nu putea ieși decît dintr-un cap sec ca al lui!

S-a făcut roșu tot și a simțit cum începe să-l mănînce cicatricea în formă de *P* care îi însemna unul din obraji. Părintele Otero, venit la prăvălie să cumpere un plasture, a auzit explozia lui de furie și, cum era prieten cu judecătorul, cu care avea obiceiul să joace lungi partide de șah (deși îl știa francmason), s-a aventurat:

— Domnul Nepomuceno nu s-a gîndit la nimic rău cînd a scris asta, domnule colonel...

— Nu știu dacă s-a gîndit la ceva bun sau rău, a replicat celălalt, ațintindu-și privirea furioasă asupra feței galbene a vicarului. Ce știu eu e că a scris asta. Ar fi trebuit să-și dea seama cine e Aguinaldo Silva.

Și-a dres glasul, mînios, și a scuipat pe jos.

2

Dar, la drept vorbind, în Santa Fé nu știa nimeni cu certitudine cine era Aguinaldo Silva. Desigur, după intonație, se vedea imediat că e originar din Nord. Chiar el declarase că s-a născut în Recife; ceea ce nu povestea, dar ceilalți murmurau, era faptul că fusese obligat să fugă de acolo, cu mulți ani în urmă, fiindcă își ucisese nevasta și pe bărbatul cu care îl înșela ea. „Asta nu-i o crimă", observase într-o zi Alvarenga, în prăvălia căruia nordistul era un bun client. „Un bărbat cu simțul onoarei nu putea face altceva." Dar cei ce cunoșteau povestea în toate amănuntele pretindeau că dublul asasinat fusese premeditat. Descoperind că nevasta îl înșeală, Aguinaldo o obligase să-și dea întîlnire cu amantul în chiar dormitorul ei. Simulase o călătorie,

dar rămăsese ascuns sub pat, și sărise la un moment dat din ascunzătoare ca să-i înjunghie cu cuțitul atît pe amant cît și pe femeie. În drama aceasta exista și un detaliu de un grotesc tragic, pe care bîrfitorii îl foloseau drept poantă umoristică a cazului: „Bărbatul tocmai se despuia cînd a ieșit Aguinaldo de sub pat. Nefericitul nici n-a avut timp să spună «au»: cuțitul soțului i-a sfîșiat pîntecele". Rîsete. „La sfîrșit, cred că nici nu știa dacă își ține izmenele sau mațele." Pauză dramatică. „Dar atît izmenele cît și mațele au căzut pînă la urmă pe jos." Noi rîsete.

Acestea erau poveștile care circulau prin Santa Fé. Dar nimeni nu știa nimic cert. Se mai spunea de asemenea că, după ce trăise cîțiva ani în Rio de Janeiro și în Curitiba cu nume schimbat, Aguinaldo venise în Provincia São Pedro, unde, în timpul războiului civil, umblase cînd cu trupele Zdrențăroșilor, cînd cu forțele legaliste, după cum îi convenea. Cei care îl cunoșteau bine îl descriau ca pe un om viclean, cu ochiul format pentru afaceri, și care, obsedat de teama să nu fie păcălit și știind că cel mai bun mijloc de apărare este atacul, era permanent preocupat să-i înșele pe ceilalți. Scund, cu picioarele foarte scurte pentru toracele său anormal de dezvoltat, era puțin ghebos și avea înfipt pe umerii lați și osoși un cap triunghiular, cu gîtul scurt, și o față de țap, accentuată de ciocul cărunt. Era urît, dar de o urîțenie atrăgătoare și simpatică, datorită oarecum vocii cu inflexiuni catifelate și muzicale. În pofida culorii gălbui a feței, avea o sănătate de fier și, la șaptezeci și doi de ani, încă mai mergea cu vitele la pășunat, dormea în aer liber, și își înălța tabăra cu entuziasmul și eficiența unui tînăr de douăzeci. Mult timp Aguinaldo refuzase să se îmbrace ca un *gaucho* din Provincie. Își păstrase vestimentația de piele a văcarilor din Nord-Est — ceea ce îi adusese de multe ori neîncrederea și atitudinea neprietenoasă a continentalilor — și chiar și acum cînd se îndurase să o părăsească în favoarea pantalonilor albi, a mantiei și a *poncho*-ului, tot mai purta pălăria de pădurean, cu borul ridicat care, așa cum spunea judecătorul Nepomuceno, îi dădea un aer napoleonian. Aguinaldo iubea banii, dar nu era

cărpănos. Îi plăcea să-și invite prietenii „la mîncare și băutură", îi ajuta pe nevoiași, și era generos cu acoliții săi, peoni și subalterni. Cînd își făcuse apariția în Santa Fé, în anul cînd s-a semnat pacea între Zdrențăroși și legaliști, făcuse o foarte proastă impresie. Venise ca un cercetaș, călare pe un cal slab și șchiop, părînd că vrea să le arate tuturor punga doldora de galbeni. Prin tîrg a și început să se murmure că Aguinaldo descoperise o *salamanca* pe acolo, spre São Borja. „*Salamanca*? Baliverne! replicau alții. Ăștia-s bani de contrabandă. Îi cunosc după miros." Și într-o zi, la o partidă de *bisca* în casa lui Alvarenga, părintele Otero a comentat: „Orice-ar fi, nu par bani curați". Dar cei care aveau nevoie de credit pentru afacerile lor nu se sinchiseau să cerceteze originea acelor *patacões*, *cruzados* și uncii de care dispunea Aguinaldo Silva, cînd s-a stabilit el într-o colibă de pe lîngă Santa Fé și a început să împrumute bani cu dobîndă mare. Cînd știa că un agricultor sau crescător de vite are dificultăți financiare, îl căuta, lingușitor, și îi oferea bani cu împrumut, cerîndu-i drept garanție pămînturi sau vite de o valoare ce corespundea, în general, cu dublul sau triplul capitalului împrumutat. Dacă omului îi reușeau afacerile, bănuții se întorceau în buzunarul lui Aguinaldo, înmulțiți cu dobînzi grase. Dar dacă venea ziua scadenței și datornicul nu era în stare să-și lichideze datoria, Aguinaldo, cu același zîmbet prietenos pe buze, fără nici cea mai mică duritate în vocea melodioasă, executa ipoteca. Așa s-a făcut că, o dată cu trecerea anilor — timp în care a avut și multe cirezi pe care le-a vîndut pastramagiilor — Aguinaldo a pus stăpînire pe numeroase proprietăți din Santa Fé — inclusiv cea a lui Pedro Terra — și și-a înmulțit averea într-o asemenea măsură, încît se spunea că e la fel de bogat în pămînturi, vite și bani pe șin ca însuși Bento Amaral.

Foarte bisericos, Aguinaldo se ducea la liturghie în fiecare duminică și făcea danii Bisericii. Părintelui Otero îi plăcea să-l audă istorisind povești din pădurile pernambucane despre militari lăudăroși, metiși viteji, lupte familiale și case lovite de trăsnet,

și se minuna să-l vadă pe indigenul acela analfabet narînd cu atîta fluență și culoare, ba chiar cu o anume savoare literară.

Mai era foarte vădit în Santa Fé interesul pe care Aguinaldo Silva îl purta unor tineri din partea locului, și anume lui Bolívar Cambará și Florêncio Terra. Stînd odată de vorbă cu părintele Otero, Aguinaldo îi spusese:

— Băieții ăștia sînt ca și fiii mei. Știi, părinte vicar, eu i-am pierdut pe toți ai mei. Din toată familia nu mi-a rămas decît o nepoată, Luzia, care învață într-un pension în Capitală. Vreau să aibă parte de ce n-am avut eu și nici părinții ei. Numai tot ce-i mai bun și mai mult.

Iar într-o zi cînd vicarul și Aguinaldo s-au întîlnit în piață, sub smochin, stînd de vorbă și privind Conacul, în timp ce lucrătorii îi văruiau fațada, părintele Otero a întrebat:

— Iartă-mi întrebarea, amice, nu crezi că-i cam mărișor Conacul pentru o familie atît de mică? Doar ai spus că n-ai decît o nepoată.

— Am spus. Dar să admitem cazul că Luzia o să se mărite într-o zi și o să aibă copii. Iar copiii Luziei or să se căsătorească la rîndul lor și or să-și întemeieze o familie. Vreau să-mi adun toate neamurile la Conac...

A rămas o clipă pe gînduri, privind casa. Pe urmă s-a lăsat pe vine, după obiceiul pădurenilor, și a început să fărîmițeze tutun. Și în poziția asta, cu o pănușă de porumb după ureche, i-a povestit părintelui că într-o zi, cînd era copil, văzuse o scenă pe care nu a mai putut-o uita niciodată: un proprietar de fabrică de zahăr își netezea barba albă și zîmbea în capul unei mese lungi la care ședeau așezați, mîncî: d și sporovăind, cei douăzeci și ceva de membri ai familiei sale — fii, fiice, gineri, nurori, nepoți... Din clipa aceea, Aguinaldo hotărîse să muncească precum o vită de povară, ca să aibă și el într-o zi o casă și o familie mare, cu masă îmbelșugată și veselă.

— Dar Dumnezeu n-a vrut să-mi văd familia reunită, a murmurat el, răsucindu-și țigara. I-a ucis pe toți, unul cîte unul...

A ridicat ochii la vicar, a stat să-l privească vreo cîteva secunde, și pe urmă a murmurat:

— N-am fost niciodată la spovedanie, părinte, dar am să-ți povestesc un secret pe care nu l-am destăinuit nimănui vreodată. A rîs. Nu știu de ce-ți spun asta, dar mi-a venit așa...

A tăcut o clipă, privirea i s-a pierdut peste cîmpuri. Pe urmă, cu glas scăzut, șuierat, uitîndu-se pe furiș în dreapta și în stînga, a povestit:

— Luzia nu-i nepoata mea cu adevărat. Am luat-o dintr-un orfelinat, cînd era încă în scutece. Era orfană de tată și de mamă. Dar am crescut-o ca pe nepoata mea. Omul nu poate să trăiască fără nimeni de-al său, nu-i așa, părinte?

Vicarul a clătinat din cap în semn că nu. Iar omul din Nord a adăugat:

— Ea nu știe adevărul. Crede că e chiar nepoata mea.

Părintele Otero a rămas pe gînduri și după aceea a spus:

— Nu te descuraja, domn' Aguinaldo. Încă mai ești în puteri și, dacă Luzia se mărită, Conacul se poate umple de copii în doar cîțiva ani.

— Dacă am să trăiesc pînă atunci.

— Ai să trăiești, firește, dacă o vrea Dumnezeu.

Aguinaldo a închis un ochi, a adormit parcă o clipă pe aceste ultime cuvinte și în cele din urmă a întrebat:

— Dar oare Bătrînul chiar o să vrea?

Din conversația asta, Biserica s-a ales cu altă danie grasă. Vicarul a primit-o zîmbind și reflectînd așa: indigenul ăsta își închipuie că poate cumpăra favorurile lui Dumnezeu. Dar a binecuvîntat banii pernambucanului, fiindcă avea nevoie de ei ca să adauge niște acareturi casei parohiale și să procure sfeșnice noi pentru altarul principal.

Cînd Luzia a părăsit pensionul și s-a mutat la Santa Fé, unde a devenit „stăpîna Conacului", toți au fost de părere că, mai mult ca oricine, merita acest titlu. Și, vreme îndelungată, nepoata lui Aguinaldo Silva a fost subiectul preferat al

discuţiilor din tîrg. Femeile îi cercetau rochiile, pieptănăturile, „manierele orăşeneşti", dar, sfioase, nu aveau curajul să se apropie de nou-venită, cuprinse de o mare timiditate şi de un sentiment de inferioritate. La multe din ele stingherea se transforma în ostilitate; la altele lua forma bîrfei. Luzia era bogată, frumuşică, ştia să cînte la ţiteră — instrument pe care puţină lume sau chiar nimeni din tîrg nu îl auzise vreodată —, recita versuri, avea o caligrafie frumoasă, şi citea chiar cărţi. Cei care găsiseră că Santa Fé nu-şi putea permite luxul de a avea un conac ca al lui Aguinaldo, adăugau acum că tîrgul nu putea „comporta" nici o tînără ca Luzia. Pentru cîţiva taţi de familie severi, tot ceea ce era şi avea străina aceea constituia o extravaganţă ostentativă care îi şi ofensa într-o oarecare măsură. Iar cînd o vedeau pe Luzia îmbrăcată în rochiile ei de dantelă, cu talia foarte fină şi fusta largă; cînd aspirau parfumul pe care îl emana, nu-şi puteau înfrînge impresia că nepoata pernambucanului este o „femeie pierdută" şi prin urmare un exemplu primejdios pentru celelalte fete. Pe de altă parte, trecutul sumbru al lui Aguinaldo nu contribuia cu nimic la ameliorarea situaţiei tinerei fete. Bărbaţii aceia, de un realism aspru, se uitau la Conac şi locatarii lui ca la nişte intruşi şi spuneau pînă la urmă: „Asta nu-i a bună".

Tinerii din tîrg, deşi se simţeau atraşi de Luzia, conchideau aproape toţi că nu este tipul de femeie ce şi l-ar dori de soţie. Fata le inspira o teamă nedesluşită şi aproape inexplicabilă, pe care şi-o rezumau de obicei în sinea lor printr-o frază: „Nu m-am născut ca să port coarne". Totuşi, din clipa cînd sosise fata, Bolívar Cambará şi Florêncio Terra au fost fascinaţi de ea, au înconjurat-o cu atenţii şi nu pierdeau nici un pretext ca să viziteze Conacul. Dar făceau asta fiecare în felul său. Bolívar nu îşi ascundea simţămintele: se arăta cum era de fapt — lacom, pătimaş, exploziv. Florêncio, în schimb, se menţinea rezervat, tăcut, dar de o fidelitate de cîine; se comporta, în fond, ca un căţeluş trist care — temîndu-se sau ştiindu-se neiubit de stăpînă — se mulţumea să stea deoparte şi s-o contemple cu priviri

calde și lungi, pline de o iubire devotată, ce însă nu îndrăznea să se exprime.

Aguinaldo pricepuse totul din primul moment și observa, încîntat, felul cum îi trata nepoata lui pe cei doi băieți: rîzînd de amîndoi, dînd atît unuia cît și celuilalt speranțe pe care singură le spulbera după cîteva zile sau ceasuri cu un gest, un cuvînt ori cu o ridicare din umeri.

Cum era și firesc, știrea s-a răspîndit repede prin tîrg: Bolívar și Florêncio, veri primari și prieteni din copilărie, erau îndrăgostiți de Luzia Silva. Pe care din ei avea să-l aleagă fata?

— Îl alege pe Florêncio, spunea unul, fiindcă e preferatul Bătrînului.

— Ba nu. Preferatul lui Aguinaldo e Bolívar, afirma altul.

— Dar, în fond, cine e preferatul fetei?

— Sigur că amîndoi! glumea răutăcios un al treilea. Are ochi de femeie nesinceră.

— Dar nu se poate mărita cu amîndoi...

— Ueee... Se mărită cu unul și și-l ia drept ibovnic pe celălalt. Persoanele din orașele mari n-au nici un pic de rușine.

Într-o zi, cineva a spuns:

— Florêncio și Bolívar or să se încaiere pînă la urmă. Păcat. Veri primari... au crescut împreună ca unghia și carnea. Și e destul să vină o ștoalfă străină...

— Dar nu-i o străină. S-a născut în Pernambuco.

— Ce știu eu! Dacă nu-i de pe Continent, pentru mine e străină.

La începutul lui 1853, cînd locuitorii din Santa Fé încă mai comentau almanahul judecătorului Nepomuceno, s-a răspîndit prin tot tîrgul știrea că Luzia se va mărtia cu Bolívar Cambará.

Un localnic bătrîn, care îl cunoscuse pe căpitanul Rodrigo, a murmurat:

— Dacă băiatul seamănă cu taică-său, mi-e milă de fată...

Dar altul, cunoscător al poveștilor care circulau în legătură cu trecutul lui Aguinaldo, a replicat:

— Dar dacă fata seamănă cu bunica, or să fie chit amîndoi.

3

S-a deşteptat tresărind, simţind că scosese un ţipăt. A sărit din pat maşinal şi a rămas în picioare în mijlocul camerei întunecate, buimăcit ca unul care se vede deodată lipsit de memorie şi nu ştie nici cine e, nici unde se află — dar presimte că ceva teribil este pe cale să se petreacă.

„Fiule!"

De unde venea vocea aceea? Din dreapta? Din stînga? De unde?

„Fiule!" Aproape fără să-şi dea seama, ca un copil căruia îi e frică de întuneric, a ţipat: „Mamă!"

Atunci i-a revenit memoria. Era Bolívar Cambará, se afla în casa lui, în camera lui şi de cîtva timp se culcase ca să doarmă. Dar frica încă îi mai încleşta pieptul şi era mai teribilă, fiindcă nu-i cunoştea cauza. Ceva îi smulse un ţipăt şi îl trezise speriat, ceva ce stătea desigur ascuns într-unul din ungherele camerei întunecate... De aceea, vocea mamei era o speranţă de ajutor. Voia lumină: o voia pe mama lui.

S-a deschis o uşă şi Bibiana a apărut cu o lumînare aprinsă în mînă. Flăcăruia îi lumina faţa. Şi o secundă Bolívar s-a crezut din nou copil. I s-a părut chiar că simte mirosul uleiului din candelă. Chipul mamei i-a inspirat senzaţia de siguranţă de care avea nevoie. Primul său elan a fost să meargă spre ea, căutînd ocrotirea sînilor, braţelor, pîntecelui ei. Pentru el, mama şi lumina erau de nedespărţit. În copilărie, se trezea adeseori speriat în toiul nopţii, începea să plîngă şi nu se liniştea decît atunci cînd aprindea mama candela şi îl lua în braţe ca să-l legene.

— Ce s-a întîmplat, băiatul meu? a întrebat ea, mergînd desculţă spre tînăr şi punîndu-i mîna pe umăr. Te doare ceva?

— Nu-i nimic, mamă.

Deodată, s-a ruşinat de situaţie. Un bărbat de aproape douăzeci şi trei de ani, care se purta astfel...

Bibiana l-a împins blînd pe Bolívar spre pat. Bolívar s-a lăsat în voia ei.

— Culcă-te, băiatul meu.

I-a dat ascultare. Bibiana s-a așezat pe marginea patului, a pus sfeșnicul pe noptieră și a tras cuvertura de bumbac, acoperindu-și fiul.

— Iar ai visat urît?

— Da.

De cînd se înapoiase din război, Bolívar visa periodic un bărbat pe care l-a ucis cu o împunsătură de lance. Sigur, mai omorîse mulți alții, în diferite învălmășeli: dar pe unul anume nu-l putea uita... Îi văzuse bine chipul în clipa cînd lancea îi pătrundea în torace cu un pîrîit de coaste — o față schimonosită de durere și teamă, cu sîngele țîșnindu-i pe la colțurile gurii...

Și acum, acolo, lîngă mama lui, gîndindu-se la toate astea, lui Bolívar i-a venit din nou să-și descarce sufletul în fața ei, să-i povestească ce nu povestise numănui. Voia să spună: „Din răutate l-am omorît. Lupta se isprăvise. Se rupseseră rîndurile. Argentinienii se predau. Atunci l-am văzut. S-a uitat la mine, a ridicat brațele și a strigat: «Prieten, prieten!» Era înnebunit de frică, sărmanul... Era dezarmat... Am dat printeni calului, m-am repezit spre el și i-am vîrît lancea în piept. Eram ca și nebun, pe jumătate orb... Omul a căzut pe spate cu lancea înfiptă în piept și eu am rămas să-l privesc... Era foarte tînăr și avea ochii sticloși. L-am omorît din răutate. Dar nu sînt bandit, mamă, jur pe Dumnezeu că nu sînt!"

Bolívar se uita la mama lui și nu spunea nimic. Vorbea doar în gînd, mărturisea tot. Iar în gînd mai și plîngea, își ridica povara aceea de pe piept, se răcorea...

Ca și cum ar fi auzit cuvintele pe care fiul ei nu le rostise, Bibiana a început să-l mîngîie pe păr și a spus:

— Nu-i nimic, Boli. Așa e războiul.

Ea îi povestea mereu isprăvile căpitanului Rodrigo și cele istorisite de bunica ei, Ana Terra, despre revoluții, violențe și cruzimi. S-ar fi zis că femeile acelea erau deprinse cu gîndul că un bărbat, ca să fie bărbat adevărat, trebuia să fi ucis cel puțin un om.

— Am visat că mortul s-a cocoţat pe pieptul meu, a spus Bolívar, şi că sîngele ce-i ţîşnea din gură curgea într-a mea şi mă sufoca...

— De ce nu poţi să uiţi, băiatul meu? Ce-a fost a trecut.

— Ba n-a trecut deloc, mamă. Din cînd în cînd, visul revine. De cîte ori revine, e ca şi cum l-aş omorî din nou pe omul acela.

— Ăştia-s nervi, Boli. Din cauza zilei de mîine.

A doua zi trebuia să aibă loc o petrecere la Conac pentru încheierea contractului de căsătorie dintre Bolívar şi Luzia Silva. Era firesc ca mirele să fie preocupat.

Bibiana a luat din nou sfeşnicul şi l-a ridicat lîngă obrazul lui Bolívar. A văzut flăcăruia reflectată în pupilele fiului ei: o lumînărică aprinsă în fiecare ochi.

— Acum dormi. Totul trece. Închide ochii şi sileşte-te să nu te gîndeşti.

Bolívar a închis ochii şi a rugat-o:

— Lasă candela aprinsă.

— Candela? s-a mirat ea.

— Vreau să spun, lumînarea.

Şi-a amintit de vremurile din copilărie, cînd o implora: „Nu stinge lumina, mi-e teamă!"

Degetele ei erau reci şi uşoare pe fruntea lui. A simţit-o că se ridică, i-a auzit paşii uşori pe scîndurile duşumelei şi scîrţîitul uşii ce se închidea încet. Din nou, a avut sentimentul de părăsire şi de teamă inexplicabilă. În tăcere, a început să audă tic-tacul ceasului de pe noptieră.

Ceasul aparţinuse bunicului, lui Pedro Terra. În copilărie, Bolívar îl ruga adesea pe bunicul să-l lase să asculte inima ceasului. „Nu e inimă, Boli. E o maşinărie", explica Pedro. Inima lui Pedro încetase să bată pentru totdeauna. Dar ceasul încă mai bătea.

Bolívar a început să se foiască în pat, şi atunci gîndul pe care încerca să-l evite i-a revenit, cu o forţă atît de teribilă, încît sîngele a început să-i pulseze în tîmple cu o furie

amețitoare. Odaia parcă s-a umplut deodată de prezența negrului Severino.

Sudoarea se prelingea pe fruntea și pe obrajii lui Bolívar, iar cămașa cleioasă și umedă i se lipise de spate și piept. Simțea nevoia să iasă la aer, să caute compania cuiva. S-a gîndit să-l trezească pe vărul său. Florêncio era cel mai bun prieten al lui, singura ființă omenească față de care își putea deschide sufletul. Da, trebuia să se scoale și să iasă din casă. Dar n-a ieșit. A rămas în pat, culcat pe spate, cu senzația că îl apasă pe piept lumea întreagă.

Un gînd nu-i pierea din minte: mîine Severino va fi spînzurat din cauza mea. Toți spuneau că depoziția lui Bolívar Cambará îl condamnase. Juriul se întrunise de mai bine de un an, procesul se tărăgănase, se făcuse recurs la Tribunalul Suprem din Rio de Janeiro, care confirmase sentința. Severino urma să fie spînzurat a doua zi, la cinci după-amiază, în Piața Catedralei... Era prima condamnare la moarte din istoria tîrgului Santa Fé. În așteptarea marelui spectacol, populația era surescitată, ca în ajunul unei chermeze sau al unei *cavalhada*. Se vor așeza scaune chiar în jurul spînzurătorii...

De mai bine de un an crima aceea acapara întreaga atenție a tîrgului și municipiului. Locuitorii vîrstnici ai așezării afirmau că fusese cea mai oribilă din cîte își aminteau. Doi văcari necunoscuți ceruseră adăpost într-o fermă din împrejurimile tîrgului, unde locuia un cărămidar văduv slujit de un singur sclav, Severino. Au luat masa călătorii cu gazda și în timpul cinei — care le-a fost servită de negru — au declarat că realizaseră bani mulți din vînzarea unor cirezi de catîri. Și, cum urmau să plece a doua zi înainte de răsăritul soarelui, au vrut, pînă a nu se duce la culcare, să plătească pentru găzduire, și unul dintre ei a scos o uncie de aur din punga plină cu monezi. Stăpînul casei, după cum a povestit chiar el mai tîrziu autorităților, a fost ofensat de gestul lor și a refuzat banii. Unde s-a mai pomenit ca un *gaucho* să ia cuiva bani pentru găzduire? Călătorii s-au retras în odaia lor, iar a doua zi au fost găsiți morți amîndoi, cu capetele

fărîmate. Descoperind cadavrele, cărămidarul, conform propriei sale depoziții, l-a strigat pe Severino și a băgat de seamă că negrul dispăruse. S-a întîmplat ca în noaptea crimei Severino să ceară adăpost lui Bolívar, spunîndu-i că fugise de la stăpîn deoarece nu mai putea suporta chinurile la care îl supunea. Bolívar a rămas intrigat văzînd pete proaspete de sînge pe cămașa și pantalonii sclavului.

— Ce-i asta, Severino?

— Sînge.

— Asta văd. Dar al cui?

Negrul a părut să șovăie o clipă, apoi a spus:

— Al meu. De la bătaia pe care mi-a dat-o adineauri.

— Scoate-ți cămașa, să-ți îngrijesc rănile.

— Nu-i nevoie.

— Scoate cămașa! a poruncit Bolívar.

Atunci Severino a început să tremure și să bîiguie lucruri pe care Bolívar nu le-a înțeles, și la un moment dat s-a uitat la ușă cu ochi îngroziți, s-a repezit spre ea, și a fugit. A fost prins a doua zi în niște desișuri de pe proprietățile familiei Amaral și adus în tîrg. Chemat să-și facă depoziția, Bolívar a povestit ce văzuse. Interogat de autorități, negrul a plîns, tăgăduind că el ar fi săvîrșit crima. Cum pungile victimelor nu fuseseră găsite, l-au întrebat pe Severino unde le-a ascuns.

— N-am ascuns nimic, s-a văicărit el. N-am omorît pe nimeni. Nu știu nimic. Sînt un biet negru.

Mai povestea că, în noaptea crimei, stăpînul îl trezise cu lovituri de bici și îl amenințase cu cuțitul, strigînd!

— Pleacă, negrule murdar, ori te înjunghii!

Dar cărămidarul nega toate acestea, cum negase și că l-ar fi bătut pe sclav în noaptea cînd i-au cerut văcarii adăpost.

Procesul a fost dintre cele mai agitate din întreaga existență a tîrgului Santa Fé, de cînd fusese ridicat la rangul de capitală a districtului. Printre jurați se aflau Bento Amaral, Aguinaldo Silva și Juvenal Terra. Procurorul a fost neîndurător. Găsea că o astfel de crimă nu poate rămîne nepedepsită; trebuia sancționată cu maximă severitate „... *pentru ca, domnilor jurați, să nu*

existe un precedent oribil care să inspire o neliniște și o spaimă permanentă tuturor stăpînilor de sclavi, tuturor caselor, tuturor familiilor". Și a continuat: *„Depoziția domnului Bolívar Cambará, persoană care merită cea mai mare încredere din partea noastră, lămurește cazul ca un cristal. În noaptea crimei negrul l-a căutat și avea hainele pline de sînge. Ce dubiu mai poate dăinui? Era sîngele victimelor nevinovate deoarece, dacă ar fi fost sîngele sclavului însuși, cum voia el să insinueze, de ce a refuzat Severino să-și arate rănile omului de la care aștepta protecție?*"

Severino a fost declarat vinovat de către toți jurații, cu excepția lui Juvenal Terra, care a afirmat mai tîrziu în cercul său de prieteni: „Pe negrul ăsta îl cunosc de copil. S-a jucat cu Florêncio și cu Bolívar. Nu-i în stare să omoare nici o muscă. Bărbatul și calul, îi cunosc după ochi".

Bolívar s-a răsucit în pat și a rămas culcat pe burtă, cu brațele îndoite și pumnii strînși sub piept, simțind ce tare îi bate inima. S-a gîndit la inima lui Severino bătînd în pieptul lui negru și șfichiuit de bici. Cu siguranță că la ora aceea negrul era treaz în celula sa, așteptînd revărsatul zorilor din ziua morții sale. Dar cel pe care îl vedea Bolívar în gînd, în închisoare, nu era Severino, bărbatul adult, ci băiatul ce se juca împreună cu el și cu Florêncio sub smochinul din piață. Și băiatul acela avea să moară acum numai din cauza unor cuvinte rostite de prietenul său Bolívar în fața autorităților...

Bolívar a încercat să se gîndească la Luzia, s-a străduit să se convingă singur că totul e în regulă: se va însura cu femeia pe care o iubea, cu cea mai drăguță fată din Santa Fé; într-o zi va deveni stăpînul Conacului... Dar degeaba. Indispoziția lui continua: neliniștea, greutatea aceea pe inimă, senzația că ceva oribil este pe cale să se întîmple... Amintirea Luziei agrava această senzație. Și, fără să înțeleagă cum, Bolívar și-a urît logodnica. A urît-o pentru toate simțămintele ce i le ispira, a urît-o pentru că era frumoasă, bogată și inteligentă. Și a urît-o mai ales din cauza capriciilor ei de domnișoară răsfățată. El o

rugase, o implorase aproape să fixeze data de încheiere a cununiei în orice altă zi, astfel încît ceremonia să nu coincidă cu ora spînzurării lui Severino. Luzia bătuse din picior: „Nu, nu și nu!" Părintele Otero intervenise, spunînd că nu era drept ca lumea să se distreze la Conac, în timp ce un creștin murea acolo în piață. Dar Luzia nu cedase. Găsea că nu există nici un motiv să-și schimbe planurile. Totul era gata pregătit: invitațiile făcute, prăjiturile gata... Dacă autoritățile voiau, nu aveau decît să schimbe ziua execuției. Și Aguinaldo, care pînă la urmă îi făcea întotdeauna pe plac nepoatei sale, i-a acordat tot sprijinul: „Luzia e stăpîna casei și a festivității. Ea comandă".

Bolívar își simțea pulsațiile sîngelui în urechea apăsată pe fața de pernă. Inima îi bătea cu atîta putere, încît părea că zguduie patul, casa, lumea. Și bătea de frică — frică de ceea ce urma să se întîmple după revărsatul zorilor...

Deodată, Bolívar a descoperit de ce simte asta. Avea impresia că el, și nu Severino, va fi spînzurat. Era ultima lui noapte. Nu putea dormi. Degeaba mai încerca. Spaima morții îi ținea ochii deschiși.

Și-a zvîrlit picioarele afară din pat și s-a sculat. După obiceiul lui, dormea înbrăcat. Și-a luat cizmele și a pornit spre ușă, încercînd să nu facă zgomot. Și cînd s-a văzut umblînd în vîrful picioarelor prin casa cufundată în tăcere, a avut impresia că e un hoț care urmează să ucidă pe cineva... Și într-o secundă i-a trecut prin minte o idee neclară și oribilă: *El, Bolívar, îi asasinase pe cei doi văcari. Severino era nevinovat. Acum își amintea. Loviturile de cuțit, cei doi bărbați sforăind în camera întunecată. Pe urmă pîrîitul testelor lor, ca niște nuci de cocos care se sparg.* Bolívar respira greu. Ținea ochii închiși și căuta să izgonească gîndul acela. „Pesemne că am înnebunit de-mi trec prin minte asemenea năzbîtii."

A continuat să pășească, foarte atent. Dar dușumeaua a scîrțîit și vocea mamei s-a auzit din odaia alăturată: „Bolívar!"

O clipă, el nu a răspuns. Tremura, speriat, ca și cum ar fi fost prins pe punctul de-a săvîrși o crimă. Ușa s-a deschis, și din

nou a apărut *dona* Bibiana, cu părul cărunt căzut pe umeri. Pîlpîirea lumînării, care abia lumina odaia, nu ajungea pînă la fața ei.

— Ce ai, băiatul meu?

— Nimic, mamă. Doar că n-am putut adormi.

— Din cauza nervilor.

Un moment de tăcere. Bolívar și-a tras cizmele, și pe urmă a spus:

— Mă duc să mă plimb puțin ca să mă răcoresc.

— Du-te, băiatul meu, dar nu întîrzia. Mîine trebuie să fii bine dispus.

Bolívar a ieșit cu impresia că nu se va mai întoarce niciodată.

4

Era o noapte liniștită și călduță, cu lună plină. Bolívar a început să umble, fără să știe sigur încotro se îndrepta, dar pașii l-au dus spre casa lui Florêncio. Avea impresia ciudată că nu e chiar treaz de tot. Picioarele îi atîrnau ca plumbul și pămîntul părea că-i fuge de sub tălpi. Niște cocoși își repetau cîntatul prin ogrăzi și asta făcea totul și mai straniu — deoarece, deși auzise cîntatul cocoșilor, acest cucurigu nu reușea să miște aerul mort al nopții. O clipă, Bolívar s-a întrebat dacă totul nu e cumva doar un vis. Poate că da. Poate că se va trezi deodată ca să-și dea seama că se mai află încă în pat. Dar continua să umble, vedea cascle în clarul de lună, livezile unde arborii se întunecau, umbrele clădirilor de pe stradă, bornele din fața hanului lui Schultz, a prăvăliei lui Alvarenga și a oficiului poștal. Era treaz, nu încăpea îndoială. Și acum începea să-l doară capul — o durere de oboseală și de amețeală, o indispoziție de febră. O pisică sură se plimba pe un acoperiș și ochii i-au scînteiat. Deodată, speriat, Bolívar și-a amintit de un motan pe care, în copilărie, îl văzuse spînzurat de un sclav în fundul unei livezi,

iar mieunatul strangulat al animalului i-a înțepat memoria ca un ac. Din nou, îl vedea pe Severino atîrnat în spînzurătoare, iar inima îi bătea înnebunită în piept.

Sigur că sînt bolnav, am febră, și-a spus el ajungînd în fața casei lui Florêncio Terra. A rămas nehotărît. Trebuia să-și cheme prietenul fără să-i trezească pe ceilalți. A intrat pe poarta laterală și a bătut ușor în fereastra vărului său. Nu a primit nici un răspuns. A bătut mai tare, strigînd: „Florêncio... Florêncio."

A așteptat. A auzit un tîrșîit de picioare în odaie. Pe urmă, fereastra s-a întredeschis.

— Cine e?

— Eu. Boli.

— Ce s-a întîmplat?

A apărut capul lui Florêncio.

— Nimic. Doar că nu pot dormi..., a început să spună Bolívar. Și deodată i-a fost rușine de situația în care se afla. Stătea acolo ca un copil speriat, cerînd protecția unuia mai mare. A rămas descumpănit, fără să știe ce să facă. Florêncio a înțeles totul și a murmurat:

— Așteaptă că vin imediat. Și a închis fereastra.

Bolívar s-a sprijinit de zidul casei, a luat din buzunar niște tutun, a scos cuțitul din teacă și a început să-și facă o țigară. Plutea în aer un parfum de caprifoi și acum, departe, un cățel începuse să urle. Din nou, s-a gîndit la Severino. Sigur că auzea și el în temniță urletul animalului, o jeluire de piază-rea, prelungă și tremurătoare, pe care Bolívar o simțea repercutîndu-i-se în piept. S-a gîndit la gestul de descîntat ce obișnuia să-l facă mama atunci cînd auzea un cîine urlînd: întorcea un papuc cu talpa în sus și imediat urletul înceta.

Silueta lui Florêncio a apărut, venind din fundul casei. Cei doi veri au început să pășească unul lîngă altul în tăcere, au ajuns în stradă și, fără să se consulte între ei, au pornit-o spre piață. Așa făceau cînd erau copii: de îndată ce se întîlneau, dădeau fuga să se joace sub smochinul cel mare.

S-au oprit o clipă în fața capelei, și Florêncio, văzînd că vărul său ține între dinți țigara stinsă, a scăpărat aprinzătoarea. Iar cînd celălalt a apropiat vîrful țigării de fitilul aprins, Florêncio a observat că degetele prietenului tremurau.

— Liniștește-te, locotenente, a murmurat el. Liniștește-te...

La fel îi spunea cînd erau în ajunul unei lupte. Făcuseră împreună campania contra lui Rosas, și întotdeauna înainte de a intra în acțiune, Bolívar era atît de nervos, încît începeau să-i clănțăne dinții, tremura și uneori izbucnea în lacrimi. Florêncio trebuia să se ocupe de el, să-l ducă în desiș, să-l vîre în baracă, să-i stăpînească plînsul cum putea, ca ceilalți să nu-l audă, să nu creadă cumva că lui Bolívar îi e frică. Fiindcă nu era laș. Cînd auzea primele focuri de armă, cînd vedea inamicul apropiindu-se, băiatul se schimba cu totul. Era agitat ca un mînz sălbatic, cu nările umflate, capul ridicat, arzînd de dorința să se vîre într-o încleștare. Și trebuia să-l reții ca să nu facă vreo nesăbuință.

Florêncio se uita acum la vărul său în clarul de lună. Ce greu putea să-l înțeleagă cineva pe băiatul acesta! Erau împreună de mici copii și el încă nu reușise, niciodată nu știa la ce să se aștepte de la el. Era o ființă inegală: într-o clipă se arăta exaltat, înfocat, iar în minutul următor putea să cadă în cea mai profundă descurajare. Trecea de la blîndețe la mînie cu o rapiditate care îi descumpănea pe prieteni.

De cînd se hotărîse să se însoare cu Luzia, nervozitatea i se accentuase, și acum începea să se comporte ca în ajunul unei bătălii.

Florêncio a stins scăpărătoarea și a întrebat:

— Iar ai visat urît?

— Da, a murmurat vărul lui, scoțînd o pală de fum.

— Același vis?

Bolívar a dat din cap, într-un semn afirmativ destul de șovăitor. Pe urmă, a spus:

— De astă dată a apărut și Severino.

Florêncio credea dintotdeauna că visele poartă în ele avertismente asupra unor lucruri care urmau să se întîmple.

Cunoştea cazuri... Dar doctorul Winter afirma că asta e o superstiţie, pentru că visele nu au nimic de-a face cu viitorul.

Acum cei doi se îndreptau tăcuţi spre mijlocul pieţei şi Florêncio vedea că ochii lui Bolívar erau aţintiţi asupra spînzurătorii. A înţeles atunci ce anume îl rodea pe prietenul său, dar a preferat să nu spună nimic. N-avea decît să abordeze celălalt subiectul, dacă voia.

S-au aşezat sub smochin, au rămas cîtva timp în tăcere, gîndindu-se amîndoi la copilăria lor, la vremea cînd veneau acolo să se joace cu Severino. Negrişorul se căţăra pe crengi, sprinten şi negru ca o maimuţă, făcea piruete, scheuna. Bolívar ducea la obraz un băţ, în chip de puşcă, ţintea spre maimuţă, striga: „Poc!", şi Severino, după cum se înţeleseseră mai înainte, trebuia să cadă jos şi să rămînă nemişcat — o maimuţă moartă — pînă venea Florêncio să îngenuncheze lîngă el, să-şi lipească urechea de pieptul „animalului", şi să-i declare apoi foarte serios vărului său: „Drept în inimă". Dar, de îndată ce spunea cuvintele acestea, negrişorul începea să rîdă cu disperare, să se zvîrcolească şi să dea din picioare. Era momentul cînd Florêncio îşi scotea de la brîu cuţitul de lemn şi „sîngera" maimuţa, aşa cum pastramagiii sîngerau boii...

Maimuţa va fi spînzurată mîine, şi-a spus Bolívar. Din nou a început să-şi simtă bătăile puternice ale inimii. Stătea jos sprijinit de trunchiul gros al smochinului, şi o clipă i s-a părut că şi arborele avea o inimă mare care pulsa, într-un ritm speriat. Smochinul îi făcuse dintotdeauna impresia unei persoane, a unei femei cu capul, braţele şi umerii îngropaţi în pămînt şi picioarele ridicate în aer, desfăcute larg. Bolívar avea treisprezece ani cînd a descoperit asemănarea şi de atunci a început să iubească în taină smochinul. Uneori se căţăra pînă la locul unde cele două picioare ale „femeii" se îmbinau cu trunchiul; înlănţuia cu ambele braţe una din coapse şi, cu ochii închişi, agitat şi tremurînd, rămînea acolo mult timp, cu inima bătîndu-i neregulat de plăcere şi teamă — plăcerea de a iubi smochinul-femeie; teamă să nu apară cineva şi să-l vadă făcînd asta. Niciodată

nu-şi povestise taina nimănui, nici lui Florêncio, fiindcă vărului său nu-i plăceau „neruşinările". Şi arborele acela îi servise drept orice: cal, căruţă, cetate, adăpost, iubită... S-a gîndit la Luzia, şi-a închipuit-o pe jumătate îngropată în pămînt, cu picioarele în aer. Luzia avea pesemne picioare frumoase. O s-o iubească pe Luzia aşa cum iubise smochinul. Dar Luzia nu era bună ca smochinul, Luzia nu era prietenoasă ca smochinul...

S-a uitat la Conac: mare, alb, nemişcat sub razele lunii. În spatele zidurilor, logodnica lui dormea, desigur, fără remuşcări, ca un copil. Avea tot ce-şi dorea, toată lumea îi făcea pe plac, era ca o regină. Un bărbat urma să moară spînzurat, dar ce însemna pentru fata aceea răsfăţată viaţa unui om, a o sută de oameni?

Bolívar şi-a privit vărul, cuprins de un chef subit să-i povestească ce simte; dar vocea i s-a curmat în gîtlej. De altfel, erau atîtea lucruri de spus, că n-ar fi ştiut cu ce să înceapă. S-a uitat pe rînd la Conac, la spînzurătoare şi la închisoarea unde zăcea Severino. Cocoşii cîntau. Peste cîteva ore se va face ziuă.

Deodată, ca şi cum gîndurile i s-ar fi preschimbat în cuvinte independente de voinţă, Bolívar a murmurat:

— Mare barbarie să spînzuri un om.

A aruncat ţigara departe. Florêncio a ridicat din umeri.

— Barbarie, nebarbarie, mai sînt multe altele pe lume, pînă la urmă te obişnuieşti cu ele.

— Dar o să se facă o nedreptate! a strigat Bolívar. Şi vorbele lui au fost înghiţite de aerul încremenit al nopţii.

Florêncio a întors capul spre vărul său. Nu-i putea distinge bine trăsăturile acolo, în umbra smochinului, dar a simţit că pe faţa lui se aşternuse suferinţa.

— Nedreptate? Juraţii l-au osîndit pe Severino.

— Dar negrişorul nu-i vinovat.

— Cum?

— Eu i-am omorît pe văcari.

Florêncio a primit cuvintele acestea în piept ca o lovitură care i-a tăiat răsuflarea. Dar imediat şi-a revenit şi a reacţionat:

— Nu fi prost. Nu vezi că ești bolnav?

Acum auzea respirația gîfîitoare a celuilalt, ca a unui cățel obosit. Bolívar și-a dus mîinile la cap și a început să-l clatine încetișor. Cu voce stinsă a spus:

— Dacă m-aș prezenta în fața autorităților și aș mărturisi că eu i-am omorît pe cei doi, nu s-ar îndoi nimeni de cuvintele mele și Severino ar fi salvat.

Clarul de lună se așternuse ca o brumă călduță peste acoperișuri. Florêncio a smuls un fir de iarbă și a început să-l muște.

— Trebuie să dormi, să te odihnești, a spus el simplu.

Bolívar continua să clatine din cap.

— Negrișorul o să moară din vina mea.

— Nu spune asta, Boli. Ai făcut ce era drept să faci. Ai povestit ce-ai văzut...

— Nu știu.

— Ce nu știi?

— Dacă am povestit ce-am văzut. La început am crezut că spun adevărul. Dar după sentința juraților m-au cuprins îndoielile. Azi nu mai știu nimic... Se pare că sîngele era chiar al negrului...

— În cazul ăsta, cine să-i fi omorît pe văcari?

— Ce știu eu! Vreun hoț care o fi intrat noaptea pe fereastră. Sau, poate, chiar stăpînul casei.

Florêncio mușca firul de iarbă și vocea lui era calmă, resemnată și tristă cînd a spus:

— Acum e prea tîrziu.

Bolívar a ridicat capul și a aruncat o privire spre închisoare.

— Nu-i deloc prea tîrziu. Severino mai trăiește.

— Dar e închis, Boli, și o să fie spînzurat mîine.

Florêncio a simțit mîna caldă și umedă a prietenului strîngîndu-i încheietura cu o forță aproape furioasă.

— Florêncio, încă mai e timp!

Fața lui Bolívar era acum atît de aproape, că Florêncio îi simțea răsuflarea acră.

— Timp pentru ce?
— Să-l salvăm pe negrișor.
— Cum?
— Scoțîndu-l din închisoare.
— Ești nebun?
— Nu, dar pot să înnebunesc dacă Severino o să moară spînzurat. Nu mai suport încă o moarte pe conștiință.
— Și ce ai de gînd să faci?
— Ascultă, nu-s decît doi paznici la închisoare. Noi sîntem doi...

Florêncio înțelegea acum. A scuipat firul de iarbă și a clătinat viguros din cap.

— Mergem la închisoare, a continuat Bolívar, îi legăm pe paznici, îl scoatem pe Severino, eu îi dau unul din caii mei și-l trimitem de-aici. Se poate duce spre Cruz Alta, se poate duce la São Borja și pe urmă în Argentina, oriunde. Orice e de preferat spînzurătorii.

Florêncio a luat din buzunar o bucată de tutun, a scos din teacă cuțitul și a început să-și facă o țigară. Bolívar aștepta răspunsul. Abia după un timp, vărul lui a răspuns:

— Ai înnebunit de tot.
— N-am înnebunit deloc, ți-am mai spus-o. Încă mai e timp. Haide.

Florêncio mărunțea tutunul. Își cunoștea vărul. Toate astea vor trece. Bine că nu era nimeni acolo să-l audă ce prostii înșiră.

— Trebuie să te odihnești. Mîine, cînd o răsări soarele, totul o să fie în regulă.
— N-o să fie. O să fie mai rău.
— Știi ceva? O baie la izvor ți-ar prinde bine. Mergem?

Bolívar a părut să nu audă propunerea celuilalt.

— Mergem să-l scoatem pe Severino de la închisoare cît mai e timp, a insistat el. Cînd o să se facă ziuă o să fie prea tîrziu.

Vedeau o fereastră luminată în clădirea închisorii. Era lumînarea din sfeșnic care stătea aprinsă toată noaptea. Cei doi

paznici se schimbau unul pe altul la veghe. Uneori rămîneau treji jucînd *bisca* și bînd. Se spunea că nu rareori adormeau... Ochii lui Bolívar erau acum ațintiți asupra ferestrei luminate.

Florêncio și-a vîrît cuțitul în teacă și a început să fărîmițeze tutunul în căușul mîinii.

— Îl scoatem pe Severino din închisoare..., a spus el cu vocea sa calmă, și pe urmă ce o să se întîmple cu noi?

Bolívar a ridicat din umeri.

— Ce-mi pasă?

— Cum așa, omule? Nu crezi că-i o treabă foarte serioasă să faci să evadeze un condamnat la moarte?

— Păi atunci, fugim și noi cu el, trecem pe malul celălalt al Uruguayului.

— Ți-ai pierdut mințile. Ai uitat că mîine te însori?

— Ce-mi pasă? Viața unui om e mai importantă.

— Este, asta așa-i. Dar aici e vorba de altceva. Jurații l-au găsit vinovat pe negrișor. Dacă a greșit cineva, nu tu ești acela, ci jurații.

— Dar a fost și un jurat care nu l-a considerat pe Severino vinovat. Tatăl tău. El a spus că poate cunoaște omul după privire. Și jură că negrișorul n-ar fi fost în stare să săvîrșească o asemenea crimă. Unchiul Juvenal se pricepe la oameni. Nu se înșeală niciodată.

Florêncio netezea acum frunza de tutun.

— Și tata se mai înșeală cîteodată. Toată lumea se înșeală. Nimeni nu-i infailibil. Doar Dumnezeu.

— Și Dumnezeu se înșeală. Există multă nedreptate pe lume.

— Ți-ar prinde bine o baie rece, ascultă-mă ce-ți spun. De ce să nu punem șaua pe cai și să ne ducem la izvor?

Din nou au cîntat cocoșii: era ca un orologiu care bătea orele. Se apropia tot mai mult sfîrșitul nopții. Bolívar s-a uitat în zare la capătul unei străzi. Se temea să vadă partea aceea a cerului luminîndu-se. Dar de fapt de ce se temea? De ora spînzurării? De ora încheierii contractului de căsătorie? Sudoarea îi intra acum pe la colțurile gurii, în ochi, și cîteva secunde a

văzut noaptea printr-o perdea lichidă: totul tremurînd și nedeslușit. Propriile sale idei păreau îmbibate de sudoare, erau confuze, amestecate, ca un terci încins de febră. Se gîndea zăpăcit la Severino și la Luzia: ba i se părea că Luzia pusese la cale uciderea lui Severino; ba i se părea că Severino era în patul Luziei, urcat peste ea, cu brațele lui negre înlănțuindu-i coapsele; ba i se părea că Luzia se afla la închisoare și urma să fie spînzurată. Pe urmă și-i închipuia pe toți fugind spre Uruguay, în galop, călare pe cai fără șei — el, Luzia, Florêncio, Severino — urmăriți de poliție, urmăriți de cocoși și de revărsatul zorilor.

S-a sculat brusc.

— Dacă nu vrei să vii cu mine, mă duc singur.

— Unde te duci? a întrebat Florêncio, deși știa la ce se referea celălalt.

— Să-l scot pe Severino din închisoare.

Florêncio a rîs sec.

— Mai întîi ai să ai de-a face cu mine.

S-a sculat și el, dar alene, cu țigara stinsă între dinți.

Bolívar și-a privit prietenul, al cărui calm îl enerva. I-a venit să-i tragă o palmă. Și, ciudat, într-o străfulgerare a înțeles că în clipa aceea îl invidiază. Florêncio nu suferea, *era un om liber, nu urma să se însoare cu Luzia Silva.* A fost și gelos pe el, fiindcă știa că dintotdeauna lui Florêncio îi plăcuse Luzia, iar aceasta de multe ori arătase că el nu-i este indiferent. Și iată-l acum pe vărul lui, molîul, scăpărîndu-și aprinzătoarea ca să fumeze. Îi invidia și calmul, conștiința împăcată, siguranța cuvintelor, a gesturilor, a convingerilor sale.

Bolívar s-a uitat din nou la fereastra închisorii. Ar străbate piața în fugă, înarmat cu un pistol și, intrînd pe neașteptate, i-ar obliga pe paznici să-l elibereze pe Severino. „Fugi, negrule, fugi! Ia calul meu din grajd și fugi spre Uruguay. Repede!"

Și-a trecut mîna peste obrazul scăldat de sudoare. A simțit că nu putea face nimic din tot ce gîndea. Era o nebunie. Severino era pierdut. El era pierdut. Toți erau pierduți. Toți, în afară de

Luzia. Ea făcea și avea întotdeauna tot ce-și dorea. Ea și Florêncio. Și atunci, deodată, i-a venit o idee. „Îl eliberez pe Severino și fug cu el în Argentina. Florêncio rămîne și pînă la urmă se însoară cu Luzia." Asta era soluția! În clipa aceea și-a dat seama că e dezarmat. Trebuia să se ducă pînă acasă după bani și arme. Să intre în vîrful picioarelor, fără zgomot... Și-a amintit de mama. Ce se va întîmpla cu ea, dacă el fuge? Cîteva clipe a avut în minte chipul Bibianei, în cămașă de noapte, cu părul cărunt despletit, cu lumînarea în mînă... Mama ar muri de supărare dacă el ar fugi.

Florêncio fuma senin. Bolívar s-a apropiat de smochin și și-a trecut mîna peste trunchiul aspru. Cînd erau copii își gravaseră numele cu vîrful cuțitului pe trunchi. Cum nu știa să scrie, Severino desenase doar o cruce. Acum bietul de el va muri spînzurat, poate nici nu va fi îngropat creștinește. Nu va avea nici măcar o cruce. Bolívar și-a făgăduit că va cumpăra pentru Severino un mormînt cu cruce și inscripție, un mormînt de om alb. Îi trecuse furia. Încet, s-a așezat din nou. Pămîntul era călduț ca un trup omenesc. S-a gîndit la Luzia și și-a dorit să fie lîngă ea în pat, nu ca s-o iubească, ci ca să aibă un sîn pe care să-și odihnească fruntea obosită și să plîngă. Fiindcă dorința de a plînge îi tot creștea în piept. Cîteva clipe a luptat cu ea, dar la sfîrșit a cedat, și plînsul i-a izbucnit din gîtlej într-un suspin. Și-a ascuns fața în mîini și a început să plîngă convulsiv.

Florêncio și-a întors ochii către prietenul său și a reflectat: „Se teme de Luzia". Dar nu a spus nimic. S-a uitat la Conac și s-a gîndit la fată. Acum, că urma să se mărite cu vărul lui, înceta să mai fie femeie pentru el. Se sfîrșise totul. Boala din dragoste se lecuiește cu timpul. În fond, se simțea fericit că Luzia nu îl alesese pe el. Fericit nu era cuvîntul potrivit: ușurat, asta era. Luzia nu era femeie pentru el, nici pentru Bolívar. Se mărita cu băiatul din capriciu sau încăpățînare, nimeni nu știa foarte bine de ce. În nici un caz din dragoste, fiindcă Luzia nu era femeie pentru așa ceva. Bietul Boli! Dacă nu-i pune căpăstru neveste-si din prima zi, era pierdut. Luzia era ca unii cai care au

nevoie de hăţ scurt. Dar, aş! Boli era orbit de iubire, îşi va petrece viaţa dominat de ea. În toate astea, o singură speranţă: mătuşa Bibiana, care va locui şi ea la Conac. Va avea grijă de Boli, va fi ca o pavăză pentru fiul ei. Luzia era voluntară, autoritară, plină de capricii, dar va trebui să înfrunte o adversară de temut. Mătuşa Bibiana avea capul pe umeri: o femeie din timpurile bune. Era obişnuită să lupte cu oamenii, şi avea fibra neamului Terra, a conchis Florêncio cu oarecare mîndrie, trăgînd un fum.

În clipa aceea a văzut o siluetă care se apropia. L-a recunoscut pe doctorul Carl Winter. Medicul german era inconfundabil. Nimeni altul din Santa Fé nu se îmbrăca aşa de caraghios. Nimeni de acolo nu purta joben înalt ca un horn, nici haine atît de extravagante.

La cîţiva paşi de smochin, Carl Winter s-a oprit.

— Bună seara, domnule doctor! a exclamat Florêncio.

Cîteva clipe medicul a ezitat dar, în cele din urmă, recunoscîndu-l, a răspuns:

— Bună seara, Florêncio. Bună seara.

A mai înaintat cîţiva paşi.

— Ce căutaţi pe aici la ora asta? V-aţi făcut vîrcolac?

Winter a rîs uşor în falset şi, înainte de a răspunde, s-a oprit să-şi aprindă o ţigară.

— M-au chemat la colonelul Bento. A mîncat nişte pastramă alterată şi are crampe la stomac.

— Pesemne că pastramă de-a lui, a remarcat Florêncio.

Abia atunci Winter l-a zărit pe Bolívar.

— Ah! Bolívar. Nu te văzusem. Bună seara.

Bolívar s-a smiorcăit:

— Bună seara.

— Eşti răcit?

— Puţin.

Florêncio aspira cu o oarecare plăcere fumul ţigaretelor. Acolo, în Santa Fé, doar doctorul fuma ţigări de dimensiunea unei ţigarete. Winter era un bărbat ieşit din comun, care purta

haine de catifea în culorile cele mai extravagante, cu niște veste ciudate, fantezi. De doi ani se stabilise în tîrg și se spunea că a emigrat din Germania fiindcă luase parte la o revoluție. Inamicii săi afirmau că nu ar avea studii universitare, dar doctorul Winter ținea în casă o diplomă pentru cine ar fi vrut să verifice: o hîrtie scrisă în limba germană păstrată într-un sul de tablă. Schultz garanta că diploma este autentică.

Au tăcut. Doctorul Winter părea să privească spînzurătoarea și Florêncio, temîndu-se să nu aducă vorba de Severino, a căutat să îndrepte discuția în altă direcție.

— E gravă?

— Gravă? a repetat medicul.

— Boala colonelului Bento.

— *Ach*! O sare amară rezolvă totul.

Florêncio admira întotdeauna modul corect în care omul acesta se exprima în portugheză; avea un accent foarte puternic, asta-i drept, rostea *r*-urile tare, dar în rest vorbea fluent ca un brazilian cultivat, aproape la fel de bine ca judecătorul sau părintele. Și se spunea că știe și latinește, iar la el acasă avea multe cărți scrise în limbi străine.

Florêncio continua să aspire fumul țigaretei medicului, cu un miros la fel de puternic ca al țigării lui de foi.

— Încă nu v-ați hotărît să fumați de-ale noastre, domnule doctor?

Celălalt a clătinat din cap.

— Nici să mă culc cu mulatre, a răspuns, cu glas șugubăț. Multe produse ale pămîntului ăstuia nu-s pe gustul meu.

Florêncio zîmbea. Cu capul plecat, în umbra ocrotitoare, Bolívar se ruga lui Dumnezeu ca medicul să plece mai repede.

— Pentru țigara de foi răspund eu, l-a asigurat Florêncio, arătîndu-și dinții într-un zîmbet ușor. Cît despre mulatre, nici eu nu le apreciez.

— Dar Bolívar ce zice?

Bolívar n-a răspuns. S-a mulțumit să ridice capul spre medic.

— El acum se cumineşte, a zis Florêncio. Mîine e ginerică.

Doctorul Winter şi-a scărpinat bărbia pe care creştea, zbîrlită, o bărbuţă roşcată.

— Nu crezi că ar fi mai bine să fii în pat şi să te odihneşti? a întrebat cu un ton aproape părintesc.

Florêncio s-a grăbit să răspundă:

— Nu i-a venit somnul şi atunci am ieşit să mai stăm de vorbă şi să luăm aer.

Medicul a mîrîit ceva, a tras un fum, a scuipat într-o parte şi a spus:

— Bine. Mă duc să văd dacă apuc să dorm puţin. Cică noaptea-i făcută ca să dormi.

— Aşa se zice, a repetat Florêncio.

— Noapte bună, băieţi.

— Noapte bună, domnule doctor.

Winter a pornit spre casa lui. Locuia într-o mansardă în spatele bisericii, alături de casa parohială. Cîteva clipe Florêncio l-a însoţit din ochi. Îi plăcea doctorul Winter. Simţea faţă de el un soi de încredere respectuoasă, ca aceea pe care ţi-o inspiră de obicei persoanele serioase şi în vîrstă. Şi totuşi, medicul nu părea să aibă mult peste treizeci de ani. Pesemne că barba şi ochelarii îi dădeau aerul acela atît de respectabil.

— O fi băgat de seamă? a întrebat Bolívar.

— Ce să bage de seamă?

— Că plîngeam...

Florêncio a ridicat din umeri.

— Ştiu şi eu! Omul ăsta ai zice că nu se uită la nimic, dar vede totul cu coada ochiului.

După o scurtă tăcere, Bolívar a întrebat:

— Oare or să-l pună pe doctorul Winter să examineze corpul?

— Care corp, băiete?

— Al lui Severino, după ce o să-l spînzure.

— Isprăveşte odată, Boli. Ce om sucit!

Bolívar s-a uitat spre Conac şi s-a gîndit din nou la Luzia.

5

În aceeași clipă, doctorul Carl Winter — care traversa piața cu pașii săi lenți și mari — se uita la casa lui Aguinaldo Silva și se gîndea și el la Luzia. O avea în minte așa cum o văzuse la Conac cu prilejul aniversării ei, îmbrăcată toată în negru, lîngă o masă, cîntînd din țiteră cu degetele ei fine și albe. În seara aceea o urmărise fascinat, și la un moment dat o voce — propria sa voce care îi șoptea în gînd — repeta: „Melpomene, Melpomene..." Da, Luzia îi evoca muza tragediei. Femeia aceea frumoasă de nouăsprezece ani avea ceva tulburător: o aură de dramă, o atmosferă înăbușită, de primejdie. Winter simțise asta din clipa cînd o văzuse și de aceea se menținuse, față de nepoata lui Aguinaldo, într-o permanentă atitudine defensivă. Pe meleagurile acestea cu oameni simpli, lipsiți de orice mister, Luzia i se dezvăluise ca o făptură complexă, un suflet plin de ascunzișuri, o persoană, în fine — ca să folosească expresia localnicilor — „care avea o altă ființă pe dinăuntru". După ce a cunoscut-o, Winter rămăsese la fel de tulburat ca un colecționar de fluturi care descoperă un specimen rar în locul cel mai neașteptat din lume. Dar, spre deosebire de un colecționar, nu a dorit să prindă fluturele în plasa lui; a fost mai degrabă atras de ideea să-i urmărească zborul, s-o observe de departe, vie și liberă. Ce mistere o fi ascunzînd capul acela drăgălaș?

Lucruri frumoase pesemne că nu, conchisese el. Instinctul îi sugera asta. Și-a amintit de profesorul său de la clinică, după care, în medicină, ca și în rest, instinctul e totul. Ochiul său clinic, sau cel de-al șaselea simț agita un clopoțel de alarmă cînd o vedea pe Luzia Silva. Și de cîte ori se ducea la Conac, în timp ce bătrînul Aguinaldo povestea cu vocea lui cîntată istorii de pe meleagurile pernambucane, el o cerceta pe furiș, cu priviri piezișe, pe domnișoara Luzia. Ce era atît de ciudat la ea? Poate ochii... Mari și verzui... Ori cumva cenușii? Era greu să ajungă la o concluzie, fiindcă i se părea că își schimbă culoarea în funcție de zile sau de ore. Aveau o fixitate și un luciu sticlos și

s-ar fi zis că sînt complet goliți de emoție. Winter descoperise că Luzia fixa oamenii cu aceeași indiferență cu care se uita la lucruri: nu făcea nici o distincție între logodnicul ei, o masă ori un ceainic. Bietul Bolívar! Winter găsea absurd ca două ființe atît de deosebite să se căsătorească, să locuiască în aceeași casă, să doarmă în același pat și să se împreuneze ca să aducă pe lume alte ființe omenești. Bolívar abia știa să citească și să se iscălească: era un bărbat necioplit. Carl nu credea că Luzia îl putea iubi; la drept vorbind, n-o socotea capabilă de iubire față de nimeni... Cît despre băiat, era firesc să fie fascinat de ea. Winter știa cît de greu era pentru orice bărbat care se afla în prezența Luziei să-și ia ochii de la ea. Recunoștea că el însuși simțea față de stăpîna Conacului o oarecare dorință fizică. Era însă o dorință lipsită de tandrețe, o dorință rece și perversă.

Și-a luat ochii de la căsoaie și i-a coborît spre solul pe care se proiecta umbra lui prelungită. Și atunci, a simțit deodată tăcerea nopții și a avut impresia aceea de mister care îl înconjura ori de cîte ori umbla singur, în zori, pe străzile pustii. Simțise asta în satul său natal, la Heidelberg, la Paris, la Berlin. Ca și cum în orele acelea solitare ar fi fost propriul său strigoi.

„Melpomene", a murmurat. Și imediat i-a venit un gînd curios: nimeni niciodată nu pronunțase numele acela în Santa Fé. Poate nici chiar în toată provincia... Pe urmă, mai tare, ca și cum s-ar fi adresat propriei sale umbre, a repetat: *Melpomene*. Niciodată, și-a spus, eu sînt primul. Și tot primul care se plimbă îmbrăcat așa sub cerul acesta. Și rîzînd în sinea lui, doctorul Winter și-a privit silueta profilată pe sol și a avut mai mult ca oricînd conștiința modului cum e îmbrăcat: veston de catifea verde, pantaloni în pătrățele negre și albe, foarte strînși pe coapse și gambe, și mai ales jobenul acela, unul din marile spectacole ale tîrgului. Știa că hainele sale făceau senzație. Colonii germani în majoritate își părăsiseră costumele tipice și le adoptaseră pe cele ale localnicilor din Provincie. Dar el, Winter, prefera să rămînă credincios vestimentației europene și

cîtadine, și continua să se îmbrace ca și cum s-ar fi aflat la Berlin sau la München. Pe de altă parte, în chestiunile spirituale continua de asemenea să folosească modele europene; și nu voia să se schimbe, fiindcă știa că, în ziua cînd s-ar adapta și ar începe să mănînce și să se îmbrace ca localnicii, jumătate din farmecul de a trăi pe meleagurile acelea îndepărtate s-ar pierde. Winter își iubise întotdeauna independența: era un individualist. Nu vedea așadar o manieră mai bună de a se afirma ca individ și de a-și apăra independența, decît umblînd îmbrăcat în felul acela inconfundabil.

Înainte de a intra pe strada sa a aruncat o privire piezișă spre smochinul cel mare. Îi făcuse impresia unei găini enorme care-i adăpostea sub aripile ei pe cei doi puișori — Florêncio și Bolívar. Văzuse limpede că unul dintre puișori era speriat... „Dacă m-aș însura cu Luzia Silva, a reflectat Carl Winter aruncînd mucul țigării, mi-aș pierde și eu somnul..." Și a intrat în casă.

Izul de funingine și mucegai — pe care îl detesta atît de tare și cu care începuse acum să se obișnuiască — l-a învăluit într-o îmbrățișare familiară. Winter a aprins sfeșnicul, încrețindu-și nasul la mirosul de seu rece; a mijit din el o flăcăruie galbenă și jucăușă, și încet-încet obiectele din odaie au început parcă să crească din umbră ca să-i țină tovărășie: salteaua, albia de lemn ce-i servea drept lighean, ulciorul de tablă turtită, scaunele din pai împletit, raftul cu cărți, masa din lemn de pin, unsuroasă și șubredă, cu hîrtiile, călimara, tamponul de porțelan și pana de gîscă... Pereții dați cu var aveau pete de igrasie.

Ce contrast oferea această ambianță față de locuințele pe care le avusese Winter în Germania! Dar rusticitatea, sărăcia asta îi dădeau o plăcere absurdă, ca aceea pe care o simte cineva cînd își impune anumite pedepse din senin: băi reci iarna, dormit pe paturi tari.

Winter și-a atîrnat pălăria într-un cui înfipt în perete și a început să se dezbrace pe îndelete. Auzea sforăitul greu al negresei Gregória, o sclavă pe care o cumpărase de vreun an și

ceva și o eliberase imediat. Ea îi pregătea masa și avea grijă de casă. Era o negresă cu părul gălbui, bătrînă și reumatică, cu picioare ca de elefant. Prezența ei se făcea simțită într-un mod foarte acut, se impunea văzului, mirosului și auzului, fiindcă Gregória mirosea urît, era mare, se mișca zgomotos și își petrecea aproape toată ziua cîntînd, vorbind singură sau tîrîndu-și greoi prin bucătărie picioarele umflate.

De ce stăruise el să rămînă în casa aceea? Din extravaganță? Autoflagelare? Sau simplă lene? Poate că din lene. Adevărul e că s distra uneori închipuindu-și ce ar spune amicii săi de la Berlin dacă l-ar vedea în ambianța aceea. Auzind sforăiturile Gregóriei, Carl și-a spus în sinea lui: aș fi putut să locuiesc cu Gertrude Weil într-o căsuță curată din Eberbach, cu ghivece de flori la ferestre. Și totuși stau în cocina asta, în Santa Fé, în tovărășia negresei Gregória. *Ach, du lieber Gott*![1]

S-a dezbrăcat. Avea un corp foarte subțire și osos, de o albeață de fildeș, presărat cu pistrui și acoperit de un perișor roșcat. Și-a închipuit ce s-ar întîmpla dacă ar ieși într-o zi așa despuiat pe străzile așezării. Cu siguranță că bărbații s-ar porni să-l vîneze cu focuri de armă, iar femeile, văzîndu-l, ar scoate țipete de groază. Și numai la gîndul acesta, Carl s-a zguduit de rîs. A coborît ochii întru contemplarea propriului său trup. Era slab și lipsit de sînge ca „*Răstignitul*" lui Van der Weyden pe care îl văzuse la Viena. Doar că Cristul din tablou nu purta ochelari. Și nici nu era roșcovan. Nici doctor în medicină. Nici... *Ach!... Du bist ein Hanswurst, Carl*![2]

S-a întins în pat și a luat o carte de poezii de Heine. Dar n-a deschis volumul. Și l-a așezat pe pîntece, găsind plăcut contactul răcoros al coperții de piele neagră. A închis ochii și curînd și-a dat seama că-l cuprinde somnul. A deschis cartea și a început să citească un poem, dar cu atenția răvășită. A închis din nou volumul, a suflat în lampă, și aerul, care fusese gălbui, s-a

---

[1] Ah, sfinte Dumnezeule! (germ.)

[2] Ești nn bufon, Carl! (germ.)

albăstrit: focarul de lumină a încetat să mai fie candela veche de fier, ca să devină fereastra larg deschisă pe unde pătrundea clarul de lună. Și în dreptunghiul ei violet Winter a început să vadă ciurul mărunt al stelelor.

Și-a scos ochelarii și i-a pus cu grijă pe scaun, lîngă pat. Și deodată, cum i se mai întîmplase de atîtea ori, s-a simțit cuprins de o senzație stranie pe care, în mare, ar fi putut s-o rezume prin următoarele cuvinte: *Eu, Carl Winter, originar din Eberbach, licențiat în Medicină al Universității din Heidelberg, gol pușcă, întins pe un pat grosolan, într-o odaie duhnitoare, într-o casă mizeră din tîrgul Santa Fé, pierdut în mijlocul întinderilor de pămînt din Provincia São Pedro din Rio Grande, Brazilia, America de Sud.* Cum? De ce? Pentru ce? Și-a împletit degetele pe burtă și a rămas pe gînduri, cu ochii închiși. Era cea mai bună stratagemă pe care o cunoștea ca să prindă somnul în laț. Căuta să se narcotizeze cu gînduri înainte de a adormi. Și niciodată nu reușea să vadă clar momentul cînd depășea linia subțire ce desparte visarea de somn.

Cum? De ce? Pentru ce? N-am săvîrșit nici o crimă. Nu-s un imbecil. Lumea e largă. Aș fi putut să mă opresc la Cairo, la Bombay, la Canton, la Caracas. Și de ce nu la München, Berlin sau chiar Eberbach?...

Întotdeauna ezita înainte de a răspunde, cînd îl întreba cineva de ce plecase din patrie. Sigur, nu era un „colon" ca ceilalți germani stabiliți pe Rio dos Sinos. Nu venise în căutarea unui Eldorado, nici a găinii cu ouă de aur. Refugiat politic? Poate că asta era clasificarea lui. Maliţiozitatea sa refuza totuși eticheta asta dramatică și îl îndemna să-și rezume povestea în puține cuvinte: *„Mă aflu aici mai ales pentru că Gertrude Weil, o* Fräulein *pe care o iubeam, a preferat să se mărite cu fiul primarului. Acest lucru m-a descumpănit atît de tare, că m-am vîrît într-o conspirație, ce s-a transformat într-o revoluție, care la rîndul ei m-a aruncat pe o baricadă. Or, revoluția asta a eșuat și m-am văzut silit să emigrez împreună cu cîțiva camarazi de luptă."*

Lui Carl Winter îi plăcea să-și amintească întîmplările fortuite ce-l aduseseră de la Berlin la Santa Fé, după cele mai neașteptate escale. Debarcase la Rio de Janeiro cu diploma, cutia cu instrumente chirurgicale și ceva bani de buzunar, decis să se stabilească acolo, să deschidă un cabinet medical, să adune o mică avere pentru ca într-o zi — după ce guvernul îi va fi grațiat pe revoluționari și el va fi izbutit s-o uite pe Trude Weil — să se reîntoarcă în Germania. A găsit însă că Rio era insuportabil de călduros, avea un exces stînjenitor de țînțari și mulatri, în afară de amenințarea permanentă a frigurilor galbene. Cu arme și bagaje s-a îmbarcat pe un vapor comercial ce ridica velele în direcția Provinciei São Pedro — despre care i se spunea că ar avea o climă asemănătoare cu a Europei de Sud — și a debarcat în orașul Rio Grande, unde luna iulie l-a așteptat cu vînturi înghețate mirosind a mlaștină și cețuri care îi aminteau în mod agreabil de o iarnă petrecută la Hamburg, în adolescență. Și-a prezentat actele la prefectură și, aflînd că în oraș era mare lipsă de medici, s-a oferit să lucreze gratuit la spitalul de caritate local. Acolo, într-o zi, făcînd vizita de dimineață prin saloanele bolnavilor, a găsit întins pe unul din culcușurile murdare și urît mirositoare — în contrast cu fețele brune ale localnicilor — un bărbat blond, foarte tînăr, și cu aspect de european. S-a oprit, i-a pus întrebări și a constatat că e vorba de un neamț venit cu trupele mercenare angajate de guvernul brazilian ca să lupte contra soldaților dictatorului Rosas. Iar uimirea lui Winter a atins culmea cînd tînărul i-a declarat că se numește Carl Von Koseritz și este descendentul unei familii nobiliare din ducatul Anhalt. Cu un amestec de surpriză și scepticism, medicul l-a ascultat pe bărbatul acela cu trăsături fine, întins pe un pat sordid din spitalul săracilor, povestindu-i că fratele său Kurt fusese ministru al ducelui, iar sora sa, Tony, doamnă de onoare a ducesei.

— Și cum de ai nimerit în țara asta, în orașul ăsta, în spitalul ăsta?

— Am fost renegat de familie, a zîmbit tînărul.

Medicul era gata să-l întrebe: „De ce?", dar s-a abținut la timp. Era o întrebare indiscretă. Poate că tînărul falsificase iscălitura tatălui său pe vreo poliță ca să-și plătească datoriile la jocul de cărți... Sau, amant al vreunei contese, fusese obligat să-l ucidă pe conte în duel...

Dar Von Koseritz s-a grăbit să explice că, fiind student la Berlin, se amestecase contrar voinței părinților, în revoluția din '48. Și a adăugat:

— Și cum tot intrasem în ritm de război, am găsit că-i mai bine să vin aici cu acei *Brumers* ca să lupt contra tiranului Rosas. Știi ce am fost? a întrebat zîmbind malițios. Tunar în Regimentul 2 Artilerie! A oftat. Dar s-a întîmplat ca trupa să se răscoale și a fost dizolvată. Astfel că într-o zi m-am trezit bolnav și fără resurse în orașul ăsta ciudat. Asta-i povestea mea.

Winter îl privea cu simțăminte contradictorii. Toate acestea îi miroseau vag a operă bufă. Dar tînărul i-a arătat niște documente doveditoare ale identității sale. Avea un nume frumos: Carlos Júlio Cristiano Adalberto Von Koseritz. Se născuse în 1830: avea deci numai douăzeci și unu de ani!

— Și acum? l-a întrebat Winter. Ce ai de gînd să faci după ce pleci din spital?

— Rămîn în provincia asta.

— Ca să cultivi cartofi ca ceilalți compatrioți ai noștri din São Leopoldo?

— Nu. Să deschid o școală și să predau; să înființez un ziar și să scriu...

— Dar cum, dacă pe aici se vorbește portugheza?

— Curînd voi fi în stare să scriu în limba asta la fel de bine ca într-a mea.

Era uluitoare siguranța băiatului în privința viitorului ce-l aștepta.

— Știi ceva, doctore? a întrebat Von Koseritz, trecîndu-și degetele prin barba blondă care îi acoperea fața, poate că într-o zi am să mă naturalizez brazilian...

— Dar... familia dumitale?

Celălalt Carl a ridicat din umeri.

— Într-o zi o să înțeleagă că n-am avut nevoie de numele și nici de sprijinul lor ca să-mi croiesc un drum în viață.

Dialogul acela marcase începutul unei prietenii bune și durabile. Și, la sfatul lui Carl Von Koseritz, Carl Winter s-a mutat din Rio Grande în Porto Alegre. Baronul îl întrebase într-o scrisoare: *„De ce nu te duci să-ți faci clientelă în frumosul oraș înălțat de azorieni pe malurile unui estuar măreț și în mijlocul unor coline verzi? Printre multele avantaje pe care le oferă, îl mai are și pe acela de a se afla la mică distanță de São Leopoldo pe care, dragă prietene, l-ai putea vizita periodic cînd te-ar năpădi dorul de* Vaterland".[3]

Dar Winter a ajuns foarte curînd să declare război orașului azorian. În primul rînd, nu era ceea ce se așteptase el să fie. I-a plăcut decorul, dar i-au displăcut actorii. În plus, nu a reușit să-și facă multă clientelă, fiindcă medicii locali îi erau ostili. Obiceiurile pămîntului îl enervau tot atît de tare ca și localnicii, iar pînă la urmă Carl, din pură încăpățînare, a început să se amestece în discuții politice, ceea ce i-a atras și mai multe dușmănii. Îi scria misive lungi baronului, povestindu-i ofensele îndurate și antipatiile stîrnite. Von Koseritz îi răspundea cu sugestii încurajatoare: *„Singurul avantaj pe care îl are un burlac asupra unui bărbat însurat este mobilitatea. Păi, dacă nu-ți place Porto Alegre, mută-te. Doar ești un om liber, scumpe doctor. De ce nu începi în colonii? Du-te să le vizitezi cu titlu de experiență. Poate o să-ți placă și rămîi acolo."* Winter s-a dus, nu i-a plăcut și n-a rămas acolo. A conchis că îl enervau compatrioții tot atît sau chiar mai mult decît băștinașii. Mulți dintre ei erau stupizi și plini de prejudecăți. Existau printre ei oameni de toate soiurile și de toate originile, inclusiv cei care se rușinau de denumirea de „coloni" și declarau că nu veniseră în Brazilia împinși de foame, de dorința de a scăpa de impozite sau de a se îmbogăți: erau, desigur, refugiați politici. Unii reușeau

---

[3] Patrie (germ.)

chiar să-și născocească niște vagi strămoși cu sînge albastru. Majoritatea erau indignați dacă cineva îi socotea mecklenburghezi, fiindcă se spunea că primele convoaie de coloni veniți din Mecklenburg erau formate din cerșetori și pușcăriași.

Winter întîlnise compatrioți care asimilaseră toate proastele obiceiuri ale băștinașilor, și văzuse chiar și coloni germani trăind cu mulatre și negrese, cu care aveau copii. Locuiau în colibe mizere, umblau desculți și erau roși de viermi și de sifilis. Cei mai mulți însă prosperau, locuiau în condiții bune, cîștigau bani, își extindeau proprietățile. Îi disprețuiau pe indigeni și erau la rîndul lor disprețuiți de proprietarii de întinderi mari de pămînt, care nu le plăceau, deși păreau să se teamă de ei. Era trist să vezi cum în lăzile și sacii lor, alături de haine și de mobile vechi, aduseseră în Brazilia toate prejudecățile, rivalitățile și meschinăriile din satele lor natale. Nu înțelegeau — nesăbuiții! — că li se oferea ocazia să-și înceapă viața de la zero în noua lor patrie.

Winter a hotărît atunci să caute zona rurală din Rio Grande, unde nu existau nuclee coloniale germane. Întotdeauna dorise să cunoască regiunile dispre apus. Într-o zi a cumpărat o busolă, o hartă și un cal și a pornit spre interiorul Provinciei. Voia să ajungă pînă la ruinele reducțiilor iezuite, ale căror legende îl fermecau atît de tare. Și astfel, din moșie în moșie, din așezare în așezare, îmbunătățindu-și și îmbogățindu-și tot mai mult cunoștințele de portugheză, vindecînd pe ici și pe colo și primind drept onorariu găzduire, hrană sau bani, a tot pătruns spre interior, a urcat la munte și, înainte de a intra în zona misionară, a ajuns în Santa Fé într-o după-amiază de mai. A mas peste noapte în tîrg și a fost atît de fascinat de locul acela, încît s-a hotărît să rămînă cîtva timp acolo, uitînd de vizita la Misiuni. Ce anume din tîrgușorul acela sărac îi stimula atît de mult fantezia? Nu știa să explice. Îi plăcuseră străzile întortocheate, cu pămînt bătătorit și foarte roșu, în contrast cu verdele intens al cîmpiilor din jur. Descoperise un farmec dur și aspru în casele și chipurile oamenilor, în piațeta cu arbori deși,

în ogrăzile mîloase unde se uscau rufele la soare. Dintr-un motiv misterios, Santa Fé i se păruse un tîrg familiar, cunoscut dintr-un vis sau dintr-o altă viaţă: avea impresia că mai străbătuse străzile acelea într-un trecut foarte îndepărtat şi abia acum descoperea că dintotdeauna dorise să se înapoieze acolo. Şi totuşi, conglomeratul acela de căsuţe fără stil nici istorie nu semăna deloc cu oraşul său natal Eberbach. Pe aici nu curgea nici un rîu care să-i amintească de Neckar, nu se vedea nici o măgură care să-i sugereze Muntele Odenwald. Şi era limpede că numai dintr-un spirit de parodie foarte sărăcăcios putea compara conacul lui Aguinaldo Silva cu vechiul castel de pe timpul lui Barbarossa, una din relicvele istorice din Eberbach. Adevărul este că Winter se gîndise să petreacă doar o săptămînă în Santa Fé, şi acum se afla acolo de peste doi ani! De ce? De ce? De ce?

Cîteva clipe , cu ochii tot închişi, Carl Winter şi-a trecut mîna peste torace, pipăindu-şi coastele. De ce? Un ţînţar îi zbura în jurul capului, bîzîind în surdină din micuţa sa vioară. Dar de ce? *Dona* Bibiana dăduse o explicaţie simplă: Santa Fé are o vrajă. Şi lămurise mai departe: „Omul meu, răposatul căpitan Rodrigo, a sosit într-o zi în tîrg ca să petreacă noaptea aici şi a rămas pentru tot restul vieţii, care din nefericire a fost foarte scurtă". Da, Santa Fé are pesemne un farmec puternic. Gregória credea în deochi. (Luzia Silva avea probabil puterea deochiului în privirea ei de reptilă). De cînd sosise în tîrg, Winter făcea planuri să „plece săptămîna viitoare". Să rămînă acolo era absurd, nu avea nici un motiv valabil s-o facă. Putea să se ducă la Buenos Aires, sau să se înapoieze în orice capitală europeană unde existau teatru, muzică (ce mult îi lipseau teatrul şi muzica!) şi muzee ca să-şi poată umple din cînd în cînd ochii şi mintea cu frumuseţea operelor marilor maeştri. Voia un loc care să-i ofere confort şi prilejuri de convieţuire umană agreabilă. Dar zilele şi săptămînile treceau şi el rămînea tot acolo. Se speria la gîndul leghelor pe care ar trebui să le parcurgă, călare pe spinarea unui cal sau hurducat într-o diligenţă dezmembrată, ca să ajungă în Porto Alegre şi Rio Grande şi să ia apoi un vapor.

Alteori rămînea să aştepte un eveniment: nişte *cavalhadas*, nişte curse, un botez sau o nuntă la care fusese invitat. Dar adevărul este că zăbovea acolo din pură inerţie. Iarna îşi petrecea timpul înjurînd pe nemţeşte. Vîntul tăios şi rece intra şuierînd prin crăpăturile casei şi frigul îi îngheţa mădularele. Îşi punea toate hainele groase pe care le avea, stătea pe lîngă sobe, ridica ochii furioşi spre cerul înnorat şi îşi jura că va pleca săptămîna viitoare. Dar veneau zile însorite şi cerul, eliberat de nori, devenea din nou de un albastru curat. Lui Carl Winter îi plăceau portocalele pe care bruma le făcea să se coacă, perele pergamute grase şi aurii, simţea o plăcere deosebită să bea în fiecare dimineaţă lapte călduţ, abia muls din ugerele vacii sale pestriţe, şi adora fleicile pe care Gregória le frigea în fundul curţii, iar el le mînca apoi cu plăcere, înmuindu-şi în făină de manioc barba roşcată. Şi mai avea tot soiul de tabieturi: conversaţia de după prînz în prăvălia lui Alvarenga, partidele de şah şi discuţiile cu judecătorul sau cu vicarul, seratele săptămînale de la Conac cînd Luzia cînta din ţiteră şi îl chinuia pe Bolívar cu indiferenţa ei, şi cînd apărea cîte o sclavă cu castronul de seminţe de coconar prăjite sau cu platouri cu prăjituri de tapioca. La urma urmei, iarna nu dura toată viaţa, şi dacă avea puţină răbdare primăvara nu putea să întîrzie... Şi Winter rămînea. Nu rareori se pasiona de cîte un caz din rîndul clientelei sale. Colonelul Amaral ţinea la el şi faptul că putea conta pe simpatia şi protecţia şefului politic local îi oferea facilităţi şi avantaje de care, dacă nu profita, n-o făcea decît din lene, aceeaşi lene care îl făcea să rămînă pe loc, tot mereu pe loc...

Dimineaţa îi plăcea să facă lungi plimbări pe jos peste cîmp, simţind în obraz adierea răcoroasă care mirosea a rouă zvîntată de soare. În asemenea împrejurări îşi aşternea ochii peste dealurile verzi unde ierburile păreau cosiţele a mii de *Fräulein* despletite în vînt. (Trude! Trude! *Ich liebe dich, aber das ist ja unmöglich*[4]...) Într-o scrisoare pe care i-o adresase lui Von

---

[4] Te iubesc, dar asta-i ceva imposibil (germ.).

Koseritz, descriindu-i viața pe care o ducea, spusese: „*Ich berausche mich an der Weite des Horizontes*" — mă îmbăt de întinderile zării. Niciodată în viață nu văzuse ceruri mai vaste și nici nu încercase o asemenea senzație de libertate. În peisaj descoperea atunci cea mai puternică motivație a rămînerii sale în Santa Fé. Faptul că îi dădea senzația amețitoare de a fi liber, de a nu avea frîie, nici limite. Într-un fel, în viața aceasta își realiza pentru prima oară vechiul ideal de a nu-și asuma promisiuni definitive față de nimeni și de nimic. Să n-aibă stăpîn, nici maestru, și să poată — ah! mai ales asta — să poată din cînd în cînd să-și ofere luxul singurătății, al celei mai absolute și mai ermetice singurătăți — erau, fără îndoială, lucruri voluptoase! Peisajul acelei provincii pierdute la hotarele continentului american era dulce și prietenos, extrem de civilizat, un decor demn de a adăposti gema rasei umane. S-ar fi zis că, atunci cînd l-a creat, Dumnezeu și-a pus în minte să-l populeze cu figuri precum Platon, Socrate, Goethe și Shakespeare. Și totuși, pe acolo se întîlneau oameni aspri ca Bento Amaral sau aberații umane ca acel gnom pe nume Aguinaldo Silva. Nici măcar Luzia nu aparținea peisajului. În depărtările și cîmpiile, lacurile și orizonturile acelea, existau o puritate și o inocență pe care nu le regăsea la nepoata pernambucanului.

Și apusul de soare peste Santa Fé îl exalta. În unele zile de toamnă urca pe dealul cimitirului ca să contemple asfințitul prelungit și colorat fantastic. La anumite ore cerul de la apus căpăta o tonalitate verzuie și transparentă: ca și cum culoarea cîmpiilor s-ar fi reflectat pe oglinda zării. Și peste întregul peisaj plutea un vag abur violet care accentua umbrele, colora oamenii, animalele și lucrurile, părînd să adîncească liniștea văzduhului și a orei. Winter stătea nemișcat lîngă zidurile cimitirului — între tăcerea morților și fantasmagoria cerului — ghicind în nori castele din legendele Rinului, profiluri de profeți bărboși, monștri antideluvieni, turme de berbeci albi și trandafirii, oști în derută, vulcani, sau orașe fabuloase de gheață luminate de vîlvătaia incendiilor. Și cînd nu existau nori

asfinţitul era blînd — albastru spălăcit, liliachiu şi roz — iar peisajul dobîndea atîta puritate şi simplitate, încît Carl Winter avea lacrimi în ochi şi începea să murmure versuri de Heine, şi în acelaşi timp să se considere foarte dulceag şi romantic pentru faptul că se menţinea în atitudinea aceea, făcînd şi simţind asemenea lucruri. Şi astfel — prin eul său cinic şi eul său sentimental — el gusta de două ori situaţia.

Îşi luase obiceiul să vorbească singur cu glas tare. Vorbea nemţeşte, în general cînd umbla pe străzile tîrgului sau îşi făcea plimbările solitare prin împrejurimi. Băştinaşii îl priveau intrigaţi — Winter îi observa cu coada ochiului. Dar chiar cînd întîlnea străini îşi continua solilocviul, deoarece avea impresia că, vorbind în germană, toată situaţia aceea îşi pierdea caracterul absurd. Auzise într-o zi pe una din băbuţele tîrgului spunînd: „Neamţul e cam scrîntit". *Mein Gott*![5] Scrîntit! Prea lucid, asta da. Luciditatea era ceea ce îl împiedica să se bucure mai mult de viaţă.

Într-o zi, eul său romantic îl întrebase: „Carl, cînd te întorci acasă?" *Acasă* însemna patria, oraşul natal, Eberbach. „*Ach!*, răspunsese eul său cinic. Cînd Germania va fi unificată şi nu voi risca să mă închidă. Şi cînd Trude Weil va fi atît de grasă şi de urîtă ca inima mea să nu mai poată bate de dragoste pentru ea".

Winter a lovit văzduhul cu palma, încercînd să prindă ţînţarul şi să-i reducă la tăcere vioara scîrboasă. Trude... Trude... Cînd se uita în oglindă, înţelegea de ce îl părăsise Trude pentru fiul primarului. Ochii lui erau de un cenuşiu rece şi urît; părul de un blond roşcat ca mătasea de porumb de la fennele din Santa Fé; pielea, albă şi unsuroasă, cu pete roz, amintea de cîrnaţii cruzi. Nu. Nu-şi făcea nici cea mai mică iluzie în privinţa aparenţei fizice. Trude era o fată cu gust şi o făptură cu scaun la cap. Stăpîn al unei prăvălii de *Delikatessen*, fiul primarului era gras, rumen la faţă şi de o frumuseţe solidă şi nătîngă. Nici că

---

[5] Dumnezeule! (germ.)

s-ar fi putut o alegere mai bună. Strașnică fată! Înțeleaptă *Fräulein!*

Și Carl Winter a reînceput să-și pipăie toracele și picioarele, ca și cum s-ar fi mîndrit oarecum cu trupul său colțuros și urît, sau ca și cum faptul de a fi slab și deșălat l-ar fi amuzat.

Încerca acum să-și amintească de Gertrude. Nu putea. Tot ce vedea în gîndurile sale era o siluetă de femeie cu codițe blonde și cu o față lipsită de trăsături. Și totuși, cu o oarecare strîngere de inimă, se mai gîndea la ea. Rana era cicatrizată, își spunea, dar cicatricea era sensibilă, îl mînca tare, și la cea mai mică neglijență se putea deschide și putea sîngera...

Dar cum pot să iubesc o femeie de ale cărei trăsături nu-mi amintesc clar? Oare iubesc ideea de Trude mai mult decît persoana ei? Cine știe? *Ach*!

Winter s-a răsucit în pat, a rămas culcat pe o parte și în cele din urmă a hotărît să se scoale și să se ducă pînă la fereastră. S-a dus. S-a aplecat peste pervaz și s-a uitat îndelung spre curtea casei parohiale. *Gol, aplecat peste o fereastră din Santa Fé, privind în curtea părintelui Otero. Mein Gott!* Toate astea păreau imposibile; sau, cel puțin, improbabile...

Stelele sclipeau. Din cotețul de găini al vecinului s-a auzit un fîlfîit de aripi. Vulpe? Nu. Dacă era vulpe, s-ar fi stîrnit o panică generală. Într-o ogradă îndepărtată a cîntat un cocoș. Winter a început să se gîndească ce le va povesti despre provincia asta prietenilor săi, dacă se va întoarce vreodată acasă.

Peisajul era civilizat, dar oamenii nu. Aveau suflete rudimentare, lipsite de complexitate, și erau mînați de patimi primare. Lupta cu ogoarele și cu plantațiile îi făcea aspri și agresivi. Să îmblînzești mînji sălbatici, să vindeci răni viermănoase, să scurgi de sînge și să căsăpești vite, să prinzi cu lasoul, să duci cirezile la pășunat — toate acestea erau activități violente care necesitau tărie, nu numai trupească, ci și sufletească. (Winter își făgăduia veșnic să noteze asemenea reflecții într-un carnet, dar nu ajungea niciodată s-o facă. *Ach*,

ești un pierde-vară, Carl!) Pe urmă, mai erau și războaiele. Rar exista o generație care să nu fi trăit măcar un război sau o revoluție. Și cît de primitive erau războaiele acelea în care se băteau brazilieni și castilieni — primitive sub aspectul strategic și al armamentului. Dar nu înseamnă că erau mai puțin brutale și crude decît, războaiele europene. Winter auzea întotdeauna povești despre încleștări, șarje de lance, acte de vitejie și abnegație, dar și cruzimi și trădări. În multe cazuri soldații luptau desculți și înarmați cu lănci de lemn; erau prost hrăniți și rareori își primeau solda, ba uneori chiar niciodată. Puțini știau cu certitudine pentru ce se luptau, dar exista în Provincie tradiția de „a lupta cu castilienii", iar oamenii priveau invaziile ca pe o fatalitate, ca pe un act al lui Dumnezeu — un soi de plagă periodică, la fel de inevitabilă ca o secetă sau un nor de lăcuste. Datorită acestor lupte apăruseră în Provincie adevărați seniori feudali. Erau marii moșieri precum colonelul Amaral, pe care guvernul îi sprijinea și cărora le acorda privilegii, fiind sigur că în caz de război ei vor veni cu peonii, apropiații, amicii și slujbașii lor să îngroașe rîndurile armatei obișnuite. Winter găsea o savoare ciudată în a-i compara pe marii proprietari, ca Bento Amaral, cu *junker*-ii prusaci; iar cînd îi vedea cicatricea în formă de *P* de pe obraz, nu putea să nu facă o paralelă între duelurile academice din Heidelberg și ferocele lupte corp la corp, precum aceea în care răposatul bărbat al *donei* Bibiana își lăsase pecetea pe fața adversarului.

Dona Bibiana! Iată o făptură hotărîtă. Cu două sute de matroane ca ea viitorul Provinciei ar fi asigurat. Și totuși, soarta femeilor la acel capăt de lume era destul de tristă. Nu aveau multe drepturi și abia își trăgeau sufletul sub povara mai tuturor responsabilităților. Misiunea lor era să aibă copii, să-i crească, să se ocupe de casă, să gătească, să spele, să coasă și să aștepte. Cu greu sau chiar niciodată nu vorbeau cu străini și Winter știa că un venetic care s-ar adresa unei femei risca să stîrnească mînia soțului, a tatălui sau a fratelui acelei doamne, iar acela ar veni imediat „să-i ceară satisfacție". Bărbații — ei,

da, puteau să aibă aventuri amoroase, să le facă odrasle mulatrelor întîlnite în drumul lor, sclavelor sau ibovnicelor; dar vai de cel care ar fi îndrăznit să se uite mai lung la soțiile lor legitime! Acestea erau în majoritate analfabete sau cu foarte puțină știință de carte și aveau o înfricoșătoare tendință spre obezitate. (Trude! Trude! Ai grijă.) Erau triste și novice, iar neîncetatele războaie aproape că nu le dădeau răgaz să-și părăsească doliul; de aceea, purtau în ochi spaima permanentă a celui care veșnic așteaptă o știre tragică.

Codul onoarei la bărbați avea un net iz spaniol. Vorbeau mult de onoare. În fond, ceea ce conta de fapt pentru ei era „să fie bărbați adevărați". Altă preocupare permanentă era aceea de „a nu fi încornorat". Să nu aducă rușinea în casă, să știe să călărească bine și să fi luat parte la cel puțin un război erau gloriile supreme ale acestor barbari care încă mai beau apa din coarne de bou. Și cu ce importanță era investit calul în viața Provinciei! Pentru „continentali", calul era un instrument de lucru și totodată o armă de război, un tovarăș, un mijloc de transport; pentru cîțiva *gauchos* singuratici, iepele mai serveau și drept neveste. Winter cunoștea bărbați care, tot avînd de-a face cu caii, începeau să poarte pe față trăsături cabaline. Dar trebuia să ai răbdare și să înțelegi că e vorba de o țară tînără, aflată încă la prima copilărie. Oamenii din Provincie aveau o anume timiditate suspicioasă, care, la bărbați, se transforma în agresivitate. Vorbeau tare, cu o alură dominatoare, cu capul sus. Pe jumătate fascinat, pe jumătate speriat, Winter asistase la diverse întreceri pe hipodromul de curse, și nu o dată îl chemaseră să dea îngrijiri vreunui bărbat înjunghiat într-un duel din cauza unei „lungimi de gît" sau a altui dubiu privind hotărîrea arbitrului. Îi plăcea să vadă un anume tip de *gaucho* care se așeza pe jos ca să joace cărți și, înainte de începerea jocului, își înfigea jungherul în pămînt, între picioarele desfăcute, ca un avertisment mut adresat adversarului.

Agricultorii din acea provincie începeau abia acum să cunoască și să folosească plugul biblic. Și nimeni acolo —

supremă măsură de civilizație! — nu știa să facă pîine bună și vin bun.

Era efectiv vorba de o societate neșlefuită și carnivoră, care mirosea a seu sleit, sudoare de cal și țigară de foi. Casele erau sărăcăcioase, primitive, lipsite de gust și confort, aproape fără nici un fel de mobile; pe pereții văruiți nu se vedea nici un tablou, nici o notă de culoare care să le dea puțin haz. Iarna, vîntul rece pătrundea prin crăpături, tăios ca un cuțit. În zilele cu ploaie, bărbații aduceau noroi în casă cu cizmele sau picioarele desculțe. Totul vădea o rusticitate și o asprime foarte diferite de farmecul vechi și de maturitatea obiectelor și a țăranilor din Bavaria, Pomerania sau Tirol — unde exista o tradiție în privința mobilelor, a hainelor, mîncărurilor, dansurilor, legendelor și cîntecelor. „Bărbații adevărați" din Provincia São Pedro păreau să considere că orice preocupare artistică era nu numai inutilă, dar și femeiască, și de aceea îi priveau cu neîncredere și repulsie pe cei preocupați de poezie, pictură sau un anume tip de muzică, altul decît cîntecele monotone ale fluierașilor și chitariștilor lor.

Ce săracă era muzica acelor oameni! Nu era altceva decît o cantilenă în ritmul tropotului de cal, un bocet prelung, lipsit de melodie.

Din păcate, în Santa Fé, Winter trebuia să se limiteze la bucățile cîntate de Luzia la țiteră sau la muzica produsă de el însuși. În Germania făcuse parte, ca violonist, dintr-un cvartet de coarde de amatori (Hans, Hugo, Joseph, unde veți fi acum?). Se adunau sîmbătă seara ca să cînte Mozart, Beethoven și Schubert, să bea bere și să fumeze pipă în intervalele dintre un cvartet și altul.

Carl s-a uitat cîteva momente la cerul înstelat și a rămas să asculte fragmente de melodii din trecut. Pe urmă s-a întors și, grav și gol pușcă, s-a îndreptat spre locul unde se găsea cutia viorii, a deschis-o și a scos dinăuntru instrumentul, cu aerul cuiva care ridică trupul neînsuflețit al unui copil dintr-un sicriaș negru. A atins corzile cu degetul arătător, le-a acordat

cum a putut şi pe urmă a început să cînte în surdină „*Serenada*" de Haydn. Muzica dulceagă a umplut odaia, a pierit în noapte.

Niciodată melodia asta n-a mai plutit prin văzduhul din Santa Fé, şi-a spus Winter cu o stranie satisfacţie. A continuat să cînte, marcînd ritmul cu piciorul lung şi descărnat, în timp ce în mintea sa Hans, Joseph şi Hugo îl acompaniau în *pizzicato*. S-ar fi zis că vechiul cvartet de prieteni se adunase din nou pentru o serată muzicală.

În piaţă, sub smochin, Bolívar dormea, sprijinit de trunchiul bătrîn, cu capul în piept, cu gura întredeschisă. Lîngă el, fumînd în pace, Florêncio veghea somnul prietenului său ca un înger păzitor.

6

Aşezată pe pat, cu bustul ţeapăn, cu mîinile în poală, Bibiana îşi privea fiul care, în faţa oglinjoarei, încerca să-şi înnoade cravata de mătase neagră. Ea vedea că gulerul înalt şi scrobit îl strîngea pe băiat, şi că hainele de duminică din caşmir negru nu-i erau pe plac, ba chiar îl enervau. Transpiraţia i se scurgea în picuri mari pe obraz, îmbibîndu-i gulerul şi cămaşa. Bolívar sforăia şi pufnea, nerăbdător, în timp ce degetele lui neîndemînatice se luptau zadarnic cu cravata.

„Ce abătut este! şi-a spus Bibiana. Şi a mai avut şi o noapte de nesomn: nu-i de joacă să fii mirele unei fete ca Luzia Silva. Cum să nu fie nervos..."

— Nu pot! a exclamat Bolívar, dînd un pumn cravatei. Nu ştiu să leg porcăria asta.

— Ai răbdare, băiatul meu.

— Nu izbutesc!

— Ba da, ai să izbuteşti. Cine vrea, poate.

Bibiana şi-a amintit de bunica şi i s-a părut nostim că a vorbit exact ca ea. Cine vrea, poate. Dacă Ana Terra ar fi fost

acum acolo, s-ar fi mîndrit cu strănepotul ei. Dacă și căpitanul Rodrigo ar fi ajuns să-l vadă pe Bolívar om în toată firea...

Deodată, ochii i s-au tulburat de dor. Și și-a revăzut bărbatul în gînd. Descăleca, purta pantalonii lui albi și bufanți, avea pinteni de argint, basma roșie la gît, și se îndrepta spre ea cu capul sus și ochii îndrăzneți: „Ce faci, comoara mea?"

Vocea fiului i-a curmat visările.

— Nu merge. Nu izbutesc.

Bibiana s-a sculat și s-a dus lîngă el.

— Stai să văd. Poate că mama o să izbutească...

Bolívar a ridicat puțin bărbia. Capul Bibianei abia îi ajungea pînă la umeri. În timp ce degetele ei căutau să facă nodul, s-a simțit învăluită de căldura corpului asudat al băiatului și n-a putut evita un gînd care i s-a părut cam indecent: *Mirosul tatălui lui*. A simțit și ce tare îi bătea inima băiatului și cum gîfîia. Și-a amintit de vremea cînd îl legăna în brațe și a zîmbit acestei aduceri aminte.

— De ce rîzi? a vrut el să știe.

— Așa. M-am gîndit la ceva.

Pe urmă, schimbînd tonul, a întrebat:

— Ești nervos?

— Nu, a mințit el.

Îi umblau prin cap o spînzurătoare și o voce care îi șoptea: „Peste puțin timp or să-l omoare pe Severino". Aprehensiunea și teama parcă îi strîngeau inima, insuportabil.

— Gata, a zis Bibiana, potrivind în sfîrșit nodul. Vezi dacă e bine.

S-a așezat iar pe pat. Bolívar s-a privit în oglindă.

— Cred că da, a spus.

A luat un pieptene și a început să-și netezească părul negru și ondulat.

Abia atunci a observat Bibiana că și ea e nervoasă. Nu numai din pricina bietului Severino care urma să moară. Ci și din cauza căsătoriei. Taina ei — o taină atît de mare că nu avusese curajul să o destăinuie nimănui, atît de mare că uneori îi

era frică să o comenteze chiar şi în sinea ei — imensa ei taină parcă îi creştea acum în piept, apăsîndu-i inima, şi făcînd-o să respire din greu. Nimeni nu înţelegea cum de aprobase căsătoria fiului ei cu nepoata lui Aguinaldo. Doar ea cunoştea motivul...

Îşi amintea de o convorbire avută cu fratele ei:

— Soră, rău faci, spusese Juvenal, cu aerul său serios şi liniştit. Foarte rău faci că sprijini încheierea căsătoriei. Nu înţeleg cum de poate cineva cu scaun la cap ca tine să fie mulţumită de asta. Luzia nu-i femeie pentru Boli. E o fată de la oraş, crescută în răsfăţuri, şi care nu-i bună de nimic.

Ea tăcuse, strîngînd buzele ca nu cumva să-i scape taina. Ar fi putut să-i povestească totul lui Juvenal. Doar era sînge din sîngele ei. Nu era el singurul ei frate? Dar nu i-a povestit, şi de aceea a simţit cum creşte povara gîndurilor ei tainice.

Juvenal mai spusese:

— În plus, Aguinaldo e un hoţ. Nu ştiu cum de poţi uita că omul ăsta i-a furat pămînturile tatei.

— Cine ţi-a spus c-am uitat?

— Păi, dacă n-ai uitat, aşa pare, cel puţin.

— Ştiu eu ce fac, frate-meu.

Şi cu aceste cuvinte s-a curmat discuţia. Juvenal ridicase din umeri, murmurînd:

— Să dea Domnul să iasă totul bine. Dar eu unul mă-ndoiesc.

Da, într-o zi Pedro Terra avusese nevoie de un ajutor ca să semene in şi grîu (veşnic nebunia asta cu grîul!) şi de aceea fusese obligat să ceară bani cu împrumut de la Aguinaldo Silva, dîndu-i drept garanţie casa şi terenul de colţ, a căror valoare era de trei ori mai mare decît suma împrumutată. Printr-o succesiune de recolte proaste lanurile au fost inundate şi deoarece, sosind ziua scadenţei, Pedro nu avusese bani ca să răscumpere ipoteca şi Aguinaldo nu voise să-i mai acorde nici cea mai mică păsuire, proprietăţile familiei Terra au trecut în întregime în mîinile bunicului Luziei. Cu durere în inimă şi-a abandonat Pedro casa, fiindcă Aguinaldo voia terenul ca să

construiască pe el un conac. Bibiana își amintea că singurul comentariu pe care îl făcuse tatăl ei în ziua cînd se mutase într-o colibă de lut se rezuma la cîteva cuvinte: „Bine că nu mai trăiește Arminda". Și n-a mai pomenit niciodată de asta. Dar se vedea pe fața lui că ceva îl rodea pe dinăuntru, încetul cu încetul. A început să slăbească, a îmbătrînit, nu-l mai interesa nimic și era trist, avea ochi de cățel hăituit. A plîns — da, a plîns cum Bibiana nu văzuse niciodată vreun bărbat plîngînd — în ziua cînd pietrarii au început să-i doboare casa. Ca și cum ciocanele, topoarele și tîrnăcoapele care loveau pereții i-ar fi sfărîmat și oasele, unul cîte unul.

Acum se înălța acolo Conacul, intrus pe pămîntul acela scump. Ca și cum căsoaia pernambucanului ar fi strivit căsuța unde trăise Ana Terra și unde ea, Bibiana, se căsătorise cu căpitanul Rodrigo. Mai erau acolo arborii pe care Pedro îi sădise cu mîinile lui și pe care îi iubea ca pe copiii săi. Ori de cîte ori trecea prin dreptul Conacului, Bibiana arunca o privire spre portocalii, piersicii, arborii de scorțișoară și gutuii aceia și avea senzația că erau rude de-ale ei care o priveau trist, de după gratiile unei închisori. De aceea continua să nutrească certitudinea că pămîntul acela îi aparține și, prin urmare, Conacul este puțin și al ei.

Timpul a trecut. Se zice că timpul le vindecă pe toate. Timpul îi face pe oameni să uite. Unii uită repede. Alții doar se prefac că nu-și mai aduc aminte...

Cînd Aguinaldo a început să-i caute și să-i curteze pe Bolívar și Florêncio, ea a avut chef să le spună: „Nu stați de vorbă cu blestematul ăsta. El l-a omorît pe tatăl meu, făcîndu-l să moară de supărare". Dar nu a spus. Băieții erau foarte tineri cînd se petrecuseră acele lucruri triste. Și chiar dacă le-ar fi spus, nu ar fi folosit la nimic. Tinerii nu acceptă niciodată cu dragă inimă rațiunile celor vîrstnici. În plus, nordistul ăsta al naibii era plăcut, știa să vorbească bine, avea miere în glas. Iar cînd Luzia a venit din Capitală și băieții au început să umble după ea ca niște cățeluși atîțați în jurul unei cățele, primul ei gînd a fost

să-l ia pe Boli de acolo, ca nu cumva să se îndrăgostească de străină.

Atunci însă i-a venit o idee nebunească... Toate acestea s-au petrecut într-o dimineață, în zori. S-a trezit deodată, cu gîndul la bărbatul ei. L-o fi visat cumva? Nu-și aducea aminte. Dar, oricum, s-a gîndit la noaptea morții lui Rodrigo... Era singură în casă, cu inima bătîndu-i în piept și cu un nod în gît; auzea răpăitul gloanțelor și aștepta cu sufletul la gură sfîrșitul luptei. Iar cînd a apărut părintele Lara, n-a fost nevoie ca el să-i spună nici un singur cuvînt. A ghicit totul: îi omorîseră bărbatul! Mai tîrziu i-au povestit că Rodrigo primise un glonte în piept pe cînd încerca să cucerească locuința familiei Amaral. Să cucerească căsoaia...

Așezată în pat, în odaia întunecată, a început să se gîndească la Conac, la arborii lui, la Luzia și la Bolívar. Să cucerească acel Conac... Dacă Bolívar se însoară cu Luzia, devine stăpînul Conacului. Ea, Bibiana, o să locuiască împreună cu fiul ei, o să se înapoieze pe pămîntul ei... Aguinaldo era bătrîn și n-avea s-o mai ducă mult... La început va fi greu să stea sub același acoperiș cu ghebosul. Dar casa, la urma urmei, era mare, și cucerirea ei merita toate sacrificiile...

În noaptea aceea, Bibiana a luat o mare hotărîre. Îl va însura pe Bolívar cu Luzia. Fata putea să fie ușuratică, putea să fie oricum. La urma urmei, fiul ei avea în vine sîngele căpitanului Rodrigo, și niciodată un Cambará nu se va lăsa dominat de o femeie. Fie ce-o fi, ea se va afla mereu lîngă el ca să-l sprijine și să-l sfătuiască.

Totul era hotărît: va cuceri Conacul. Nu prin atac, cu focuri de armă, precum căpitanul Rodrigo. Acum nu era nici o grabă. Era femeie, avea răbdare, era obișnuită să aștepte... Ce însemnau un an, doi ani, zece ani? Într-o zi Aguinaldo moare, Bolívar rămîne stăpîn peste toate, eu mă întorc la arborii mei, am să văd născîndu-se copiii fiului meu, am să ajut la creșterea nepoților...

Bibiana zîmbea acum gîndurilor ei. Dar în străfundul inimii se temea de viitor.

Mai erau doar cîteva minute pînă la ora patru cînd a apărut Florêncio.

— E aproape timpul, a spus el. Mergem?

„Oare de ce băiatul ăsta nu se uită în ochii mei?" s-a mirat Bibiana.

— Să mergem, Boli, a spus ea. Mirele nu trebuie să întîrzie.

S-a îndreptat spre camera cealaltă ca să-și ia umbrela de soare și, trecînd pe lîngă nepotul ei, a întrebat:

— Ce-i cu Juvenal?

Fără să se uite la mătușă-sa, băiatul a dat un răspuns evaziv:

— Taică-meu e acasă.

— E supărat pe noi?

Florêncio a șovăit.

— N...nu. De ce să fie?

— E contra căsătoriei acesteia.

— Nu-i chiar așa, mătușică.

— Ba da. Știu eu.

— Înțelegi și mata... Bătrînul e cam căpățînos.

— E din neamul Terra.

Florêncio a zîmbit, jucîndu-se cu pălăria. Sudoarea îi picura pe frunte și ochii îi erau injectați. Săracul, și-a spus Bibiana. Și i-a zîmbit cu simpatie.

Au ieșit. Lumina după-amiezii era atît de puternică încît o clipă i-a orbit. Au început să umble cu ochii strînși. Sub umbrela de soare, Bibiana mergea foarte țeapănă în rochia ei de muselină neagră, între cei doi băieți. Văzduhul era nemișcat. Umbrele pe pămîntul roșu erau de un negru violet. Corbii zburau pe albastrul spălăcit și luminos al cerului.

Bolívar simțea cum îi zvîcnește sîngele în tîmple cu o furie ritmată, și acum capul îl durea atît de tare încît părea gata să-i plesnească. Se gîndea în același timp la Conac și la spînzurătoare, la Severino și la Luzia. Gulerul îi dădea o senzație de strangulare și, sub haina groasă și neagră, își simțea corpul năclăit de sudoare.

Au umblat cîtva timp în tăcere. Îi salutau pe cunoscuţii care stăteau în porţile caselor sau pîndeau peste garduri. Ondina, fiica lui Alvarenga, a apărut la fereastră, a zîmbit şi a zis:

— Va să zică, *dona* Bibiana, a sosit ziua cea mare?

Era palidă, avea o voce blîndă, şi ochii negri de o tristeţe umilă de mieluşel.

— Aşa e, a răspuns mama lui Bolívar. O să vină şi pentru tine, Ondina.

Florêncio a văzut ochii fetei pironindu-se o clipă într-ai săi, foarte speriaţi, dar într-un fel care l-a tulburat. Stîngherit, şi-a atins borul pălăriei cu două degete.

Cînd se îndepărtaseră destul de Ondina, Bibiana a întors capul spre nepotul ei şi a murmurat:

— E o fată bună pentru tine, Florêncio. A mai făcut cîţiva paşi în tăcere, apoi a continuat: Are zestre frumoasă, ştie să croşeteze ca nimeni altcineva, e liniştită, gospodină, şi se pricepe grozav la prăjituri.

Florêncio n-a spus nimic. Şi-a scărpinat vîrful urechii, stînjenit, şi-a dres uşor glasul şi a continuat să se uite drept înainte către capelă.

— Şi e frumuşică foc, a adăugat Bibiana. Dar de ce ţi-ai luat mutra asta de priveghi, băiatul meu?

Bolívar n-a răspuns. Transpiraţia îi îmbujora obrajii proaspăt raşi şi o durere de cap surdă îi învălmăşea ideile.

— E trist din cauza lui Severino, a explicat Florêncio.

Acum se aflau toţi trei la vreo şaizeci de metri de piaţă şi puteau să vadă mişcarea oamenilor care-şi căutau un loc în jurul spînzurătorii. Basmale, haine şi voci vesele în soare — parcă ar fi fost o chermeză.

— A dracului poveste, a fost de acord Bibiana. A dracului poveste. Şi mie-mi pare rău de negru. Că doar l-am văzut crescînd ca şi cum ar fi făcut parte din familia noastră... A oftat. Dar nu-i vina mea dacă o să fie spînzurat.

Cuvintele acestea l-au durut pe Bolívar.

— O să se comită o nedreptate! a exclamat el. Severino e nevinovat!

Bibiana a găsit că e mai bine să nu discute. A început să se gîndească, speriată, la ce se putea întîmpla în momentul spînzurării. Bolívar era nervos: eşafodul fusese înălţat chiar în faţa Conacului... Da, ar fi fost mai bine ca Luzia să accepte să se schimbe data încheierii contractului de căsătorie.

Au început să traverseze piaţa. Un bărbat şedea pe o piatră, netezind o pănuşă de porumb cu dosul cuţitului. Era Chico Căruţaşul. Văzîndu-i pe cei trei, localnicul i s-a adresat lui Bolívar, luîndu-l peste picior:

— Va să zică astăzi o să avem două spînzurări în acelaşi timp, nu-i aşa?

Şi-a arătat dinţii negricioşi, zîmbind cu toată gura. Lui Bolívar i-a venit să se arunce asupra lui şi să-i sfîşie obrajii cu palmele. A strîns pumnii, şi-a luat o căutătură aspră şi nu i-a răspuns. Bibiana însă i-a zîmbit căruţaşului şi a zis:

— Aşa-i, nea Chico, aşa-i.

— Rău trebuie să mai fie un om ca să se bucure de suferinţa altcuiva, a observat Florêncio cu glas scăzut, privindu-i pe cei care îşi disputau locurile din jurul eşafodului. A scos ceasul din buzunar şi a privit cadranul. Şi mai e o jumătate de oră!

Se apropiau de Conacul care se înălţa drept în faţă, foarte alb, cu ferestrele cu cercevele albastre, acoperişul cenuşiu şi mîlos, geamurile scînteind în soare. Ce frumoasă e uşa de la intrare cu *azulejos*[1] pe o zi senină ca asta, îşi spunea Bibiana. Şi ochii ei au salutat arborii: „Răbdare. Vine ziua să mă ocup şi de voi".

În noaptea aceea din 1836 căpitanul Rodrigo alergase înarmat cu spadă şi pistol spre casa familiei Amaral... Dar ea avea să cucerească acum Conacul complet dezarmată: purta doar o umbrelă de soare în mînă şi taina aceea în piept. Stăpînul casei o va primi cu braţele deschise.

---

[1] Plăci de faianţă cu diferite desene ornamentale, folosite pentru împodobirea zidurilor de la case, în Portugalia şi Brazilia.

7

Așezat într-un fotoliu cu spătar înalt și sculptat — pe care îl găsea de fapt foarte incomod — doctorul Winter își plimba în jur privirea curioasă. Sosise ultimul la Conac și regreta că pierduse discursul ținut de Aguinaldo Silva ca să le anunțe celor prezenți căsătoria nepoatei sale cu Bolívar Cambará. Vastul salon era foarte luminat de soare și Carl a observat că reflexul tricolor al banderolei de la una din ferestre colora fața și gîtul Luziei. O stigmatizată, a fantazat el. Frumusețea ei i se părea perversă. Ședea pe divan lîngă mire, îmbrăcată într-o crinolină verde, cu fusta foarte largă, cu aplicații de dantelă; în părul de un castaniu închis își înfipsese un pieptene mare ca un evantai, în centrul căruia scînteia un briliant. Winter s-a gîndit imediat la frumoasa și tînăra vrăjitoare maură pe care diavolul, conform legendei care circula prin Provincie, o transformase într-o șopîrlă cu capul format dintr-o piatră prețioasă ce strălucea orbitor. Cum se numea animalul? Ah! *Teiniaguá*. Muza Tragediei se preschimbase acum în *teiniaguá*. Winter se gîndea la lucrurile acestea și zîmbea, strîngîndu-și țigareta între dinți.

Judecătorul Mascarenhas stătea de vorbă foarte însuflețit cu Aguinaldo. Bibiana îi striga la ureche nevestei judecătorului, care era surdă, iar acea cucoană de treabă îi răspundea cu glasul ei monoton și blînd. Winter a înțeles că schimbau între ele rețete de prăjituri peste care risipeau zahăr și ouă din belșug: la drept vorbind, era o conversație condimentată cu scorțișoară, cuișoare și nucșoară. Bolívar părea nervos și Winter ghicea că plutește în văzduh ceva amenințător și echivoc care începea să-l cam neliniștească.

Așezat pe un scaun, pufăind liniștit din țigara de foi, Florêncio arunca din cînd în cînd o privire călduță spre Luzia și vărul său. Părintele Otero încă nu sosise, fiind ocupat cu Severino: trebuia să-l pregătească de moarte și să-l asiste pînă în ultimele clipe.

Lui Winter i se părea că citeşte pe faţa stăpînului casei o oarecare dezamăgire pentru faptul că nu veniseră majoritatea celor invitaţi la ceremonie. Toată lumea ştia că familia Amaral îl detestă pe Aguinaldo Silva şi că refuzase dintotdeauna să calce pragul Conacului. Cît despre ceilalţi, se ştia de asemenea că nu se dădeau în vînt după pernambucan, fiindcă puţini erau localnicii care să nu se simtă lezaţi, într-o formă sau alta, ori care să nu aibă vreo rubedenie sau vreun prieten apropiat printre victimele a ceea ce cu toţii numeau „nemerniciile ghebosului". În plus, şi-a spus Winter, mulţi dintre invitaţi au găsit desigur că era mai distractiv să rămînă în piaţă ca să-l vadă pe Severino zvîrcolindu-se în spînzurătoare, decît să vină la Conac s-o asculte pe Luzia cîntînd din ţiteră.

Aguinaldo, agitat ca întotdeauna, umbla de colo-colo prin salon. Cu cocoaşa lui pronunţată, capul triunghiular, barba de ţap, bunicul Luziei îi amintea lui Winter de un pitic în versiune indigenă.

— Slabă mişcare, oameni buni! a exclamat bătrînul. Parcă ar fi un priveghi de oameni săraci. Luzia, cîntă-ne puţină muzică. Haideţi să mai însufleţim adunarea.

A făcut două mici salturi, frecîndu-şi tare mîinile una de alta, şi a strigat spre bucătărie:

— Madam Rosa, spune să ni se aducă niscai răcoritoare!

Bolívar îşi vîrîse batista între guler şi gît. Încă îl mai durea capul şi acum setea, o sete disperată, îi usca gîtlejul, gura. Ceva răcoritor sosea tocmai la ţanc.

— Haide, fetiţo, cîntă-ne ceva! a rugat-o din nou Aguinaldo.

Luzia a clătinat uşor din cap; diadema a sclipit.

— E prea devreme, bunicule. O să cînt mai tîrziu.

Avea o voce gravă şi muzicală, o voce, găsea Winter, al cărei registru corespundea cu al unei chitare. Era caldă, umedă, profundă, catifelată — atît de excitantă încît părea să-i vină din sex, nu din gură — a mai reflectat medicul. Comparaţia părea ordinară; în orice caz n-ar fi putut s-o facă niciodată cu glas tare. Şi totuşi, chiar asta simţea. S-a gîndit la Trude, a

cărei voce subțire și melodioasă amintea de un oboi. Ce contrast!

Bolívar nu reușea niciodată să-și explice de ce îl excita atît de tare vocea logodnicei lui. Glasul ei parcă era vrăjit, îl lua cu fiori pe spinare. Cînd o auzea, avea chef să se repeadă la Luzia, să-i sfîșie rochia și s-o iubească cu furie. Acum însă altele erau simțămintele care îl tulburau. Jumătate din ființa lui era în salon; cealaltă jumătate, afară. Din clipă în clipă, își întorcea ochii spre fereastră, chiar fără să vrea. O senzație de pericol iminent îi strîngea pieptul ca într-o chingă. Știa că la cinci fix Severino va fi spînzurat, de aceea nu pierdea din vedere pendula cea mare din colțul încăperii alăturate, pe care o vedea prin ușă. Era ora patru și douăzeci: limbile de alamă ale pendulei oscilau ritmic. La cinci, Severino avea să atîrne în spînzurătoare, bălăbănindu-se dintr-o parte într-alta.

Bolívar s-a uitat la mîinile foarte albe ale Luziei, care se odihneau pe fusta verde, strîngînd evantaiul: avea degete fine, lungi, pline de inele. S-a uitat la propriile sale mîini, aspre, arse de soare, păroase și acoperite de un hățiș de vine. Mîinile lui nu aveau nici o legătură cu ale ei. Și totuși peste puțin timp, un preot îi va uni pentru totdeauna. Bolívar a observat că logodnica lui îl privește și a simțit cum îi crește indispoziția, fiindcă știa că i se pot citi pe față toate secretele. Și-a dus mașinal batista la obraz, s-a prefăcut că-și șterge transpirația, vrînd de fapt să-și ascundă chipul.

A intrat un sclav putînd un platou plin de pahare cu limonadă și a început să facă turul încăperii, oferindu-le musafirilor.

— Trage-ți scaunul mai aproape, domnule doctor! l-a pofțit judecătorul pe medic. De multă vreme n-am mai schimbat o vorbă. Așa-i. De mult.

Winter s-a conformat. Aguinaldo i-a întins un pahar cu băutură, spunînd:

— Îmi pare tare rău că n-am o bere bună pentru dumneata.

— *Ach!* Nu face nimic.

— Cică în São Leopoldo se fabrică acum bere bună, a comentat Nepomuceno. Compatrioții dumitale, doctore Winter, sînt specialiști în bere. A înclinat capul, reverențios. Ca și în multe altele. Și a repetat: Ca și în multe altele.

Vorbea întotdeauna cu un aer sentențios, oricît de banale i-ar fi fost spusele. Se mîndrea că e un cunoscător profund al politicii naționale, pe care o urmărea prin intermediul ziarelor din Capitală cu un interes scrupulos și cu imparțialitatea potrivită unui judecător.

— Tocmai îi spuneam domnului Aguinaldo, a povestit el, înclinînd capul către Carl Winter, că dacă Marchizul de Olinda[1] ar fi rămas în guvern cu conservatorii săi, lucrurile ar fi luat altă întorsătură. El era împotriva amestecului nostru în treburile din Prata. Dar a venit Paulino Sousa și a urmat politica intervenționistă, s-a aliat cu Urquiza și rezultatul a fost războiul contra lui Rosas.

— Dar am cîștigat războiul! a strigat Aguinaldo, cu mustățile și ciocul picurînd de limonadă. Și, uite, băieții ăștia au văzut toată tărășenia de aproape!

Le-a aruncat lui Bolívar și Florêncio o privire plină de o duioșie aproape părintească.

Soția judecătorului îi spunea Bibianei:

— Acum, știi și matale că pentru prăjitura cu *quindim*[2] e nevoie de multe ouă. Dar Nepomuceno e mort după *quindim*.

Cealaltă însă n-o asculta. Se uita la fiul ei cu un sentiment de dragoste orgolioasă, aproape sufocantă. Părea să emane de la el un val de căldură ce o învăluia ca o îmbrățișare. Dar cînd Bibiana și-a luat ochii de la Bolívar și și i-a oprit asupra Luziei a avut impresia că primește deodată un suflu de gheață. Se spunea că vîntul tăios de iarnă vine din munții înghețați din

---

1 Celebru om de stat brazilian (1793-1870), regent al imperiului între 1838 și 1840. Șef al Ligii Progresiste, a fost de mai multe ori ministru, remarcîndu-se printr-o politică prudentă, moderată și tolerantă.

2 Denumirea unei plante care crește în Brazilia.

Chile și Argentina. Ei bine, Luzia părea însuși muntele acoperit de promoroacă. E drăguță, și-a spus Bibiana, asta nimeni nu poate tăgădui. Dar are o drăgălășenie răutăcioasă, o drăgălășenie de păcat. Bolívar trebuie s-o îmblînzească pe mînza asta din prima zi de căsătorie, altfel e pierdut.

— ... și anul trecut am vrut să fac marmeladă albă, dar n-am putut s-o nimeresc legată, continua soția magistratului, gîfîind din pieptul ei slab de ofticoasă.

Bibiana a întors spre ea niște ochi în care se citea un oarecare ir teres și a zîmbit, ca să-i dea de înțeles interlocutoarei că o ascultă. Dar, de fapt, în clipa aceea simțea Conacul. Nu! Îi simțea solul. Casa tatălui ei fusese chiar pe locul unde se afla acum Conacul. Parcă asta ar fi veranda noastră. Uite și zidul strîmb despre care bunica spunea că-i borțos. Acolo masa, cu scaunele; dincolo, în colț, fîntîna. Tăicuțul fumează, așezat în balansoar. Parcă văd fumul țigării. Măicuța croșetează lîngă masă. Eu stau aici, alături de căpitanul Rodrigo, care tocmai a sosit, a cerut voie să fumeze și acum mărunțește tutunul ca să-și facă o țigară. Oare de ce nu vorbește tăicuțul cu el? Încăpățînări de om bătrîn. Nu contează; cu timpul o să-l placă pe ginere-său. Nimeni nu rezistă ochilor lui de erete. Eu barem nici nu-s în stare să-l privesc în față: amețesc. De asta nu mă uit decît la cizmele căpitanului. Și el vorbește întruna, povestește întîmplări din viața lui: războaie, călătorii, lupte, războaie, călătorii, lupte... Toți ascultă. Ziua Morților. Cineva cîntă la hanul lui Nicolau. Vocea căpitanului. Dar el nu poate să fie în același timp acolo, la han, și aici, în casă. De ce nu poate? Căpitanul Rodrigo poate orice. Sosește părintele Lara, spune bună seara, ia loc, torcînd ca un motan bătrîn. Sărmanul! E îngropat lîngă bunica. Sigur că noaptea stau amîndoi acolo, în cimitir, vorbind despre cei vii, rîzînd de ei. Căpitanul Rodrigo și-a aprins acum țigara. Tăicuțul se uită la ceas, ca și cum ar vrea să dea de înțeles că e tîrziu. Atunci logodnicul meu se scoală, pleacă, și eu rămîn cu gîndul la el și la cîte am de făcut a doua zi. Să sar din pat la cinci, să mulg vaca, să fac cîrnați, să

dau grăunțe la găini, să omor furnici ca să nu strice plantele... Cu talia ei subțire, Luzia pare o furnică, o *saúva*[3] mare. Dar furnica se strivește cu piciorul. Ca și broasca.

Ochii Bibianei se întorc spre Aguinaldo. Pe urmă se plimbă încet și prețuitori prin salon. Oglinda aceea mare în ramă aurită e foarte frumoasă, trebuie să fi costat o avere. Și într-o zi am să apuc să-l văd prin oglinda asta pe Aguinaldo depus într-un sicriu; nu doresc răul nimănui, dar toți trebuie să moară odată. Amin. Și mobilierul e foarte frumos, și-a spus ea, privind consola de marmură pe care se afla țitera Luziei, într-o cutie de lemn sculptat. Și la ce folosesc scaunele astea pline de panglicării, Doamne Dumnezeule? Nu dau eu paiele mele împletite pentru sperietorile astea. Dar casa îmi place. Ce ziduri groase are! Într-o asemenea căsoaie te simți în siguranță. Poate veni ploaia, vîntoasa, furtuna, chiar și războiul. Glonțul nu trece prin ziduri.

— E bună limonada? a întrebat Aguinaldo, jovial.

Bibiana a tresărit ușor, a ridicat ochii spre stăpînul casei și a răspuns:

— Încă n-am gustat-o.

Abia atunci și-a dat seama că ține în mînă paharul cu limonadă. L-a dus la gură și a început să bea încetișor. Mirosul de lămîie i-a amintit de o anume zi din viața ei, cu mulți ani în urmă. Căpitanul Rodrigo s-a întors dintr-o călătorie și i-a spus: „Sînt mort de sete, comoara mea. Fă-mi o limonadă ușoară. Dar cu zahăr puțin". Și pe urmă, în timp ce ea storcea lămîia într-un pahar, el s-a apropiat pe la spate, i-a înlănțuit talia și a sărutat-o pe ceafă.

Bolívar își bea limonada cu lăcomie, dar emoția părea să-i fi pus un nod în gît.

Florêncio s-a ridicat, s-a dus la fereastră și s-a uitat spre eșafod, în jurul căruia se îngroșau rîndurile mulțimii. Copiii

---

3 Denumire populară a unei specii de furnici din Brazilia, foarte dăunătoare pentru culturi.

alergau și se jucau sub smochinul cel mare. O adiere ușoară începea să miște frunzele dintr-o parte într-alta, stîrnind praful de pe jos. Bietul Severino! Și numele lui Severino pe care îl rostise Florêncio în gînd s-a repetat într-un ecou. Era ecoul altui nume: Bolívar. Bietul Bolívar!

Bolívar s-a uitat iar la pendulă, dar n-a putut să distingă cadranul, fiindcă sudoarea îi pătrunsese în ochi și-i tulbura vederea. A început să și frece ochii cu degetele.

— Ți-a intrat vreun fir de praf? a întrebat Luzia, cu un interes subit. Stai să văd.

Bolívar a scuturat din cap.

— Nu. Nu-i nimic. Din cauza transpirației.

— Te ustură?

— Puțin.

— Stai să văd.

— Nu merită.

Ochii li s-au întîlnit.

— Ce ai? a întrebat ea.

— Eu? Nimic.

— Ba da, ai ceva. Se vede.

— N-am nimic.

Bolívar n-a putut suporta privirea logodnicei lui. A lăsat ochii în jos.

— Dacă te căiești, a murmurat ea, încă mai e timp să contramandăm încheierea cununiei. Unii se întorc chiar și de la ușa bisericii.

Slavă Domnului, și-a spus Bolívar, ceilalți erau ocupați să stea de vorbă și nu auzeau stupizeniile pe care i le susura Luzia. Așa, în șoaptă, vocea ei era și mai excitantă. Parcă l-ar fi poftit la ea în pat.

— N-am spus deloc că mă căiesc..., a replicat el, punînd paharul cu băutura răcoritoare pe masa rotundă din fața divanului.

— Atunci, zi ce ai.

— Ascultă, mă simt rău. Îmi plesnește capul.

Lui Bolívar îi venea greu să stea de vorbă cu logodnica sa față în față. Nu putea rezista privirii ei: îl stînjenea, cum nu-l mai stînjenise nici o altă femeie. Și, fiindcă se simțea intimidat, era furios pe fată, pe el însuși, pe tot și pe toți. Îi venea să facă gesturi violente, să înjure, să se comporte ca un cal nărăvaș. De cîte ori discuta îi lipseau argumentele, cuvintele, și avea chef să-și folosească labele.

— N-ai dormit bine?

În silă, Bolívar a dat din cap, afirmativ.

— La drept vorbind, n-am dormit deloc.

A ridicat ochii spre mama lui și a observat că, prefăcîndu-se că o ascultă pe soția judecătorului, ea încerca să audă ce spunea Luzia.

— Te-ai gîndit la Severino? a insistat fata.

— De unde știi?

— E firesc. Negrul o să moară din cauza depoziției tale.

A spus asta și ochii ei au scrutat sfredelitori fața logodnicului, ca și cum ar fi vrut să-i vadă simțămintele. Bolívar a simțit o picătură de sudoare prelingîndu-i-se rece pe sub cămașă, de-a lungul spinării. Capul îi zvîcnea puternic și deodată și-a amintit de un om pe care îl văzuse odată căzînd în plină stradă, fulgerat de o congestie cerebrală.

— Și tu crezi că negrișorul e nevinovat?

Luzia a ridicat din umeri.

— Nu cred nimic. Tu trebuia să știi ce spui cînd ai vorbit cu autoritățile.

Bolívar a făcut un gest de nerăbdare și și-a vîrît degetele tremurînde în păr. A căutat să spună ceva, dar n-a găsit nimic. Avea poftă să-i trimită pe toți la dracu'.

— Dar cum se poate..., a început, cum se poate... că...

A tăcut din nou. Se făcuse o pauză în conversație, deodată salonul rămăsese cufundat în tăcere, și oclii doctorului Winter, ai lui Florêncio și ai Bibianei erau întorși spre divan.

— Au și început să se certe? a glumit Aguinaldo, arătînd cu capul spre cei doi miri. Aveți tot timpul, copii, aveți tot timpul!

Florêncio se uita la Luzia și găsea că seamănă cu o icoană a Sfintei Rita, pe care o văzuse la Misiuni.

Doctorul Winter, judecătorul Nepomuceno și stăpînul casei au început o discuție politică, iar Bibiana îi povestea acum cu însuflețire interlocutoarei ei cum își usca ea rufele în zilele cu ploaie; nevasta judecătorului, cu mîna căuș în spatele urechii, o asculta gîfîind și atentă.

— N-a mai rămas decît o jumătate de oră, a murmurat Luzia, aruncînd o privire rapidă spre pendulă.

Cineva a deschis ușa din fundul casei și în salon a intrat o adiere, aducînd un miros de bucătărie, care ajungînd în dreptul Luziei, s-a amestecat cu parfumul esenței de trandafiri și de piele curată de femeie de curînd ieșită din baie — ceea ce i-a mărit tulburarea lui Bolívar, care a simțit dintr-odată pentru mireasa lui o dorință stupidă, alcătuită totodată din greață, frică și neputință. Ochii i s-au întors din nou spre cadranul pendulei, și a revăzut atunci motanul spînzurat, iar țipătul animalului i-a străbătut amintirea.

Bolívar s-a ridicat parcă împins de un arc și s-a dus grăbit la fereastră. Luzia l-a urmărit din ochi, pe urmă a întors capul spre Florêncio și a zîmbit. Băiatul i-a răspuns cu un surîs destul de stingherit și a întrebat:

— Ce s-a întîmplat?

— Vărul tău e cam nervos.

Aguinaldo a rîs.

— E și firesc. În ziua cînd m-am însurat eu am fost atît de nervos, că m-a apucat și pîntecarița.

— Bunicule! l-a dojenit Luzia. Așa ceva nu se spune.

Bibiana își privea fiul îngrijorată. Lîngă fereastră, Bolívar abia zărea ce se petrecea în piață, fiindcă în fața ochilor săi dănțuiau, amețitoare, pete negre-verzui. Din nou i-a venit să-și smulgă gulerul, cravata, vesta, să iasă alergînd din casa aceea, să încalece și să pornească în galop peste cîmp.

A simțit că cineva îl strînge de braț. S-a întors: era mama. Ținea în mînă un pahar cu băutură răcoritoare.

— Mai bea puțin, băiatul meu.

Fără să se gîndească la nimic, Bolívar i-a dat ascultare. A înșfăcat paharul și a băut limonada dintr-o singură sorbitură. Lichidul dulceag, destul de greţos și lipicios, i-a coborît greu prin gîtlej.

— Acum, du-te și așează-te lîngă mireasă, i-a șoptit Bibiana. Curaj! O să treacă și asta.

Bolívar s-a înapoiat pe divan.

Aguinaldo le povestea acum judecătorului și medicului diverse întîmplări de la Angico.

— Herghelia merge prost. Războaiele astea ne distrug animalele. Mulți cai foarte buni s-au pierdut în Războiul Zdrențăroșilor. Mii și mii, a încheiat Aguinaldo, răsucindu-și o țigară.

Judecătorul clătina din cap încet, cu ochii pe jumătate închiși.

— Mulți oameni foarte buni au murit în războiul acela, l-a corectat Bibiana.

— Pentru mine animalele-s la fel ca oamenii, a explicat Aguinaldo. Le port prietenie. Indiferent dacă-i vorba de cal, bou, cîine sau pisică. Într-o zi, am surprins un sclav maltratînd un biet catîr. Ah, cumetre, am văzut roșu înaintea ochilor și n-am mai putut de furie. Negrule nerușinat, am strigat, n-ai decît să-ți bați mama, nenorocitule! Dracul de negru era atît de înnebunit, că nu m-a văzut și nici nu m-a auzit. A continuat să dea cu biciul în spinarea bietului animal. Catîrul era sfîșiat tot, plin de sînge. Atunci mi-am pierdut cumpătul, am smuls biciul din mîinile negrului, m-am aruncat asupra lui și am început să-l lovesc în obraz, să-l lovesc în plin obraz, și eram atît de furios, încît pînă la urmă i-am dat în cap cu bățul biciului. Și l-am lovit, l-am lovit! La început a fost cam amețit, fără să știe bine ce se întîmplă. Dar cînd a înțeles tot, a îngenuncheat, a început să țipe cît îl ținea gura și pe urmă a vrut s-o ia la fugă. Dar am alergat după el, negrul s-a împiedicat, a căzut și eu m-am aruncat asupra blestematului, orb de furie... Și iar l-am lovit, iar și iar. Păi, nu ziceți că mai-mai să-l omor pe nenorocit?

Ochişorii lui Aguinaldo au strălucit. A făcut o pauză ca să-şi aprindă ţigara, după care a continuat: Norocul harapului a fost că sînt om bătrîn şi nu mai am puterea de pe timpuri. Am obosit repede şi m-am oprit, ca să nu cad jos. Altfel, cred că făceam terci din capul negrului. A tras din ţigară, a scos un fum şi a spus: Animalul e ca omul pentru mine. S-a îndreptat spre uşa sufrageriei şi a strigat:

— Madam Rosa, spune să ne aducă ceva de mîncare!

Doctorul Winter îl privea pe Aguinaldo cu aceeaşi curiozitate pe jumătate îngrozită cu care privise într-o zi, la Angico, un viţel cu două capete.

Au intrat două sclave aducînd platouri cu prăjituri şi dulciuri.

Winter s-a aşezat picior peste picior şi i-a spus stăpînului casei:

— S-ar zice că nu v-a fost deloc milă de negru. Spuneţi-mi atunci ceva: cînd vedeţi un alb bătînd un sclav, nu vă revoltă la fel de tare?

Aguinaldo şi-a scărpinat ciocul şi era gata să răspundă, cînd s-a auzit vocea Luziei:

— Negrii nu-s oameni, a zis ea.

Toţi ochii s-au întors spre fată. Santa Rita a spus o absurditate, a reflectat Florêncio în gînd. Bolívar a parafrazat mintal cuvintele logodnicei lui: „Severino nu-i om. Or să spînzure un animal".

Doctorul Winter şi-a scos ochelarii şi a început să-i şteargă încet cu batista.

— *Mein liebes Fräulein*![4] a exclamat el, cu vocea sa ascuţită. Ce aţi spus acum este un neadevăr ştiinţific.

Luzia a dat din umeri şi degetele ei au început să se joace cu evantaiul.

— Habar n-am dacă ce am spus e ştiinţific sau nu. Dar asta simt. Pentru mine, negrii sînt mai aproape de maimuţe decît de fiinţele omeneşti.

---

[4] Draga mea domnişoară! (germ.)

Judecătorul a închis ochii, parcă ar fi vrut să nu se lase influențat de ideile acelea, și-a încrețit buzele dus pe gînduri, și a început să caute un punct de conciliere. Bibiana s-a înțepenit mai tare pe scaun, ca un șarpe gata să sară. Va să zică, asta învață fetele în pensioanele din Capitală? și-a spus ea. Culmea! Mai bine să nu știi să citești și să scrii, dar să fii bun la inimă. Dumnezeule!

— *Mein liebes Fräulein*! a repetat doctorul Winter. S-a sculat în picioare și s-a dus în fața fetei. Mirosul lui de dezinfectant l-a învăluit pe Bolívar, care pentru o secundă l-a găsit reconfortant. Odată căzuse la pat, cu febră, și mama îl chemase pe doctorul Winter. Simpla prezență a medicului i-a adus ușurare; de atunci, asocia această prezență și impresia de ușurare cu mirosul de doctorie.

— *Mein liebes Fräulein*! Cum puteți, scumpă prietenă, să împăcați creștinismul cu asemenea idei? a întrebat Winter, legănîndu-se pe vîrful picioarelor. Unde este caritatea dumneavoastră? Să gîndească așa un eretic ca mine, treacă-meargă. Dar o tînără creștină să spună asemenea absurdități, *mein Gott*!, asta nu pot să înțeleg!

— Multe nu poți să înțelegi dumneata, domnule doctor.

Bolívar se simțea stînjenit văzîndu-și mireasa cum conversează cu medicul pe niște teme din care el nu pricepea nimic. I-a venit să-i strige lui Winter: „Vezi-ți de treabă. Stai la locul dumitale. Lasă-ne în pace!"

Luzia a deschis evantaiul și a început să-și facă vînt, senină.

— Nu crezi, domnule doctor, a întrebat ea, că a fi bun sau rău e o chestiune de mai mult sau mai puțin curaj?

— Cum? a făcut medicul, perplex, scărpinîndu-și frenetic bărbia cu degetele. Vreți să spuneți că bunătatea e sinonimă cu lașitatea?

— Păi, nu-i așa? Nu te-ai gîndit niciodată că a fi bun e lucrul cel mai ușor din lume? Și că orice amărît poate să-și permită luxul să fie bun?

Doctorul Winter a ridicat brațele în sus și pe urmă le-a lăsat să cadă, lovindu-se cu putere peste coapse cu palmele. Prin

gestul acesta voia să spună: dacă așa gîndești, nu mai stau la discuție. Dar culmea, își zicea el, e că, într-o oarecare măsură destul de misterioasă, Luzia părea să aibă dreptate. Omul trebuia să dea dovadă de mult curaj ca să-și manifeste dorințele și simțămintele rele. Da, să fii bun e lucru ușor. *Teiniaguá* nu se lăsa prinsă cu una, cu două.

Aguinaldo își privea nepoata admirativ, clătinînd încetișor din cap și rîzînd în felul lui răgușit.

Judecătorul, cu ochii închiși, cu gușa comprimată între maxilarul inferior și gulerul scrobit, lupta cu ideile și cuvintele, încercînd să-și formeze în minte o frază care, fiind în același timp gramaticală și judicioasă, să aibă virtutea excepțională de a clarifica situația.

Soția lui voia să știe despre ce se vorbește, și Bibiana i-a explicat totul cum s-a priceput. Surda i-a aruncat bărbatului ei o privire ca un apel: „Scoate-mă din întuneric, Nepomuceno!" Judecătorul continua să rostească vorbele, să le potrivească ideilor. Faptul că negrul este o ființă umană e un adevăr științific incontestabil. Totuși, el însuși simțea uneori că persoanele de culoare au ceva bestial, care le înrudea cu animalele inferioare. Cum nu întîlnea fraza conciliatoare, s-a ridicat de pe scaun, a întins mîna ca să ia un *quindim* de pe platoul care se afla pe o măsuță și a început să muște din el cu o oarecare solemnitate.

O chestiune de curaj... Florêncio nu înțelegea bine ce a vrut să spună Luzia prin asta. Dar simțea că nu era ceva bun... A coborît ochii, ațintindu-și privirea pierdută asupra vîrfului ghetelor care îl strîngeau.

Chestiune de curaj... Cuvintele acestea încă mai răsunau în mintea lui Bolívar. Dacă ar avea curaj ar pleca alergînd și strigînd spre oamenii aceia adunați în jurul spînzurătorii:

— Plecați acasă, bandiților! Unde s-a mai pomenit să se distreze cineva pe socoteala morții unui om?! Severino e nevinovat. Eu ar trebui să fiu spînzurat aici. Am omorît un om odată, numai din răutate. Aș fi putut foarte bine să-i fi omorît și

pe cei doi văcari. Severino e un om bun. N-a făcut niciodată rău nici unei muște. Unchiul Juvenal, care se pricepe la oameni spune că negrișorul e nevinovat! Plecați acasă! Duceți-vă să-i cereți iertare lui Dumnezeu!

Winter revenise la scaunul său și acum o urmărea pe Luzia. Ce s-o fi petrecînd în sufletul ei? Încă nu știa, dar începea să ghicească, parcă prin ceață, iar ceea ce întrevedea îi strîngea inima, îl umplea de o oroare rece. Cum de era posibil ca la acel capăt de lume, în locșorul acela pierdut de la hotarele continentului american, printre oamenii aceia aspri și primitivi, să existe o asemenea femeie? Putea aparține unei tragedii de Sofocle sau de Schiller, unei povestiri de Hoffmann sau unei... *Mein Gott!* Dacă ar spune cuiva nu l-ar crede nimeni. Și o clipă s-a închipuit într-un *Biergarten*[5] din Berlin, peste mulți ani, așezat la o masă, bînd bere cu amicii și vorbindu-le despre trecutul său în Santa Fé. Și s-a văzut și s-a auzit spunînd:

„Cu mulți ani în urmă, la capătul pămîntului, am cunoscut o fată ciudată. Se numea Luzia. Tare aș vrea să știu ce-a devenit..."

Acum fața acelei *teiniaguá* avea o expresie angelică: era senină, curată și luminoasă. Vocea ei profundă l-a învăluit din nou pe medic:

— De ce nu ți-ai adus vioara, domnule doctor? a întrebat ea. Ai fi putut să ne cînți ceva.

Winter s-a gîndit la paracliserul din legendă și a văzut șopîrla fermecată încolăcindu-se în jurul lui.

A fluturat din mînă nepăsător.

— *Ach*! Nici nu mai știu să cînt. Am să-mi îngrop vioara.

— Poate o să răsară o varză, a observat Bibiana.

Aguinaldo a rîs sec și a spus:

— Fiindcă veni vorba de îngropare, cred că se apropie ora cînd negrul va fi spînzurat.

---

[5] Berărie în aer liber (germ.).

Cum de poate vorbi cu atîta nepăsare despre moartea unui om? s-a întrebat în sinea sa Florêncio, cu o senzaţie de indispoziţie. Şi din nou i-au răsunat în memorie cuvintele Luziei: *Negrii nu-s oameni*. Cu cîtă răceală spusese asta! Prin contrast s-a gîndit la Ondina Alvarenga şi amintirea ochilor ei blînzi i-a făcut bine.

Tăcere. Judecătorul Nepomuceno, care ticluise sentinţa de moarte, şi-a dres glasul, stînjenit, şi a început nervos să bată darabana cu degetele pe speteaza scaunului. Doctorul Winter s-a întors spre magistrat:

— Trebuie să fiţi prezent la ceremonie? a întrebat.

Judecătorul a înclinat corpul înainte, a întins braţul şi a mai luat o prăjitură cu *quindim*.

— Ar trebui, a spus în silă, morfolind prăjitura. Dar nu-mi plac asemenea lucruri. Bucăţile de *quindim* i-au presărat aur în barba căruntă. De fapt, legea nu-l obligă pe judecător să fie de faţă. Aşa e. Legea nu-l obligă... de fapt.

Aguinaldo a scos ceasornicul din buzunar şi s-a uitat la cadran.

— Mai sînt cincisprezece minute.

Inima lui Bolívar a început să bată mai tare. Încă mai era timp. Putea să se scoale şi să spună: „Domnule judecător, trebuie să fac o mărturisire. Negrul Severino e nevinovat. Eu i-am omorît pe cei doi văcari. Jur pe Dumnezeu!"

Aguinaldo s-a apropiat de fereastră, s-a uitat în piaţă şi a spus:

— Multă lume mai e. Parcă ar fi la chermeză.

Sau, îşi mai spunea Bolívar, putea să iasă în fugă, să se ducă la eşafod, să-i sărute mîna lui Severino şi să-i ceară iertare. S-a închipuit făcînd asta. Mîna negrului e îngheţată de spaimă. A simţit cum i se urcă un nod în gît care-l împiedica să-şi înghită saliva.

— Nu vrei o prăjitură? l-a întrebat Luzia.

— Nu, a răspuns el.

— Tot te mai doare capul?

— Da.

Soția judecătorului povestea că își comandase niște dantelă la Ondina Alvarenga. Dar *dona* Bibiana era atentă la fiul ei. S-a lăsat din nou o tăcere penibilă. Parcă toți nu se mai gîndeau acum decît la ora spînzurării.

— Vreți să mergeți în piață să vedeți totul de aproape? i-a poftit Aguinaldo.

— Doamne ferește! s-a grăbit să spună Bibiana.

— Dar dumneavoastră, domnule doctor?

Winter a clătinat din cap în semn că nu. Judecătorul s-a mărginit să închidă ochii și să repete:

— Legea ne obligă. Nu-mi plac asemenea spectacole. Legea ne obligă.

Aguinaldo și-a frecat mîinile, cu o privire veselă. I-a făcut cu ochiul doctorului Winter și, înclinîndu-și căpățîna spre judecător, a glumit:

— Oare vă mustră conștiința?

Judecătorul Nepomuceno s-a întunecat la față, a început să se joace cu medalia care atîrna de lanțul ceasului și a replicat:

— Am conștiința împăcată, domnule Aguinaldo. Am conștiința împăcată. S-a făcut dreptate. De fapt, jurații l-au găsit vinovat pe inculpat. Condamnarea s-a pronunțat în virtutea articolului 271 al Codului Penal al Imperiului. Am conștiința împăcată. I-a aruncat o privire lui Bolívar și a adăugat: Iată-l întîmplător aici pe cetățeanul a cărui depoziție a contribuit la elucidarea crimei.

A făcut cu mîna un gest solemn care voia să spună: un cetățean cinstit, integru, mai presus de orice bănuială.

Florêncio ședea pe marginea scaunului, cu ochii ațintiți asupra vărului său, temîndu-se ca acesta să nu facă sau să nu zică ceva nepotrivit.

Dar Bolívar se mulțumea să se uite în pămînt, cu fața strălucind de sudoare și umerii lați ridicîndu-i-se și coborînd în ritmul respirației gîfîitoare.

Cîteva clipe au rămas cu toții tăcuți, așteptînd parcă ceva. Aguinaldo a făcut una sau două încercări zadarnice să deschidă

discuţia. Tăcerea revenea mereu, şi aproape toţi ochii erau întorşi spre ferestrele care dădeau în piaţă. Cîţi din oamenii aceştia, se întreba Winter în sinea lui, doresc să se ducă să-l vadă pe negru zvîrcolindu-se în spînzurătoare, purtaţi de acea curiozitate morbidă ce pare să fie unul din atributele naturii umane? Şi dacă pînă la urmă nu se duceau lîngă eşafod, ci rămîneau să privească de departe, de la ferestre, asta nu se întîmpla cumva pentru că, în afară de curiozitate, resimţeau şi un pic de oroare? Sau fiindcă se străduiau să dea dovadă de sentimente bune? Bolívar şi judecătorul, îşi spunea medicul, n-ar prea trebui să aibă remuşcări, de vreme ce amîndoi contribuiseră la condamnarea negrului. *Dona* Bibiana şi soţia magistratului pesemne că detestau sincer gîndul de a asista la scenă. Florêncio avea inimă bună... Dar Luzia? Va continua să stea jos, sau va veni mai aproape ca să urmărească actul spînzurării?

Aguinaldo era neliniştit, se ducea întruna la fereastră, stătea acolo într-un singur picior, sforăind agitat.

— Se pare că acum îl aduc pe negru, a spus el la un moment dat, punîndu-şi palma streaşină la ochi. Văd o mişcare în faţa închisorii.

A început să-şi frece mîinile, satisfăcut, anticipînd plăcerea spectacolului.

A apărut o sclavă cu un platou mare plin cu felii de pepene verde.

— Poţi să-l pui pe măsuţă, a poruncit Luzia, cu voce nerăbdătoare. Şi treci înăuntru.

Negresa i-a dat ascultare, a şovăit o clipă şi apoi i s-a adresat stăpînului, cu capul în jos, cu vocea umilă:

— Toţi negrii de la bucătărie vor să se ducă să vadă şi ei...

— Păi, să se ducă! a strigat Aguinaldo.

Dar Luzia a intervenit:

— Nu! Să nu se ducă. Să stea acolo în fund şi nici să nu vină în faţă.

Sclava a plecat cu ochii în jos.

Winter a simţit că îl cuprinde şi pe el agitaţia. Dacă s-ar ridica şi s-ar duce la fereastră ar putea vedea tot. Eşafodul era la vreo treizeci şi ceva de metri de Conac şi se înălţa la peste trei metri de la sol. De acolo ar putea să vadă execuţia mult mai bine decît mulţi dintre cei care se înghesuiau în jurul spînzurătorii, sub soarele fierbinte. Mă duc sau nu mă duc? se întreba în sinea lui. Dacă se ducea însemna să cedeze unei curiozităţi perverse, unui simţămînt inferior. Dar dacă nu se ducea însemna să ia foarte în serios toată povestea aceea. La urma urmelor, era medic şi văzuse lucruri mult mai rele în cariera sa: cranii strivite, membre amputate, maţe revărsate din pîntece. Niciodată însă nu asistase la asasinarea rece, calculată şi legală a unui om. Fantoma Luziei i-a şoptit la ureche: *Negrii nu-s oameni.*

— Mai sînt opt minute, a spus Aguinaldo. Şi deodată, cu o veselie copilărească, a exclamat: Uite-l!

Winter s-a sculat, galvanizat parcă, şi s-a apropiat de fereastră. Judecătorul a rămas aşezat, legănîndu-şi picioarele nervos.

Doctorul s-a uitat afară. Un grup compact se deplasa de la închisoare spre eşafod. În mulţimea înghesuită în jurul spînzurătorii s-a produs un fel de mişcare ca un val. Winter a zărit în grupul mai mic sutana neagră a părintelui Otero şi cîteva uniforme ale Gărzii Naţionale. Totul se desfăşura într-o tăcere mormîntală.

Judecătorul Nepomuceno a fost cuprins de un acces de tuse nervoasă. Întorcînd capul spre salon, Winter a văzut că Bolívar, de o paloare mortală, cu ochii în jos, se tot foia stingherit, în timp ce Luzia, foarte ţeapănă pe marginea divanului, se uita atentă la el, gustînd parcă suferinţa logodnicului ei. Medicul a privit din nou spre piaţă. A văzut cum doi gardieni l-au pus pe Severino să urce treptele eşafodului. De acolo, Winter nu distingea trăsăturile condamnatului, dar a observat că paznicii îl sprijineau ca să se poată ţine pe picioare. Lîngă condamnat, părintele Otero a ridicat un crucifix negru, s-a întors spre

mulțime și a rostit cîteva cuvinte pe care doctorul nu le-a perceput clar. S-a înălțat atunci din mulțime o rumoare la unison, cadențată și funebră. Spuneau „Tatăl-nostru". Vocile, grave și înăbușite, urcau în văzduhul luminos, umpleau piața, amintind de sunetul unei orgi. Winter și-a simțit gîtlejul uscat, limba umflată. Acum un parfum pătrunzător de esență de trandafiri îi intra în nări, și atunci a simțit fără să vadă că Luzia se afla lîngă el, la fereastră. A privit-o pieziș. Sînii fetei palpitau, ochii ei erau ațintiți asupra eșafodului, nemișcați, larg deschiși, parcă fascinați.

Deodată, corul s-a încheiat cu un „Amin!" care s-a destrămat în văzduh. Preotul s-a întors spre osîndit și i-a apropiat crucifixul de buze. În clipa aceea, pendula a început să bată: cinci bătăi pe care Bolívar le-a simțit ca tot atîtea lovituri în țeastă..

Călăul a încercat nodul funiei și pe urmă l-a pus în jurul gîtului sclavului. Acum, în piață domnea o tăcere de cimitir. Dintr-o dată, în spatele bisericii a cîntat un cocoș. Doctorul Winter a întors capul spre Luzia. Și pe fața ei de *teiniaguá* a citit restul scenei macabre. Mai întîi, chipul ei s-a schimonosit de un spasm nervos, ca și cum ar fi simțit o durere subită și ascuțită. Pe urmă s-a fixat într-o expresie de interes profund care s-a transformat încetul cu încetul într-o mască de plăcere ce părea aproape să atingă orgasmul. Winter o observa, încremenit. În mulțimea din jurul eșafodului, o femeie a scos un țipăt ce s-a ridicat în văzduh ca o săgeată. Winter s-a uitat spre eșafod. Atîrnat în spînzurătoare, corpul lui Severino se zbătea.

Judecătorul Nepomuceno încă mai tușea. Soția lui strîngea batista în mîini și avea lacrimi în ochii blajini și tonți. Bibiana și Florêncio tot se mai uitau la Bolívar cu părere de rău, de parcă spînzuratul ar fi fost el, nu Severino.

Winter s-a înapoiat la scaunul său și și-a aprins o țigară. Se întristase brusc și, prin contrast, se gîndea la Trude, mai ales la o anumită zi cînd o văzuse intrînd în biserica din Eberbach, îmbrăcată toată în alb, cu floricele albastre în părul auriu.

— S-a sfîrşit cu negrul! a exclamat Aguinaldo, frecîndu-şi mîinile şi îndreptîndu-se spre platoul cu pepene. A luat o felie, invitîndu-i şi pe ceilalţi: Haideţi, oameni buni, pînă nu se încălzesc.

Dar nimeni n-a făcut cea mai mică mişcare. Luzia s-a îndepărtat de fereastră. Faţa ei era iluminată de o rază de bunătate care o transfigura. S-a aşezat lîngă consolă, a deschis cutia de lemn şi a scos ţitera dinăuntru. A făcut toate acestea cu gesturi măsurate şi calme, ca şi cînd ar fi îndeplinit un ritual.

A scos cîteva acorduri, pe urmă a început să cînte un vals strălucitor. Winter o urmărea, perplex. Melodia veselă umplea salonul. Soţia judecătorului s-a apropiat mai mult de Luzia şi, cu mîna căuş la ureche, încerca să audă, cu o expresie de curiozitate în ochii ei încă umezi.

Deodată Bolívar a izbucnit în plîns, şi-a ascuns faţa în mîini şi a rămas aşa, cu umerii zguduiţi de sughiţuri. Bibiana a alergat lîngă el.

— Băiatul meu, a murmurat ea, chinuită şi totodată ruşinată. Nu face asta. Un bărbat nu plînge.

Luzia s-a uitat la logodnicul ei, cu ochi inexpresivi, şi a continuat să cînte. Winter, stînjenit, mişca feroce din ţigară. Florêncio s-a ridicat, s-a dus la vărul său şi l-a luat de braţ, spunînd:

— Boli, haide să dăm o raită prin curte.

Celălalt nu s-a urnit. Florêncio l-a silit să se scoale. Bolívar s-a lăsat tîrît afară de vărul său.

— Am să pun să i se pregătească un ceai din frunze de portocal, a spus Aguinaldo.

Ochii Bibianei Terra au scos scîntei.

— Băiatul meu nu e femeie ca să bea ceai, domn' Aguinaldo. Pe aici nu există bărbat mai straşnic decît Bolívar. Cine se îndoieşte, să încerce.

Şi-a plimbat repede privirea de la unul la altul, sfidătoare, a făcut stînga împrejur şi a ieşit în urma celor doi băieţi.

Ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, Luzia continua să ciupească liniștită corzile țiterei. Un reflex al banderolei de la geamlîc îi așeza o pată verde pe frunte.

Teiniaguá, și-a spus doctorul Carl Winter. Și cu ochii ațintiți asupra „lighioanei", părea vrăjit...

8

Cînd, pe la vreo cinci și jumătate, a sosit la Conac părintele Otero, Bibiana, fiul ei și nepotul se retrăseseră. Vicarul a intrat cu un aer obosit, i-a salutat pe cei de față și s-a dus să ia loc într-un colț al salonului, pe balansoarul său preferat. Era un bărbat scund și slab, încă tînăr; avea fața prelungă, de o paloare verzuie de hepatic. De uzată ce era, reverenda i se spălăcise, și era pătată toată de scu.

— Luați niște prăjituri, părinte? a întrebat Aguinaldo.

Vicarul a clătinat melancolic din cap.

— Nu. Foarte mulțumesc.

— O felie de pepene?

— Nici. Nu mi-e foame.

— Atunci, să gustăm mai întîi un lichioraș de piersică...

Părintele Otero a făcut la început o grimasă de îndoială, pe urmă s-a decis:

— Bine, accept.

Aguinaldo a strigat către Rosa ca să aducă lichiorul. Luzia încă mai ciupea corzile țiterei, ușurel. Cîntase aproape tot ce știa și plecarea mirelui nu o tulburase cîtuși de puțin.

— Ce zici, părinte vicar? a întrebat judecătorul Nepomuceno. Ce ne povestești?

Sacerdotul a făcut un gest de descurajare.

— *Consummatum est.*[1]

---

[1] Săvîrșitu-s-a (*lat.*). Ultimele cuvinte rostite de Isus Hristos pe cruce.

S-a lăsat un moment de tăcere, după care doctorul Winter a întrebat:

— Şi condamnatul... cum s-a comportat?

— Nu s-a plîns cîtuşi de puţin. Nu şi-a exprimat nici o dorinţă specială. S-a spovedit, şi în clipa morţii a sărutat crucifixul. Buzele îi tremurau, dar avea ochii uscaţi. N-a scos nici un vaiet. A murit ca un bărbat adevărat.

Luzia a ridicat capul şi s-a interesat:

— Şi la spovedanie... şi-a mărturisit crima, sau a repetat că e nevinovat?

— Fata mea, a răspuns părintele, trist şi calm, nu pot să încalc taina spovedaniei.

Judecătorul şi-a ridicat ochii bovini spre Luzia şi a întărit:

— Aşa e. Nu poate. Nu poate.

Fata a început să cînte în surdină o barcarolă, în timp ce spunea:

— Odată, în Capitală, cînd eram copil, am asistat la o spînzurare. Ah! Dar a fost mult mai frumos! În fine, Santa Fé e doar un tîrg. Nu se poate compara cu Rio de Janeiro, asta-i adevărat. Îşi privea degetele, parcă îndrăgostită de ele. A continuat: Condamnatul era un turc care-şi omorîse nevasta. Ultima lui dorinţă a fost un pahar cu vin de Porto şi o bucată de turtă dulce. A zîmbit, clătinînd uşor din cap. Nostim, nu-i aşa? Cînd a venit preotul să-l spovedească, turcul i-a spus că e musulman sau cam aşa ceva... Părintele s-a înfuriat.

Winter se uita cînd la mîinile Luziei, cînd la faţa ei, şi se lăsa legănat de vocea ei.

— Pe urmă s-a făcut un cortegiu pe stradă, a continuat fata. În faţă mergeau judecătorul, portărelul, călugării de la Santa Casa în sutanele lor cu glugă... Ah! I-au pus un halat alb condamnatului. După ei veneau funcţionarii, soldaţii...

Sclava a intrat aducînd un platou pe care se aflau pahare cu lichior de piersici şi le-a oferit oaspeţilor.

— Adineauri am văzut totul de la fereastră, a spus Luzia oprindu-se din cîntat şi lăsîndu-şi mîinile să-i cadă în poală.

Ochii ei s-au oprit asupra vicarului. Ați auzit cînd s-a frînt gîtul negrului?

— Dacă am auzit? a întrebat preotul, încruntîndu-se.

— Vreau să zic, ați auzit oasele pîrîind?

Sacerdotul a ridicat din umeri, neștiind ce să spună.

— Și a rămas cu limba scoasă?

— Fata mea... eu... știi, nu prea ești atent la asemenea lucruri. În clipa aceea ești atît de... Știi, la drept vorbind, nici nu m-am uitat cînd au tras scăunașul. Țineam ochii închiși și mă rugam.

Luzia a insistat:

— Dar pe urmă, cînd v-ați uitat... avea limba scoasă?

Părintele și-a întors capul spre Aguinaldo și a spus, zîmbind stîngherit:

— Curiozitatea fetelor din ziua de azi n-are margini.

În mintea lui Winter cuvîntul *curiozitate* s-a preschimbat în *cruzime*. Luzia avea efectiv curajul cruzimii. Acum ceața din jurul ei se risipise. Era Muza Tragediei, cu tot sufletul dezgolit.

Soția judecătorului, tristă, se uita cu un aer descumpănit de la unul la altul, fără să reușească să audă ce spun.

Judecătorul Nepomuceno s-a așezat picior peste picior, a ridicat ochii în sus, parcă vrînd să caute ceva în minte și pe urmă a spus:

— Execuția asta o să coste guvernul... stați să vedem... o mie cinci sute plus opt sute cincizeci... Avea reputația de a fi foarte bun la calculul mintal. O să coste exact cinci mii două sute nouăzeci și unu de *reali*.

Se vedea cît colo că spunea asta pentru că nu se simțea în largul său și considera că trebuie să vorbească.

Luzia a zîmbit.

— Se moare ieftin, a spus ea. Scump costă să trăiești.

Părintele Otero își privea fix paharul cu lichior. Avea fruntea tot încruntată și un aer preocupat.

— Ce v-a apucat, părinte? a întrebat Aguinaldo. V-a impresionat ceva?

— În fond, n-a fost cîtuşi de puţin o sărbătoare..., a replicat sacerdotul.

Winter a luat o înghiţitură de lichior şi a simţit că lichidul dulce şi vîscos îi cobora arzător pe gît în jos, ca o panglică de foc.

— Dar nu găseşti, reverende părinte, că, ducîndu-se să vadă moartea negrului, enoriaşii dumitale nu s-au comportat într-un fel foarte creştinesc? a întrebat el.

Părintele şi-a pus şi el picior peste picior, şi-a privit din nou paharul şi a răspuns:

— Aşa e. Spectacolul n-a fost deloc edificator. Dar ştii, domnule doctor, faptul trebuie privit ca un exemplu.

— Dar Biserica nu condamnă ea oare pedeapsa capitală? Avem noi dreptul să luăm viaţa unei fiinţe umane, chiar şi în numele justiţiei?

Părintele Otero s-a foit pe scaun, vădit indispus. Judecătorul s-a întors repede spre medic.

Sacerdotul a scos din buzunar o batistă foarte murdară, şi-a trecut-o peste frunte cu un gest larg şi după aceea a răspuns cu vocea sa tărăgănată, scandînd silabele:

— Biserica e a lui Dumnezeu şi împărăţia lui Dumnezeu nu e pe lumea aceasta. Oamenii pot greşi, dar Dumnezeu nu greşeşte niciodată. La sfîrşit, păcătoşii sînt întotdeauna pedepsiţi şi cei drepţi sînt răsplătiţi. Iar cei osîndiţi printr-o eroare a justiţiei oamenilor, în cer vor fi slăviţi şi izbăviţi...

Winter a zîmbit.

— Crezi deci posibil ca, în cazul lui Severino, să fi fost o eroare judiciară?

Părintele s-a îmbăţoşat brusc, ca şi cum l-ar fi împuns cineva în coaste.

— N-am spus asta.

— Crezi atunci că negrul i-a omorît într-adevăr pe cei doi văcari?

— N-am spus nici asta.

— Ce părere ai despre cazul acesta?

— Ca sacerdot al lui Dumnezeu nu-mi revine mie să critic justiția statului. Hristos a spus: „Cezarului ce-i al Cezarului. Lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu".

Judecătorul și-a încruntat sprînceana și, cu o gravitate ofensată, a zis:

— Cazul e limpede. Cazul e limpede.

Winter a golit paharul cu lichior, i-a aruncat o privire Luziei, care urmărea discuția cu interes, și a întrebat cu un aer agresiv:

— Și cine dovedește că nu însuși stăpînul cărămidăriei și-a omorît caspeții? Cine-mi dovedește?

— „Nu aduce mărturie falsă împotriva aproapelui tău", a spus sentențios vicarul.

— E o ipoteză...

— Care cuprinde în ea o calomnie, a replicat judecătorul.

— Bine. Eu pot să retractez o calomnie... o afirmație ușuratică. Dar ce s-a făcut cu Severino e iremediabil. Și nici o retractare a justiției nu l-ar mai readuce la viață.

— Dar e un caz limpede, a afirmat din nou judecătorul. Un caz limpede. Doisprezece, adică nu, unsprezece jurați au recunoscut vina inculpatului.

Și a început să rememoreze procesul, să repete fragmente din depoziția lui Bolívar și a stăpînului lui Severino.

Luzia s-a îndepărtat de consolă și s-a dus să se așeze pe divan.

— Domnul judecător Nepomuceno mi-a dat să citesc procesul verbal de corp delict, a povestit ea. L-am învățat chiar pe dinafară... Vreți să-l auziți? Se spune așa: *„Examinînd numiții experți cadavrele, au declarat că amîndouă erau culcate și cu capul destul de sfărîmat, astfel că au țîșnit creierii afară, lovitura fiind dată din partea stîngă la înălțimea urechii, iar contuzia arătînd că fusese provocată de un lemn sau alt obiect contondent". Au mai declarat că nu au găsit hîrtii și nici altceva care să indice numele sau domiciliul numiților morți, care erau amîndoi tineri, albi, cu părul creț, trăsături regulate*

şi semănînd unul cu altul, presupunîndu-se din aceasta că ar fi fost fraţi."

Winter a observat că Luzia repeta cuvintele ca şi cum ar fi recitat un poem liric.

S-a lăsat o tăcere stînjenită, în timpul căreia doar Aguinaldo arăta senin şi vesel. Era mîndru de nepoata lui, de lucrurile pe care le ştia şi le făcea ea.

— Dumneata ai examinat victimele, domnule doctor? a întrebat fata.

— Da. A fost unul dintre primele „cazuri" de aici, din Santa Fé.

— E adevărat că, deşi aveau capetele sfărîmate, tot au mai trăit cîteva ore?

— Aşa e. De ce întrebaţi?

— Crezi că mai erau conştienţi de ce se întîmpla?

— Evident că nu.

— Va să zică, nu sufereau?

— E foarte greu să fac o afirmaţie pozitivă, dar cred că nu mai sufereau.

— Odată, cînd eram copilă, am văzut-o pe bucătăreasă decapitînd o găină, şi vietatea, chiar fără cap, a rămas în picioare şi pe urmă a pornit-o din loc şi a intrat drept în coteţ. N-am putut să uit niciodată asta.

Vicarul a făcut un gest de nerăbdare.

— Dar de ce nu schimbăm subiectul? a întrebat. Destul cu atîta sînge, capete tăiate, spînzurători. Şi, ca să abordeze o nouă temă de conversaţie, s-a întors spre stăpînul casei şi a întrebat: Ce spui, domnule Aguinaldo, cum mai merg afacerile?

— Din rău în mai rău, a răspuns Aguinaldo, care mînca lacom o felie de pepene. A scuipat sîmburii în farfurie şi a continuat: Războiul a distrus caii, a redus numărul vitelor. Armăsarii care au rămas nu fac nici cît o ceapă degerată.

Aşa se întîmplă mereu în vreme de război, şi-a spus în sinea sa Winter, moare floarea popoarelor, nu numai din rîndul oamenilor, ci şi al cailor. Rămîn cei bătrîni, cei bolnavi, cei neputincioşi.

Winter auzise că în Provincie se omorau iepele cu miile, ca să se folosească grăsimea lor la crema de ghete. Şi că fermierii vindeau păstrămăriilor pînă şi vacile de prăsilă. Mai ştia şi că din 1823 locuitorii din São Pedro do Rio Grande abandonaseră cultura grîului ca să se dedice creşterii vitelor. Acum, războaiele periodice decimau caii şi vitele, în timp ce agricultura continua să decadă sau cel mult să rămînă pe loc. Satele se depopulau şi el avea impresia că nimeni nu urmărea un plan, nimeni nu se gîndea la viitor; continentalii trăiau la întîmplare, din improvizaţii, încrezîndu-se doar în norocul lor. De ce nu încearcă ceva? se impacienta el.

— Negoţul de vite e lichidat, a declarat Aguinaldo. Şi-a dus felia de pepene la buze, şi a muşcat din ea zgomotos.

— Nimic nu este pierdut cînd oamenii dau dovadă de putere, de voinţă şi dragoste de muncă, a spus sentenţios judecătorul.

Luzia şi doamna cea surdă s-au ridicat şi au ieşit din încăpere. Soţia lui Nepomuceno voia să vadă feţele de masă brodate pe care le primise Luzia de la Porto Alegre ca parte din trusou.

— Mai mult, a adăugat Aguinaldo, guvernul interzice trecerea vitelor din Banda Oriental încoace. Dacă nici guvernul nu ne ajută, ce speranţă să mai avem?

— Să nu învinovăţim guvernul pentru toate, a observat, prudent, judecătorul.

Winter s-a ridicat şi şi-a tras fundul pantalonilor care i se lipiseră incomod de fese.

— De ce marii proprietari nu trimit să se aducă reproducători din străinătate, pentru regenerarea şeptelului? a întrebat, cu un gest larg, dînd de înţeles că lumea e întinsă şi bogată. Importaţi cai din Anglia, din Germania, de la Capul Bunei Speranţe. Trimiteţi după vaci din Olanda.

— Cîţiva proprietari din Cruz Alta, a informat Aguinaldo, au primit de curînd un lot de cai din pampa argentiniană.

Winter afla multe chestiuni din Provincie datorită corespondenţei sale cu Carl von Koseritz, pe care îl numea cu o

afectuoasă ironie „ilustrul meu baron". Cu vreo săptămînă în urmă, îi trimisese o scrisoare în care spunea: *„Tu cel puţin poţi să te răcoreşti: eşti jurnalist, îţi scrii articolele şi oarecum aparţii patriei acesteia. Cîtă vreme eu continui să fiu doar doctorul Carl Winter, un exilat, un imigrant, un intrus; şi trebuie să-mi ţin gura chiar cînd am chef să-i scutur pe oamenii aceştia din apatia lor exasperantă. Dar recunosc că apatia asta cuprinde numai munca metodică şi prevăzătoare, fiindcă în rest n-am văzut niciodată oameni mai activi. Sînt oricînd gata să arunce lasoul, să îmblînzească vite sălbatice, să facă rodeo-uri, să participe la curse şi mai ales să se dueleze şi să meargă la război."*

Acum părintele se balansa uşor în scaun şi spunea:

— Chiar azi mi se plîngea colonelul Amaral că negoţul cu pastramă merge foarte prost.

— Dar Provincia asta nu poate să depindă veşnic numai de pastramă şi piele! a exclamat Winter. A fost o greşeală că s-a abandonat grîul. E o nesăbuinţă să nu te îngrijeşti de cirezi... o crimă să nu cultivi mai bine pămîntul.

Mai erau şi alte probleme serioase: instrucţia publică, bunăoară. Existau cel mult optzeci de şcoli în toată Provincia, şi toate doar de nivel primar. Lipsa profesorilor era îngrijorătoare.

Înflăcărat de propriile sale idei, Winter a ridicat degetul şi a spus:

— Încă n-aţi înţeles marele pericol care vă paşte în viitor...

S-a reţinut. Ceea ce voise să spună era un lucru foarte îndrăzneţ, poate jignitor pentru oamenii aceia. A văzut că ceilalţi aşteptau să-şi termine fraza. N-a avut încotro şi a continuat:

— ... dacă nu promovaţi progresul acestei regiuni? S-ar putea ca vreo naţiune străină puternică, dispunînd de oameni superiori, să-şi arunce încoace ochii lacomi. Nu va fi prima oară în Istorie. Nu-i suficient să ai pămînt: trebuie să-l şi meriţi.

Judecătorul şi-a ridicat spre el ochii stinşi.

— Vrei cumva să insinuezi, domnule doctor, că altă naţiune ar putea încerca să ia în stăpînire pămîntul nostru prin luptă?

Winter şi-a pus mîinile în şold, s-a aplecat spre judecător şi a spus:

— Exact.

Aguinaldo a avut un elan patriotic:

— Păi, n-au decît să vină. Îi izgonim noi pe toţi străinii ăştia cu strigăte şi împunsături de lance.

— Să vină! a repetat Nepomuceno, cu o ameninţare voalată în glas, ca şi cum ar fi dispus de o puternică armată secretă, oricînd gata să intervină într-un caz de urgenţă. Să vină!

Părintele se uita la Winter cu o căutătură ciudată, iar doctorul a înţeles că începuse să calce pe un teren periculos. Dar acum nu mai putea da înapoi.

Şi-a îndulcit mai mult vocea, şi-a luat un ton persuasiv şi a spus:

— Pămîntul ăsta e prea bun ca să rămînă abandonat, depopulat, fără vite şi lipsit de munci agricole... E de necrezut că Provincia trebuie să importe cerealele pe care le consumă: nu numai cerealele, dar pînă şi făina de manioc.

S-a lăsat o tăcere încărcată de resentimente, în care se auzea doar zgomotul lichid produs de Aguinaldo mestecîndu-şi bucăţile de pepene, şi uruitul de la balansoarul părintelui.

— Bun sau rău, a spus judecătorul Nepomuceno după cîteva secunde de reflecţie, bogat sau sărac, pămîntul ăsta e al nostru, al brazilienilor. Trebuie să-l apărăm împotriva oricărui cotropitor, din orice parte a lumii ar veni, de orice rasă ar fi.

S-a uitat la sacerdot ca spre a-i cere aprobarea pentru cele spuse. Părintele Otero a dat din cap, grav. Din nou judecătorul şi-a revărsat guşa peste piept şi, cu un aer somnolent, a început să se joace cu medalia de la ceas.

Winter a aruncat o privire pe fereastră. Afară, lumina căpătă culoarea chihlimbarului şi devenea mai blîndă, pe măsură ce se însera. În piaţă mulţimea se risipise, dar se mai vedeau cîţiva curioşi stînd de vorbă în grupuri, în apropierea spînzurătorii. În

mintea sa, medicul compunea acum o scrisoare către „ilustrul baron": *„Chiar ieri, la Conac, cu cea mai curată intenție, le-am spus cîteva adevăruri crude stăpînului casei, vicarului și judecătorului. Dintr-un prostesc sentiment de patriotism rău înțeles, se pare că s-au supărat. Drept rezultat m-am enervat și eu și, cum intrasem în horă, am hotărît să-i înfrunt mai departe și am ajuns să le sugerez acelor domni să..."*

— Dar nu-i de-ajuns să se amelioreze cirezile, a zis Winter cu glas tare. S-a apropiat de consolă și a început să ciupească distrat coardele țiterei. Trebuie să aveți grijă și de oameni...

— Să avem grijă de oameni? s-a mirat părintele.

— Explică ce vrei să spui, l-a rugat judecătorul, explică-ne.

— Calm, a spus medicul, făcînd un gest de pace.

— Sîntem perfect calmi. Dă-i drumul!

— Vreau să spun că ar fi mai bine să vă căsătoriți bărbații și femeile cu imigranți germani decît cu negri și indieni.

— Scumpe doctore, ne consideri prin urmare o rasă inferioară?

Winter a scos un acord distonant din țiteră și s-a uitat la judecător.

— N-am afirmat chiar asta. Dar dacă ați cunoaște Germania, v-ați face o idee de cîte este în stare poporul german.

— Ceea ce vrei să insinuezi, a observat părintele, e că nemții merită mai mult decît noi țara asta...

Judecătorul se lupta cu propriile sale idei. Îi veneau întotdeauna prea tîrziu. Îi invidia pe cei care aveau răspunsul mereu prompt pe vîrful limbii. Părintele clătina încetișor din cap, cufundat parcă într-o îndoială tăcută. Oare nemții aceia nu erau majoritatea protestanți? Ce s-ar întîmpla dacă s-ar căsători cu brazilieni? Cum și-ar educa odraslele? În ce credință? În dragostea și teama de care Dumnezeu?

Pînă la urmă judecătorul a izbutit să formuleze o frază care i s-a părut la înălțimea subiectului, a momentului și a interlocutorului.

— Păi, poți să spui ce vrei, dar eu cred că un popor latin ca al nostru trebuie...

Medicul a izbucnit în rîs şi s-a adresat judecătorului:

— Latini, oamenii din provincia asta? a exclamat. *Ach mein lieber Gott*! Va să zică dumneata găseşti că aceşti *gauchos* descind din romani?

— Asta-i acum! a făcut Nepomuceno, care era foarte roşu şi agitat. Asta-i acum!

— Fii atent, domnule judecător. Cine au populat primii aceste întinderi de pămînt? Pauliştii[2] descendenţi din portughezi. Bun! Portughezii au oricum o bună parte de sînge maur. Mai tîrziu, au sosit aici familiile azoriene, dintre care mulţi erau de origine flamandă. În provincia asta s-au produs noi amestecuri cu sînge indian şi negru. Vedeţi deci că de la latini v-a rămas foarte puţin.

— Poţi spune ce vrei. Sîntem latini prin civilizaţie!

Carl Winter s-a aşezat deodată, ca şi cum greutatea cuvîntului civilizaţie ar fi fost prea mare ca s-o poată suporta în picioare.

Cu ce fapte spirituale se putea lăuda această grosolană societate păstorească ce înflorea — dacă în cazul respectiv se potrivea un asemenea verb — pe mult lăudatul „Continent" al *donei* Bibiana? Unde erau artiştii, oamenii de ştiinţă, gînditorii ei? Pînă la ora aceea, Winter nu văzuse nici o singură carte tipărită în Provincie. Desigur, continentalii puteau să invoce scuza că războaiele nu le dădeau timp pentru activităţi spirituale, şi s-ar putea ca aici să aibă oarecum dreptate. Dar cine nu avea dreptate era judecătorul Nepomuceno cînd se gargarisea cu cuvîntul civilizaţie. El şi cu preotul păreau să fie convinşi nu numai că sînt descendenţi ai romanilor, dar şi că, pe acest considerent, reprezintă esenţa înţelepciunii, a spiritualităţii şi a progresului.

S-a ridicat din nou, s-a apropiat de fereastră şi a rămas cu ochii pierduţi peste întinderile de pămînt din Santa Fé. Ce lucruri mari nu ar putea să facă oamenii de acelaşi sînge cu el pe

---

[2] Locuitori ai statului São Paulo.

pămîntul acesta binecuvîntat, unde nu existau neliniștea spațiului, nici cutremure, inundații sau secete devastatoare! Iată-l, generos și blînd, oferindu-se ca o femeie bărbaților săi care păreau să refuze să-l fecundeze, preferînd să-l transforme în teren pentru jocurile, conflictele și hoinărelile lor.

În tăcerea care s-a lăsat s-a auzit vocea lui Aguinaldo:

— Numai eu mănînc pepene? Nu vreți o felie, domnule Nepomuceno? Dar dumneavoastră, părinte Otero? Dar domnul doctor Winter?

— Foarte mulțumesc, a răspuns judecătorul. Nu vreau să-mi stric pofta de mîncare pentru cină.

Trecuse de ora șase cînd doctorul Winter a părăsit Conacul. Știa că părintele și judecătorul se supăraseră din cauza observațiilor sale. Ducă-se naibii! Erau oameni în toată firea, putea să suporte și ei niște adevăruri! A făcut cîțiva pași, bătînd tare cu vîrful bastonului în pămînt, în timp ce își amintea de un desen în acvaforte pe care îl văzuse cînd era student la Heidelberg: Isus în fața lui Pilat. Și a citit legenda de sub gravură, scrisă cu litere gotice: „Ce e Adevărul? a întrebat Pilat". Winter a zîmbit. Nu cumva o fi devenit intolerant sau, mai rău, convins că e singurul purtător al Adevărului, un soi de sac conținînd adevăruri absolute?

S-a oprit o clipă în piață ca să privească spînzurătoarea. Bietul Severino! Murise din cauza unui adevăr absolut. Un adevăr pe care Nepomuceno îl adora ca pe un zeu. A ridicat din umeri, parcă vrînd să spună: „Nu-s de aici, n-am nici o legătură cu asta". Și a hotărît că cel mai bun lucru de făcut este să se ducă să admire apusul soarelui.

Lumina după-amiezii era blîndă și peste întregul peisaj pluteau niște nuanțe mov-trandafirii absolut fantastice. Winter găsea că au un mare farmec ogrăzile calme în lumina înserării. Un porc scurmînd în noroi, o găină ciugulind pămîntul, o păsăruică piuind într-un copac, un copil în pielea goală

jucîndu-se cu un os, un cîine vagabond dormitînd pe pragul unei uşi — toate acestea îl înduioşau în mod inexplicabil.

Compara lumea în care se născuse şi trăise pînă la treizeci de ani cu mica lume din Santa Fé. Acolo, în tîrgul acela pierdut din extremitatea sudică a Braziliei, se juca o altă comedie umană, parodie a ceea ce văzuse Winter în Europa. Actorii erau poate mai puţin experimentaţi, decorul mai sărăcăcios. Dar eternele elemente ale dramei erau prezente: dragostea, ura, lăcomia, invidia, dorinţa de putere şi de avere, senzualitatea, răzbunarea... şi misterul.

Îndreptîndu-se spre ieşirea din tîrg, Winter se gîndea acum la Luzia. Ce văzuse în după-amiaza aceea îl lăsase perplex. Nu se simţea pregătit să comenteze cazul nici măcar în sinea lui. Cel mai bine era să-l uite deocamdată... Bietul Bolívar! Care va fi soarta acestei căsnicii? Oricum, el, Carl Winter ţinea să vadă desfăşurarea rusticei comedii provinciale. La urma urmelor, alt teatru în Santa Fé tot nu exista...

9

În parte ca actor şi în parte ca spectator, Carl Winter a putut într-adevăr să fie prezent la desfăşurarea comediei.

Cînd, în septembrie 1853, Bolívar Cambará s-a căsătorit cu Luzia Silva, a fost mare petrecere la Conac. Aguinaldo a trimis după nişte cimpoiaşi şi chitarişti din Rio Pardo şi Cruz Alta şi a pus să se taie trei juninci. S-a dansat *fandango* la lumina unui foc mare aprins în mijlocul curţii. Luzia, după opinia tuturor, era frumoasă în rochia ei albă de mireasă. Părintele Otero a ţinut un discurs şi a perorat urîndu-le mirilor viaţă lungă şi fericită, şi mulţi copii. La un anumit moment al ceremoniei, *dona* Bibiana l-a atins cu cotul pe doctorul Winter, care se afla lîngă ea în biserică, şi, privind prin ferestre crengile cele mai de sus ale arborilor scuturaţi de vînt, a murmurat: „Bunica mea avea obiceiul să spună că ori de cîte ori bate vîntul se întîmplă ceva important".

La începutul anului următor bătea vîntul tare cînd l-au adus de la Angico în tîrg, într-un car cu boi, pe bătrînul Aguinaldo Silva în agonie, cu capul înfăşurat în cîrpe. Căzuse de pe cal şi se lovise cu ţeasta de pămînt. Chemat imediat să-l consulte, doctorul Winter a constatat că nu mai era nimic de făcut. Aguinaldo îşi fracturase baza craniului: era un caz pierdut. I-a mai acordat cel mult o oră de viaţă. Dar nordistul a mai trăit aproape trei. A trăit? Nu. A stat în agonie, culcat pe spate în patul său mare, cu ochii sticloşi, cu gura căscată, din care ieşea o respiraţie horcăită. Luzia nu s-a clintit de lîngă culcuşul bunicului ei. A rămas lîngă el, cu mîinile bătrînului într-ale ei, cu ochii aţintiţi asupra feţei lui, ca şi cum n-ar fi vrut să piardă nici un minut din lenta lui agonie. Bolívar era palid şi cu ochii umeziţi. Iar cînd Winter i-a murmurat Bibianei: „Acum e sfîrşitul. E o chestiune de minute", i s-a părut că vede pe chipul ei o expresie ciudată, care l-a descumpănit. Ochii mamei lui Bolívar au strălucit de o lumină subită de bucurie, care i-a transfigurat toată faţa timp de o fracţiune de secundă.

Winter avea altceva de făcut, dar a socotit potrivit să rămînă la Conac în aşteptarea deznodămîntului. Era seară şi la căpătîiul lui Aguinaldo se adusese un cadelabru vechi cu cinci lumînări. O negresă a intrat şi i-a spus încetişor Bibianei că pendula cea mare se oprise brusc, şi că asta era semn rău. Ca şi cum un semn bun ar mai fi fost posibil într-un asemenea caz, a reflectat medicul.

Ştirea s-a răspîndit repede prin tîrg. Au început să apară prieteni, cunoscuţi, curioşi — oameni care veneau să întrebe „cum se mai simte bătrînul". Părintele Otero a fost chemat să dea muribundului ultima împărtăşanie. I-au pus lui Aguinaldo o lumînare aprinsă în mînă, iar Luzia a trebuit să-i strîngă degetele cu ale ei pentru ca bunicul să poată ţine lumînarea. În camera cufundată în tăcere s-a auzit vocea monotonă a preotului, murmurînd cuvinte latineşti. Winter se uita la Luzia şi vedea că ea gustă acel moment. Gîfîia şi ochii ei de culoare deschisă aveau o strălucire cam aburită. Acum, la lumina lumînărilor,

Winter le vedea mai bine culoarea: erau verzi, fără nici o îndoială, cu nuanța pe care o ia marea în anumite zile mai puțin însorite.

Aguinaldo și-a dat sfîrșitul la cîteva minute după ce a ieșit din odaie părintele Otero. Luzia nu a fost de acord să i se închidă ochii, fiindcă bătrînul îi spusese mereu: „Cînd oi muri să nu-mi închideți ochii: vreau să trec pe lumea cealaltă văzînd tot". Luzia a ținut să îl îmbrace ea însăși pe bunicul. Cînd soacra s-a oferit s-o ajute, a răspuns cu o voce care lui Winter i s-a părut un tăiș de cuțit:

— Nu-i nevoie. O rudă trebuie să facă asta. Eu sînt singura lui rudă aici!

I-a rugat pe ceilalți să iasă din odaie și a închis ușa cu cheia. Bolívar comandase deja sicriul. Cum nu existau pompe funebre în tîrg, s-a adus un tîmplar la Conac și chiar acolo, în oficiu, a lucrat omul la coșciug. Și astfel, un timp îndelungat, cîtă vreme Luzia a stat închisă în odaie cu cadavrul bunicului, ceilalți au auzit ecourile loviturilor de ciocan răsunînd prin toată casa. Winter căuta ceva de spus, dar nu-i venea nimic în minte. Bolívar era vizibil zdruncinat. Bibiana, senină, începuse să ia măsuri în vederea priveghiului. Vor depune corpul în salon: puteau să facă înmormîntarea a doua zi dimineață, la ora opt. Iar vîntul continua să bată, zgîlțîind geamurile, ca un trist răpăit de tobe.

La un moment dat, cînd Bibiana a venit să aducă ceaiul de *mate* amar primilor bărbați care sosiseră pentru priveghi, Carl Winter a auzit-o spunîndu-i încet fiului ei:

— Nevasta ta n-a vărsat o lacrimă.

Privind fețele aspre și bărboase ale localnicilor care stăteau de vorbă în surdină prin încăperile Conacului, Winter și-a dorit-o lîngă el pe Trude Weil care, în contrast cu chipurile acelea întunecate, i s-a părut o cromografie, compusă toată din lapte, aur, miere și lapis-lazuli. Aș! și-a spus el pe urmă, la ora aceea poate că iubita lui îndepărtată, grasă și spălăcită, stă și vinde cîrnați în spatele tejghelei unei băcănii, în timp ce fiul

primarului îi trage palme peste fund, rîzînd tare și duhnind a varză acră și a bere.

Lumea era strîmbă, iremediabil de strîmbă. *Teiniaguá* stătea acolo sus, închisă în odaie cu defunctul. Bolívar purta pe chip semnul nefericirii. Iar Trude Weil, pe care o iubise cîndva, nu mai exista.

Florêncio a apărut mai tîrziu, cînd cadavrul lui Aguinaldo fusese deja depus în coșciug, îmbrăcat în hainele de sărbătoare, cu mîinile legate pe pieptul său de clovn, cu picioarele acoperite de flori. Patru feștile ardeau în salon și alte patru în oglindă.

A început să sosească lume. Bento Amaral și-a făcut și el apariția — a prezentat condoleanțe Luziei, lui Bolívar, și a salutat-o pe Bibiana, care i-a refuzat mîna și i-a întors spatele — și s-a dus apoi să ia loc, taciturn, într-un colț, lîngă părintele Otero. Judecătorul Nepomuceno a sosit cu soția sa pe la orele nouă, murmurînd niște scuze: abia tîrziu aflase de tristul eveniment, fiindcă fusese plecat, etc. ... etc. ...

La priveghi, bărbații erau la început destul de sfioși și tăcuți; dar au început să se însuflețească încetul cu încetul, pe măsură ce ceaiul de *mate* trecea de la unul la altul și sclavele aduceau covrigi de tapioca, prăjituri din lapte prins și lichior de piersici. Un metis pe care Winter nu-l văzuse niciodată — un individ înalt, foarte brunet și cu pomeții obrajilor proeminenți — a început să istorisească diverse întîmplări despre bătrînul Aguinaldo: isprăvi, vorbe și șiretlicuri. Ceilalți s-au pornit să rîdă încetișor, clătinînd tare din cap. Bibiana a cerut să se aducă în camera mortuară toate scuipătorile care existau la Conac și le-a răspîndit pe podea. Alvarenga a început cu judecătorul și părintele o discuție despre nemurirea sufletului. În sicriul său negru, cu fața descoperită — așa cum ceruse nepoata — și cu ochii larg deschiși, Aguinaldo părea să asculte și el.

Winter se uita la Luzia. Luzia se uita la defunct. Defunctul se uita în tavan.

10

După misa de ziua a şaptea, Bolívar cu nevasta şi cu mama lui s-au dus la Angico, hotărîţi să stea acolo pînă în pragul iernii. Iar cînd a început toamna, Carl Winter s-a decis să facă o excursie la Misiuni. Interesul său pentru ruinele acelei civilizaţii ciudate renăscuse deodată. Şi, cum atunci nici un pacient nu avea nevoie de prezenţa sa în Santa Fé, iar zilele erau frumoase şi liniştite, medicul şi-a făcut valiza, a cumpărat un cal, a angajat o călăuză şi a purces la drum. Au plecat în zori, puţin înainte de răsăritul soarelui. Aerul era rece şi umed, cocoşii cîntau prin ogrăzi. Cum călăuza, nepot de-al lui Chico Pinto, nu era un om vorbăreţ, Winter s-a decis să converseze cu sine însuşi, şi pe nemţeşte, lucru de care însoţitorul său nu a părut să se sinchisească prea mult. Cînd însă soarele ajunsese de-o suliţă pe cer, călăuza şi-a întors spre medic faţa arsă de soare şi a spus:

— Nu vă fie cu supărare, domn' doctor, da 'mneavoastră vă duceţi să căutaţi niscai comori?

Winter a izbucnit în rîs. Un *quero-quero* a ţipat în apropiere, ca un răspuns.

— Bineînţeles că nu, amice. Chiar crezi să fie comori îngropate la Misiuni?

Celălalt şi-a scos de după ureche un chiştoc de ţigară, a scăpărat pe îndelete aprinzătoarea şi, după ce a tras primul fum, cînd Carl aproape că uitase de întrebare, a răspuns:

— Şi da, şi nu.

La capătul primei zile de călătorie, cu dureri de şale, cu picioarele amorţite, Winter se căia deja că se vîrîse în aventura asta. Era un om curios — nu încăpea îndoială —, îi plăcea să cunoască fiinţe şi locuri noi; dar pe de altă parte comoditatea îl obliga să rămînă pe loc, respingînd cu oroare ideea de a se mişca, de a învinge distanţe, de a înfrunta duritătile călătoriilor, intemperiilor, schimbarea regimului alimentar, lipsa de confort a popasurilor întîmplătoare...

Au petrecut noaptea într-un mic han; hangiul i-a primit cu ospitalitatea caracteristică locuitorilor din Provincie și le-a oferit un cîrnat cu făină de manioc, un corn de bou plin cu lapte gras și un culcuș acceptabil.

A doua zi după-amiază au ajuns la ruinele reducției Santo Angelo și Winter s-a dus imediat să cerceteze vestigiile templului. Stătea încă în picioare marele frontispiciu, a cărui poartă principală era flancată de două nișe; într-una din ele Winter a văzut o statuie de piatră reprezentînd un sacerdot în odăjdii, cu o carte sub brațul stîng. „Trebuie să fie sfîntul Ignațiu de Loyola", și-a spus medicul. Sfîntul din cealaltă nișă era fără cap, iar pe piedestalul statuii nu se vedea nici o inscripție lămuritoare. Călăuza s-a uitat la statuia decapitată și a spus:

— Culmea, i-au tăiat capul!

Winter a zîmbit și a rămas să examineze cele patru coloane prăbușite înălțate în fața templului și care pesemne că au servit drept susținătoare pentru portic. Pretutindeni creșteau *guanxumas*[1], urzici și *maria-moles*[2]. Mult timp, neamțul a rămas cu ochii la orizontul înserării care se zărea prin spărturile fațadei în ruine. Iar cînd s-a lăsat noaptea, senzația de singurătate și de părăsire a fost atît de adîncă, încît l-a deprimat destul de tare. Călăuza a gătit orez cu pastramă, mîncat de amîndoi în tăcere, și pe urmă a preparat un ceai de *mate* amar, din care medicul a trebuit să guste de asemenea, ca să nu-și jignească însoțitorul. Au dormit în aer liber, pe harnașament. Dar înainte de a închide ochii, Winter, culcat pe spate, cu mîinile încrucișate sub cap, s-a gîndit la civilizația stranie care înflorise acolo și la ciudățenia faptului că el, Carl Winter, se afla pe meleagurile acelea îndepărtate sub lumina stelelor, în fața unui

---

1 Arbust brazilian ale cărui fibre sînt utilizate la confecționarea frînghiilor, a țesăturilor groase și a pastei de hîrtie.

2 Arbore mic brazilian a cărui scoarță se folosește la prepararea unor medicamente.

templu iezuit în ruină. A început să facă atunci considerații despre Timp, Istorie și Geografie.

Într-un fel, timpul istoric depindea mult de spațiul geografic. În Europa omenirea se găsea acum în plin secol al XIX-lea. Dar în ce epocă or fi trăind locuitorii din Santa Fé și din majoritatea tîrgurilor, orașelor și proprietăților din Provincia Rio Grande do Sul? Existau vaste regiuni pe glob care încă se mai aflau în a treia zi după Facerea Lumii. Iar călătorul care, la jumătatea secolului al XIX-lea, ar fi vizitat Sete Povos das Missões, ar fi întîlnit acolo un ciudat amestec de Ev Mediu și Renaștere, iar dacă s-ar fi deplasat pe urmă spre răsărit ar fi mers înapoi în timp pe măsură ce ar fi avansat în spațiu, pînă ajungea la Continentul São Pedro do Rio Grande, unde ar fi intrat într-o epocă mai îndepărtată, în care oameni veniți din secolul al XVIII-lea, cu hainele, armele, uneltele, obiceiurile și credințele lor, se stabiliseră pe un tărîm cu triburi preistorice, trăind acolo într-o epocă hibridă.

După cîteva zile, Winter și călăuza sa au sosit la São Miguel, al cărui mare templu în ruine i-a produs medicului o impresie și mai profundă decît cel din Santo Angelo. Carl s-a plimbat pe îndelete de-a lungul coloanelor corintiene, acum dărîmate și acoperite de buruieni, și care, pe timpuri — cînd erau optsprezece la număr — susținuseră un portic maiestuos. A încercat să se suie în vîrful turnului principal, unde se mai vedea încă învelișul de lemn care proteja mașinăria orologiului celui mare din templu, dar treptele scării care ducea în clopotniță, roase de cari și putregai, au cedat sub greutatea corpului său și s-au rupt.

Călăuza, care îl urmărea, a strigat:

— Aveți grijă, domn' doctor, să nu cădeți și să vă rupeți țurloaiele.

Să-mi rup țurloaiele! a repetat Winter în sinea lui, fără să știe dacă trebuie să se supere sau nu. Ce expresie! Dar experiența sa privind felul de a vorbi al oamenilor din Provincie îl îndemna să nu ia niciodată *ad litteram* spusele lor.

A continuat să umble de colo-colo, în fața ruinelor, în timp ce călăuza îi pregătea micul dejun și îi arunca din cînd în cînd priviri furișate și neîncrezătoare. Crede că umblu după comori, și-a spus Winter, care ținea acum în mînă un creion și un carnet de notițe unde încerca să reproducă desenul capetelor de leu sculptate în piatră care se aflau sus pe capiteluri, în colțurile foișorului principal. Ce-o fi fost în vîrful acestei cupole? s-a întrebat el cu voce tare. Un cocoș de aur, afirmau cei din vechime. Dar pe arhitrava aceea maiestuoasă? Statuile Sfîntului Mihail și ale celor doisprezece apostoli, stilul amintește de Renașterea italiană..., a murmurat el, umezind cu limba vîrful creionului.

Și, călcînd peste buruieni și gîndindu-se vag la posibilitatea de a da peste un șarpe cu clopoței, Winter a vizitat interiorul templului, unde s-a oprit un timp încercînd să reconstituie în închipuire vechea pompă a celor nouă altare, cu candelabrele, lampadarele de argint, icoanele, vitraliile și podoabele lor.

Pe urmă s-a dus să cerceteze zidul cel mare de piatră ce înconjura curtea reducției, în spatele bisericii; era acoperit tot de plante agățătoare și trandafiri sălbatici albi și roșii. La umbra acelui zid înflorit, Winter s-a așezat în după-amiaza aceea ca să citească poeziile lui Heine pe care le luase cu sine. Și seara, la culcare, s-a gîndit la toate făpturile care călcaseră în trecut pămîntul acela — indieni, misionari, *bandeirantes*, aventurieri, oameni de știință, călători... Pietrele acelea, și-a spus, fuseseră învăluite în melodii născocite de compozitori europeni și reproduse de iezuiți și indigeni cu instrumente fabricate chiar în reducție. Unde erau acum melodiile din trecut? Unde? Ca să se distreze i-a adresat cu glas tare această întrebare călăuzei. Băiatul l-a privit serios și a spus:

— Vă bateți joc de mine, domn' doctor.

— Nicidecum, dragul meu! a protestat Winter, sculîndu-se în picioare. Gîndește-te bine. Clopotele bisericii băteau, nu-i așa că băteau? Indienii băteau tobele, nu-i așa că le băteau? Și cîntau din instrumente, nu-i așa? Ei bine, unde este acum sunetul

clopotelor, al tobelor, al cornetelor, al clarinetelor, al lirelor? Unde?

Ghemuit lîngă foc, băiatul şi-a privit cîteva secunde însoţitorul, după care a răspuns:

— 'Mneavoastră, care sînteţi doctor, trebuie să ştiţi. Eu mi-s un mînz sălbatic.

Winter s-a culcat din nou şi a rămas cu ochii la stele: aceleaşi stele străluciseră pe acelaşi cer în vremurile de glorie ale aşezării Sete Povos! Pe aici a călcat Sepé Tiaraju, sfîntul indian care avea o lună pe frunte. În reducţia São Tomé a nenorocit acea *teiniaguá* pe un paracliser. Culmea, şi-a spus medicul, e că toate astea-s doar o legendă, ca şi povestea cu inelul Nibelungilor şi cu Lorelei. Lumea realităţii, *mein lieber Heine*, e foarte prozaică! Tare mi-ar plăcea să văd apărînd din cimitirul părăsit de lîngă biserică fantoma vreunui defunct — călugăr sau indian. Ar fi o revelaţie, o noutate, o întrerupere a rutinei, începutul a ceva nou în viaţa mea.

O bufniţă a trecut în zbor rapid peste capul celor doi călători şi a intrat în clopotniţă. Stelele pîlpîiau. Winter a închis ochii şi în gînd au început să-i defileze persoane şi peisaje: Luzia, cvartetul de muzicieni amatori, Trude, un *Biergarten* din Heidelberg, o porţiune din rîul Neckar, tatăl său fumînd pipă, Von Koseritz pe un pat de spital, smochinul din piaţă, silueta castelului lui Barbarossa...

— Noapte bună, domn' doctor, a spus călăuza, întinzîndu-se peste valtrapul din piele de oaie.

— Noapte bună. Somn uşor şi vise plăcute.

— Eu nu visez niciodată.

Winter a deschis din nou ochii şi şi i-a aţintit asupra cimitirului. Dacă ar vedea acum o fantomă, viaţa i s-ar schimba cu totul, ar dobîndi un sens nou. Ar fi mai bine decît dacă ar întîlni comoara iezuiţilor.

S-a înapoiat în Santa Fé la începutul lui mai. Venea obosit de singurătatea cîmpurilor şi dornic de convieţuire umană. Cum

Conacul era tot închis, nu a avut încotro decît să accepte invitația lui Alvarenga și să frecventeze seratele acestuia, la care Florêncio îi făcea o curte insipidă Ondinei, fiecare așezat pe scaunul său și la o distanță de leghe întregi, sub privirea scrutătoare pe care le-o arunca *Frau* Alvarenga.

La sfîrșitul lui iunie, într-o noapte senină deosebit de rece, Gregória, a cărei autoritate în probleme climaterice Winter o respecta profund, a spus:

— Mîine o să fie brumă.

Efectiv, a doua zi cînd s-a sculat din pat, medicul a văzut că iarba, copacii și acoperișurile erau albe de promoroacă. Cerul era senin și strălucitor și începuse să bată un vîntuleț rece și tăios.

Încă o iarnă! și-a spus Winter. Și din nou s-a întrebat în sinea lui de ce nu pleacă. Von Koseritz continua să insiste să se întoarcă pe litoral și să se instaleze la Pelotas. Ilustrul său baron avea planuri grandioase: voia să înființeze un ziar și o școală, să facă politică, să se naturalizeze brazilian și probabil să se însoare cu o tînără originară din Provincie.

Tremurînd de frig, Winter a vărsat apa din căldare în albie, a încercat-o cu vîrful degetelor și a strigat:

— Gregória!

Îi pronunța numele cu un exces de *r*-uri. Sclava a apărut. Era mai zdrențăroasă ca niciodată și ochii ei vărsau necontenit lacrimi. Winter a privit-o cu un amestec de silă și milă și a spus:

— Încălzește puțină apă ca să mă pot spăla.

S-a oprit în fața oglinzii trecîndu-și degetele prin barba roșcată, examinîndu-și ochii. Erau urduroși și injectați. A scos limba: încărcată. Pesemne ficatul. În excursie mîncase multă pastramă de calitate îndoielnică și adeseori, după ce îi prindea ploaia, bea rachiu de trestie. Și cel mai rău din toate, și-a amintit, a fost că într-o noapte, cînd rezistența sa morală era slăbită și dorința exacerbată, se culcase cu o indiancă. *Ach*!

În timp ce Gregória făcea focul la bucătărie, Carl a luat vioara și a început să cînte. Avea degetele înțepenite de frig.

Vocea instrumentului i s-a părut răgușită, și i-a amintit, prin notele grave, de glasul Luziei.

Deodată lui Winter i s-a făcut dor de Conac. De Conac? Da. Nu chiar de persoanele din acea casă. O admira pe *dona* Bibiana. Îi era milă de Bolívar. Simțea pentru Luzia o atracție ciudată, care nu ajungea niciodată să se transforme în dorința de a fi lîngă ea — dar care îl silea să se uite în mod irezistibil la tînără, cînd era prezentă. Îi plăcea totuși Conacul ca un bătrîn prieten tăcut și primitor, ce dăruiește totul și nu cere nimic în schimb. Era singura casă din tîrgul acela care îi dădea o impresie de confort, de adăpost. Îi plăceau seratele din căsoaia aceea, mirosind a zahăr ars și levănțică.

Carl scîrțîia din vioară un menuet de Beethoven, iar cînd a apărut Gregória cu ceainicul înnegrit de funingine și tîrșîindu-și picioarele de pachiderm, a avut o conștiință atît de acută a contrastului — menuetul și apariția sclavei — încît a izbucnit în rîs.

Gregória a încremenit în mijlocul odăii, cu capul în jos, umilă și tăcută.

— Poftiți apa, a spus ea cu vocea ei nisipoasă.

11

În ziua aceea Winter a fost chemat să-l consulte pe Juvenal Terra, care zăcea la pat, cu un junghi în spate.

— Bătrînului nu-i plac doctorii, i-a explicat Florêncio pe drum. Se pare că nu-i ceva foarte serios, dar oricum e bine să-l vedeți.

Au făcut cîțiva pași în tăcere și deodată Winter a întrebat:

— L-ai văzut pe Bolívar?

— Da.

— Cum îi merge?

Celălalt a ridicat din umeri.

— Bine. Și pe urmă a adăugat, vag: Cred...

Și subiectul a fost închis.

Juvenal stătea întins pe patul matrimonial, dar complet îmbrăcat și cu pălăria pe cap. Era un bărbat încă voinic, cu fața foarte pîrlită de soare, pe care creștea în dezordine o barbă neagră, cu rare fire cărunte.

— Binecuvîntează, tată, a murmurat Florêncio, sărutîndu-i mîna.

— Dumnezeu să te binecuvînteze, fiule.

Ochii mici și cam oblici ai lui Juvenal s-au ațintit asupra medicului.

— Hei... a făcut el, ridicîndu-se în picioare. Ce vă aduce pe la noi, domnule?

Băiatul s-a grăbit să-i explice:

— Păi să vezi că domn'doctor tocmai trecea pe aici, tăicuțule, și mi-am zis că n-ar fi rău să-l poftesc să se uite puțin la matale.

Juvenal i-a strîns mîna lui Winter.

— Dar eu n-am nimic, domn' doctor.

Carl s-a așezat pe marginea patului, a oftat încetișor, și-a frecat mîinile și a spus:

— Atunci, cu atît mai bine. Să stăm puțin de vorbă.

Florêncio a născocit un pretext și s-a retras. Medicul și-a aprins o țigaretă.

— Vrei o otravă de-astea d-ale mele? a întrebat, zîmbind.

— Nu, mulțumesc. Prefer o țigară de foi.

A scos din despicătura vestei un pumnal cu mînerul de argint cizelat și a început să-și potrivească o bucată de foaie de tutun.

— Am auzit că ați fost plecat .

— Așa-i, a răspuns medicul, am vizitat Misiunile. Ruine care-ți provoacă numai durere.

Și a început să povestească despre cele văzute, despre locurile prin care trecuse și oamenii cu care stătuse de vorbă; apoi a încheiat:

— Dar m-am întors cam bolnav, cu dureri într-o parte, cu limba încărcată.

— Se întîmplă. Și eu am avut niște junghiuri...

Și-a dus mîna stîngă la spate. Dar deodată a tăcut, fiindcă a înțeles că se contrazice singur. Winter a izbucnit în rîs.

— Nea Juvenal, una din maniile bărbaților de pe-aici e să creadă că nu se pot îmbolnăvi. Știi că asta-i numai trufie?

— Aș, domn' doctor.

— Femeile sînt altfel, ele cred veșnic că sînt bolnave și nu pot da cu ochii de un medic fără să înceapă imediat să se plîngă că simt o durere aici, care răspunde nu știu unde... Dar bărbații pot să moară și nu se plîng niciodată. După ei, boala e treabă femeiască.

— Și nu-i așa?

— *Ach*! Sigur că nu. Taurii nu se îmbolnăvesc tot pe-atît cît și vacile?

— Ba da.

— Bidiviii nu se îmbolnăvesc?

Acum Juvenal își mărunțea tutunul, zîmbind mînzește și arătîndu-și astfel dinții sănătoși și galbeni.

— Haide! a spus medicul cu un aer de glumă. Spune ce simți.

De voie, de nevoie, Juvenal a mărturisit că în ultimul timp avea niște dureri la șale. Și înainte ca medicul să fi spus ceva, a conchis:

— Oi fi răcit.

Winter nu a răspuns. I-a luat pulsul, i-a cercetat limba, i-a ascultat plămînii, i-a pus mai multe întrebări și pe urmă, cu creionul, a scris o rețetă pe o foaie de hîrtie.

— Trimite să-ți cumpere asta de la Alvarenga. Roag-o pe nevasta dumitale să-ți pună niște sinapisme pe spate. Și dacă peste două zile nu te simți mai bine... n-ai încotro și trebuie să chemi o babă negresă să te descînte.

Juvenal a rîs, a scăpărat aprinzătoarea și și-a aprins țigara. Au vorbit despre vreme și despre politica locală. Iar cînd Winter a pomenit de Bolívar, a avut impresia că celălalt se întunecă la față. S-a lăsat o scurtă tăcere în care Juvenal a continuat să pufăie și să se uite în pămînt.

— Nu știu dacă ați auzit, domn' doctor, a spus el încet, după un timp. Am fost bun prieten cu tatăl băiatului. Bolívar, la drept vorbind, a crescut împreună cu Florêncio.

Și-a dres glasul, ca și cum ar fi fost stînjenit și i-ar fi căzut greu să vorbească despre lucrurile acestea.

Winter a clătinat din cap în tăcere. A luat pumnalul pe care celălalt îl pusese pe un scaun, lîngă pat, și a început să se joace distrat cu el.

— 'Mneavoastră vă duceți cîteodată la Conac, nu-i așa, domn' doctor?

— Da, mă duc.

O nouă tăcere. Juvenal și-a dres glasul din nou.

— Domn' doctor, 'mneavoastră sînteți o persoană de-afară, un străin... Juvenal a întrerupt fraza ca să tușească, o tuse seacă, involuntară. Mie nu-mi prea place să vorbesc mult, îmi place să trec direct la subiect. Dar nu-i totdeauna ușor. Unele lucruri sînt foarte serioase, afaceri de familie, nu prea ne vine ușor...

Winter a așezat pumnalul pe scaun și a spus:

— Te referi la căsătoria lui Bolívar?

Juvenal a strîns tare țigara între dinți și a murmurat:

— Mi-ați citit gîndurile.

— Poți vorbi cu toată sinceritatea. Medicul e ca un preot: trebuie să păstreze secretul. Spune-mi ce e.

— Păi, aici e buba. Nu știu ce e. Simt doar că ceva nu-i cum trebuie... Nu vreau să mă bag în viața nimănui, dar la urma-urmelor băiatul mi-e nepot. Mă cam îngrijorează purtarea lui. Boli a îmbătrînit cu zece ani de cînd s-a însurat; umblă trist, ca un cîine plouat.

— Ai stat de vorbă cu sora dumitale despre asta?

Juvenal a zîmbit foarte neîncrezător.

— 'Mneavoastră nu-i cunoașteți pe alde Terra. Îs oameni suciți.

— Am observat că sînt rezervați.

— Așa-i. Da' și foarte încăpățînați. Nu ne place să discutăm. Fiecare cu ideile lui. Din nou și-a dres glasul. Dar,

sincer să fiu, niciodată n-am călcat și nici n-am de gînd să calc în casa aceea. Așa stînd lucrurile, n-o prea văd pe soră-mea Bibiana. Uneori vine ea pe aici, stă de vorbă cu baba mea, dar nu pomenește nimic de noră. Nu vrea să-mi dea apă la moară, fiindcă știe că de la început am fost împotriva căsătoriei. Dar i se citește pe față că lucrurile merg destul de prost la Conac. Îmi cunosc bine sora.

Winter și-a netezit barba și a generalizat:

— Știi cum e, soacrele cu nurorile nu se prea înțeleg de obicei, mai cu seamă dacă locuiesc sub același acoperiș.

— Dar nu-i vorba numai de asta. Trebuie să fie ceva mai serios. Simt eu. Bolívar se topește văzînd cu ochii. Oare cumva...?

A dat să formuleze o întrebare, dar s-a reținut. S-a foit pe pat, gemînd încetișor; patul a gemut și el. Winter aștepta...

— Bolívar a trecut pe la mine de vreo două ori de cînd s-a însurat, a continuat Juvenal. A băut niște *mate*, a vorbit de Angico, despre niște afaceri pe care le avea în vedere, dar nu m-a privit o dată în ochi. Avea o căutătură speriată, ca de negru fugar, parcă l-ar fi hăituit cineva... Ce părere aveți, domn' doctor?

Winter s-a uitat la el. Fumul țigaretei se împletea cu cel de la țigara de foi, și amîndouă urcau în aerul rece.

— Vrei să-mi cunoști părerea sinceră? a întrebat medicul.

Celălalt a dat din cap în semn că da. Winter a aruncat o privire spre ușă, înainte de a răspunde. Văzînd că nu era nimeni în odaia alăturată, a spus, coborînd vocea: Bolívar s-a însurat cu o femeie bolnavă.

— Cum așa, bolnavă?

— Nu-i o boală trupească, din cele care se vindecă prin cataplasme, pilule sau poțiuni. E o boală a spiritului. Și-a atins cu vîrful arătătorului mijlocul frunții și a repetat: A spiritului.

— Vreți să spuneți că nu-i în toate mințile?

— Nu chiar. E greu de explicat.

— Sînt un om foarte neștiutor.

Neamțul a zîmbit:

— Nu vorbi așa, nea Juvenal. Aș vrea eu să știu jumătate din cîte știi dumneata. Multe lucruri nu se învață din cărți. Cea mai bună școală e școala vieții și dumneata ai studiat la școala asta. Ești un doctor atît de bun că ai și băgat de seamă că ceva nu-i în regulă în căsnicia asta.

Juvenal a păstrat cîtva timp tăcerea, ațintindu-și asupra interlocutorului ochii săi triști și stinși.

— Și ce se poate face? a întrebat.

— Deocamdată, nimic. Doar să urmărim cazul. Înțelegi că eu nu pot interveni decît dacă mi-o cere Bolívar. Altfel, nu. Și în orice caz nu cred că pot face mare lucru...

— Și oare Bolívar o să ceară asta?

— Dumneata, ca rudă, știi mai bine. Oare o să ceară?

— Poate. Bolívar a fost întotdeauna mai expansiv decît maică-sa, decît mine sau Florêncio. A moștenit ceva din firea lui taică-său. Dar, știți ceva? Fiindcă a venit vorba de fire, tare mi-e teamă ca băiatul ăsta să nu facă o nebunie într-o zi.

— Nebunie?

— Da, să-și piardă răbdarea și să-și bată nevasta.

— Păi, asta n-ar fi așa de rău.

Juvenal a rămas pe gînduri cîteva clipe. Pe urmă, încercînd în zadar să tragă un fum din țigara care se stinsese între timp, a spus:

— De necrezut. Atîtea fete bune pe aici, și el s-o aleagă tocmai pe asta. Vedeți și 'mneavoastră ce înseamnă soarta omului... Deodată a schimbat tonul. La început mi-a fost teamă că o să-l îmbrobodească și pe Florêncio. Dar, slavă Domnului, el s-a hotărît să ia o fată foarte cumsecade și vrednică. Fiica lui Alvarenga, o cunoașteți...

Și-a aprins din nou țigara și a adăugat:

— Chestia asta cu îmbroboditul e foarte ciudată. A făcut o pauză, cam în silă, după care a continuat: Am să vă povestesc ceva pentru că sînteți doctor, un om de bine și cu știință de carte. Soră-mea, Bibiana, cînd era fată mare, și-a pus tot așa în

cap să se mărite cu un bărbat împotriva voinței tatei. Un anume căpitan Rodrigo, care a venit din războaiele din Banda Oriental, a trecut prin Santa Fé și s-a oprit aici. Credeți-mă, domn' doctor, fata asta ne-a dat de furcă. Fată... A zîmbit. Le spunem surorilor fete, chiar după ce devin bunici. Păi, cu Bibiana a fost treabă serioasă. Îl cunoașteți pe colonelul Bento Amaral. Era un flăcău chipeș, bogat, toate fetele îl voiau. Era mort după Bibiana. Dar ea, nici să audă. Îl voia pe celălalt, pe căpitanul Rodrigo. Tata s-a spălat pe mîini.

Oamenii ăștia, și-a spus Winter cu o subită bună dispoziție, par să nu facă alceva decît să se spele pe mîini în fața căsătoriilor rudelor lor.

— Și a fost fericită? a întrebat, numai ca să-l oblige pe celălalt să continue.

— Păi, ea zice că da...

— Dar dumneata ce crezi?

— Greu de spus, domnule. Știu că Bibiana a avut multe de tras cu bărbatu-său. Era afemeiat, cartofor, îi plăcea cîte un păhărel, toată ziua *fandango*, și nu prea se dădea în vînt după muncă. Dar Bibiana jură că a fost fericită. Știți și 'mneavoastră zicala: „Nu-i frumos ce-i frumos, e frumos ce-mi place mie".

— Asta-i dragostea, nea Juvenal.

— E dept. Lucru ciudat. Căpitanul Rodrigo avea un nu știu ce pe față, care-i înnebunea pe oameni și totodată îi făcea să-l placă. În prima zi, mai-mai să ne încăierăm cu arme albe, dar după aceea ne-am împrietenit, ba am fost și asociați în afaceri. A făcut o pauză. Dar cred că vorbesc prea mult.

A tăcut, destul de stînjenit, ca și cum ar fi ghicit în gîndurile celuilalt vreo critică sau chiar surprindere față de flecărceala sa.

— Pentru Dumnezeu, nea Juvenal! Continuă. Mă interesează foarte mult ce-mi povestești.

Winter a tăcut. Și, deodată, nu se mai afla în Santa Fé, stînd de vorbă cu Juvenal Terra, ci într-o cafenea din Berlin, mulți ani mai tîrziu, într-un cerc de amici, amintindu-și momentul acela: „Eram un bărbat tăcut, foarte discret... Dar mă bucuram de un

oarecare ascendent asupra ființelor acelora și ei veșnic îmi făceau confidențe. Tare aș vrea să știu cum a sfîrșit *Herr* Juvenal Terra..."

— Drept să vă spun, a continuat Juvenal, foindu-se în pat, îmi plăcea căpitanul Rodrigo. Îl găseam curajos, plin de haz, un om bun la toate. Dar sincer să fiu, nu m-am simțit niciodată liniștit lîngă el...

— Ți-era veșnic teamă să nu facă vreo trăsnaie...

— Chiar așa! Și nu ziceți că mereu făcea cîte una. După ce făcea, îmi venea să mă arunc asupra lui cu biciul în mînă. Dar asta, doar în primele clipe. Că foarte curînd mă dezarma cu un hohot de rîs, cu o vorbă sau numai cu o căutătură din ochi.

— Păi dacă matale, care ești bărbat, simțeai asta, cum de poți s-o critici pe sora dumitale că a iubit un bărbat ca el?

— Așa cum vă spun. Chestia asta cu plăcutul e un lucru tare curios. Ca și prietenia. Nu credeți că poți să ții chiar la un bărbat nerușinat, un ordinar, o pușlama?

Winter a clătinat din cap cu o gravitate pe care singur o găsea caraghioasă.

— Sigur că poți. Pușlamalele sînt în general persoane foarte simpatice. Nimic nu-i mai plicticos decît un om de caracter.

— Aici nu-s de acord cu 'mneavoastră. Există oameni cumsecade pe care îți place să-i cunoști.

Winter s-a lovit peste coapsă și s-a sculat în picioare.

— Bun! Trimite după rețetă și pune-ți un sinapism. Mîine mai trec pe aici.

Juvenal a dat să se ridice.

— Nu. Nu te scula. Trebuie să fii prudent.

— Dar... domn' doctor... Cînd veți avea timp, duceți-vă la Conac, scormoniți și vedeți ce puteți face pentru Bolívar. Poate că băiatul își deschide sufletul. Poate că Bibiana lasă să-i scape ceva.

— Bine. Îți făgăduiesc să fac ce-oi putea.

— Vă mulțumesc tare mult.

Winter a ieșit din odaie. Nevasta lui Juvenal, care era în bucătărie, i-a ieșit înainte. Era o făptură rahitică, cu fața osoasă

și buze foarte subțiri. Avea părul lins, de un cenușiu gălbui, și vorbea fără să se uite în ochii interlocutorilor.

— Ce-are, domn' doctor?

— Nimic grav. I-am scris o rețetă. Pune-i un sinapism chiar azi. Și nu-l lăsa să se scoale din pat, nici să răcească. Pe curînd, *dona* Maruca.

Florêncio îl aștepta la poartă; au plecat împreună.

— Am vorbit despre Bolívar, a povestit Winter.

Un timp, Florêncio n-a spus nimic. Pe urmă a zis:

— Auzeam zumzetul discuției și mă miram că bătrînul vorbește atît de mult. Puteți să fiți mîndru că ați reușit ce n-a reușit nimeni. Oare de ce-și deschid oamenii sufletul în fața dumneavoastră?

— Pesemne din cauza jobenului.

Winter umbla cu pașii săi mari de cocostîrc. A întors brusc capul spre Florêncio și a spus:

— Așa trebuie să fie. Unii oameni au încredere în mine. Dar nu toți. S-a uitat drept în ochii lui și a repetat: Nu toți.

Florêncio zîmbea vag, mestecînd un fir de iarbă. Dar tăcea.

12

Carl Winter s-a dus la Conac într-o duminică de la sfîrșitul lui iulie, ca să ia prînzul acolo. Iar cînd s-a văzut așezat în sufragerie la masa cea mare, pe care Aguinaldo o visa înconjurată de strănepoți, dar în jurul căreia ședeau acum doar Luzia, Bolívar și Bibiana — medicul s-a temut că prînzul acela va fi doar o succesiune de tăceri punctate de dregerea glasului, oftaturi și tuse prefăcută. Curînd însă avea să-și dea seama că se înșelase. Fiindcă Luzia era vorbăreață, amabilă, simpatică, așa cum nu o văzuse niciodată. Părea altă ființă. Îi trata, atît pe bărbatul ei cît și pe soacră, cu naturalețe și aproape cu cordialitate. Asta facilita totul. Și, deși Bibiana își petrecea mai tot timpul dînd ordine sclavelor care serveau la masă, iar

Bolívar stătea cufundat într-o tăcere care lui Winter i se părea resentiment — convesaţia a decurs normal de la supă pînă la desert.

Dona Bibiana a vîrît polonicul în castronul fumegînd.

— Vă place supa de găină cu orez, domnule doctor? a întrebat Luzia.

— Dacă-mi place supa de găină, *meine liebe Frau Cambará*? Asta nu se mai întreabă. Supa de găină e unul din deliciile de pe acest pămînt. Într-o zi rece ca asta, o supă de găină încălzeşte nu numai trupul, ci şi sufletul.

Luzia a zîmbit.

— Ştii, domnule doctor Winter, ce mă miră pe mine cel mai mult? Modul corect în care te exprimi în limba noastră. Ai puţin accent, asta-i drept. Dar vorbeşti gramatical corect şi cu un vocabular foarte bogat.

Winter a luat o lingură de supă şi a răspuns:

— Vă foarte mulţumesc pentru laudă. Întîmplător mi-au plăcut întotdeauna limbile, şi latina e unul din punctele mele forte.

— Dacă părintele Otero, care ştie şi el latineşte, ar avea uşurinţa dumitale de exprimare, am avea parte de predici mai bune.

Winter s-a mulţumit să rîdă. Doliul îi şade bine Luziei, şi-a spus, îi scoate în evidenţă pielea albă şi oferă un frumos contrast cu ochii ei verzi. Verzi? Nu. Acum erau albăstrii... Sau cenuşii?

Neamţul s-a uitat în jurul lui. Îi plăcea sufrageria aceea cu mobilierul sever, pendula cea mare şi lustra de aramă ce atîrna din tavan, deasupra mesei. Păcat că nu se vedeau acolo covoare şi tablouri bune. Goliciunea podelelor şi a pereţilor părea să mărească senzaţia de răceală pe care o inspirau în general casele din Provincie.

— Mai luaţi supă, domnule doctor?

Winter a ridicat mîna cu un gest care voia să spună: mai încetişor.

— Nu. Mulţumesc. Supa e delicioasă, dar vreau să-mi păstrez loc pentru rest.

Frigul îi pierise din trup şi o senzaţie de bună dispoziţie îl însufleţea acum. Iar cînd au deschis o sticlă cu un vin vechi portughez şi el a văzut lichidul roşu curgînd în pahar, în timp ce mirosul acru-dulceag şi îmbătător îi pătrundea în nări, Carl Winter s-a simţit cum nu se poate mai fericit. Şi după ce a sorbit o primă înghiţitură, plescăind din limbă, degustînd vinul, i s-a făcut poftă să cînte.

— Brazilienilor nu le prea place să cînte..., a observat el. De ce?

— Sîntem nişte oameni trişti, domnule doctor, a observat Luzia. Şi degetele ei au strîns piciorul paharului.

— Dar de ce? a întrebat medicul. De ce?

Bibiana a ridicat din umeri şi a spus:

— Noi ştim de ce.

— *Ach, meine liebe Frau Cambará*! Nu există o zicală care spune „cu tristeţi nu se plătesc datoriile"?

Bolívar a ridicat din nou paharul şi l-a băut apoi dintr-o singură sorbitură.

— Măicuţa ştie de ce e tristă, a spus.

Winter s-a scărpinat în bărbie. A dat să zică ceva, dar pe urmă a preferat să schimbe vorba. Ştia ce viaţă dusese Bibiana; cunoştea soarta femeilor din Provincie.

— Adu celelalte feluri de mîncare, a poruncit Bibiana sclavei care se oprise lîngă uşă.

A luat asupra ei grijile conacului, şi-a spus Winter. Pare stăpîna casei. Se citea pe chipul femeii aceleia atîta hotărîre, încît el a găsit că lucrurile nici nu puteau sta altfel.

— Am primit ieri ziare din Porto Alegre, a spus Luzia. Vrei să le citeşti după aceea?

— Sigur! Vreau să văd ce se petrece prin lumea asta bătrînă.

Luzia şi-a pus coatele pe masă şi şi-a împreunat mîinile, ca şi cum s-ar fi rugat.

— Dar nu-i oribilă viaţa pe care o ducem aici? a întrebat ea, ridicînd uşor din sprîncene.

Așezată în capul mesei, părea o școlăriță străduindu-se să joace rolul unei femei adulte într-o piesă de amatori.

— N-avem teatre, a continuat ea, n-avem concerte, n-avem baluri, n-avem nimic.

Fără să se uite la nora ei, Bibiana a observat:

— Unii se lipsesc foarte bine de petreceri.

Luzia zîmbit dulce:

— Știu asta, *dona* Bibiana. Dar mie-mi plac asemenea lucruri. Mai cu seamă muzica.

Sec și brusc, cealaltă a replicat:

— Păi, atunci cîntă din țiteră.

Luzia a dat din cap cu un zîmbet indulgent și aerul cuiva care ar zice: „Cum se poate discuta cu asemenea oameni?"

— Aveți dreptate, a spus doctorul Winter. Ar trebui să avem măcar o orchestră în Santa Fé. Poate că într-o zi am să mă hotărăsc să înființez una.

Bibiana a apucat platoul cu orez pe care tocmai îl adusese sclava, și a replicat:

— Am dus-o foarte bine pînă acum și fără orchestră.

— Eu cred că ar fi frumos să avem o orchestră, s-a aventurat Bolívar. Winter a observat că vinul îi îmbujorase obrajii și făcea să-i strălucească ochii.

S-a aplecat, zîmbind, peste masă, către Bibiana care ședea în fața lui, și a întrebat:

— Dar la urma urmei, *meine liebe Freundin*, dumitale de fapt ce-ți place?

— Să-mi văd de obligații, a răspuns ea fără șovăire. Și pe urmă, adresîndu-se sclavei: Mai repede, Natália, adu restul, pînă nu se răcește mîncarea.

Au intrat două sclave cu tăvi pline cu mîncăruri. Bibiana le-a înșirat una cîte una pe masă. Un platou cu orez păstos, rozaliu și foarte lucios; un castron cu fasole neagră; o tavă cu o găină friptă și garnitură de cartofi; alta cu tocăniță de dovleac; și, în fine, un platou cu friptură cu găluști. Winter se uita mirat la toate acestea. Era pur și simplu înspăimîntător numărul felurilor

de mîncare pe care le serveau oamenii înstăriți sau bogați din Provincie. Niciodată mai puțin de șase, ba uneori pînă la zece. Nu rareori la o masă se serveau patru-cinci varietăți de carne, și nici o verdeață. La sfîrșit, ca un post-scriptum la o lungă scrisoare, Natália a adus un platou cu făină prăjită de manioc.

— Luați din toate, domnule doctor? a întrebat Bibiana.

Winter găsea stupid să-și umple farfuria cu toate mîncărurile acelea, dar a dat din cap afirmativ:

— Iau. Foarte mulțumesc.

Bibiana a început să-l servească. Medicul o urmărea acum prin aburul subțire care urca din platoul cu orez. La patruzeci și opt de ani, Bibiana Terra Cambará arăta încă tînără, avea pielea netedă și părul doar puțin încărunțit; ochii oblici, găsea Winter, dădeau o oarecare grație chipului ei. Trebuie să fi fost o fată frumoasă, a conchis.

Toți aveau acum farfuriile pline, cînd Luzia a reluat subiectul dinainte:

— N-am să uit niciodată o seară la Rio de Janeiro, la Teatrul „Dom Pedro de Alcântara". A zîmbit, arătîndu-și dinții foarte albi și regulați. Se reprezenta opera *Regina Ciprului*. Oh, asta a fost cu mai bine de trei ani în urmă... Primadona era Ida Edelvira. Ai auzit de ea, domnule doctor?

Winter a clătinat din cap în semn că nu.

— E o cîntăreață divină! a exclamat Luzia. Cînd s-a ridicat cortina, aproape că mi s-a tăiat respirația văzînd decorul. Atît de frumos, atît de... A tăcut și și-a coborît ochii în farfurie. Cînd Ida Edelvira a început să cînte, mi s-a pus un nod în gît și am izbucnit într-un plîns atît de puternic, încît a trebuit să-mi vîr o batistă în gură ca să-mi înăbuș sughițurile.

Și spunînd aceste cuvinte, ochii Luziei s-au umplut de lacrimi. Cu capul în jos, atingînd aproape farfuria, Bolívar mînca, nervos și grăbit. I-a aruncat nevestii-si o privire piezișă și a spus:

— Dar cînd ți-a murit bunicul n-ai plîns.

Bibiana a întors brusc capul spre fiul ei. Winter și-a dres glasul, neliniștit. Dar Luzia a continuat cu o explozie de extaz pe față:

— Asta-i cu totul altceva, Boli, cu totul altceva. S-a uitat la medic. Dacă ți-aș spune, domnule doctor, că am plîns ca un copil cînd am aflat de moartea lui Chopin, o să te mire?

— Pe mine nu mă miră nimic.

— Ce Chopin? a întrebat Bibiana.

Luzia, cu răbdare, s-a întors spre soacra ei:

— Un compozitor, *dona* Bibiana. Un om care scria muzică, muzică frumoasă. Valsul acela pe care îl cînt eu și care îți place e scris de el...

Bibiana a zîmbit enigmatic.

— Chiar așa, am plîns, domnule doctor, a continuat Luzia. Și știi de ce am plîns cel mai tare? Fiindcă Chopin a murit în 1849 și eu am aflat abia după trei ani, printr-o simplă întîmplare. În Brazilia trăim ca la capătul lumii, nu ți se pare?

Winter era uluit. Își amintea de cuvintele Luziei din ziua încheierii contractului de căsătorie. *A fi bun sau rău e o chestiune de mai mult sau mai puțin curaj.*

— Și este într-adevăr capătul lumii..., a încuviințat și el.

S-a uitat pe fereastra prin care vedea vastele cîmpii unduioase ce înconjurau Santa Fé. A avut, mai mult ca oricînd, sentimentul distanțelor de netrecut și al unui surghiun iremediabil. S-a gîndit la sutele de leghe pe care ar trebui să le străbată ca să ajungă la mare și la miile de mile de ocean pe care ar trebui să navigheze înainte de a putea vedea din nou chipul Gertrudei Weil. Era înfricoșătoare izolarea în care trăiau fermele, așezările, tîrgurile și orașele din Provincie. Șoselele erau puține și proaste. În 1853 începuse să se construiască una ce urma să lege Cruz Alta de Rio Pardo, trecînd prin Santa Fé. Dar războiul civil întrerupsese lucrările, care nu aveau să se încheie decît peste vreo cinci ani, cel mai curînd...

Luzia mînca pe îndelete, ducînd la gură furculița cu dumicați minusculi.

— Nu vreau să mor fără să fi cunoscut Europa..., a murmurat ea, lăsînd tacîmurile pe marginea farfuriei. N-ai de gînd să te înapoiezi acolo, domnule doctor?

— Într-o zi, cine știe...

— Spuneți-mi ceva, domnule, a zis Bolívar, întorcîndu-se spre medic. Ce părere aveți despre căile astea ferate?

— Cred că în ele stă viitorul transporturilor. O țară întinsă ca Brazilia nu poate depinde de căruțe, de cai și de diligențe.

— Nu știu, domnule doctor. Poate că sînt foarte înapoiat, dar nu dau un cal bun pe mașinile astea care scuipă fum și foc.

Winter a rîs. Nu era de mirare ca Bolívar să reacționeze astfel, de vreme ce văzuse chiar oameni instruiți în Germania care se uitau cu o neîncredere superstițioasă la locomotive. Însuși Thiers, marele Thiers, declarase, cu cîțiva ani în urmă, că drumurile de fier nu i-ar servi la nimic Franței.

— Ați văzut vreo drăcie din astea? a întrebat Bibiana.

Winter a făcut un semn afirmativ din cap, a început să descrie în amănunțime un tren și la sfîrșit a desenat cu creionul pe o foaie de hîrtie schița unei locomotive. Bibiana l-a ascultat cu un surîs în același timp amuzat și neîncrezător: parcă ar fi auzit, cu o oarecare indulgență, povestirea năzbîtiilor unui copil. Iar cînd medicul a terminat schița și i-a întins hîrtia, ea a examinat-o cu o privire îndoită și pe urmă a întrebat:

— Și credeți că așa ceva o să vină și aici, în Provincie?

Winter a dat să răspundă, cînd Luzia l-a întrerupt:

— Am citit în ziare că o să se inaugureze anul ăsta prima cale ferată în Brazilia.

— Dar o să coste scump ca să ajungă pînă aici, a observat Bolívar. Totul costă. Durează ani și ani.

— Cu cît ar costa mai mult, a spus Bibiana sentențios, cu atît ar fi mai bine pentru noi.

Calea ferată la care se referea Luzia aparținea unei companii englezești. Cînd trecuse prin Rio de Janeiro, Winter rămăsese surprins de numărul de firme și agenții comerciale britanice care ființau acolo. Brazilia, reflectase el atunci, își proclamase

independența tăind legăturile cu Portugalia, dar într-un fel rămăsese tot o colonie, ba chiar o colonie a Angliei.

Winter nu-și putea masca antipatia față de englezi, care în opinia lui nu erau altceva decît piraţi gata să facă orice ca să pară niște *gentlemeni*. După ce încurajaseră mulți ani traficul de sclavi, acum deciseseră să-l interzică, trimiţîndu-și escadrila polițienească pe mări, ca să vîneze vapoarele cu negri. După ce că e bătrînă, tîrfa se străduiește să pară o doamnă respectabilă, și-a spus Winter, bînd o înghițitură de vin. Dar ce mari interese se vor fi aflînd în spatele acestui gest aparent nobil? Ce intenţii formidabile?

S-a gîndit la colonii germani. Era sigur că ei ar putea contribui prin munca și cunoștințele lor la progresul Braziliei. Cei care veniseră pînă atunci acolo se confruntaseră cu tot soiul de greutăţi: distanțele, lipsa mijloacelor de comunicare, ignoranța băștinașilor și indiferența guvernanților. Dar făceau tot ce puteau. Încetul cu încetul realizau multe, întemeind colonii noi, cultivînd pămîntul, exercitînd, în fine, un meșteșug apreciabil. Cînd munca asta începuse să dea roade, venise acel stupid război civil care dăduse Provincia cu mulți ani înapoi. Von Koseritz îi scrisese, de curînd, misive entuziaste privind viitorul colonizării germane. Îi povestea, cu mîndrie, ce făceseră compatrioții lor pînă atunci. Existau în coloniile germane din Provincie peste treizeci de instalații pentru fabricarea rachiului, mai multe războaie de țesut inul (în pe care îl plantau colonii înșiși), tăbăcării, mori de manioc, fabrici de cherestea funcționînd cu apă, cărămidării, fabrici de bere, ba chiar și un atelier de prelucrat pietre scumpe.

Cu gîndul la aceste lucruri, Winter mesteca, urmărindu-l pe Bolívar. Chipeș flăcău. Robust, bărbătos, avea curaj, cunoștea luptele din arenă și cele de război. Dar cam neștiutor de carte, abia dacă putea să scrie și să citească, și nu avea nici cele mai elementare noțiuni de istorie sau geografie. Cu ani în urmă, locuitorii din Santa Fé ceruseră guvernului înființarea de școli publice în parohiile municipiului, deschiderea mai multor șosele

și statornicirea de colonii. Nepăsarea Adunării Provinciale față de acele cereri era pur și simplu de neînțeles. Nimic de mirare că oamenii din Santa Fé creșteau și mureau analfabeți... Uneori, a reflectat Winter, s-ar fi zis că singura funcțiune a locuitorilor din Privincia Rio Grande do Sul era să servească periodic drept soldați în vederea apărării frontierelor țării față de Banda Oriental și Argentina. Într-o scrisoare recentă către *lieber Baron*, îi scrisese:

„S-ar zice că regula generală aici este războiul, pacea fiind doar o excepție; se poate spune că oamenii aceștia trăiesc războindu-se și în intervale se ocupă puțin de activitatea agricolă și păstorească, precum și de rest; dar puțin, foarte puțin, fiindcă se pare că fac totul doar cu gîndul la viitorul război sau la viitoarea revoluție. În ochii femeilor se citește o permanentă expresie de spaimă."

Vocea calmă a Luziei l-a trezit din visare pe Winter.

— ... nu e minunat, domnule doctor?

— Iertați-mă, dar n-am auzit.

— Spuneam că în Capitală s-a introdus iluminatul cu gaz lampant.

— Bunica mea locuia într-o colibă pierdută în mijlocul cîmpului, a spus Bibiana, luminată seara de un opaiț făcut dintr-un corn de bou și umplut cu untură de pește. Nu cred că mai multă sau mai puțină lumină îl poate face pe om mai fericit sau mai nefericit.

— Invențiile astea fac viața mai confortabilă, a replicat Luzia.

— Te-ai gîndit vreodată, *dona* Bibiana, a spus Winter, așezînd tacîmurile pe masă, că într-o zi Santa Fé o să fie un oraș, cu multe case, felinare pe străzi, teatre, fabrici, și mulți oameni, mult mai mulți oameni decît acum?

Bibiana, care se uita fix în farfuria medicului, a întrebat:

— Mai doriți ceva, domnule doctor?

— Nu, doamnă, foarte mulțumesc.

— Poți să strîngi farfuriile, Natália! a strigat văduva căpitanului Rodrigo. Și pe urmă, unindu-și mîinile și așezîndu-le pe

masă, s-a uitat la Winter cu ochii ei de chinezoaică și a spus: M-am gîndit, da, domnule doctor. M-am gîndit la toate astea. Dar m-am gîndit și că, atunci cînd Santa Fé va fi mai mare, o să fie și mult mai multă răutate, mult mai multă deșănțare ca acum. A oftat aproape imperceptibil. Uneori cred că-i chiar mai bine ca omul să nu fie instruit, să nu știe să citească. Cărțile sînt pline de porcării și lucruri deșuchiate.

Winter a înțeles că săgețile i se adresau Luziei.

— Nu toate cărțile, a spus el.

Natália a așezat în fața Bibianei un teanc de farfurii adînci și un vas mare cu lapte crud și rece.

— Vreți dovleac cu lapte, domnule doctor?

— Dacă vreau dovleac cu lapte? Sigur că da! E una din marile invenții ale Provinciei. Îmi plac mult și patatele cu lapte.

Bibiana a povestit, zîmbind:

— Soțul meu zicea că un bărbat adevărat nu mănîncă nimic dulce cu lapte.

— În opinia lui, a întrebat neamțul, care era amestecul demn de un bărbat adevărat?

Punînd lapte în farfuria adîncă, Bibiana a răspuns:

— Gutui coapte, porumb verde, făină de manioc... Asta spunea căpitanul.

Pentru prima oară în timpul acelui prînz Winter l-a văzut pe Bolívar zîmbind.

— Măicuța îmi povestește uneori cîte ceva despre tăicuțul..., a spus Bolívar. El zicea totdeauna: un Cambará bărbat nu moare în pat.

— Adică, după el, singurul sfîrșit demn de un bărbat curajos este să moară în luptă? a întrebat Winter, scoțînd din buzunar o țigaretă și cerînd voie doamnelor să și-o aprindă.

— Așa cred, a răspuns Bolívar, surîzînd încă distrat și trasînd dungi cu lama cuțitului pe fața de masă. A continuat: Tăicuțul mai spunea că-i place femeia cu fire bună, cuțitul cu tăiș bun, calul cu gură bună și uncia cu greutate bună.

Winter a întins mîna spre Bibiana, care în clipa aceea îi trecea farfuria cu o bucată de dovleac.

— Soțului meu îi mai plăcea să spună că atunci cînd vorbea cu un bărbat se uita în ochii lui; iar cînd vorbea cu o femeie, se uita la gura ei, și așa știa imediat cu cine avea de a face.

— Dacă nu mă înșel, a observat medicul, judeca atît femeile cît și caii după gură...

Luzia, care pînă atunci parcă fusese absentă, a vorbit:

— Dar, domnule doctor Winter, pe meleagurile astea bărbații nu fac mare deosebire între femei și cai.

Deodată, Bolívar și-a îndreptat bustul și, fără să se întoarcă spre nevastă-sa, a protestat:

— Ascultă, nici n-ar trebui să spui așa ceva.

Bibiana surîdea cu aerul misterios al cuiva care știe mai mult decît spune.

— Ăsta-i adevărul, Bolívar! a replicat Luzia. Vezi, domnule doctor, în general ideea acestor *gauchos* este că atît calul cît și femeia există pe lume numai ca să-i slujească pe bărbați. Și noi nici nu putem să ne simțim ofensate, fiindcă locuitorii din Rio Grande își prețuiesc foarte mult caii...

În sinea lui, Winter era dispus să fie de acord cu Luzia, dar a socotit că-i mai bine să spună:

— Exagerați puțin.

— Puțin, poate, dar nu mult.

Toți fuseseră serviți cu lapte. Winter a vîrît lingura în golul jumătății de dovleac care-i revenise, și a început să amestece pulpa aurie cu laptele. Luzia a continuat:

— Știu că sînt criticată, că sînt bîrfită în tîrg numai fiindcă nu vreau să fiu ca celelalte femei care duc o viață de sclave.

Din nou Bibiana s-a încordat și s-a înțepenit pe scaun. Strîngea ochii și gura, avea fața contractată într-o expresie de expectativă destul de agresivă.

— Am fost crescută în Capitală. Știu cum trăiesc femeile în marile orașe ale lumii.

Bolívar era îmbufnat și își amesteca distrat laptele cu dovleacul. Winter sorbea amestecul cu plăcere și mustățile lui erau stropite cu lapte.

— De asta nu vor să trimită femeile la școală, a continuat Luzia.

— La școală nu învață să coasă, nici să gătească, nici să îngrijească de copii, a murmurat Bibiana fără să se uite la noră și abia deschizînd buzele.

Luzia i-a zîmbit medicului cu indulgență.

— Păreri, a murmurat Winter, cu gura plină. Păreri...

Laptele cu dovleac era delicios, dar se simțea sătul, cu o ghiulea în stomac, leneș în gîndire, și cu o dorință de a ieși să se plimbe în aer liber. Și totuși continua să mănînce, irezistibil, confirmînd o zicală foarte pe placul *donei* Bibiana: „Începutu-i anevoie, urma vine de la sine".

— Luzia încă nu s-a obișnuit cu viața într-o localitate micuță, ca Santa Fé, a explicat Bolívar. Și trebuie s-o înțelegem; pentru o fată crescută într-un oraș mare, nu-i ușor să locuiască în Santa Fé.

Luzia, care nu se atinsese încă de lapte, a spus, foarte calmă:

— Dar eu nu locuiesc în Santa Fé, Bolívar. Locuiesc la Conac.

Winter știa că Luzia nu vizita pe nimeni și nici nu primea vizite. Detesta Angico și viața la țară. Rareori ieșea din casă; și chiar cînd era la Conac, își petrecea majoritatea orelor închisă în dormitorul ei.

Se făcuse aproape ora două cînd s-au ridicat de la masă. Luzia a cerut permisiunea să se retragă la etaj. Bolívar a început să-și facă o țigară. Bibiana l-a poftit pe medic să meargă în grădină, iar cînd fiul ei a dat semne că vrea să-i urmeze, l-a reținut cu un gest, spunînd:

— Rămîi aici, Boli. Vreau să vorbesc ceva cu domnul doctor.

Băiatul a dat din cap în tăcere și s-a oprit.

13

Afară se simţea un frig uscat şi aerul era limpede. Bibiana şi Carl Winter umblau agale pe sub arbori. Pămîntul bătătorit şi roşcat era pătat de umbre şi soare. Printre frunzele arborilor se zăreau gene de cer, de un albastru foarte spălăcit şi îndepărtat. Sub un trunchi de magnolie se vedea o căruţă cu hulubele căzute. De un bambus aşezat orizontal între doi arbori de scorţişoară atîrnau cîrnaţi proaspeţi. Portocalii erau încărcaţi de fructe.

— În curtea asta m-am jucat eu cînd eram copil..., a spus Bibiana. S-a oprit şi a arătat spre un arbore. Pe ăsta bunica mea l-a plantat. E un gutui de India. Vedeţi ce frumos e, domnule doctor. Dă un fruct mare, galben.

— Comestibil?

— Nu. Dar foarte frumos.

Au continuat să umble.

— Vedeţi puţul de colo? a întrebat Bibiana întinzînd mîna.

Medicul a dat din cap afirmativ.

— Tata l-a făcut, cu ţigle din cărămidăria lui. El a făcut tot. Pînă şi căldarea şi frînghia. Nu-i firesc să iubesc toate astea?

— Trebuie să fii fericită acum.

— De ce?

— Te-ai înapoiat acasă.

Bibiana şi-a încruntat fruntea, a rămas un timp tăcută şi îngîndurată, pe urmă a spus:

— Da, dar nu sînt în casa mea.

A păşit mai departe, tăcută, privind în jos. Winter a însoţit-o, tăcut şi el.

— Pomul acela e o *goiabeira*[1]. Nu-s multe în Santa Fé. Celălalt mai mic, cu frunze lucioase, e o *pitangueira*[2]. Florile

---

[1] Arbore din America şi Indiile Orientale, cu un fruct asemănător cu para, din care se prepară o prăjitură foarte apreciată.

[2] Denumirea unor plante mirtacee din Brazilia.

din grădină au fost omorîte de brumă. Dar cînd o să vină primăvara or să fie frumoase. Sînt hortensii, dalii, panseluțe, romanițe, *primaveras*, begoniii...

Winter știa că Bibiana nu îl adusese acolo ca să-i vorbească de flori și arbori. Au ajuns la zidul din fundul grădinii, lîngă care se afla o curte cu păsări, unde un cocoș alb cu creasta stacojie stătea cocoțat destul de impunător pe o piatră, uitîndu-se parcă cu superioritate la găinile din jur.

Bibiana și-a privit îndelung „vietățile", părînd să uite de prezența doctorului. Cuibărită într-o lădiță cu paie, o găină mare și albă stătea și clocea. Deodată, Bibiana a zis:

— E însărcinată.

— Cine? a întrebat Winter aproape fără să-și dea seama.

— Soția lui Boli.

Medicul și-a vîrît degetele în barbă și s-a scărpinat distrat.

— Ți-a spus ea?

Fără să se uite la interlocutor, Bibiana a clătinat negativ din cap.

— Nu. Dar am văzut eu. Am ochi buni. Sînt obișnuită cu asemenea lucruri. N-ați observat nimic?

— Sincer să fiu... am observat doar că era foarte bine dispusă și plăcută.

— Da. Dar e palidă, are amețeli și grețuri.

Winter a aruncat pe jos mucul țigaretei și l-a strivit cu talpa ghetei, îndelung, cu ochii în pămînt, ca și cum gestul acela ar fi fost de o importanță enormă pentru chestiunea pe care o tratau.

— Bolívar știe?

— Știe, pentru că i-am spus eu.

— Dar Luzia nu i-a spus nimic soțului ei?

— Nu. Iar cînd a întrebat-o Boli, a negat. Bietul băiat era nebun de fericire. S-a dus entuziasmat să-i vorbească, dar ea i-a răspuns: „Nu fi prost. Nu-i nimic nou." Ca și cum ar fi turnat apă rece peste apă clocotită.

În ograda de păsări trei găini își disputau o rîmă, cotcodăcind și lovind frenetic cu ciocul în pămînt. Cocoșul alb rămînea impasibil.

— Dar cine știe dacă nu-i chiar așa? a insinuat medicul.

Bibiana și-a ridicat ochii la el. Capul ei abia ajungea în dreptul pieptului lui Carl Winter.

— În chestii de-astea nu mă înșel niciodată. E gravidă.

— Dar atunci eu nu pot să înțeleg...

Bibiana l-a întrerupt:

— Eu pot. Face toate răutățile astea ca să-l înnebunească pe bietul băiat. Odată a spus chiar că dacă ar rămîne însărcinată ar da copilul afară. Închipuiți-vă!

A tăcut brusc. S-a întors cu spatele și a spus:

— Vreau să vă arăt un magnolier pe care l-am sădit luna trecută.

Winter o urma în tăcere. La un moment dat a simțit o dorință de nestăvilit să vorbească limpede. Și a vorbit:

— După cîte am băgat de seamă, nu prea te dai în vînt după nora dumitale...

A spus asta și s-a așteptat la o explozie. Dar vocea mamei lui Bolívar s-a auzit, calmă:

— Nici ea după mine.

— Atunci e totul bine. Sau e totul rău.

— E totul rău. Fiindcă băiatul meu este nebun după ea. Uitați magnolierul. Îi trebuie mult timp ca să crească. Dar cînd crește e un pom foarte frumos. Ați văzut vreunul? Are o floare așa, pe jumătate crem, foarte parfumată. Ah! Mai am iasomie obișnuită și iasomie foarte măruntă. Și niște *primaveras* în partea aceea. Aici totul era cîmp, numai buruieni, cînd a venit taică-meu încoace. Nu există aici un arbust pe care să nu-l fi sădit mîna unui Terra.

Deodată, fără să-și schimbe intonația vocii, a întrebat:

— Nu credeți că e cam scrîntită?

Winter a ridicat brațul și a rupt o frunză de portocal, pe care a dus-o la gură.

— Ei bine, Luzia nu-i o ființă normală, asta așa e...

— Nu credeți că e în stare să dea copilul afară, numai din răutate, ca să ne facă să suferim?

— Posibil... Dar improbabil.

Bibiana și-a potrivit șalul pe umeri.

— Spuneți-mi ceva, domnule doctor... Vocea ei era acum un murmur greu de desluşit. Medicul a trebuit să-și plece puțin capul ca să audă mai bine. Dacă după ce o să aibă copilul continuă cu nebuniile astea...

A tăcut. Stătea cu ochii în pămînt, evitînd să-l privească în față pe interlocutorul ei. Se auzeau acum, venind dinspre stradă, un tropăit de cai și un sunet de talangă. Deasupra zidului lateral se înălța un nor de praf roz.

— Poți vorbi, *dona* Bibiana. Poți spune orice cu încredere absolută.

— ...n-ar fi cazul ca femeia asta să fie trimisă...

— La ospiciu? a continuat Winter.

Bibiana a dat din cap în semn că da. Winter a avut o bruscă senzație de frig interior. Și s-a gîndit imediat: „Cu Luzia la ospiciu, *dona* Bibiana își încheie cucerirea Conacului". Fără să vrea, a fost șocat. De obicei se considera un realist și înfrunta ființele omenești cu cinism, fără să aștepte niciodată de la ele noblețe de sentimente și altruism. În ocazii ca aceea vedea cît de tare mai era încă stăpînit de prejudecăți creștine. Sugestia Bibianei aproape că îl scandalizase. Se obișnuise să vadă în ea o femeie de caracter și — oh, frazele gata făcute! sentimentele gata făcute! — cu suflet cumsecade! O vedea acum într-o lumină nouă, rece, crudă și revelatoare: avea măsura exactă a capacității ei de a urî. Dar... de ce să nu întoarcă lucrurile invers și să spună — *a capacității ei de a iubi*? Oare nu sugera Bibiana lucrurile acelea pentru că-i iubea atît de mult, pe băiat și Conacul? Și atitudinea ei nu dezvăluia oare, în ultimă analiză, spiritul practic al unei femei realiste care, după zicala populației din Provincie, obișnuia întotdeauna să spună lucrurilor pe nume?

— Și ai avea curajul să-i faci fiului dumitale o asemenea sugestie? a întrebat el, cu un zîmbet pe care mustățile i-l ascundeau.

— Dumneavoastră sînteţi doctorul, a răspuns Bibiana sec.

— Şi ce ar face fiul dumitale dacă l-aş sfătui să-şi trimită nevasta la ospiciu?

Bibiana a ridicat repede din umeri.

— Sigur că v-ar strînge de gît.

— Atunci? a zîmbit medicul. Vrei să mă vezi ştrangulat?

— Nu. Dar nu vreau nici ca ea să-l distrugă încetul cu încetul pe băiatul meu.

Winter a ridicat braţele în sus şi şi-a lăsat palmele să cadă peste coapse, cu putere.

— Atunci, ce vrei să faci?

— Am mai spus că dumneavoastră sînteţi doctorul.

— Dar multe lucruri nu le ştie un doctor.

Bibiana a îngenuncheat o clipă şi a smuls din pămînt un fir de *guanxuma*. Pentru soacra ei, şi-a spus Winter, Luzia nu e decît o buruiană care creşte malefic în grădina Conacului şi trebuie stîrpită pînă nu sufocă celelalte plante utile şi frumoase.

— Ai vorbit şi cu părintele Otero despre asta? a întrebat el, numai ca să spună ceva.

— Da.

— Şi ţi-a dat vreun sfat?

— Da. M-a rugat să am răbdare şi credinţă. A făgăduit să stea de vorbă deschis cu Luzia. Dar ştiu că n-o s-o facă.

— De ce?

— Fiindcă i-e frică de ea. Tuturor le este.

— Ce i-ai povestit părintelui?

— I-am povestit despre răutăţile... acestei femei. Aţi văzut cum arată Bolívar? Are faţa sfîşiată, plină de zgîrieturi. Într-o dimineaţă avea buzele umflate, se vedea bine că-l muşcase. O nerușinată! Ieri am descoperit o arsură pe mîna băiatului. „Ce-i asta?" l-am întrebat. S-a cam fîstîcit şi a răspuns: „Nimic, măicuţă. M-am ars la sobă." Dar ştiu că n-a fost de la sobă. Bibiana ţinea ochii în jos privind un şir de furnici care ieşeau dintr-o gaură, lîngă un lămîi. Blestematele astea de furnici îmi strică plantele. Am auzit că Amaral a trimis la Sorocaba după

niște furnici micuțe care le mănîncă pe astea dăunătoare. O să le pună în grădina lui să vadă dacă le vin de hac ăstora. Credeți că o să poată?

— Orice se poate, *dona* Bibiana, orice se poate.

Winter citise într-un almanah că în tot regnul animal numai oamenii și furnicile au instinct războinic.

— N-ai vorbit niciodată deschis cu băiatul dumitale despre... lucrurile astea?

Bibiana a clătinat din cap cu tristețe.

— De multe ori am încercat. Dar el n-a vrut niciodată să-mi spună ceva. Veșnic găsea un motiv să schimbe vorba. Parcă-i alt om, domnule doctor. Uneori îmi vine să cred în farmece. Femeia asta i-a făcut farmece. Boli... așa cred eu... Boli nu mă mai iubește. De cînd s-a însurat, s-a schimbat cu totul. Și Florêncio s-a mirat de el. Erau atît de buni prieteni. Acum s-ar zice că-i gelos pe văru-său. Nu se mai poartă cu el ca înainte. Bietul băiat nici n-a mai călcat la Conac. Cine știe ce-i vîră lui Boli în cap femeia asta.

— Dar cum explică părintele toate cîte le face Luzia?

— Zice că sînt oameni pe lume cărora le intră diavolul în trup. Zice că în Sfînta Scriptură mai sînt cazuri la fel și că Isus Christos a izgonit diavolul din trupul multor oameni.

Winter a scuipat bucățelele de frunză de portocal pe care le avea în gură.

— Să nu crezi asta, doamnă. Așa ceva nu există.

— Știu că nu există. Eu nu cred în diavol și nici în suflete de pe lumea cealaltă. Am fost de multe ori la cimitir noaptea. N-am văzut nimic: doar un loc foarte liniștit, foarte trist, unde te poți așeza ca să te gîndești în pace, fiindcă nu vine nimeni să te stingherească. Sînt ca tata. Nu cred decît în ce văd cu ochii mei. Tata nu credea în sufletele de pe lumea cealaltă. Dumneavoastră credeți?

— Absolut deloc.

Bibiana a pornit încet spre casă. Winter a urmat-o.

— Atunci, *dona* Bibiana, ce doriți să fac eu?

— Dacă puteţi, domnule doctor, vorbiţi cu ea. Spuneţi-i să lase copilul.

— Nu-i uşor, dar făgăduiesc să fac asta cînd se va ivi prilejul.

— Dacă aţi şti cît de mult îmi doresc un nepot! Întotdeauna am tînjit să am casa plină de copii. Fiica mea, Leonor, locuieşte în Cruz Alta, e măritată cu un plantator, dar n-are copii. Cum puteam eu să-mi închipui că Luzia e aşa? Auzi uneori că se povestesc tot felul de ciudăţenii despre anumite persoane, dar zici că-i născocire, că oamenii fac din ţînţar armăsar.

— Dumneata eşti o femeie care a trăit şi a luptat mult. Ar trebui să fii obişnuită cu orice.

Bibiana a rîs sec.

— Obişnuită? O fi pe lume lucru mai obişnuit decît moartea? De mici copii ştim că într-o zi trebuie să murim. Tot timpul auzim vorbindu-se de moarte. Dar putem spune că ne-am obişnuit cu moartea? Nu. Cînd ea vine, ne ia mereu pe nepregătite.

Un nor mare şi alb, care i-a amintit lui Winter de un aisberg, se înălţa acum pe cer, deasupra Conacului.

— Am impresia, a spus el, atît ca să o liniştească pe *dona* Bibiana, cît şi pentru a da glas unei presimţiri, am impresia că Luzia o să păstreze copilul.

— Credeţi?

— Da, cred.

— Dumnezeu să vă audă.

— Chiar crezi în Dumnezeu, *dona* Bibiana!?

— Uneori.

A spus asta şi a intrat în Conac.

14

Lumina proaspătă şi aurie a dimineţii de început de primăvară intra prin ferestrele casei lui Carl Winter care, aşezat la masa lui, îi scria lui Carlos von Koseritz:

„Mein lieber Baron. *Astăzi se împlinesc patru ani de cînd mă aflu în Santa Fé. Nu mai port joben, hainele mele europene s-au uzat şi din păcate sînt pe cale să mă adaptez. Asta îmi dă un sentiment de decădere, de disoluţie, de depersonalizare. Simt că încetul cu încetul, ca un biet cameleon, împrumut culoarea locului unde mă aflu. M-am învăţat să beau ceai de* mate, *deşi continui să detest băutura asta amară. (Cine poate să înţeleagă contradicţiile sufletului omenesc?) Trăiam într-o castitate forţată din lipsă de femei care să-mi placă şi care să accepte să se culce cu mine. Visele mele erotice erau populate cu femei blonde, şi trebuia să mă mulţumesc cu amorurile astea onirice, dar acum, dragul meu, spiritul meu oricum şovăitor cedează din cînd în cînd exigenţelor cărnii slabe — care, în treacăt fie spus, continuă să fie foarte slabă pe osatură — şi-mi aduc în pat în toiul nopţii, cu complicitatea lugubră a Gregóriei, mulatre, indiene şi chiar negrese. După astfel de orgii, îmi scot vioara din cutie şi fac o baie de muzică. Sau deschid pe Heine şi mă îmbib cu poezie. Şi în multele săptămîni de castitate care urmează reîncep să visez vag femei albe şi germanice. Ah, prietene, sînt personajul unei drame pe care Goethe n-ar fi scris-o niciodată, o dramă care n-ar aduce glorie nimănui fiindcă e sordidă, lipsită de scop şi găunoasă. Dar e o dramă sau, mai bine zis, o comedie. De ce nu plec de aici? De ce? Nu ştiu. Ceva mă leagă de pămîntul ăsta. Nu e propriu-zis afecţiune, nu e dragoste. E obişnuinţă, iar obişnuinţa e ca o nevastă pe care n-o mai iubeşti, ba chiar o deteşti, dar de care eşti legat prin forţa... obişnuinţei, şi prin lene. Inerţia, Carl, e foarte puternică. Rutina e o baladă insipidă cu rime evidente.*

Viaţa pe-aici se desfăşoară monoton. Niciodată nu se întîmplă nimic. Din cînd în cînd sînt chemat să îngrijesc un bărbat căruia i-au ieşit maţele afară în urma unui duel de onoare, a unor discuţii la curse, jocuri de noroc sau şantajuri. Dar chiar şi asta devine pînă la urmă rutină, fiindcă un intestin e egal cu alt intestin, reacţiile oamenilor în asemenea ocazii sînt mai mult sau mai puţin aceleaşi. Pacienţii suportă îngrijirile fără să

geamă. Ceilalţi nu sînt niciodată de acord în legătură cu cel care a provocat disputa sau cel care are dreptate.

Rareori apare o figură nouă în tîrg. O zi e la fel cu alta. Poşta vine o dată pe săptămînă, cînd vine. Unei căruţe îi trebuie o veşnicie ca să ajungă în Rio Pardo şi să se înapoieze de acolo. Oamenii în general sînt buni, de o bunătate destul de seacă şi aspră. Subiectele — limitate. Se vorbeşte despre vite, cai, cirezi duse la iernat, mîncăruri, cîmpuri sau poveşti despre lupte, războaie şi revoluţii trecute sau războaie şi revoluţii viitoare.

Ah! Era să uit să-ţi comunic un mare eveniment. Luzia, acea Melpomene a mea de care ţi-am vorbit, a născut un copil. L-a botezat Licurgo, nu pentru că l-ar admira pe omul de stat spartan, ci fiindcă (mi-a mărturisit ea cu un zîmbet angelic) numele are o rezonanţă întunecată, un ton dramatic. Vezi şi tu: Licurgo. E într-adevăr un nume nocturn. N-am fost chemat să asist la naştere; au preferat o bătrînă moaşă negresă care aduce copiii pe lume cu mîinile ei murdare, dar iscusite. M-am bucurat, fiindcă n-aş fi vrut pentru nimic în lume să-mi văd Muza Tragediei în conjunctura aceea tragi-grotesică. Am văzut-o la cîteva ore după ce s-a născut copilul. Era mai frumoasă ca nicicînd şi faţa ei părea să radieze lumină şi bunătate. Da, bunătate, Carl. După cîte ţi-am povestit despre ea, pare ceva absurd. Dar îţi spun exact ce am simţit. La ora aceea, mein lieber Baron, *am iubit-o. Am iubit-o pentru prima oară cu duioşie, şi iubirea asta a durat exact timpul pe care l-am petrecut în odaia aceea care mirosea a tămîie. Mama n-are lapte; au trimis după o negresă de la fermă ca să alăpteze copilul. Tatăl, de mîndru ce e, şi-a luat o alură de nătăfleţ. Bunica, chiar dacă e mulţumită, ştie să-şi ascundă sentimentele sub o mască de piatră.*

Şi acum, prietene, lucrurile par să meargă bine la Conac. Îmi fac vizitele aproape zilnice, ca medic al casei ce sînt; Melpomene se dovedeşte o mamă mai drăgăstoasă decît mă aşteptam, dar dragostea ei se dezvăluie în gesturi şi cuvinte, deoarece îşi priveşte copilul cu aceeaşi lipsă de expresivitate cu

care se uită la un obiect, un lucru. E o privire goală, o privire de statuie.

Oare printr-un mister al naturii şocul naşterii a readus sănătatea în spiritul ei bolnav? Posibil, dar improbabil. Ce înapoiată e medicina, prietene! Şi, în acest capăt de lume, fără cărţi nici colegi cultivaţi cu care să schimbi idei, cît de mult rămîn şi eu în urma acestei medicini înapoiate! Cîteodată, ca să explic epilepsia şi unele forme de nebunie, mă pomenesc aproape acceptînd teoria anticilor, care vorbeau de demoni şi posedaţi. E o explicaţie pitorească, pe lîngă faptul că e comodă, şi care ne permite nouă, bieţi medici, să ne spălăm pe mîini în faţa acestor cazuri, dîndu-le pe seama vrăjitorilor, a sacerdoţilor şi taumaturgilor.

Trecînd la alt subiect, îţi voi spune că în iernile aspre din Santa Fé, cînd uneori ne este mai frig în casă decît afară, m-am învăţat să beau un amestec delicios, pe care mein lieber Baron *cu siguranţă că-l cunoaşte deja. E rachiul de trestie amestecat cu miere şi zeamă de lămîie. Absolut divin! Dacă ţi se va spune, Carlos, că am fost găsit beat mort într-un şanţ din Santa Fé, poţi să crezi, cu o singură rezervă: în Santa Fé nu există şanţuri pentru simplul motiv că nu au trotuare, la fel cum n-au nici felinare pe străzi, şi la fel cum, în ultimă analiză, n-au nimic. Poate că această lipsă de orice mă fascinează şi mă leagă de locurile astea.*

Ca să vorbim şi de politică, nu găseşti, prietene, că e semn rău pentru noi toţi faptul că Franţa are acum un nou Napoleon? Am presimţiri proaste, Carl, foarte proaste.

Mai spune-mi ceva despre planurile tale. Cînd apare ziarul? Dar şcoala? Ai întîlnit-o pe braziliana inimii tale? Cînd vei putea, trimite-mi cărţi şi ziare. Ziarele pot să fie şi vechi fiindcă, în tîrgul acesta uitat de Dumnezeu şi de oameni, mă conving tot mai mult că timpul, în fond, nu-i decît o invenţie a ceasornicarilor elveţieni ca să-şi vîndă maşinăriile. Trimite-mi cărţi, altfel am să ajung să uit şi germana. Am citit pînă acum de peste o mie de ori volumul din Heine pe care-l am. Iar Faust

e de neutilizat, fiindcă frumoasa Gregória l-a scăpat în apa din albia în care spăla rufe."

Scrisoarea purta data de 25 septembrie 1855, ziua în care Florêncio Terra s-a însurat cu Ondina, fiica lui Alvarenga. Ceremonia a avut loc în intimitate și toți locuitorii tîrgului au comentat faptul că Luzia nu și-a făcut apariția la nuntă.

În același an, Adunarea Provincială a autorizat înființarea unei colonii germane, la trei leghe de Santa Fé. Primii coloni au sosit în căruțe cu familiile lor. Își aduceau catrafusele, uneltele agricole, nevestele și copiii. Winter i-a primit cu o oarecare rea-voință pe care el singur nu știa cum să și-o explice. În afară de el, pînă atunci singurii nemți din municipiu erau familiile Schultz și Kunz, sosite acolo cu puțin înainte de Războiul Zdrențăroșilor.

Colonelul Bento Amaral a adunat toți colonii la el acasă și le-a ținut o prelegere în prezența lui Winter, la care se uita din cînd în cînd cu coada ochiului. Avea vocea guturală, vorbea tare, cu un aer patronal. Colonii îl ascultau într-o atitudine pe jumătate respectuoasă, pe jumătate speriată. Se afla printre ei un oarecare Otto Spielvogel, un neamț corpolent din Renania, înalt de aproape doi metri, cu niște mîini mari pistruiate acoperite de un puf roșcat, cu nas roșu și subțire, și ochi cu pupile de culoare atît de deschisă, încît aproape că păreau goi. Era un soi de căpetenie naturală a grupului; lui i se adresa Bento Amaral în primul rînd.

— Și trebuie să ascultați de autorități, își continua discursul șeful politic din Santa Fé. Nu vrem zaiafeturi, nici anarhie. Iar cine nu respectă regulamentul o să aibă de-a face cu mine.

Colonia a fost botezată Nova Pomerania, pentru că majoritatea emigranților veniseră din acea regiune. Nou-veniții au început să-și croiască drumuri și să-și construiască locuințe. Fiecărei familii i-a revenit un teren de 200 de metri fațadă pe 3000 lungime.

Din cînd în cînd, Winter încăleca și se ducea să le facă o vizită. Proceda așa pentru că îl chemau să îngrijească vreun

bolnav sau fiindcă dorea să vadă cum mergeau lucrurile. Rămînea surprins de ce constata. Regiunea se transforma zi de zi, căpătase acum un aspect de așezare, și pretutindeni se vedeau șanțuri, ogoare, împrejmuiri, terenuri deșelenite, în fine, semne că străinii începeau să pună stăpînire pe peisaj, care de altfel, acolo, era blînd și supus. Construiseră un pod peste un pîrîu care străbătea meleagurile acelea, iar Otto Spielvogel pusese deja în funcțiune o moară de apă. E curios, își spunea Winter, să vezi fețele astea și să auzi vocile astea nemțești sub cerul din Santa Fé. Cînd și cînd, trecea călare un băștinaș oacheș, cu ochii negri și părul la fel, se oprea, se uita îndelung la coloni fără să spună un cuvînt, pe urmă dădea pinteni calului și își vedea de drum. Carl nu reușea să citească nici critică nici aprobare pe fețele acelea de nepătruns.

Într-o zi cînd Winter lua sînge unuia dintre coloni, și-a făcut apariția în Nova Pomerania Bento Amaral călare pe calul său alb, cu harnașament placat cu argint și cizme mari de piele, foarte negre și lustruite. Pe cap purta o pălărie cu boruri mari și *poncho*-ul de mătase crem îi flutura în vînt. Cîțiva coloni i-au ieșit înainte. Colonelul Amaral nu a catadicsit să descalece. A vorbit cu „nemțimea" de sus, de pe cal, s-a uitat în jur, a pus întrebări și a dat sfaturi. Pe urmă a plecat. De la fereastra casei pacientului său, Winter a rămas să-l privească pe *Junker*-ul din Santa Fé, care se îndrepta în trapul elegant și maiestuos al calului — cu bustul foarte țeapăn, cu biciul atîrnîndu-i de o curelușă de piele prinsă la încheietura mîinii. Winter zîmbea. Uneori, după-amiaza, Bento Amaral avea obiceiul să se plimbe pe străzile din Santa Fé. „Bună ziua, domn' colonel, ce mai faceți?", întrebau localnicii, descoperindu-și capul. El se mulțumea să atingă cu degetul borul pălăriei și își vedea de drum. Dacă întîlnea un necunoscut, își oprea calul și striga: „Dacă nu vă e cu supărare, cine sînteți?" Oricare ar fi fost răspunsul, a doua întrebare era: „Ce faceți pe aici?"

În ziua aceea, colonii l-au urmărit pe colonelul Bento din priviri pînă ce dispărut după o movilă. Winter se aștepta să audă

din partea lor vreun comentariu. Oamenii însă nu au spus nimic, s-au înapoiat discret la lucru. Winter îi considera ignoranţi şi destul de antipatici. Cei mai mulţi veniseră în Brazilia fiindcă socoteau impozitele prea împovărătoare în principatele lor. Printre ei erau şi cîţiva care sperau să se îmbogăţească foarte curînd şi să se înapoieze pe urmă în satul natal cu gînd să ocupe acolo o poziţie socială mai bună decît înainte. Dintre toţi colonii, lui Winter îi plăcea mai ales Jacob Vogt, un bătrîn de optzeci de ani, originar din Westfalia. Avea o barbă lungă de un alb-gălbui, care amintea de buruienile de pe cîmpurile din jurul Novei Pomerania. Fără nici un dinte în gură, cu buzele trandafirii, pielea de un crem uscat, ca fildeşul, ochii foarte albaştri, bătrînul Vogt locuia cu fiul său, care era căsătorit şi avea la rîndul lui opt copii. Într-o zi, cînd Winter a venit să consulte pe unul din copii, bolnav de vărsat, Jacob s-a apropiat de el şi l-a întrebat în germană, cu vocea lui subţire şi stinsă, aproape de neauzit:

— Sînt vrăjitoare pe-aici?

— Vrăjitoare? s-a mirat medicul.

— Da, din cele care fac vrăji. Şi a povestit: Cînd eram mic am văzut cum au ars de vie o vrăjitoare la mine în sat.

Fiica lui Jacob a explicat:

— Asta-i o poveste pe care o tot pomeneşte taică-meu, dar nu ştiu dacă spune adevărul sau nu cumva a dat în mintea copiilor.

Winter ştia că ţăranii din Westfalia sînt foarte superstiţioşi, iar în adolescenţă auzise un caz asemănător cu cel povestit de bătrînul Vogt.

— Nu, în Santa Fé nu-s vrăjitoare..., a spus el. Şi a găsit că-i mai bine să adauge:... după cîte ştiu eu.

Printr-o îngrijorătoare asociaţie de idei, s-a gîndit la Luzia. La Conac situaţia părea să se fi înrăutăţit mult în ultimul timp. Cînd îşi făcea vizitele acolo, Winter constata existenţa unor resentimente din tăceri, priviri, aluzii. Micuţul Licurgo creştea sănătos, mulţumită laptelui doicii negrese. Bibiana se ocupa de

rest. Luzia își petrecea timpul citind și cîntînd din țiteră, și asta părea să o enerveze pe soacră. Se spunea că de mai multe zile cele două femei se închideau fiecare în cîte o cameră, și rămîneau acolo ore în șir. Treceau zile întregi în care nu-și vorbeau, în timp ce, palid și nefericit, Bolívar mergea de la una la alta ca o muscă beată.

Într-o zi, Florêncio l-a întîlnit pe Winter pe stradă și i-a încredințat calm și cu o bucurie bărbătească știrea că își așteaptă primul copil în luna iulie a anului următor. Iar cînd medicul i-a pomenit despre locatarii Conacului, Florêncio și-a dres glasul, a întors privirea și a murmurat, mohorît:

— Lucrurile merg din ce în ce mai rău.

Și, oricît s-a străduit, Winter nu i-a mai putut smulge nici un cuvînt.

15

Sculîndu-se într-o dimineață și văzînd de la fereastră arbustul de bumbac încărcat cu flori roz, doctorul Carl Winter a înțeles că o nouă toamnă e pe punctul să vină. Îi plăcea anotimpul acela, deoarece descoperea în el o demnitate care le lipsea celorlalte.

De la mijlocul lui martie pînă la mijlocul lui iunie lumina era parcă maturizată și de culoarea chihlimbarului, iar aerul — călduț la soare și răcoros la umbră. Vîntul — pe care îl detesta atît de tare, vîntul acela enervant care îl făcea uneori să înjure, blestemînd pămîntul și clima — înceta cu totul. Apusurile deveneau mai bogate în culori și mai prelungi, ca și cum Dumnezeu, ori cine știe cine, ar fi dispus de mai multă vopsea, de mai mult timp și de mai mult meșteșug ca să zugrăvească cerul înserării. Prin grădini se dădea foc frunzelor uscate, iar fumul ce urca din ele, năpădind văzduhul, avea un parfum care îl umplea de nostalgie pe Winter. Toamna muștele se răreau, țînțarii începeau să dispară și lumina aceea generoasă părea să înfrumusețeze oamenii și lucrurile.

Cînd a apărut Gregória în dimineața aceea cu ceaiul *mate*, l-a găsit pe medic la masă, compunînd o scrisoare. Winter a luat cana, distrat, a dus pompița la gură, în timp ce negresa așeza ceainicul afumat lîngă scaunul stăpînului. Sugînd metodic din ceai, Winter a recitit ce scrisese:

„Toamna, dragă baroane, mă simt într-o permanentă stare de poezie. Atunci îmi amintesc mai mult de Eberbach și de Trude. Dar atît satul cît și fata mi se par ca niște ficțiuni, elemente ale unui basm la fel de îndepărtat ca și povestea cu Hänsel și Gretel pe care o ascultam în copilărie. Dacă regret ceva e că nu știu să pictez. Am văzut apusuri incredibil de frumoase, atît de frumoase, încît era păcat să se piardă. Cineva ar fi trebuit să le imortalizeze pe o pînză.

Joc partide de table cu judecătorul și mă distrez de două ori: cu jocul și cu fizionomia partenerului meu. Părintele Otero, care părea să-mi fie atît de bun prieten, s-a apucat în ultimul timp să critice felul meu de viață, fiindcă nu mă duc la liturghie, nu contribui cu bani la lucrările de la biserică, iar din cînd în cînd îmi exprim idei eretice. Și știi cum se răzbună? Recomandîndu-le enoriașilor să se ducă la Clotário, cel cu homeopatia, sau la Zé cel cu Buruienile, tămăduitorul. Sînt în continuare în grațiile Junker-ului. Bătrînul Amaral are șapte copii, doi băieți și cinci fete, astfel că în căsoaia lui e veșnic cineva bolnav, ceea ce mă obligă la vizite aproape zilnice.

Vreau să-ți dau știri despre «comedia mea», la a cărei desfășurare asist cu interes de spectator care uneori este obligat să intre în scenă ca actor. Piesa a luat o întorsătură nouă sau, mai degrabă, și-a schimbat decorul. Cum Luzia era foarte nervoasă și agitată, i-am recomandat lui Bolívar s-o ducă într-o călătorie de recreere. Sugestia a fost acceptată. Dona *Bibiana m-a sprijinit, fiindcă biata făptură era obosită, voia să respire puțin în pace. Veselă, Luzia n-a mai putut de bucurie. Trăia într-o dorință permanentă de concerte, serbări și spectacole de teatru. Din clipa cînd s-a hotărît călătoria, parcă s-a transfigurat. Firește că a început să cînte din țiteră, și a cîntat piesele cele mai vesele*

din repertoriu. Pregătirile au fost frenetice. Aveau să plece cu un cupeu, prin Rio Pardo, vor lua cu ei o sclavă și pe capră doi oameni de încredere. Nu-i nevoie să spun că știrea s-a răspîndit imediat prin tîrg și că la ora de plecare a trăsurii, la începutul lui ianuarie, aproape toată lumea se afla în piață, în fața Conacului, asistînd la marele eveniment. Mulți au venit să-și ia rămas-bun. Părintele, judecătorul, Alvarenga. Florêncio n-a apărut. Dona Bibiana l-a îmbrățișat și sărutat îndelung pe fiul ei și i-a întins vîrful degetelor nurorii care, spre surprinderea mea și a celorlalți, s-a aplecat spre ea și a sărutat-o pe obraji. Dona Bibiana însă a rămas neclintită, cu buzele strînse. Mărturisesc că în clipa aceea am avut chef s-o sărut pe teiniaguà. Era frumoasă, mulțumirea îi inviora obrajii. Au fost multe strigăte și gesturi de rămas-bun, de drum bun. Și a plecat cupeul, stîrnind praful pe șosea. Cînd a dispărut după primul colț, dona Bibiana și-a încrucișat șalul și, înainte de a intra în Conac, mi-a spus:« În provincia asta, domnule doctor, cînd o femeie își ia rămas bun de la bărbat, fiu, frate sau logodnic, nu se știe niciodată dacă e pentru puțin timp sau pentru totdeauna».

Și știi, scumpul meu baron, ce mă impresionează la oamenii ăștia? E aerul natural, terre-à-terre, cu care spun și fac lucrurile cele mai dramatice. Încep să descopăr deosebiri între locuitorii diferitelor regiuni din Provincie. Cei de la frontieră sînt mai dramatici și mai pitorești decît cei din regiunea misionară. Le plac basmalele în culori vii, vorbesc foarte tare, povestesc isprăvi de vitejie și le plac gesturile și frazele teatrale. Dacă ar trebui să aleg un bărbat reprezentativ pentru regiunea asta, nu l-aș alege pe Bento Amaral și nici pe Bolívar, ci pe Florêncio, bunul, discretul și curajosul Florêncio Terra.

Iartă-mi toate amănuntele. Cînd trăiești mult timp într-o lume atît de limitată și săracă precum asta, pînă la urmă ajungi să investești micile lor intrigi, persoane și lucrușoare cu o importanță universală.

Dar toamna asta, dragă Carlos, este la fel de mare aici cum ar fi în orice altă parte a universului. Lui Aristotel i-ar fi plăcut

zilele și cîmpiile acestea pentru disertațiile sale peripatetice. Sînt sigur că s-a strecurat o eroare în distribuirea raselor. Cînd Dumnezeu a creat lumea, cu siguranță că a hărăzit acestui pămînt alți oameni decît cei de față. O fi existînd vreun mijloc să se corecteze eroarea? Iată o întrebare periculoasă, care ne-ar putea atrage nemaipomenite complicații."

În toamna aceea, din 1856, a trecut prin Santa Fé un negustor ambulant evreu care vindea mărunțișuri. Era un bărbat scund, foarte roșu, cu nasul coroiat și barba blondă. Vesel, vorbăreț și bine informat, a povestit, în portugheza lui întortocheată dar cursivă, lucruri de pe meleagurile pe unde trecuse. Cunoștea Orientul, Africa, și vizitase recent teritoriile de pe Rio de la Plata.

— Ați aflat ultima noutate? a întrebat el într-o zi un grup ce se adunase în prăvălia lui Alvarenga. S-a încheiat Războiul Crimeii.

Vestea a fost primită cu indiferență. Nimeni nu auzise de acest război. Nimeni nu știa unde se află Crimeea, poate doar judecătorul și preotul, care la ora aceea erau amîndoi neatenți, cufundați în jocul de șah. De aceea nimeni nu s-a interesat mai îndeaproape de știre.

La sfîrșitul aceleiași toamne, doctorul Winter a fost chemat în grabă mare în Nova Pomerania ca să-l consulte pe Otto Spielvogel care, înțepîndu-se la picior într-un cui ruginit — în urmă cu două săptămîni — ardea acum de febră și avea dureri puternice. Medicul și-a luat valijoara, a încălecat și a pornit în galop spre colonie. A examinat piciorul pacientului și a conchis: *Starrkrampf*[1]. I-a chemat pe membrii familiei și le-a spus:

— Dacă nu-i tăiem imediat piciorul, moare.

S-au pornit pe bocit. Dar toți au fost de acord cu amputarea. Winter a cerut apă clocotită într-o cratiță și doi bărbați deciși, ca să-l ajute. I-a pus să-l lege strîns pe Otto Spielvogel de o masă,

---

[1] Tetanos (germ.).

apoi i-a dat pacientului să bea o cantitate mare de rachiu de trestie care l-a lăsat aproape inconștient. Pe urmă, folosindu-se de fierăstrăul cu care un colon tăiase chiar în ziua aceea niște grinzi pentru casă, i-a amputat piciorul în dreptul genunchiului, în timp ce nevasta și copiii plîngeau în camera alăturată.

A doua zi pe înserate s-a înapoiat acasă, fiindcă unul dintre copiii lui Bento Amaral era la pat și *Junker*-ul reclama prezența lui la căpătîiul bolnavului. A încălecat, a aprins lumînarea felinarului și a pornit la drum. Cum străzile din Santa Fé nu erau luminate, ori de cîte ori ieșea în nopți fără lună, doctorul Winter își lua cu el felinarul.

Pe tot drumul de la colonie spre tîrg și-a dorit să ajungă în camera lui ca să dea pe gît cîteva înghițituri zdravene de rachiu cu miere și lămîie. Frigul umed, neașteptat, al nopții îl pătrundea pînă la os. Burnița înghețată îi stropea obrajii, barba, hainele; degetele îi înțepeniseră în mănușile de lînă. Winter mai purta încă în nări mirosul de sînge. Se simțea ca un măcelar și-și blestema profesiunea. Își pierduse instrumentele chirurgicale în Rio Grande: acum trebuia să opereze cu uneltele cele mai rudimentare. Și cît de înapoiată era medicina! La jumătatea secolului al XIX-lea, medicii știau doar cu puțin mai mult decît tămăduitorii din Evul Mediu. Ce anume provoca bolile? Ce producea tetanosul? Nimeni nu putea să spună. Uneori el, Winter, socotise pierduți niște pacienți care pe urmă se ridicau din pat, vindecați cu leacuri băbești sau ceaiuri furnizate de bătrînele negrese.

În apropiere de Santa Fé, calul s-a oprit brusc în fața unei siluete. Winter a ridicat felinarul, cu o tresărire, și a strigat: „Cine-i?" Era o vacă ce rumega placidă, așezată în mijlocul șoselei. Medicul a tras o înjurătură. Codul deciziilor primăriei specifica limpede: „Este interzis să se lase vacile libere în nopți întunecoase, fără ca acestea să poarte felinare în coarne".

A ajuns la Santa Fé în cea mai proastă stare de spirit posibilă. Dorea căldură, un pat curat și cald și o companie umană plăcută. Știa că nu va găsi nimic asemănător acasă. Singura

soluție era să se îmbete. Putea să fie ceva nedemn, brutal, sordid. Dar era un narcotic. Beat, ar uita de piciorul lui Otto Spielvogel, pe care îl văzuse căzînd greu într-o căldare, cu un zgomot îngrozitor; ar uita de timpul acela oribil și, mai ales, ar uita că el, Carl Winter, un bărbat de treizeci și cinci de ani, licențiat al Facultății de Medicină din Heidelberg, era legat, iremediabil legat de Santa Fé, fără a avea curajul să părăsească acel tîrgușor plin de marasm și să plece în căutarea unei vieți mai bune... De ce? De ce? Winter și-a pus aceste întrebări cu glas tare.

Calul mergea acum la pas. Să fi fost orele unsprezece din noapte și toate ușile caselor erau încuiate. Trecînd prin dreptul Conacului, Carl Winter s-a gîndit la Luzia. De patru luni plecaseră cei doi la Porto Alegre. De o săptămînă, curierul care aducea poșta de la Rio Pardo povestise la prăvălia lui Schultz că în Porto Alegre izbucnise o molimă de holeră. Holeră! Asta mai lipsea! Dacă boala ajunge în Santa Fé, mor cu toții ca șoarecii, a conchis Winter. Și deodată i-a cășunat un gînd: dacă Luzia moare de holeră problema e rezolvată, comedia încheiată. Da, ar fi o soluție. Bolívar ar suferi mult la început, dar cu timpul ar uita-o. Da, ar fi o soluție de prost gust, ieftină, dar astfel problema ar fi rezolvată...

Pe cînd se gîndea la lucrurile astea, Winter a văzut lumină la una din ferestrele de la etaj ale Conacului. Și-a înfrînat calul și a stat să privească. A zărit silueta unei femei cu o lumînare în mînă. Pesemne *dona* Bibiana. Ce s-o fi petrecînd acolo? Cineva bolnav? Vreun hoț? Și-a zis că este de datoria lui să bată la ușă ca să vadă ce se întîmplă. A hotărît însă să nu facă nimic. Și-a înfipt călcîiele în burta calului și l-a mînat spre casă la trap.

16

Oprită în mijlocul palierului, cu o lumînare aprinsă în mînă, Bibiana asculta... I se păruse că a auzit un tîrșîit greu de picioare

și ieșise din cameră să vadă de unde venea zgomotul. Doica lui Licurgo dormea în odaia alăturată. Celelalte negrese locuiau la mansardă. Un peon de la Angico, om de încredere, dormea în cămară.

Dona Bibiana aștepta, neclintită, ciulind urechile. Acum tăcerea era desăvîrșită. Sigur că o fi tunat, și-a zis ea. Și a hotărît să se întoarcă în cameră. În clipa aceea, pendula cea mare de jos a început să bată orele. Cum nu se aștepta la asta, Bibiana a avut impresia că bătăile îi sunau nu numai în urechi, ci și în piept. La prima s-a înfiorat. A început să numere în gînd. *Două... Trei...* Fiecare bătaie stîrnea un ecou prin casă, părea s-o facă și mai mare decît era, ca și cum, în loc de optsprezece încăperi, Conacul ar fi avut o sută. *Patru... Cinci...* Bibiana simțea că inima îi bate ceva mai tare și vedea cum îi tremură lumînarea în mînă... *Șase... Șapte... Opt... Nouă...* Acum avea impresia că ceva trebuia să se întîmple. *Zece...* Era pesemne miezul-nopții. *Unsprezece... Douăsprezece...* Sunetul s-a risipit în aer și Bibiana a rămas acolo cu luminița aceea pîlpîitoare în mînă, așteptînd... Privirea i s-a îndreptat spre ușa odăii care fusese a lui Aguinaldo și rămăsese închisă de la moartea bătrînului. A fost o privire dură și decisă, îndemnînd parcă sufletul mortului să apară. O grindă din tavan a trosnit, și parcă tăcerea s-a rupt brusc ca o farfurie de porțelan spartă. O clipă, Bibiana a avut senzația că în spatele ei e cineva. S-a întors imediat, dar nu a văzut decît singurătatea și penumbra palierului, și propria ei umbră reflectată pe peretele alb. Și-a amintit de cuvintele Natáliei: „Bătrînul apare noaptea, umblă prin toată casa tîrînd un lanț și gemînd: *Rugați-vă pentru mine. Rugați-vă pentru mine*". Asta ar fi culmea, și-a zis Bibiana, ca nici mort Aguinaldo să nu părăsească Conacul. Dar mortul de la groapă nu se mai întoarce. „Chiar ai văzut sufletul bătrînului, Natália?" Vocea sclavei era ca un sforăit speriat: „Pe lumina asta care mă luminează, jur că l-am văzut. Într-o noapte de furtună. Mai întîi m-am gîndit că o fi vîntul. Pe urmă am auzit glasul bătrînului. *Rugați-vă pentru mine. Rugați-vă pentru mine.*" Cel

mai mult îi plăceau lucrurile astea Luziei. Seara le punea pe slujnice să repete toate poveştile de groază pe care le cunoşteau. Se înfiora de frică urcîndu-se singură în camera ei. Dar se urca, ţinînd lumînarea în mînă, tremurînd, şi găsind chiar plăcută frica asta.

Bibiana s-a întors încet în odaie. Nu se temea de sufletele de pe lumea cealaltă. Se temea, da, de sufletele de pe lumea asta. Îşi amintea de nopţile cînd Luzia se vîra în dormitorul ei, încuia uşa cu cheia şi nu-l lăsa pe bărbatul ei să intre; bietul băiat rătăcea toată noaptea prin casă, ca un suflet în restriişte. De sufletele astea se temea ea.

A intrat în odaie, a închis uşa încet, s-a apropiat de leagănul în care dormea Licurgo şi a ridicat lumînarea deasupra lui. În somn, copilul mişca buzele roz şi umede, căutînd parcă sfîrcurile sînilor doicii lui negre. Căpcăunul încă mai suge, deşi a împlinit un an! a zîmbit ea. Şi-a privit îndelung nepotul. Făptura aceea micuţă avea să crească într-o zi, să devină bărbat — un bărbat frumos ca taică-său sau ca bunicul. (Şi Bibiana s-a grăbit să adauge, în gînd: bunicul din partea tatălui.) Deodată, cu o ciudată senzaţie de leşin, care era totodată o neplăcută surpriză, temere şi milă, s-a gîndit: Licurgo e strănepotul ghebosului. L-a urît pe Aguinaldo pentru asta. Şi silueta bătrînului i s-a desenat în gînd: uite-l cu barba lui de ţap, capul chel, ochişorii vioi... Sîngele monstrului aceluia curgea prin vinele copilului! Bibiana a apropiat mai mult lumînarea de faţa nepotului ei. Nu, pe obrăjorul acela drăgălaş nu se ghicea nici o trăsătură a lui Aguinaldo Silva. Licurgo putea să semene cu mama, care era frumuşică, sau cu tatăl, dar niciodată cu bătrînul. De fapt, cine garanta că Luzia era chiar nepoata lui Aguinaldo? Păi nu-l înşelase nevasta pe nordist? Bibiana se agăţa acum de posibilitatea asta, străduindu-se să o transforme într-o certitudine consolatoare.

Licurgo a ridicat deodată mînuţa şi a lăsat-o să cadă cu forţă pe cuvertură. Un gîlgîit i-a scăpat din guriţă, şi pe buze i s-a ivit o bulă de salivă.

Pe copilul ăsta eu am să-l cresc, și-a spus Bibiana în sinea ei. Dacă vor vrea să mi-l ia, o să mă lupt, ca o găină care-și apără puii. A început să calculeze... Avea cincizeci de ani: putea să mai trăiască douăzeci... sau douăzeci și cinci, și astfel să-l vadă pe Licurgo bărbat în toată firea, pornit pe drumul vieții. Copilul acela care avea sîngele căpitanului Rodrigo Cambará va deveni stăpînul Conacului, al cîmpurilor de la Angico și a mii de capete de vite. Pieptul i s-a umplut de mulțumire și speranță.

Bibiana s-a uitat la patul cel mare, de lîngă leagăn. Nu-i era somn. Simțea în piept ceva ciudat care n-o lăsa să doarmă. De cînd aflase de epidemia din Porto Alegre rămăsese cu o teamă. De ce Bolívar nu se întoarce imediat dacă știe că a izbucnit holera în oraș? De ce? Era o molimă cumplită, mai rea decît tifosul și febra bubonică. Bibiana a închis ochii și a văzut-o pe Luzia moartă, întinsă pe masă, străjuită de patru lumînări. Bolívar plîngînd, lumea șoptind: „A murit de holeră. A murit de holeră." Deodată, scena s-a schimbat: cupeul a ajuns în Santa Fé, strîrnind praf... Bolívar a coborît din trăsură, în negru, cu barba lungă și cu ochii roșii. „Măicuță!" S-a aruncat în brațele ei. Și ea și-a îmbrățișat și sărutat băiatul, spunînd: „N-o să fie nimic, Boli. Ești încă tînăr. Gîndește-te la Licurgo. Nu-i nimic." Bibiana a deschis ochii, apăsată pe neașteptate de senzația de frig lăsată de o idee îngrozitoare care tocmai i-a străfulgerat prin minte. Putea să moară Bolívar. În cazul acesta, cea care se va întoarce la Conac era *ea*. Ea... îmbrăcată în negru, dar cu ochii uscați — ochii ei răi de pisică; odată Bolívar mort, *cealaltă* putea să se mute la Porto Alegre sau în Capitală, luîndu-l pe Licurgo cu ea... Va vinde Conacul, Angico... Nu era legată de casă și nici de fermă. Și chiar dacă *ea* rămînea la Conac, cum va decurge viața lor în căsoaia aceea, urîndu-se zi de zi, oră de oră, minut cu minut? Ce se va alege de copil între aceste două uri?

Bibiana a stins lumînarea și s-a așezat în balansoar. Odaia a rămas luminată doar de candela care ardea cu o flăcăruie slabă lîngă leagănul copilului.

Cu braţele încrucişate sub şal, cu ochii închişi, Bibiana se legăna încetişor şi se gîndea. Plătise pentru Conac un preţ foarte mare. Dar acum era prea tîrziu: răul era făcut. Să se întoarcă înapoi nu numai că ar fi mai rău, dar şi cu neputinţă. Cu alte cuvinte, îşi pierduse fiul. De cînd se însurase, Bolívar se schimbase mult. Era ursuz, nu i se mai destăinuia mamei lui, nu mai depindea de ea, nu-i cerea sfatul în nici o privinţă. Era parcă vrăjit, dominat de *cealaltă*. Dacă *femeia* ar fi mereu rea, în fiecare zi, ar exista o speranţă ca băiatul să înţeleagă odată şi odată cu cine s-a însurat. Dar lucrul naibii era că în anumite împrejurări — uneori zile întregi — Luzia se arăta amabilă şi atentă, nu numai faţă de bărbatul ei, ci şi cu ceilalţi. Pe urmă, îşi făcuse educaţia în Capitală, ştia să vorbească frumos, povestea întîmplări din Europa, sau istorii citite în cărţi. Uneori recita chiar şi versuri în timp ce cînta la ţiteră. Bolívar se zgîia la ea, cu gura aproape căscată, şi se vedea că era pierdut de dragoste, în stare să facă orice i-ar cere *ea*. În asemenea ocazii era nebun de încîntare, omul cel mai fericit din lume, începea chiar să cînte şi să fluiere. Dar deodată femeia îşi făcea din nou mendrele. Adeseori ea, Bibiana, se trezise în miezul nopţii auzind ţipete din camera celor doi. Ieşea pe coridor în cămaşă de noapte, desculţă, ca să vadă ce se întîmplă. Niciodată nu a văzut ceva, dar ghicea tot ce se petrecea acolo înăuntru. Răutăţile Luziei nu mai aveau număr. O închidea pe Dita, fiica Natăliei, în pod, zile în şir, fără apă nici mîncare, şi din cînd în cînd se ducea sus s-o spioneze pe fetiţă prin gaura cheii. Cînd Bolívar pleca la Angico, profita de ocazie ca să facă asemenea lucruri.După ce o vedea destul de mult timp pe fetiţă suferind, cobora şi se apuca să cînte la ţiteră. „Negrii sînt animale, spunea ea. Negrii n-au nici un sentiment."

Bibiana se legăna pe scaun şi se gîndea... Da, plătise prea scump Conacul. Şi numai Dumnezeu ştia că nu voise casa pentru ea personal, ci pentru Bolívar şi copiii lui Bolívar. La urma urmelor, pămîntul acela aparţinuse de drept tatălui ei. Dacă

exista un intrus în toată povestea asta, acest intrus era nepoata lui Aguinaldo Silva.

Bibiana auzea acum răpăitul moale al ploii pe geamuri. S-a chircit de frig și tristețe.

17

Se cunoșteau acum mai multe amănunte despre molima de holeră. O aduseseră de la Rio niște pasageri de pe vaporul *Imperatriz*, care ancorase la sfîrșitul lui 1855 în portul Rio Grande. Epidemia începuse în afumătoarea de pastramă de la Pelotas, se răspîndise în localitățile învecinate și atinsese Porto Alegre, unde se spunea că numărul cazurilor mortale depășea o mie. Căruțele primăriei străbăteau străzile adunînd cadavrele care, în majoritatea cazurilor, erau atît de desfigurate, încît identificarea devenea imposibilă. Se povesteau amănunte îngrozitoare. Unele persoane erau subit atacate de rău și cădeau secerate pe străzi. Oamenii se temeau că mulți fuseseră îngropați de vii, deoacere medicii, infirmierii și funcționarii municipali erau atît de obosiți, de nedormiți și de nervoși, încît nici nu aveau timp de cercetări mai amănunțite. Morții erau adunați cu căruțele. Se săpau în cimitire gropi comune unde corpurile erau aruncate și pe urmă acoperite cu pămînt. Începuse un enorm exod din oraș. Cine putea să fugă, fugea. Pe toate fețele se citea spaima și la unii paloarea și răceala fricii erau confundate cu simptomele bolii asiatice. Baronul de Muritiba[1], șeful guvernului provincial, lua măsuri ca să se evite răspîndirea molimei în restul Provinciei. Angaja medici și îi trimitea în diferite municipii.

La Santa Fé a fost trimis doctorul Homero Viegas, care a sosit într-o zi cu diligența, a reunit imediat Camera municipală

---

[1] Politician brazilian, președinte al mai multor provincii și ministru al mai multor departamente (1807-1896).

și a sugerat o măsură acceptată în unanimitate: să se închidă șoseaua dinspre munte și să se evite trecerea pe acolo a oamenilor și animalelor dinspre orașele bîntuite de holeră.

Bibiana era înnebunită. Bolívar nu se înapoiase încă. Ultimele lui scrisori erau laconice, dar pînă într-un punct liniștitoare: Luzia și cu el erau sănătoși și se vor înapoia acasă „de îndată ce va fi cu putință".

— E o nebunie, domnule doctor! i-a spus ea într-o zi lui Winter. Și nu pot să înțeleg. De ce n-au plecat cînd a început epidemia?

Winter a ridicat din umeri:

— Nu se știe niciodată, *dona* Bibiana, nu se știe niciodată. Poate că s-au ivit dificultăți.

— Dificultăți? Într-un asemenea moment nu se gîndește nimeni la dificultăți. Dai un picior lumii întregi. Frica de molimă e mai tare ca orice.

— Există și lucruri mai tari..., a replicat medicul, fără să știe foarte clar la ce lucruri se referea anume. Era cam decepționat, fără să vrea, că nu fusese invitat de doctorul Viegas să participe la reuniunea Camerei municipale.

— Și acum, dacă se închide șoseaua..., a întrebat Bibiana, cum o să treacă Boli?

— Știi bine că lucrurile astea nu se fac bătînd din palme. Nu trebuie să-ți pierzi speranța.

Cei doi stăteau în salonul din Conac și Bibiana avea ochii întorși spre ferestre.

— Speranța? a repetat ea, fără să-și ia privirea de la stradă. Cu speranță trăiesc eu de ani de zile.

— Nu crezi în soartă? Nu găsești că ce trebuie să fie se întîmplă?

— Ba da.

— Păi, atunci? Ai răbdare. O zicală latinească spune că destinul îi conduce pe cei care vor să fie conduși și îi tîrăște pe cei care nu vor.

— Pe mine mă cam duce tîrîş-grăpiş. Nu totdeauna vreau să merg încotro mă mînă destinul. Şi imediat, fără să schimbe tonul vocii: Luaţi un lichior?

Winter a spus că nu, a mulţumit şi a plecat.

În chiar ziua aceea, după-masă, postată la fereastra mansardei Conacului de unde se zăreau cîmpiile din jurul localităţii Santa Fé, Bibiana a văzut praf pe şosea. Inima a început să-i bată într-un ritm pe jumătate vesel, pe jumătate speriat. Curînd după aceea a distins un atelaj ce părea să vină dinspre Rio Pardo. Nu putea să fie decît cupeul lui Bolívar, se încredinţa ea singură. Niciodată nu o înşelau presimţirile...

Noaptea aproape că se lăsase cînd trăsura a oprit în faţa Conacului. Curioşii s-au dus în piaţă şi au rămas să privească de departe, fără să aibă curajul să se apropie şi să strîngă mîna celor care veneau din zona atinsă de boală.

— N-ar fi trebuit să lase să treacă trăsura, a murmurat unul dintre fiii lui Bento Amaral, care se afla prin apropiere, călare. A spus cuvintele acestea şi a zvîcnit în galop spre casă.

Bolívar i-a dat mîna nevestei sale ca s-o ajute să coboare. Luzia era îmbrăcată în negru. După ea a coborît sclava. Pe capră nu era decît un singur bărbat: s-a aflat mai tîrziu că celălalt murise de holeră.

Din poarta Conacului, Bibiana şi-a îmbrăţişat şi sărutat fiul şi i-a întins o mînă moale nurorii, care abia i-a atins-o. Au intrat. Cinci lumînări erau aprinse într-un candelabru din vestibulul scării celei mari. Nerăbdătoare, Luzia şi-a scuturat cu palma praful de pe rochie.

— Ce face Licurgo? a întrebat.

— E bine, a răspuns Bibiana sec.

— Unde e?

— Doarme.

Luzia şi-a scos basmaua care îi acoperea capul şi s-a aşezat într-un fotoliu cu un oftat de uşurare.

— Ce călătorie îngrozitoare! a exclamat.

La lumina lumînărilor Bibiana a văzut fața fiului ei și s-a alarmat. Bolívar era de o paloare verzuie și avea ochii în fundul capului.

— Simți ceva, fiule?

El a clătinat din cap.

— Nu. Sînt doar puțin obosit.

Evita s-o privească în față pe mama lui.

— Cina e gata, a anunțat ea.

— Nu mi-e foame.

— Ai o friptură bună de oaie, Boli. A strigat spre încăperea cealaltă: Natália, poți să aduci la masă.

— Trebuie să mă spăl puțin înainte de a trece la masă..., a spus Luzia.

— Păi, du-te. Doar nu te ține nimeni legată.

Bibiana era nerăbdătoare să rămînă singură cu fiul ei. Luzia s-a ridicat și, luînd un sfeșnic cu o lumînare aprinsă, a pornit spre scară.

Așezat pe un scaun, Bolívar își scotea încet cizmele. S-a lăsat o tăcere lungă. În picioare în fața fiului ei, Bibiana aștepta, și, cum el a mai tăcut cîteva secunde, ea a spus:

— Credeam că nu vreți să vă mai întoarceți.

Bolívar a rămas mai departe mut.

— Cu molima asta groaznică, a fost o nebunie să zăboviți atîta timp acolo. Autoritățile nu v-au lăsat să plecați? A fost vreo piedică?

Fără să se uite la mama lui, enervat, Bolívar a răspuns:

— N-a fost nimic. Una peste alta, s-a întîmplat să rămînem pe loc...

— Dar nu v-a fost teamă?

— Ne-a fost, mamă, ne-a fost.

— Mă prind pe orice că ea a vrut să mai stați.

— Ascultă, măicuță...

— Numai din răutate. Sigur că vroia să te îmbolnăvești. Așa rămînea văduvă, vindea Conacul și Angico și se ducea să se instaleze în Capitală cu Licurgo.

Bolívar și-a îndreptat bustul, într-o atitudine agresivă:
— Nu vorbi așa! Și Luzia putea să se îmbolnăvească.
— Păi atunci, de ce n-ați venit mai devreme?
Bolívar s-a închis din nou în tăcerea lui sumbră.
După un timp, cu vocea mai calmă, a întrebat:
— Pe aici e totul în regulă?
— Da.
— Nimic nou?
— S-a născut copilul lui Florêncio. E băiat.
— Și la Angico?
— Nimic nou. N-au murit vite. Totu-i în ordine.
Bolívar dădea din cap, încetișor. S-a lăsat iar o tăcere prelungită: Bibiana privindu-și fiul, Bolívar uitîndu-se în pămînt.
Luzia a coborît, a intrat în încăpere și s-a apropiat de soacră.
— Licurgo nu-i în odaie..., s-a mirat ea.
— Știu.
— Unde-ați dus copilul?
— La mansardă.
— La mansardă?
— O să stea acolo un timp.
— Păi, de ce?
— Veniți dintr-un loc unde e holeră. Nu vreau să se îmbolnăvească.
Luzia părea că nu înțelege încă. I-a aruncat soțului ei o privire prin care îi cerea o explicație. Bolívar s-a uitat la mama sa.
— Cît timp o să stea acolo?
— Cît o să fie nevoie.
Bolívar s-a ridicat.
— Copilul stă singur acolo sus?
— E doica lîngă el. N-o să-i lipsească nimic.
— Asta-i o prostie, măicuță. Nu ne-am molipsit de holeră.
— Doctorul Winter te-a sfătuit să faci așa? a întrebat Luzia.
Fără să se uite la noră, Bibiana a spus:

— Am destulă minte ca să hotărăsc lucrurile astea fără să-mi dea nimeni sfaturi.

Bolívar și Luzia s-au uitat din nou unul la altul.

Negresa Natália a apărut în ușa sufrageriei.

— Am adus la masă, a mormăit ea.

— S-a adus la masă, a repetat Bibiana. A dat să se îndrepte spre sufragerie, dar Luzia a oprit-o.

— Dumneata îți închipui că am să mă întorc din călătorie și n-am să-mi văd copilul? Îți închipui că am să stau mai multe zile fără să-l văd pe Licurgo?

— Așa cred.

— Te înșeli. Urc imediat la mansardă.

A pornit din nou spre scară.

— Degeaba, a spus cealaltă. Am închis ușa cu cheia.

— Unde e cheia?

— Nu-ți spun.

— Bolívar! Oblig-o pe mama ta să-mi dea cheia.

Bolívar s-a sculat în picioare.

— Măicuță...

— Degeaba, băiatule. N-o dau.

— Bolívar! a exclamat Luzia. Și, în penumbra din cameră, ochii ei au săgetat, ca ai unei pisici. E copilul nostru!

Bolívar s-a apropiat de mama lui, i-a luat mîna, a încercat să i se adreseze calm. Dar în vocea lui se citea o falsă blîndețe, care cu greu îi masca furia crescîndă.

— Ascultă, măicuță. N-o să ne luăm la bătaie. Luzia vrea să vadă copilul. Doar o clipă, nu-i așa, Luzia? I-a aruncat o privire nevestei sale, care nu a făcut nici cel mai mic semn de asentiment. Promite să nu-l atingă, numai să-l vadă... să se uite la el de aproape, nu-i așa, Luzia?

Luzia stătea lîngă ușa vestibulului, cu sfeșnicul în mînă. În ochii ei apăruse o expresie de ură rece.

— S-a adus la masă, a repetat Bibiana, sforțîndu-se să vorbească natural.

A făcut stînga-împrejur și s-a îndreptat spre sufragerie.

— Spune-i blestematei ăsteia să-mi dea cheia!

Luzia nu a pronunţat aceste cuvinte: le-a scuipat. Soacra ei, însă, a continuat să meargă, fără să se întoarcă, şi s-a aşezat la masă. Desculţ, cu braţele în jos, puţin încovoiat, Bolívar a pornit şi el spre sufragerie. Luzia a mers mai departe, în odaia următoare, pentru cîteva clipe; lumînarea îi tremura în mînă, ceara picura pe podea. Deodată a strigat:

— Bolívar, sparge uşa!

El nu a răspuns. S-a aşezat la masă, cu capul în jos.

— Nu fi laş, Bolívar! Nu te lăsa dominat de femeia asta.

Bibiana ţinea mîinile în poală. Buzele i-au tremurat o clipă.

— Vrei supă, băiatul meu?

— Casa asta e a mea, spunea acum Luzia cu o furie care aproape o împiedica să pronunţe cuvintele. A fost făcută cu banii bunicului. Voi sînteţi doi intruşi! Intruşi! Şi copilul e al meu. Mobilele sînt ale mele. Tot ce se află aici e al meu. Vă urăsc! Urăsc tîrgul ăsta! Urăsc provincia asta!

Lumînarea pe care o ţinea Luzia în mînă s-a stins. A zvîrlit sfeşnicul într-un geam, care s-a făcut ţăndări. Bibiana a ridicat braţele, a scos capacul de pe castronul cu supă şi a întrebat iar:

— Supă, băiatul meu?

Bolívar nu răspundea.

Luzia a înaintat pînă la uşa sufrageriei. Turbarea îi desfigura chipul, ca şi cum ar fi fost brusc atinsă de molimă. Bibiana nici măcar nu a ridicat ochii spre nora ei. Luzia a ţipat:

— Să-mi dat imediat cheia, căţea ce eşti!

Bolívar s-a ridicat atît de brusc, încît scaunul greu pe care şezuse s-a răsturnat cu un zgomot surd. A făcut doi paşi rapizi în direcţia neveste-sii, a apucat-o violent de braţe şi a zgîlţîit-o.

— Căţea eşti tu! Tu! Tu!

Şi repetînd aceste cuvinte, continua s-o scuture. Luzia se străduia să se desprindă. A ridicat braţele şi şi-a înfipt unghiile în obrazul lui, care a început să sîngereze.

Înfuriat de durere, Bolívar a pălmuit-o, o dată, de două, de trei, de mai multe ori, alternativ cu dosul şi cu podul palmei.

Luzia a lăsat să-i cadă brațele în jos. Genunchii i s-au îndoit și ea a alunecat încet pe podea, pînă ce a rămas așezată, cu obrazul și brațul drept pe tocul ușii. Expresia de ură de pe fața ei a lăsat locul unei seninătăți triste; acum lacrimile i se rostogoleau pe obraji, sughițurile de plîns îi zguduiau umerii și ea stătea acolo ca o fetiță pedepsită de tatăl ei pe nedrept. Gîfîind, cu saliva scurgîndu-i-se din gura întredeschisă, Bolívar se uita prostit la soția lui.

— Băiatul meu! a exclamat Bibiana, ridicîndu-se și privindu-și fiul cu o privire aspră. Așa ceva nu se face! Unde ai mai văzut un bărbat să bată o femeie?

Cîteva secunde, Bolívar a rămas așa, parcă hăituit, uitîndu-se nefericit de la mamă la nevastă. Apoi s-a întors și a ieșit alergînd spre scară, unde pașii săi au răsunat apăsați și grăbiți.

Bibiana se uita la nora ei fără să știe ce să facă sau să spună. Să-i pună arnică pe obraz? Să-i dea un ceai de frunze de portocal? A vrut să-și îmblînzească vocea și să-i adreseze un cuvînt de mîngîiere. Dar cînd s-a dumirit, i-a spus:

— Cine seamănă vînt culege furtună.

I-a întors spatele și a ieșit de asemenea din încăpere.

18

A doua zi de dimineață s-a răspîndit prin tîrg o știre senzațională: La sugestia colonelului Bento Amaral, Camera municipală declarase Conacul în carantină, izolîndu-l de oraș; locatarilor lui, de la stăpîni pînă la negrii de la bucătărie, li s-a adus la cunoștință interzicerea absolută de a ieși din casă timp de patruzeci de zile, începînd cu seara din ajun. Pentru ca această carantină să fie respectată riguros, s-au pus gărzi înarmate în jurul căsoaiei, cu ordine, se șoptea, de a trage în prima persoană care ar vrea să iasă pe ușile sau ferestrele Conacului, ori să sară peste ziduri.

Majoritatea locuitorilor din Santa Fé au aprobat această măsură. Bolívar, se spunea, procedase rău, punînd în pericol

securitatea tîrgului. Trebuia să fi rămas în Rio Pardo sau, în ultimă instanță, să se fi dus la Angico. Dar în prăvălia lui Alvarenga s-a comentat că toate astea erau doar o „ambiție a bătrînului Amaral". În fond, totul nu era decît un pretext, o provocare. Nu putea să uite că Bolívar era fiul bărbatului care nu numai că i-a furat femeia iubită, dar pe deasupra i-a mai lăsat și pecetea pe obraz. Nu-i ierta nici răposatului Aguinaldo faptul de a fi construit un Conac atît de mare și confortabil, care punea faimoasa lui căsoaie „în umbră", pe planul doi.

Venea acum multă lume în piață ca să se uite la Conac. Printre gărzile care îl încercuiau au fost recunoscuți peoni de pe moșia bătrînului Amaral. Ședeau pe sub copaci, stînd de vorbă, cu ochii ațintiți asupra casei lui Bolívar, ale cărei ferestre și uși rămîneau închise.

În a doua zi de carantină doctorul Carl Winter, după multe stăruințe pe lîngă stăpînul din Santa Fé, a izbutit să obțină permisiunea să intre la Conac. Cel mai puternic argument al său a fost acela că cineva, la urma urmelor, trebuia să se ducă să vadă dacă este vreun bolnav acolo, și că persoana cea mai indicată pentru asta era el, medicul casei.

Clopotul de la capelă bătea pentru *Ave-Maria*, cînd trecătorii gură-cască l-au văzut pe doctor traversînd piața cu mersul său de girafă și bătînd la poarta Conacului. Au mai văzut și cînd s-a deschis ușa, lăsîndu-l pe neamț să intre.

— Urcați, domnule doctor, a spus Bibiana.

Au urcat unul lîngă altul treptele ce duceau de la intrare pe palierul vestibulului. Winter și-a scos pălăria.

— Am venit să văd dacă-i nevoie de serviciile mele aici.

— Este.

— E cineva bolnav?

— Nu de holeră. Dar poftiți în salon. Luați loc.

Medicul s-a așezat. Salonul era întunecat, cu un aer de afumat, și mirosea a tămîie.

— Unde-i Bolívar?

— Sus, în odaia din fund. Stă acolo de ieri, închis cu cheia. Nu mănîncă, nu bea, nu vorbește cu nimeni.

— Dar ce s-a întîmplat?

Bibiana i-a povestit cu glas scăzut, fără să omită nimic, tot ce se petrecuse la Conac după întoarcerea acasă a celor doi soți. Winter a ascultat-o în tăcere, cu un aer îngîndurat, scărpinîndu-se din cînd în cînd în bărbie.

— A dracului poveste, a murmurat, mai mult pentru el decît pentru interlocutoare.

— Ce-ați spus?

— Spun că e chestia dracului...

— Acum nu folosește la nimic să ne văicărim. Trebuie să facem ceva.

— Ce-i cu copilul?

— E bine. E închis la mansardă.

— Și mama?

— E în odaia ei, tot închisă cu cheia. De dimineață a coborît, mi-a dat bună ziua și și-a cerut scuze pentru cele spuse alaltăieri. I-am răspuns: „La cuvinte nebune, urechi înfundate".

Medicul a zîmbit.

— Cum adică? Ce-ai vrut să spui?

Bibiana a ridicat din umeri.

— Ce știu eu? E o zicală. Adică, nu trebuie să asculți cînd vorbesc nebunii. Dar în timp ce-i spuneam asta, ea i-a cerut cafea Natáliei și pe urmă s-a întors în odaie. A luat țitera cu ea. Din cînd în cînd cîntă. Nu înseamnă că-i chiar nebună?

Winter își clătina capul dintr-o parte într-alta, cuprins de îndoieli. Situația se complica. Și de cîte ori în viață dramaticul și grotescul se adună la un loc și țîșnesc împreună!

— Nici unul dintre ei nu l-a văzut încă pe copil?

— Nici unul. Nu-i las. Viața copilului e mai importantă decît orice.

— Și ce vrei să fac eu?

— Vreau să stați de vorbă cu Bolívar. Poate că vă ascultă. Mi-e frică să nu facă vreo nebunie. Are firea lui taică-său. Mi-e atît de frică, încît din oră în oră mă duc să-i bat la ușă, și nu mă liniștesc decît după ce-mi răspunde dinăuntru.

Winter se obişnuise să vorbească limpede cu Bibiana.

— Vrei să spui că ţi-e frică să nu-şi pună capăt zilelor?

— Da. Să nu se spînzure. De cînd l-au spînzurat pe Severino i-a intrat gîndul ăsta în cap.

— Gîndul să se spînzure?

— Nu. Să tot vorbească de spînzurătoare. Visează spînzuraţi.

Winter a cerut voie să-şi aprindă o ţigaretă. Iar după ce şi-a aprins-o şi a vîrît-o între dinţi, a spus:

— Bolívar e un om căruia îi place viaţa. Cei ca el nu se omoară niciodată. Mai mult, e topit după fiu-său şi sigur că vrea să-l vadă mare.

Bibiana a făcut o grimasă de îndoială şi a întrebat:

— Chiar credeţi asta, sau o spuneţi numai ca să mă liniştiţi?

— Sigur că cred.

De ce m-oi fi vîrît în povestea asta? s-a întrebat deodată Winter, în sinea lui.

Bibiana s-a uitat în dreapta şi în stînga cu un aer misterios şi a vorbit, cu glas scăzut:

— Domnule doctor, ceva s-a întîmplat la Porto Alegre, ceva care l-a descumpănit pe bietul băiat. După călătoria asta parcă totul e mai rău ca înainte. Şi mi-e frică să nu rămînă cu ură pe mine fiindcă, la urma urmei, din cauza mea şi-a bătut nevasta.

Winter s-a sculat.

— Cred că-i mai bine să mă duc să stau de vorbă cu el.

— Vreţi să mergeţi acum?

— Haidem.

S-au îndreptat spre scară şi au urcat treptele în tăcere. Pe palierul de sus, Bibiana i-a arătat cu o mişcare a capului o uşă închisă.

— *Ea* e acolo.

Au pornit pe coridorul prost luminat şi pînă la urmă au ajuns la altă uşă.

— Eu cobor, domnule doctor. Dumneavoastră bateţi, intraţi, vorbiţi cu el, vedeţi dacă puteţi face ceva.

Winter s-a mărginit să dea din cap în semn că da și, după ce a văzut-o pe mama lui Bolívar îndepărtîndu-se pe coridor, a bătut la ușă. Nici un răspuns. A bătut încă o dată. Dinăuntru s-a auzit o voce înăbușită.

— Cine e?

— Eu. Doctorul Winter.

— Ce vreți?

— Fii bun și deschide.

Medicul a auzit zgomot de pași apropiindu-se de ușă. Deodată au încetat și Winter a avut impresia că simte prezența celuilalt prin tăblia de lemn; aproape că îi auzea și respirația agitată. S-a temut de ce avea să vadă. Aproape că s-a căit că venise. Oamenii aceștia sînt încăpățînați, dificili; raționamentul lor lipsit de subtilități urmărește o linie dreaptă inflexibilă, ca un taur înfuriat care merge drept înainte. Sălbatici! Asta sînt. Sălbatici! În sinea lui, însă, Winter simțea că propriul său rafinament european nu era altceva decît un veșnic fluierat în întuneric, o permanentă eschivare de la probleme. Barem oamenii aceștia aspri din Provincie spun lucrurilor pe nume și nu se rușinează de sentimentele lor.

— Bolívar! a insistat el. Fii bun și deschide. Doar o clipă.

S-a mișcat clanța și ușa s-a întredeschis. În crăpătură a apărut, din penumbră, jumătate din obrazul lui Bolívar.

— Ce doriți?

— Două cuvinte.

Celălalt a ezitat ușor. În cele din urmă, a deschis complet ușa și a spus:

— Intrați.

Neamțul a intrat. Ferestrele erau închise, odaia în întuneric, și în aerul viciat plutea un miros acru de sudoare umană, ca după mai multe nopți dormite acolo.

Winter s-a dus spre o fereastră, a deschis-o și a ridicat geamul. Lumina și aerul rece al după-amiezii au pătruns în odaie. Era o încăpere aproape goală: doar o saltea, două scaune și un cufăr vechi de tablă. Într-un colț, o roată veche de tors, cu pedala ruptă.

— Cine v-a spus să deschideți fereastra? a întrebat Bolívar.

Îi crescuse barba, avea ochii injectați, era în cămașă, desculț, cu pantalonii bufanți albi, mototoliți. A îmbătrînit cu douăzeci de ani, și-a spus Winter privindu-l în față.

Cu vocea lui calmă a spus:

— Un medic nu cere niciodată permisiunea să facă unele lucruri.

— Dar eu n-am trimis după nici un medic.

Winter a respirat adînc, parcă spre a-și stăpîni dorința de a-i da un răspuns brutal.

— Ascultă, Bolívar, n-o să ne pierdem acum timpul cu prostii.

Și, zicînd acestea, a observat că, atunci cînd este emoționat, portugheza lui se înrăutățește, *r*-urile devin parcă mai zgîriate, îl înlocuiește pe *b* cu *p* și pentru nimic în lume nu-i în stare să pronunțe clar diftongii. Dar a continuat:

— Am aflat tot ce s-a petrecut în casa asta. Mi-a povestit mama dumitale.

Bolívar îl privea, sfidător, ca și cum ar fi spus: „Ți-a povestit? Ei și?"

— Poate că nu știi, a continuat Winter, că atunci cînd primim diploma de medic, rostim jurămîntul solemn să păstrăm secretul profesional. Nimic din ce-mi spune un pacient n-am voie să povestesc altcuiva. Nimic. Sînt aici nu numai ca prieten, ci mai ales ca medicul casei.

A făcut doi pași către tînăr. Simțea acum că respirația celuilalt mirosea a rachiu. Cu coada ochiului a văzut o sticlă lîngă pat.

— De ce să nu ne așezăm și să stăm de vorbă calmi, ce zici? De ce? Spune?

A tras un scaun și a luat loc. Bolívar a șovăit o clipă, după care s-a întins pe pat.

— Fumăm? l-a invitat medicul.

— N-am țigări, și nici tutun.

— Am eu, a replicat Winter, scoțînd din buzunar o bucată de foaie de tutun.

Vocea lui Bolívar s-a schimbat complet, a devenit calmă, naturală și — ciudat! — aproape glumeață cînd a întrebat:

— Va să zică, tot v-ați hotărît să fumați din astea, de-ale noastre?

Winter a rîs scurt.

— Omul se obișnuiește cu toate.

Bolívar a luat tutunul pe care i l-a oferit medicul, a scos cuțitul de sub pernă și a început să-și facă o țigară. Winter îl urmărea cu coada ochiului, în timp ce se prefăcea că cercetează odaia.

— Dumneata și cu nevasta dumitale ați avut noroc..., a spus el, după un timp.

— Noroc? De ce?

— Ați stat în mijlocul bolnavilor și nu v-ați molipsit.

Bolívar a lăsat ochii în jos.

— Mai bine să nu vorbim despre asta.

— Dar trebuie să vorbim despre ceva! a exclamat medicul, aproape exaltat. N-ai curaj să înfrunți subiectul?

— Nu-i vorba de curaj.

— Atunci, de ce?

— Nu folosește la nimic să vorbim.

— Ba da, folosește.

Winter și-a scăpărat aprinzătoarea și cînd fitilul s-a aprins l-a apropiat de țigara pe care celălalt o ținea între dinți.

A pus în buzunar frunza de tutun și a întrebat, dur:

— De ce stai închis în camera asta?

— Fiindcă așa vreau.

— Uite răspunsul pe care-l așteptam. Răspunsul unui bărbat adevărat. *Sînt aici fiindcă așa vreau.* Dar asta nu lămurește nimic. Așa răspund copiii. Haide, vorbește deschis. Dacă te ascunzi după deget nu înseamnă că ai și rezolvat ceva. De ce stai închis în camera asta? Nu-ți dai seama că nu-ți poți petrece restul vieții așa? Mai devreme sau mai tîrziu tot o să cobori. Trebuie să mănînci, să bei, să-ți faci nevoile. Ești șeful casei. Nu înțelegi că atitudinea asta nu rezolvă nimic?

Bolívar dădea din cap nerăbdător. A scos un fum și pe urmă a scuipat pe podea.

— Știu, știu. Dar sînt un bărbat cu simțul rușinii. Ieri am bătut-o pe nevastă-mea. Un bărbat nu dă într-o femeie. Doar un laș. M-am purtat ca un laș. Mai bine îmi ardeam mîinile astea...

A deschis ambele mîini, cu palmele întoarse în sus, și le-a privit cu pică, de parcă ar fi fost vinovate de cîte s-au întîmplat.

Winter dădea din cap și își scărpina bărbia frenetic.

— Încă n-ai cunoscut-o pe femeia cu care trăiești? Nu știi că e bolnavă și simte plăcere să-i facă pe ceilalți să sufere?

A arătat spre cicatricea de arsură de pe mîna lui Bolívar.

— Ce-i asta, de exemplu?

— M-am ars la sobă...

— Nu-i adevărat. Știu tot. Nu uita că sînt medic și nu m-am născut ieri.

Avea vocea incisivă și dură. S-a ridicat și s-a dus la fereastră. S-a uitat la pomii din curte, atît de calmi și frumoși la ora aceea, și a rămas o clipă să aspire mirosul ușor și limpede al după-amiezii.

— De ce-ați rămas atîta la Porto Alegre? a întrebat Winter deodată, fără să se întoarcă spre interlocutorul său.

— Fiindcă așa am vrut.

Medicul s-a întors:

— Spune mai degrabă: fiindcă așa a vrut Luzia.

— Păi, dacă le știți pe toate, de ce mai întrebați?

Winter a încercat altă tactică.

— Fii bărbat, Bolívar, ai curajul să vezi lucrurile așa cum sînt. Nu folosește la nimic să te p rți atît de îndărătnic. Bărbații din provincia asta par să creadă că pot rezolva totul cu țipete, împușcături și lovituri de cuțit.

Bolívar fuma în tăcere, uitîndu-se în podea. Mult timp a rămas așa, parcă făcînd abstracție de prezența medicului. Pe urmă și-a schimbat poziția în pat, și-a pus picior peste picior și a spus, cu vocea îndurerată:

— E o poveste foarte tristă și foarte lungă, domnule doctor.

— Un medic e obișnuit să audă povești triste. Și nici nu mă grăbesc. Poți să povestești.

— De ce ați deschis fereastra atît de larg?

— Ca să intre aer curat și puțin soare.

— N-ați putea închide puțin?

Winter a înțeles. S-a ridicat și a închis ferestruicile, lăsînd doar o crăpătură prin care intra acum un fascicul îngust de raze de soare.

— Sînt lucruri pe care un bărbat se rușinează să le povestească, domnule doctor.

Onoarea și rușinea..., și-a spus Winter. Cum mai vorbeau bărbații din Rio Grande de onoare și rușine! Onoarea pătată se spală cu sînge. Exista o lege care interzicea duelurile, dar duelurile tot aveau loc, cu arma de foc, cu sabia sau cu pumnalul. Judecătorul Nepomuceno vorbea solemn despre Justiție, dar oamenii aceștia realiști nu aveau încredere în judecători și tribunale. Își rezolvau problemele prin arme: își făceau dreptate cu propriile lor mîini.

— Ascultă aici, Bolívar. Dacă ai avea o boală din acelea... urîte... înțelegi?... din cele de care ne e rușine să le mărturisim, ce-ai face? Ai suferi în tăcere și ai rămîne un nenorocit pe tot restul vieții, sau te-ai duce să-i spui medicului?

— M-aș duce să-i spun medicului. Dar aici e vorba de cu totul altceva, domnule doctor.

— Nu-i chiar așa. Fii atent. Luzia e o femeie bolnavă, bolnavă sufletește. Și ai să te îmbolnăvești și dumneata la fel, dacă te mai menții mult timp în atitudinea asta.

— Ce să vă mai povestesc eu? Dumneavoastră, prin priceperea dumneavoastră, știți totul.

— Chiar tot, nu. Povestește ce s-a întîmplat la Porto Alegre.

Bolívar își tot mușca țigara stinsă. Pe urmă a lăsat-o să cadă pe jos, și-a strîns mîinile una într-alta, și-a înlănțuit degetele.

— Abia după ce a început epidemia acolo, la Porto Alegre, am văzut cu cine m-am însurat. Se zice că nu e nimeni mai orb decît cel ce nu vrea să vadă. Eu eram orb, parcă mi-ar fi făcut

cineva farmece. De multe ori cînd Luzia se certa cu măicuța eram de partea Luziei. Am ajuns chiar destul de nepăsător față de Florêncio din cauza ei. Acum Florêncio nici măcar nu mai calcă în casa asta.

A tăcut, parcă sufocîndu-se. Cum celălalt nu continua, Winter a vrut să-l ajute în povestire și a anticipat:

— Ai descoperit că toate lucrurile acelea oribile, oamenii suferind și murind pe străzi, toate astea pentru nevasta dumitale erau ca o adăvărată sărbătoare, nu-i așa?

Bolívar a dat încet din cap, afirmativ.

— De cum am auzit de holeră am vrut să mă-ntorc acasă. Ea s-a înfuriat. A zis că n-a făcut o călătorie atît de obositoare ca să stea numai o lună la Porto Alegre. Cînd i-am spus că putem să ne molipsim și noi de holeră, m-a făcut laș. Atunci, am rămas. Eram descumpănit, n-aveam încredere în apa pe care o beam, în lucrurile pe care le mîncam. Nu puteam să dorm noaptea. Simțeam pretutindeni miros de moarte, de putreziciune. Dar Luzia era mulțumită. Stătea la fereastră uitîndu-se la oamenii care cădeau pe stradă. Uneori ieșea să aștepte căruța care venea să culeagă morții, se ducea să se uite de aproape la fețele lor... Odată s-a întîmplat chiar să intre într-o casă unde se veghea un mort; nu cunoștea pe nimeni, dar s-a dus drept la sicriu, a tras ștergarul de pe fața defunctului și a stat să-l privească. Făcea toate lucrurile astea, și pe urmă noaptea, în pat, tremura și plîngea. Iar cînd o îndemnam să plecăm acasă, nu vroia. „Doar cîteva zile, Boli, spunea, doar cîteva zile".

— Și ce părere aveai de toate astea?

— Vedeți, domnule doctor, uneori îmi venea s-o snopesc în bătaie, s-o iau cu de-a sila, s-o vîr în cupeu și să plecăm. Alteori mi-era milă de ea, mai cu seamă noaptea, cînd se agăța de mine, începea să tremure și să scîncească.

Winter dădea din cap. Toate astea păreau o pură melodramă.

— Atunci m-am convins că m-am însurat cu o femeie nebună. Și cel mai rău e că și eu eram nebun după ea. Nu vă puteți închipui cum se uitau după Luzia bărbații de-acolo, din Porto

Alegre. Într-o seară, la teatru, un căpitan de dragoni nu și-a luat ochii de la ea. Puțin mi-a lipsit să nu mă duc să-i cer satisfacție...

Winter învățase că în provincia aceea expresia „a cere satisfacție" echivala mai totdeauna cu o provocare la duel.

— Și omul acela pe urmă n-a mai făcut altceva decît să dea tîrcoale hotelului unde trăsesem. Am aflat că se numea Paiva. Nu știu mai cum și Paiva. Am descoperit că locuia în strada Cărămidăriei... Eram dispus să mă duc să stau de vorbă cu el ca să sfîrșesc odată cu povestea asta. Atunci a izbucnit molima și mai puternic. La sfîrșit, nu mai știam ce să fac. Într-o zi am început chiar să mă gîndesc că Luzia nu vrea să plece din cauza căpitanului aceluia. Am simțit gelozia ca o lovitură de cuțit în piept.

— Chiar crezi că o interesa căpitanul?

— Cine poate ști ce simte o femeie ca Luzia? La teatru am văzut că și ea se uita la el, că-i plăcea să fie privită. Într-o zi am surprins-o la fereastră, uitîndu-se în stradă, și l-am văzut și pe căpitan oprit în colț. Am coborît ca un glonte. Cînd am ajuns jos, dispăruse. Atunci s-a petrecut ceva nostim: nu mai voiam eu să plec. Trebuia mai întîi să-l înhaț pe căpitan...

Bolívar a tăcut. Winter aștepta, cu mucul țigării stins în colțul gurii.

— N-ar trebui să vă povestesc toate astea, domnule doctor.

— De ce nu?

— Pentru că sînt lucruri pe care un bărbat nu le povestește nici tatălui său, nici mamei, nici celui mai bun prieten.

S-a sculat deodată, s-a dus pînă în colțul încăperii, s-a oprit lîngă bătrîna roată de tors și mîna lui distrată a făcut-o să se învîrtească. Era un colț întunecat. Parcă simțindu-se ocrotit de penumbră, Bolívar a continuat:

— Dar trebuie să povestesc cuiva. Am nevoie să-mi descarc sufletul. Nu-i așa? Într-o după-amiază Luzia a ieșit și a spus că se duce la croitoreasă. Dar cui îi putea trece prin gînd să-și facă o rochie în plină molimă de holeră? Toată lumea era înnebunită

de spaimă. Care putea să fugă, fugea. Magazinele erau închise. Nimeni nu voia să iasă pe stradă de frică să nu leşine, să cadă şi să fie dus ca mort la cimitir. Ei bine, Luzia în după-amiaza aceea a ieşit. Am minţit că mă simt rău şi am spus că rămîn la hotel. Dar adevărul este că mi-am urmărit nevasta. Ea a intrat pe strada Cărămidăriei. Se duce să-l întîlnească pe căpitan, mi-am zis. Am înţeles că va trebui să-i omor pe amîndoi. Nici nu vă închipuiţi cum îmi bătea inima. De o mie de ori mai bine în război, o ambuscadă, o şarjă de lance... De o mie de ori mai bine o luptă sălbatică, decît situaţia asta. Pentru că mi-am dat seama că sînt în stare să tai corpul căpitanului într-o mie de bucăţi, dar n-o să am curajul să-i fac nimic Luziei. Şi că o să trăiesc mai departe cu ea după toate astea...

Pentru ca Bolívar să se simtă mai în largul său, Winter nu se uita la el.

— Ca să scurtez povestea, domnule doctor, Luzia s-a oprit în faţa unei case roz din strada Cărămidăriei. Ştiţi şi dumneavoastră că acolo, în capitală, casele au număr. Era numărul 165. Mi-amintesc bine. Uşa era pe jumătate deschisă. Luzia a intrat. Am aşteptat puţin, pe urmă am intrat şi eu. Coridorul era întunecos. Am urcat scara încetişor, îmi zvîcneau tîmplele, nu mai vedeam în faţa ochilor, a fost groaznic. Mai întîi n-am înţeles ce se întîmplă. Era multă lume acolo, vorbeau toţi în şoaptă. Luzia era îmbrăcată în alb. I-am zărit silueta de culoare deschisă în sala cufundată pe jumătate în întuneric. Pe urmă am înţeles că era un priveghi. Am pîndit peste umărul unui bărbat şi am văzut-o pe Luzia cînd a ajuns lîngă coşciug, a tras ştergarul de pe faţa mortului şi s-a uitat lung la el. Mi-a fost destul de greu să-l recunosc pe căpitanul Paiva. Era foarte desfigurat. Mi s-au înmuiat picioarele, m-am întors şi nici nu ştiu cum am ieşit de acolo. În ziua aceea m-am îmbătat criţă, să cad jos, nu alta. Mai-mai să mă ridice cu căruţa, crezînd că-s bolnav. Bolívar a făcut o pauză. S-a sprijinit de perete, parcă pierzîndu-şi brusc puterile. După două zile, chiar Luzia m-a rugat să plecăm acasă. A spus că-i e dor de Licurgo.

Winter a rămas o clipă tăcut, dus pe gînduri. Pe urmă a întrebat:

— Şi ce i-ai spus cînd s-a întors la hotel în după-amiaza aceea?

— Nimic.

— Nu ştie c-ai urmărit-o?

— Habar n-am. Cred că nu.

— Şi pînă azi n-aţi atins subiectul?

— Pînă azi... Acum mă căiesc că nu i-am vorbit. Fiindcă de ieri stau aici singur, gîndindu-mă, frămîntîndu-mă. Toată noaptea n-am închis ochii, amintindu-mi de toate. Cum se uita Luzia la mort... Dacă ea ştia unde locuia căpitanul, înseamnă că mai fusese acolo înainte, nu credeţi? Strada Cărămidăriei 165... nu credeţi?

— Se poate chiar să nu fi vorbit niciodată cu el. O fi auzit că a murit şi a avut chef să se ducă să-i vadă cadavrul...

— Se poate. Dar nu ştiu. Vreau să nu mă mai gîndesc la asta şi nu pot.

— Ştii ce cred eu? Că Luzia a făcut toate astea numai din răutate. Ştia că ai s-o urmăreşti. A văzut cînd ai intrat în casă...

Bolívar a lovit din nou, brusc, roata de tors.

— Vreţi să spuneţi că n-a fost nimic între ea şi căpitanul Paiva?

— Exact.

Bolívar a clătinat din cap.

— E prea frumos ca să fie adevărat. Oricum, trebuia să vorbesc cu ea atunci. Acum e prea tîrziu. Nici n-am curajul. Dar nu-mi iese din cap.

Winter s-a apropiat de fereastră şi a aruncat prin crăpătură mucul ţigării.

— Dar asta nu-i partea cea mai rea din toată povestea, Bolívar. Fă tot ce poţi ca să uiţi.

— E nebună, nu-i aşa, domnule doctor? a întrebat Bolívar deodată, şi în tonul vocii lui se ghicea parcă o implorare; s-ar fi zis că imploră un răspuns negativ.

— E o persoană bolnavă și trebuie tratată ca atare.

— Dar eu o iubesc, nu pot trăi fără ea, niciodată n-o să am curajul să-mi trimit nevasta la ospiciu.

Winter rămăsese perplex. Nu știa ce să spună. Cu o asemenea situație nu mai fusese niciodată confruntat în viață. Ar fi putut să se apuce acum să emită reflecții filosofice, recurgînd la o vorbărie frumoasă. Dar un om ca Bolívar avea nevoie de o soluție practică, ceva concret, clar.

— Trebuie să ne mai gîndim..., a spus, după cîteva secunde. Trebuie să ne mai gîndim... Și și-a zis că-i un prost, un neștiutor și un neputincios. Dar primul lucru pe care se cade să-l faci e să părăsești odaia asta și să-ți reiei viața. Nu uita că ești bărbatul din casă, șeful. Cu timpul, găsim noi o soluție...

Era o făgăduială vană, o minciună. Știa că va găsi eventual paliative pentru această problemă, dar niciodată o soluție. Dacă știința putea să vindece cazuri ca al Luziei, această știință nu-i era la îndemînă; o ignora.

— Cu timpul? a repetat Bolívar, ieșind din colțul său întunecos. O clipă a rămas în raza luminoasă a soarelui, care i-a accentuat paloarea gălbuie. Dar nu înțelegeți că totul e acum cu susu-n jos? Copilul încuiat acolo în mansardă, casa în carantină...

— Carantina o să treacă.

— Dar e un abuz! Bento Amaral a făcut asta pentru că nu mă poate suferi. Era dușmanul tatei. Urăște Conacul.

— Doctorul Viegas a fost de acord cu măsura.

— Doctorul Viegas e dominat de bătrînul Amaral. Toată lumea face sluj în fața tîlharului ăstuia.

— Ai răbdare, Bolívar. Nu mai adăuga și problema asta la celelalte, care-s mult mai serioase.

— Dar trebuie să ies de aici, să mă duc la Angico să văd cum merg treburile pe-acolo. Multe se pot întîmpla în patruzeci de zile. V-ați gîndit ce înseamnă să stau aici închis în casă, după toate cîte s-au întîmplat? V-ați gîndit?

Winter s-a sculat.

— Am să vorbesc cu colonelul Amaral ca să-i spun că nu-i nici un pericol să vă fi molipsit. Toată lumea știe că zilnic au sosit aici oameni din Rio Pardo. Am să-l rog să ridice carantina.

— Nu-i cer nici o favoare canaliei.

— Nu-ți face griji. Am să fac cererea în numele meu.

— Și dacă n-o să fie de acord?

— N-ai ce face decît să aștepți cu răbdare. Casa e încercuită de paznici.

— Bandiții lui Bento Amaral, iscoadele lui. Îi cunosc. E Dințișor de Aur, care a ucis trei oameni la Soledade. Mai e Quinzote, care a înjunghiat un bătrîn în Vacaria. Cunosc toată șleahta. Sînt înarmați și ne păzesc. Bento Amaral crede că mi-e teamă de clica lui.

Winter și-a așezat mîna pe umărul lui Bolívar.

— Ascultă, băiete. Coboară, fă o baie, bea un ceai bun de *mate* și hrănește-te cum trebuie. Mama e nefericită din cauza dumitale. I-e frică...

A tăcut deodată.

— Frică să nu fac vreo nebunie?

— Frică să nu te spînzuri.

— Doar dacă aș înnebuni. Să pregătesc frînghia, să fac lațul, să aleg o creangă de copac, să-mi pun ștreangul în jurul gîtului și pe urmă... Nu. Cere prea mult timp. Doar dacă aș înnebuni. L-a privit pe doctor drept în față. Credeți că s-ar putea să înnebunesc?

— Absolut deloc. Ești un om normal. Doar puțin cam pătimaș. Dar asta trece. Mai ales dacă ai să faci ce-ți spun eu. Reacționează, gîndește așa: sînt tînăr, n-am nici cea mai mică dificultate financiară, am un băiețel drăguț și sănătos...

— Toate astea-s ușor de spus, domnule doctor. Dar nu-s un copil pe care să-l puteți păcăli să ia ulei de ricină.

— Vrei să spui că ți se pare mai ușor să intri într-o șarjă de cavalerie și să te năpustești asupra unui grup de soldați cu baionetele scoase.?

— Așa cred, domnule doctor. Ați spus acum ceva care... Așa e. Un război ar rezolva tot. Dacă ar fi război, aș pleca. Ar fi

ca şi cum aş lăsa lucrurile să se desfăşoare de la sine. Să le rezolve destinul. Tata avea dreptate. Războiul le rezolvă pe toate.

— Nu spune o asemenea absurditate.

— Spun ce simt. De o mie de ori mai bine un război din cele crîncene.

Şi, spunînd aceasta, lovea nervos şi repetat roata de tors, făcînd-o să se învîrtească.

După cîteva minute Winter a coborît. Bibiana îl aştepta în salon.

— Ei? a întrebat ea.

— Nu-ţi fie frică, a răspuns medicul. Bolívar n-o să se spînzure. În fond, el iubeşte viaţa. Ai răbdare. Să lăsăm totul pe seama timpului, cum se zice pe aici. Timpul e leac fără greş.

— Timpul e leac de om sărman.

Winter şi-a luat pălăria şi, ajuns în vestibul, a zis:

— A făgăduit să coboare şi să facă tot posibilul ca să înfrunte situaţia cu calm. Am să-l rog pe colonelul Amaral să ridice carantina. Nu-i motiv pentru aşa ceva.

— Credeţi că o s-o ridice?

— Da, cred.

— Eu mă îndoiesc.

Medicul i-a întins mîna Bibianei, care i-a luat-o uşor, grăbit, cum făceau femeile din Provincie, care păreau să se teamă că mîinile unor bărbaţi străini le-ar putea transmite vreo boală.

Acum răzbăteau de sus sunetele ţiterei.*Teiniaguá* cînta un vals. Cam descumpănit, Winter i-a aruncat o privire rapidă Bibianei, a deschis uşa şi a plecat.

19

Cam în zilele acelea Carl Winter i-a scris lui Von Koseritz:

„Sper, dragă baroane , că ţi-ai realizat visurile, că ziarul este un succes şi şcoala, altul . Cît despre mine, sînt un ratat.

Medicul municipalității a cîștigat acum preferința Junker-ului nostru. Conacul e tot în carantină, de o săptămînă încheiată. Trebuie să le mulțumesc că mi-au permis să intru și să ies de acolo cînd vreau. Bolívar e enervat, se crede victima unei intrigi politice și a și început să pomenească de duel. Am vorbit cu Florêncio, l-am întrebat ce am putea face ca să evităm un conflict. «Nimic», mi-a răspuns el. Și a explicat că, dacă un Terra e încăpățînat, un Terra cu sînge de Cambará e catîr, ba chiar un catîr care dă cu copita. (Asta a fost expresia pe care a folosit-o.) Se pare că și din partea bătrînului Amaral e vorba tot de încăpățînare, de dorința de a-l demoraliza pe Bolívar. Judecătorul Nepomuceno a refuzat să intervină în favoarea băiatului. Părintele Otero nici nu vrea să audă de raționamentele mele. Și așa au rămas oamenii aceia izolați în Conac și, mai rău, fiecare izolat în sine. Dragă prietene, pesemne că ai observat și tu că, în ultimă analiză, omul nu-i altceva decît o anumită cantitate de patimi, înconjurată din toate părțile de neînțelegere. Micul arhipelag Santa Fé nu este situat propriu-zis în Marea Tenebroasă dar, sub o aparență de liniște și rutină, își are dramele sale. Iar eu, ca medic, joc rolul ciudat de suveică, în perpetuul du-te-vino cu care conduc ața fragilă ce țese această urzeală dramatică. Cred că devin literat, atît de literat, încît să nu te miri, bunul meu prieten, dacă într-o zi am să-ți trimit sonete sau panseuri filosofice ca să le publici în ziarul tău. Află că dramele nu lipsesc pe aici, scumpule. Eu le văd, le miros, le aud, le pipăi. Sînt drame în căsoaia bătrînului Amaral. Drame în casele colonilor din Nova Pomerania. Dramă pînă și în curtea vicarului, vecinul și inamicul meu. Dramă e și în pieptul astmatic al judecătorului Nepomuceno. Dar cea mai mare dramă din toate se află în Conac. Ca medic — ah, nobila, sublima profesiune de medic! — nu trebuie să calc jurămîntul sfînt; dar ca bătrîn gură-spartă care apreciază spectacolul vieții, ard să povestesc totul la toată lumea. Într-o zi o să ne întîlnim pentru o tăifăsuială mai lungă. Vom vorbi despre realizările tale, Carl, despre proiectele tale. Vom vorbi puțin și despre trecutul meu.

Îi vom bîrfi pe Napoleon al III-lea, Anglia și, mai cu seamă, pe acea vacă augustă, Regina Victoria."

Winter și-a întrerupt scrisoarea. S-a uitat la ceas. Era ora patru și jumătate după-amiază și făgăduise să se ducă la Conac să-l consulte pe Licurgo, care avea febră. S-a îmbrăcat, gîndindu-se la multe alte lucruri pe care avea intenția să i le comunice baronului în restul scrisorii. Să-l întrebe cum de reușește să scrie atît de bine în portugheză, dacă nu-i este dor de patrie; dacă știe cît costă o traversare cu vaporul de la Rio de Janeiro la Bremen...

Și-a pus pălăria pe cap, a aprins o țigaretă și a plecat.

Cerul era senin, aerul nemișcat, soarele călduț. Trecînd pe lîngă casa lui Florêncio, Winter s-a apropiat de fereastră și a strigat:

— *Dona* Ondina!

Femeia a apărut, venind din fundul casei, cu fiul ei în brațe.

— Bună ziua, domnule doctor.

— Ce face copilul?

— Bine. A avut o spuzeală pe limbă, dar acum începe să-i treacă.

— Unde-i Florêncio?

— A plecat cu o cireadă.

— Bine. Dacă aveți nevoie de ceva, să mă chemați.

— Mulțumim, domnule doctor.

Winter a aruncat o privire piezișă la burta Odinei. Femeia era din nou gravidă. A zîmbit, gîndindu-se la ce-i povestise Bibiana într-o zi despre celebra foarfecă de curățit pomii a bătrînei Ana Terra.

A traversat piața cu pas lent. Nu se grăbea să ajungă. În ultimul timp, găsea apăsătoare atmosfera de la Conac — apăsătoare și aridă.

Luzia era paradoxal de umilă, tandră și supusă. Își petrecea ca întotdeauna mult timp închisă în odaie, cîntînd din țiteră și citind, iar cînd cobora, vorbea puțin. Bibiana se întrecea în îngrijirea nepotului și se ocupa de casă. Veneau alimente de la fermă sau de la prăvălia lui Schultz; sacii și pachetele intrau

prin poarta mare din fund, sub privirea vigilentă a iscoadelor lui Bento Amaral. Bolívar era tot mai nerăbdător, fuma ţigară după ţigară, şi în ultimul timp (îi povestise Bibiana, îngrijorată) îşi luase obiceiul să bea zi de zi rachiu de trestie. „Blestemata asta de carantină", se plînsese ea.

Nu. Nu era deloc grăbit să ajungă. Piaţa era frumoasă. Iarna despuiase puţini copaci. Uite smochinul cel mare, cu o coroană uriaşă, de un verde ca sticla umbrit cu negru, şi cu trunchiul său cu crengi care păreau membre omeneşti. Este şi el un personaj din comedie, şi-a spus Winter, nu doar o simplă parte de decor.

A început să traverseze strada.

— Bună ziua, domn' doctor!

Medicul a întors capul în direcţia vocii. Dinţişor de Aur şedea sub arborele de scorţişoară din piaţă, în faţa Conacului. Pălăria dată pe spate îi descoperea fruntea îngustă şi arsă de soare. Dintele de aur a scînteiat, cînd i-a rînjit neamţului. Acesta s-a mulţumit să-şi atingă borul pălăriei, i-a aruncat o privire iute şi şi-a văzut de drum.

A auzit din nou vocea omului:

— Şapte zile, domn' doctor! Mai rămîn treizeci şi trei!

Nu a răspuns, nici nu s-a întors. Dar Dinţişor de Aur a strigat din nou:

— Azi îmi isprăvesc misiunea. După-amiază plec la moşia colonelului. Mă schimbă Mané Borba.

Ce mă interesează asta pe mine? şi-a spus Winter în sinea lui, bătînd la uşă. Una din negresele sclave a venit să-i deschidă şi el a intrat. Mirosul Conacului — lemn, depozit de mărfuri, bucătărie — l-a învăluit. Acum pentru el acesta întruchipa un „miros de dramă", o emanaţie a problemelor casei şi locuitorilor ei.

Bibiana l-a dus imediat în camera lui Licurgo. Medicul s-a apropiat de leagăn, i-a pus copilului mîna pe frunte şi a spus:

— E rece. Cred că febra a trecut.

A pus termometrul la subsuoara copilului. Puţin mai tîrziu l-a scos, s-a uitat la el şi a murmurat:

— Temperatură normală.

În momentul acela, s-au auzit paşi grei pe coridor. Era Bolívar. Văzîndu-l pe medic, prin uşă, s-a oprit şi a spus:

— Îmi pare bine că aţi venit.

Ceva în vocea lui nu i-a plăcut deloc lui Winter. Ceva oprimat, gutural şi ameninţător.

— Ţi-e rău?

Mîinile tînărului tremurau, iar ochii lui aveau o strălucire anormală.

— Nu. Mi-e bine. Chiar foarte bine. Prea bine.

— E nervos din cauza carantinei, domnule doctor..., a explicat Bibiana.

Bolívar a întors brusc capul spre ea:

— Nu te amesteca, măicuţă, nu te amesteca.

L-a privit din nou pe medic.

— Sînteţi martor. Am avut destulă răbdare pînă acum. Dar sînt hotărît să nu mai rabd. E o nerușinare. Eu...

— Nu te înfierbînta, n-ai de..., a început Winter. Dar celălalt i-a tăiat vorba:

— Treburile mele sînt cu susu-n jos. În tîrg toată lumea rîde de mine, cum stau aici în ţarc, ca un animal, numai pentru că aşa vrea Bento Amaral. Cine-i el să se amestece în viaţa mea? Vreau să-mi pun pecetea pe celălalt obraz al canaliei!

— Aşteaptă puţin. Pot să mai vorbesc o dată cu el...

— Nu mai aştept nici o zi şi nici o oră. Nu vreau să înnebunesc încuiat aici. Dumneavoastră, care puteţi să umblaţi liber unde vreţi, nu înţelegeţi cît sufăr eu. A tăcut, gîfîind. S-a uitat ţintă în ochii medicului şi a spus: Coborîţi cu mine. Vreau să fiţi martor.

— Martor la ce...? a început celălalt.

— Veniţi!

S-a îndreptat spre scară şi a coborît în graba mare. Winter şi Bibiana l-au urmat.

— Ce-ai de gînd să faci, băiatul meu? a întrebat ea.

— O să vezi...

S-a apropiat de fereastra care dădea spre piață, a ridicat geamul-ghilotină și a strigat afară:

— Dințișor de Aur! Du-te de-i spune stăpînului tău că o să ies afară din casă!

Vocea asta categorică nu-i a lui Bolívar, și-a spus Winter. E alterată de ură.

Winter s-a apropiat de fereastră și s-a uitat afară peste umărul tînărului. L-a văzut pe paznic ridicîndu-se de sub arborele de scorțișoară, apropiindu-se încet de mijlocul străzii și întrebînd:

— Ce s-a întîmplat?

— Du-te de-i spune stăpînului tău că eu, Bolívar Cambará, o să ies imediat din Conac.

De jos, celălalt a strigat:

— Avem ordin să nu lăsăm pe nimeni să iasă, omule.

— Du-te de-l cheamă pe Bento Amaral. Spune-i ticălosului să vină să mă lege dacă are curajul!

Și, zicînd aceasta, Bolívar făcea spume la colțul buzelor și tot corpul îi vibra. Winter încremenise pur și simplu de spaimă.

Păzitorul a șovăit un moment, după care a replicat, împăciuitor:

— Mai bine lasă-te păgubaș. Sîntem înarmați.

— Și eu sînt!

S-a întors, și-a înfundat pălăria pe cap și a zis:

— A început războiul. Acum nu se mai poate da înapoi. Am spus că ies și așa am să fac!

— Rodrigo! a strigat Bibiana. Imediat s-a corectat: Bolívar!

S-a agățat de brațul fiului ei, dar acesta s-a desprins de ea, îmbrîncind-o.

— Nu-l lăsați să iasă, domnule doctor! Pentru numele lui Dumnezeu, nu-l lăsați! O să-mi omoare băiatul.

Winter a încercat să-l rețină pe Bolívar, dar tînărul l-a îmbrîncit cu atîta violență, încît medicul și-a pierdut echilibrul și a căzut pe spate.

Bolívar a alergat în vestibul cu pistolul în mînă. A coborît din doi pași mari scara care ducea la ușă, a deschis-o cu un

ghiont și a ieșit.

— Întoarce-te, băiete! a strigat Dințișor de Aur din mijlocul străzii, începînd să se dea încet înapoi în direcția arborelui de scorțișoară. Întoarce-te, că nu vreau să te rănesc.

— Să vină Bento Amaral! striga fiul căpitanului Rodrigo. Să vină canalia tîlharul cîinele lașul încornoratul! Să vină, dacă e bărbat! Să vină toate iscoadele!

— Nu trageți în băiat! implora Bibiana, țipînd, aplecată peste fereastră.

Cu pistolul ridicat, Bolívar înainta încet dar neclintit, privindu-l tot timpul pe Dințișor de Aur.

— Oprește, altfel trag! a strigat acesta.

— Trage, lingăule! Trage, pustulă!

Și continua să avanseze. Dințișor de Aur s-a mai dat înapoi vreo trei pași; spatele lui atingea acum trunchiul arborelui de scorțișoară. La ferestrele caselor învecinate au început să se ivească siluete. Femeile care treceau pe acolo au rupt-o la fugă, cuprinse de panică, țipînd. Bărbații se ascundeau după copaci. Un bătrîn, care dădea să traverseze piața în clipa aceea, s-a aruncat la pămînt și a rămas lipit de sol.

Bolívar era acum în mijlocul străzii, privindu-l fix pe păzitor.

— Unde-i tîlharul încornorat de nu vine? Cheamă-l pe laș! Să vină toată haita lui Amaral!

— Întoarce-te, altfel trag! l-a mai somat o dată celălalt.

A spus asta și și-a dus, brusc, mîna la centiron. Bolívar a tras și Dințișor de Aur a căzut în genunchi, ținîndu-și umărul stîng din care a început să curgă sîngele.

— Să mai vină unul! a strigat Bolívar, triumfător.

Nici n-a apucat bine să rostească aceste cuvinte că s-au și auzit noi focuri de armă: alți doi păzitori de-ai lui Amaral apăruseră și ocheau în el de la o oarecare depărtare; unul trăgea protejat de un stîlp de la ușa Conacului; celălalt stătea îngenuncheat în spatele treptelor de la capelă. Bolívar nu s-a clintit din locul lui și a început să tragă în dreapta și în stînga, țipînd:

— Să mai vină și alții! Doi sînt prea puțini! Să vină!

Ca s-o ia pe Bibiana de la fereastră, doctorul Winter a trebuit s-o apuce de încheieturile mîinilor și s-o tîrască pînă la un scaun; a obligat-o să se așeze și a apăsat-o pe umeri ca să stea nemișcată. Cîteva secunde Bibiana s-a împotrivit, a încercat să se desprindă; dar deodată mușchii i s-au relaxat și ea a rămas pe loc cu ochii sticloși și ficși, gura întredeschisă, brațele căzute, respirația gîfîitoare.

Cîteva secunde au stat amîndoi să asculte răpăitul gloanțelor. La un moment dat, focurile de armă au încetat și s-a lăsat o tăcere prevestitoare de rău. Bibianei i-a căzut capul pe spate. Tremurînd, înăbușit, simțind că îi sare inima din piept, Winter s-a apropiat de fereastră și a uitat afară.

Bolívar zăcea pe burtă în mijlocul străzii, cu fața într-o baltă de sînge.

Abia după două zile și-a încheiat doctorul Winter scrisoarea către Von Koseritz. După ce i-a istorisit scena morții lui Bolívar, a adăugat:

„A venit lume multă la înmormîntare. Trupul tînărului a fost îngropat între cel al Anei Terra, străbunica lui, și al căpitanului Rodrigo, tată lui. Luzia părea neconsolată, plîngea ca un copil căruia i s-a furat jucăria preferată. La cimitir, înainte de a fi coborît sicriul în groapă, a cerut să-și mai vadă o dată soțul. S-a deschis coșciugul. N-am vrut să mă uit, dar m-am uitat la văduvă. Nu știu cum să-ți descriu expresia chipului ei. Nu era de plăcere morbidă, cum mă așteptam și mă temeam, ci de durere, de profundă durere. A mai fost însă ceva care mi-a lăsat o senzație de frig interior și de repulsie față de mine însumi. În momentul acela, dragul meu, am avut revelația bestiei care doarme în fiecare dintre noi, iar ce am simțit m-a speriat, și chiar și astăzi, în timp ce-ți scriu, mă mai tulbură încă. M-am surprins dorind-o violent și carnal pe Luzia Cambará, acolo la cimitir, chiar în momentul cînd privea pentru ultima oară chipul soțului ei defunct. Și de-a valma cu această

dorință mi s-a făcut greață, ca și cum sexul mi s-ar fi mutat în stomac. M-am întors și am ieșit din cimitir cu pași repezi."

Carl Winter a recitit ceea ce tocmai scrisese și pe urmă a conchis că o asemenea mărturisire era prea însemnată ca să fie așternută pe hîrtie, într-o scrisoare. A rupt-o în multe bucățele, s-a dus la bucătărie și le-a aruncat în foc, încheind: O asemenea mărturisire nu ți-o faci nici ție însuți.

Visul lui Mingote Caré era să aibă un cal.

Într-o zi ispita a fost mai mare decît frica şi a furat un rotat de la o moşie de pe graniţă.

Dar nu a avut noroc: peonii au plecat pe urmele lui şi l-au prins.

Uitaţi hoţul, domnule colonel, ce facem cu el?

Moşierul era furios, mai roşu ca un gringo.

Puneţi-i pecetea mea pe spinare banditului. Pe urmă daţi-i trei sute şaizeci şi cinci de lovituri de bici, cîte una pentru fiecare zi a anului. Sînt un om de bine şi drept; dacă nu procedez energic, abuzurile astea nu mai iau sfîrşit.

L-au lăsat pe Mingote dezbrăcat, legat de gard.

Iar cînd i-au aplicat fierul roşu pe şale, colonelul a strigat:

Asta-i ca să înveţi să respecţi proprietatea străină!

Mingote a fost aruncat în drum, înfierat ca o vită.

A pornit ameţit, cu spinarea arzînd şi sîngerînd, şi cum durerea îl orbise, a nimerit — fără să ştie cum — pe altă proprietate străină.

Avea fierbinţeli, şi în delirul său era Negrişorul Păstor, gonind peste cîmp treizeci de cai de jăratic.

În cele din urmă a căzut sleit de puteri pe pămîntul unei moşii atît de întinse, încît începea în Bagé şi ajungea pînă în interiorul Uruguayului; se spunea că proprietarul ei putea să meargă de la el de-acasă pînă la Montevideo trecînd numai pe pămînturile sale.

Aşa s-a sfîrşit Mingote, dar nu şi stirpea lui.

Pentru că mai erau şi alţi Caré răspîndiţi pe Continent.

Lulu, de pildă.

Locuia singur, era barcagiu, şi străbătea multe din rîurile acelea cum ar fi

Caí

Jacuí

Taquari

Pe malurile cărora coloni germani îşi înălţau acum case, deschizînd drumuri, plantînd ferme.

Într-o zi Lulu Caré a văzut cînd indienii au ieşit din desiş, au atacat una din aşezări şi au omorît mulţi coloni.

A rămas deoparte, în barca lui, privind ţintă la ei.

N-a făcut un gest, n-a făcut un pas, a spus doar

Ho iapă!

N-avea nimic de-a face cu asta şi, la urma urmei, la drept vorbind, pămîntul aparţinea băştinaşilor.

Mai era şi José Caré, poreclit Juca Urîtu.

Niciodată n-a plecat spinarea în faţa nimănui, veşnic era contra guvernului.

Cică avea cal, cizme bune şi pistoale la brîu.

Purta pălărie legată cu şiret sub bărbie şi păr atît de lung că şi-ar fi putut împleti şi codiţe.

Era de tip indian, ursuz, antipatic şi cu vorba subţire.

(Cînd întîlneşti cal cu ochi de porc, cîine care nu latră şi om cu vorba subţire... ia-o din loc.)

Avea faţa atît de brăzdată de cicatrici, încît părea un cîmp arat.

Întrebau.

Spune-mi un lucru Juca, de unde te-ai ales cu tăietura asta care ajunge de la o ureche la alta, mai plină de meandre decît fluviul Camaquă?

Din lupta de la Poncho Verde.

Dar cu asta de la buze?

Cînd am cucerit Caçapava.

Dar cu asta din mijlocul frunții?

De la baioneta unuia din Correntes, în războiul contra lui Rosas.

Dar cu asta de la gît?

Juca Urîtu se întuneca la mutră și mîrîia

Asta-i o tăietură particulară

Și altceva nu mai spunea.

Din tot neamul Caré cel cu familia cea mai numeroasă era Chiru.

Zece copii, fără a-i mai pune la socoteală pe cei morți.

După ce a colindat mult cu nevasta și odraslele, bătînd drumurile și trecînd pe lîngă țarcuri de viței puși la îngrășat, a primit îngăduința să-și ridice o colibă pe cîmpurile de la Angico, în municipiul Santa Fé.

Cînd casa a fost gata, s-a uitat la nevastă și a oftat

Să dea Dumnezeu să rămînem acum liniștiți în colțul nostru.

Un timp a dat Dumnezeu.

Trăiau din resturile de la bucătăria moșiei

li se îngăduise să ia acasă măruntaiele vitelor de carne.

Și dona *Bibiana Terra Cambará, stăpînă peste Angico, i-a dăruit o vacă de lapte.*

Totul mergea atît de bine încît Chiru a început să intre la griji, fiindcă experiența îi spunea că

portocala coaptă pe marginea drumului, ori e acră ori viermănoasă.

Într-o zi au apărut la uşa colibei lui Caré un sergent şi doi soldaţi, călări pe cai buni:
umblau să recruteze oameni
fiindcă iar izbucnise un război, Chiru n-a înţeles clar împotriva cui, dar bănuia că tot contra castilienilor.
Şi-a luat rămas bun de la femeie şi de la cei zece copii
şi i-a urmat pe jos pe oamenii guvernului.

A învăţat să tragă cu flinta
să mărşăluiască
să înţeleagă limba superiorilor, a gorniştilor şi a tobelor.
Iar cînd s-a văzut în uniformă s-a umflat în pene ca un mînz tînăr.
Pentru prima dată în viaţă era îmbrăcat tot.

Şi tare aş vrea să mă vadă acum ai mei!

Pălărie de fetru cu şiret pe sub bărbie;
pe borul ridicat, panglica naţională şi numărul batalionului.
Curele negre şi însemne verzi
carabină în bandulieră
sabie-baionetă
sac, desagă şi bidon
cartuşiere la brîu
ranţă în spinare
obiele la picioare.
Iar pe mîneca tunicii o emblemă de culoare aurie cu coroana Imperiului şi trei cuvinte
Voluntar al Patriei

Lui Chiru Caré i-a plăcut războiul.
Niciodată n-aş fi crezut că poate să fie atît de frumos!
E chiar ca o serbare: fandango *sau clacă.*
Mulţi oameni în uniforme frumoase
mulţi cai şi multe tunuri

mult zgomot, împuşcături şi ţipete
mult sînge pe jos.
Generali în uniformă frumoasă
steaguri, spade, trîmbiţe
şi şarje de lănci
amintind de vechile cavalhadas
ale creştinilor contra maurilor.

Tot în război a auzit Chiru pentru prima dată în viaţă o fanfară.
Aproape că a înnebunit, i-a venit să plîngă
Dar a înnebunit mai tare cînd a tras primul paraguaian în vîrful baionetei.
A fost atît de bucuros că a scos un urlet.
Era obişnuit să omoare păsări pentru mîncat
dar niciodată nu i s-a întîmplat să omoare un animal mai mare decît un cerb din cei mici.
Vedea acum că a omorî un om e lucru plăcut, fiindcă îţi umple mai mult pieptul.
De atunci înainte nu s-a mai gîndit decît la ora ambuscadei.
Să dobori paraguaianul de departe cu arma de foc nu era lucru plăcut
frumoasă era şarja de baionetă.
De mai multe ori l-au dojenit superiorii
fiindcă era foarte viteaz şi nu aştepta ordinul de înaintare
Batalioanele au cîştigat faimă
şi o dată cu faima porecle:
al 2-lea era Doi-de-Aur
al 12-lea Cutremură-Pămînt
al 13-lea Strîmbă-Lemne
al 16-lea Gloriosul
şi 1-ul artilerie, Boul-Încălţat.

Un lucru n-a înţeles Chiru niciodată:
De ce argentinienii şi orientalii se dăduseră acum de partea brazilienilor?

Era destul de încurcat şi cînd stătea de vorbă cu ceilalţi
camarazi din batalioanele venite dinspre Nord.
Erau oameni cu vorba ciudată
cu poftă de mîncare puţină dar mult curaj
buni la armă albă, sprinteni şi vicleni.
Doar că n-aveau rezistenţă la frig.
Iarna aceea din '65 a fost grea.
Mulţi nordişti au ajuns la infirmerie betegi.
Unii au murit de boli de piept.
Chiru şi-a dat mantaua unui soldat din Pará şi a schimbat
cu un subofiţer din Bahia obielele pentru o frunză de tutun.
Gauchos *şugubeţi recitau versuleţe*
Mai trimite, Maica Domnului, nişte zile de vîntoasă
Ca să sfîrşim cu tot ce-i bahian.

La încercuirea Uruguaianei, Chiru l-a văzut pe Împărat[1] *trecîndu-şi trupele în revistă.*

A încremenit, cu gura căscată.

Cînd am să povestesc asta nevestei şi copiilor or să spună că mint.

Dar jur pe ochii mei că l-am văzut pe Dom Pedro al II-lea, Tatăl nostru al tuturor, trecînd prin faţa mea călare pe un cal alb cu hăţuri de aur şi argint.

Altădată Chiru l-a văzut pe marele Osório[2]
călare pe armăsarul său
*cu haina-*poncho *fluturînd în vînt*
pălăria neagră cu calotă rotundă

---

[1] Cînd, în 1865, paraguaienii au invadat Rio Grande do Sul, punînd stăpînire pe municipiul Uruguaiana, Împăratul Braziliei, Dom Pedro al II-lea, s-a dus personal în provincia invadată, înapoindu-se în capitală abia după eliberarea ei.

[2] Manuel Luis Osório, marchiz de Herval (1808-1877), ilustru mareşal şi om politic brazilian care s-a distins în toate luptele Imperiului. A fost şef politic de mare prestigiu şi senator al Imperiului.

faimoasa-i lance de abanos cu încrustații de fildeș.
Era de fel din Continent
Luptase în războaiele din Cisplatina și în cel al Zdrențăroșilor.
Se spunea că a fost primul soldat brazilian care a călcat pe pămînt paraguaian, mergînd în fruntea pichetului său.

Pentru asemenea lucruri îi plăcea lui Chiru războiul.

Dar a fost o campanie lungă și grea.
Mureau mai mulți soldați de ciumă decît de glonte, mitralieră sau armă albă.
N-a existat calamitate care să nu lovească oștirile.
A venit vărsatul negru.
Chiru a cărat multe tărgi cu soldați în agonie, cu fața înnegrită, pielea cojită și acoperită toată de puroi.
A venit holera
Au venit o mie de friguri
și cîrceii de sînge.
Oamenii cădeau pretutindeni, zvîrcolindu-se de durere, cu fața mai albă ca hîrtia.

Iarna mărșăluiau în ploaie
sau cu vîntul rece în față
și adeseori Chiru i-a ajutat pe camarazii săi să împingă tunuri și căruțe împotmolite în noroi.
Vara mărșăluiau sub arșița soarelui
și soldații se prăbușeau de insolație.

A fost o campanie lungă și grea.
Dar Chiru Caré era mulțumit
pentru că în vreme de pace viața lui n-a fost niciodată mai bună.

Acum cel puțin mînca și el carne, avea prieteni, o carabină cu baionetă
și să omori un om e plăcut

îți umple pieptul.

Într-o zi a descoperit că un camarad de baracă, pe nume Florêncio Terra, era de fel din Santa Fé, nepot de-al bătrînei Bibiana, stăpînă peste Angico și Conac.

Ce mică-i lumea!

Nu credeți?

Pe Domnul Nostru Isus Hristos: nepot de-al bătrînei Bibiana!

Dormea lîngă mine și n-a strigat niciodată la mine

mă trata de la egal la egal.

Într-o zi a căzut rănit, cu un glonte în picior, și era să rămînă în urmă...

Dacă paraguaianii îl prind, adio viață! Păi atunci am alergat la el, l-am luat în spinare și m-am întors în galop în tranșeele noastre.

Băiatul a pierdut puțin sînge, dar cînd l-am încredințat brancardierilor, tot a mai avut puterea să rînjească și să-mi spună încetișor

Mulțumesc camarade.

Cine ar fi zis! Nepot al bătrînei Bibiana, stăpînă peste Angico și Conac.

Pentru asemenea lucruri i-a plăcut lui Chiru Caré campania aceea.

În vreme de pace trăia ca un animal.

În război era om.

CONACUL — V

26 iunie 1895: Dimineața

O dată cu zorile, Curgo urcă la mansardă ca să stea de vorbă cu omul care a fost de gardă peste noapte. Îl găsește înfășurat în *poncho*, așezat lîngă fereastră, pîndind în piață și împrejurimi prin geamurile cam aburite.

— Ce-i nou, Ernesto?

— Nimic. Stau aici de la două. Cam pe la patru am văzut niște oameni ieșind călare din oraș și îndreptîndu-se spre Passo Fundo. Cred că tîlharii de *maragatos* au început să se retragă.

Licurgo se uită și murmură:

— Nu știu, nu știu... Să nu fie cumva o capcană ca să ne ademenească să ieșim din Conac. Mai bine să nu riscăm...

— Tot ce se poate..., repetă celălalt, căscînd prelung.

— Coboară, că rămîn eu aici între timp. Cînd se trezește Damião, spune-i să urce. Du-te să mănînci ceva. Sînt portocale multe și apă destulă. Oamenii noștri s-au plimbat toată noaptea prin curte, au adus apă cîtă au poftit. Au reușit chiar să-l ridice pe Adauto de pe capacul fîntînii și l-au îngropat în spatele gutuiului.

— Curios. În ultimele două zile federaliștii n-au tras nici un foc. Îmi vine să cred că n-a rămas nimeni în turn astă-noapte.

— Nu știu. Mie nu-mi prea miroase a bine. Gașca asta cu siguranță că se pregătește să ne întindă o capcană.

Ernesto se scoală în picioare, și cînd se întinde îi pocnesc articulațiile; merge spre scară și curînd pașii lui răsună surd pe trepte. Curgo deschide larg fereastra mansardei „se așează pe un taburet și se apleacă peste pervaz. Briza umedă a dimineții îl învăluie, dîndu-i senzația că și-a cufundat capul în apa rece a unei ecluze. Obrajii și urechile îi ard; aspiră adînc aerul care miroase a rouă și a cîmp. Se gîndește la Angico și la Ismália cu un dor încărcat de nerăbdare. Unde o fi ea acum? Ce i s-o fi întîmplat? Poate o fi reușit să fugă... Să fugă, unde? E probabil să fi fost prinsă și obligată să se culce cu vreun diavol de *maragato*. Cîteva secunde, Licurgo stă să rumege plăcerea trupească pe care i-a dat-o fata de atîtea ori; își amintește ochii ei, vocea ei, formele și contactul trupului ei — toate astea însă foarte îndepărtate, stinse, reci. Poate că la ora asta Ismália e moartă, îngropată și putrezită. Și Licurgo se gîndește la fetița nou-născută, în lădița de marmeladă, și simte parcă din nou mirosul de pămînt jilav și nămolos din pivniță, se închipuie îngropînd-o și pe Alice în pămîntul acela negru; urmează o zi însorită de pace, din alte vremi, și voci șoptesc pe stradă: „Cel de colo e colonelul Licurgo Cambará. O fiară! În revoluția din '93 Conacul a fost asediat de *maragatos*, dar el nu s-a predat. Și-a sacrificat fetița, nevasta, prietenii, dar nu s-a dat bătut. O fiară!" Recunoaște vocile: oameni din Santa Fé. Ducă-se toți la dracu!

Își aruncă privirea îngreuiată de somn spre piața învăluită acum într-o lumină palidă. Roua și promoroaca argintie umezesc copacii, acoperișurile și pămîntul. Dincolo, în partea cealaltă, ferestrele și ușile de la clădirea Intendenței sînt tot închise. Nici un cocoș nu cîntă. Nu se zărește țipenie în jurul Conacului, Santa Fé pare un oraș părăsit.

Curgo privește vîrful clopotniței. Și dacă în clipa asta mă ochește în cap vreun *maragato*? De la distanța asta sînt o țintă sigură... Dar ce contează? Rămîne pe loc, cu bărbia sprijinită pe brațe, cu brațele pe pervaz, cu pleoapele grele, capul golit, cu un sfredel rece perforîndu-i stomacul. Prin minte îi defilează chipuri

de oameni, frînturi de discuţii, scene dintr-un trecut recent — şi deodată Licurgo, ca de atîtea ori de cînd a început asedierea casei, are din nou senzaţia că a căzut victima unei teribile, colosale nedreptăţi. „Să-mi facă asta mie, tocmai mie...", murmură el cu ochii pironiţi pe smochinul cel mare, ca şi cum lui i-ar fi adresat plîngerea sa.

De la proclamarea Republicii, el a fost autoritatea supremă în Santa Fé. O dată cu căderea monarhiei, familia Amaral şi-a pierdut funcţiile publice şi prestigiul. Iar din '89 el, Curgo, nu a făcut decît să trudească pentru progresul şi fericirea meleagurilor sale de baştină. A fost ales intendent municipal în Santa Fé prin votul liber al populaţiei şi cu o majoritate zdrobitoare. Nu a cerut şi nici nu a cumpărat voturi, nu şi-a constrîns alegătorii. Propriilor săi peoni, asociaţi şi prieteni intimi le-a spus: „Votaţi pe cine vreţi, fiindcă astea vor fi primele alegeri libere din istoria municipiului". După ce a fost ales, a refuzat să primească onorarii. De multe ori s-a întîmplat să scoată bani din buzunar ca să susţină unele lucrări publice: construirea de poduri, repararea de şoscle şi străzi. Trata pe toată lumea cu afabilitate, îi primea pe toţi, îi asculta pe toţi. Colonii din Garibaldina şi Nova Pomerania obţineau de la el tot ce îi cereau. Intendenţa devenise azilul săracilor. Cu toate acestea, mulţi dintre cei cărora le-a făcut favoruri s-au întors împotriva lui, trag acum în casa asta unde au stat la masă şi au mîncat de atîtea ori, casa asta unde au fost totdeauna primiţi, ca să spunem aşa, ca nişte membri ai familiei. Dar dintre toate necazurile, cel mai mult îl doare ce i-a făcut Toríbio Rezende, cel mai bun prieten şi camarad de propagandă republicană. Fascinat de personalitatea lui Gaspar Silveira Martins, Toríbio şi-a părăsit prietenii de ieri, s-a făcut parlamentar, s-a aliat cu *maragatos*, s-a îndepărtat pe nesimţite de Conac şi pînă la urmă a ajuns chiar să scrie atacuri împotriva lui Júlio de Castilhos[1], numindu-l dictator.

---

[1] Politician brazilian, preşedinte al statului Rio Grande do Sul. A trăit între anii 1859 şi 1903.

Castilhos, dictator! E culmea absurdității să numești tiran pe un bărbat care, ca să evite războiul civil, a renunțat de bună-voie la președinția statului, funcție în care fusese ales în mod legal. Iar cînd a izbucnit revoluția, Toríbio s-a unit cu forțele lui Juca Tigre, convins — idiotul! — că federaliștii vor să salveze Rio Grande de dictatură, și neînțelegînd — nefericitul! — că în spatele acelor discuții despre parlamentarism și libertate, *maragatos* voiau de fapt tocmai restaurarea monarhiei, prăbușirea republicii pentru care luptase atît de mult Toríbio însuși.

Dar acum, își spune Licurgo, se apropie ora cînd se vor încheia socotelile. Gumercindo Saraiva a murit. Amiralul Saldahna da Gama cutreieră statul cu batalionul său de marinari rămași de la revolta flotei, și care nu sînt în stare să facă altceva pe uscat decît să fugă și să evite bătăliile. Mulți dintre capii federaliști încep să emigreze în Uruguay și Argentina.

Poate că peste o zi sau, cine știe, peste cîteva ore, forțele lui Firmino de Paula vor intra în Santa Fé. Și niciodată, își spunea Licurgo privind căsoaia familiei Amaral, de cealaltă parte a pieței, niciodată Alvarino Amaral nu va putea spune: „Am pierdut revoluția dar am cucerit Santa Fé și am avut plăcerea să intru în Conac cu pălăria pe cap, făcîndu-l pe Licurgo să încovoaie spinarea". Niciodată. Cînd se va vorbi în viitor despre Revoluția din '93, se va spune: „Conacul a rezistat la un asediu care a durat peste zece zile și nu s-a predat". Toríbio și Rodrigo vor crește auzind această istorie și învățînd prin ea să pună preț pe casa în care s-au născut — să o iubească, să o respecte și să o apere; și înțelegînd, mai presus de orice, că în viața unui om de onoare există două lucruri sfinte care trebuie respectate cu orice preț: obrazul și casa.

Lumina soarelui devine treptat mai vie și mai aurie, iar cîmpurile din jurul orașului ies încet din umbra sură, căpătînd reflexe verzui. Bruma strălucește ca niște cioburi mărunte de sticlă.

Licurgo își trece degetele înghețate prin păr. Dorința de țigară îi arde limba. Se gîndește din nou la Ismaliá și la Alice,

dar între ele două se iveşte chipul Mariei Valéria. Căţeaua! Fata asta bătrînă, uscăţivă şi antipatică, se vîră mereu unde nu-i fierbe oala! Îi aude vocea din nou: „*Atunci putem face trei înmormîntări în acelaşi timp. A copilului, a lui Tinoco şi a Alicei.*" Nu, Alice nu poate să moară, nu trebuie să moară. Moartea nefericitei nu ar folosi la nimic, nici nemernicilor de *maragatos*, nici republicanilor. Ar fi, într-adevăr, încă o nedreptate dureroasă. Dar se întîmplă, reflectează Curgo, înghiţindu-şi saliva vîscoasă şi amară, ca lumea să meargă cu susu-n jos. Nu există bun-simţ, nu există dreptate. Oamenii cinstiţi suferă; canaliile înfloresc. Nevinovaţii plătesc pentru păcătoşi. Nu întotdeauna triumfă cel drept şi bun. Şi în revoluţia asta crudă bandiţii sînt glorificaţi. Zice părintele Romano că adevărata justiţie e în cer, şi că nu contează prea mult ce se petrece pe pămînt. Iar aceluia care ar urmări revoluţia cu atenţie i-ar fi greu să spună de ce parte este Dumnezeu. Dar un lucru ştiu, îşi spune el, şi anume că, dacă Dumnezeu e de partea federaliştilor, mai bine s-ar duce cît mai repede să-şi aranjeze emigrarea în Banda Oriental.

Acum soarele îi bate din plin în obraz lui Licurgo Cambará, care îşi sprijină din nou braţele pe pervaz, îşi aşează faţa pe ele şi închide ochii.

Liroca e iarăşi la post, în vîrful turlei. Culcat pe lespezi, pîndeşte Conacul prin lucarnă. S-a trezit de cîteva minute, înţepenit de frig, tremurînd de foame, dornic să bea ceva cald, *mate* sau *cachaca*. Cînd s-a trezit s-a uitat la Conac şi a văzut un om la fereastra mansardei; l-a recunoscut pe Licurgo. I-a venit să strige: „Hei, Curgo! Cum stau lucrurile pe acolo?" Dar a tăcut, fiindcă inamicul e inamic. Aş! dacă ar fi inamici de-adevăratelea, ar trebui să-i trimită un glonte în cap. Foarte uşor, ar fi suficient să ochească şi — poc! — a fost odată un anume Licurgo Cambará. Foarte frumos. Rodrigo şi Toríbio rămîneau orfani, *dona* Alice văduvă, Maria Valéria îşi pierde cumnatul. Iar el, José Lírio, ar purta pentru tot restul vieţii povara acelei

remuşcări. Să ucizi un om în luptă e una; să-l ucizi stînd la pîndă, prin trădare, e o crimă, un asasinat.

Liroca oftează. Totul se îndreaptă spre sfîrşit. Colonelul Alvarino a început deja să-şi retragă oamenii din oraş; şi se zvoneşte că-şi pregăteşte emigrarea de partea cealaltă a fluviului. Cel mai bine, conchide Liroca, ar fi să ridic un steag alb, să alerg la adversari şi să mă predau.

A petrecut noaptea urmărind mişcarea republicanilor în curtea Conacului: un neîncetat du-te-vino la fîntînă ca să care apă. La început mergeau tîrîş, pe urmă încovoiaţi, la sfîrşit umblau normal. Au reuşit chiar să-l ridice pe Izmene-albe de pe capacul fîntînii. Iar el, Liroca, nici nu a avut curajul să tragă. De fapt, da, a avut mai degrabă chef să strige:

„ Fiţi fără grijă! Duceţi-le apă copiilor, femeilor! Şi transmiteţi-i salutări Mariei Valéria!"

Dacă ar apărea ea acum, aşa, deodată, la fereastră, n-ar rezista ispitei să-i strige ceva care să-i dea de înţeles că atîta timp cît José Lírio e de gardă în turla bisericii, republicanii pot să se ducă şi să vină prin curte fără grijă că ar păţi ceva. Dar, de unde! Maria Valéria n-o să apară... De aici, de afară, nu se ştie ce s-o fi întîmplat în casă. Poate Maria Valéria e bolnavă, sau rănită... Nimeni nu e la adăpost de un glonte rătăcit. Război mîrşav! Război nenorocit!

Liroca mîngîie patul carabinei, ca şi cum ar fi umărul femeii iubite. Îşi sprijină apoi obrazul de piatra rece a parapetului şi priveşte trist ferestrele Conacului.

Maria Valéria stă lîngă patul Alicei, cu degetele răsfirate pe fruntea surorii ei, care încă mai ţine ochii închişi. Slavă Domnului, fruntea nu-i mai frige aşa tare, febra trebuie să fi scăzut. Dacă s-ar termina odată asediul ăsta şi ar veni doctorul Winter cu medicamente... Sau dacă Licurgo şi-ar înfrînge trufia şi ar cere o încetare a ostilităţilor... Ea ştie că aşa ceva se obişnuieşte chiar şi în războaiele mari dintre naţiuni.

Alice deschide ochii și o fixează un timp, parcă prostită, pe sora ei. Pe urmă buzele ei, crăpate de febră, se mișcă, încercînd să formeze un cuvînt.

— Stai liniștită, Alice.

— Ce fac copiii? bîiguie bolnava.

— Așteaptă puțin...

Maria Valéria iese din cameră și se întoarce curînd cu cei doi nepoți, care se opresc tăcuți lîngă patul mamei lor. Mai întîi privirile amîndurora se ațintesc pe fața ei, dar apoi coboară spre sînii și se opresc la pîntece. În cele din urmă, copiii se uită unul la altul cu înțeles.

— Sărutați-o pe mămica, poruncește mătușa.

Ei se apleacă peste Alice și o sărută ușor pe frunte. Ea rămîne tot cu brațele întinse de-a lungul corpului, sub pături, și ochii i se umplu de lacrimi.

— Acum plecați, spune Maria Valéria. Și nu faceți gălăgie.

— Putem să ne ducem jos? întreabă Toríbio.

— Nu. Rămîneți în odaie. Și nu deschideți fereastra.

— De ce, nășico?

— De-aia.

Cei doi copii îi mai aruncă o privire mamei și ies din cameră în vîrful picioarelor.

Fața Alicei s-a crispat într-o expresie de părere de rău și lacrimile îi curg pe obrajii în flăcări. Fără să spună un cuvînt, Maria Valéria ia o batistă și începe s-o șteargă pe față, mai degrabă cu eficiență decît cu tandrețe. Ar putea încerca s-o consoleze cu ceva minciuni, își spune. Dar, degeaba. Oricît s-ar strădui, n-ar reuși să rostească nici cel mai mic cuvînt de speranță. Fiindcă realitatea e una singură, dură, rece și tristă. Conacul e tot încercuit. Alimentele s-au terminat. Copilul s-a născut mort. Și dacă asediul se mai prelungește, cine știe cîte grozăvii nu se mai pot întîmpla.

Maria Valéria își încrucișează brațele, le apasă pe stomac, care o doare de noaptea trecută. De cîte ore n-a mîncat nimic? De douăzeci și patru de ore. De treizeci? Cel mai rău e că nu poate să doarmă, să se odihnească, să uite...

„Nu mai suport. Cred că am să înnebunesc, am să deschid ușa dinspre stradă și am să ies alergînd și țipînd..."

Deodată, are impresia că a mai intrat cineva în odaie. Întoarce capul și-și vede propria imagine reflectată în oglinda spălătorului: o fantomă cu șal pe umeri.

Din camera alăturată răzbate acum uruitul produs de balansoarul *donei* Bibiana. Bătrîna a și început să funcționeze..., își spune Maria Valéria. Și stă să asculte bang-bangul cadențat și surd, ce pare o voce omenească. Ca și cum Bibiana Terra Cambará ar încerca să-i spună ceva. Și Maria Valéria, fără să știe prea bine cum și de ce, simte că o cuprinde treptat o însuflețire nouă, în timp ce-și spune în sinea ei: dacă ea, care are nouăzeci de ani, poate suporta toate astea, atunci pot și eu. Și aruncă o privire sfidătoare femeii cadaverice din oglindă.

Cînd Licurgo coboară de la mansardă în sufragerie, își găsește camarazii de arme mîncînd portocale cu o lăcomie zgomotoasă de porci înfometați. Nu-și poate împiedica o senzație de silă și nerăbdare. Uită pentru o clipă că sînt partizanii săi, prietenii săi, că nu numai împărtășesc cu el primejdiile și asprimile acestui război, dar apără și Conacul. Și într-o clipă scurtă de uitare și nervi se simte ofensat cînd îi vede pe oamenii aceia — printre care se află și cinci peoni de la Angico — folosind încăperile casei sale fără pic de respect, scuipînd și expectorînd pe jos, sprijinindu-și de pereți capetele unsuroase, zgîriind parchetul cu pintenii lor, viciind aerul cu duhoarea acră a trupurilor lor murdare. Și Licurgo, care tocmai a coborît de sus, unde a respirat aer curat, strîmbă din nas și are chef să le ceară să deschidă imediat larg toate ferestrele.

Lumina soarelui izbește din plin în fața bătrînului Fandango, care doarme așezat pe un scaun, cu capul în piept. Curgo îl privește cîteva secunde, temîndu-se vag să nu fi murit. Are impresia că pieptul nu i se mai mișcă. Îi pune mîna pe frunte: e rece. Începe atunci să-l zgîlțîie pe bătrîn de umeri. Fandango deschide ochii și sare în picioare ca un automat:

— Ce s-a întîmplat? Ce e? întreabă el, buimăcit.

— Nimic, răspunde Curgo, nimic. Te-am văzut nemişcat şi m-am gîndit...

Celălalt se freacă la ochi, cască şi se întinde, cu braţele în sus.

— Te-ai gîndit că a murit bătrînul?

— Da.

— Fii pe pace! Ţi-am mai spus de mii de ori că Fandango poate să moară într-o zi, dar nu stînd jos. Ori pe spinarea unui cal, ori în picioare, dansînd.

Şi frecîndu-şi fesele cu palmele mîinilor, se duce cu mersul lui de cal spre bucătărie, strigînd:

— Ce-i de mîncare, Laurinda?

Chiar în clipa aceea, Florêncio Terra iese din cameră, se apropie şchiopătînd de ginerele său şi-i spune încet:

— Tinoco a murit.

Curgo se încruntă.

— Cînd?

Socrul ridică din umeri.

— Nu ştiu. Pesemne că astă-noapte...

Licurgo rămîne cu ochii la Florêncio, pierdut parcă. Uitase complet de Tinoco. Celelalte griji erau atît de multe şi atît de copleşitoare, că nici măcar nu şi-a amintit de nefericitul care trăgea să moară în cămară. Oricum, se simte uşurat. Murind Tinoco, a scăpat de răspunderea de a face ceva pentru el: să-i taie piciorul ori să-i tragă un glonte în cap ca să-i scurteze suferinţa.

Florêncio mormăie:

— A murit ca un cîine fără stăpîn, părăsit, fără un creştin care să-i ţină lumînarea. Toată lumea a uitat de el, sărmanul...

Curgo ia cuvintele acestea drept un reproş şi se îmbăţoşează imediat.

— Ce-ai fi vrut să fac? Să stau acolo zi şi noapte şi să-i ling rana?

Florêncio nu răspunde. Îşi netezeşte mustăţile cu degetele lui subţiri şi îngălbenite, cu ochii în jos. Iar cum ginerele nu-i

mai spune nimic altceva ci continuă să-l privească agresiv, reia:

— Trebuie îngropat cît mai repede. Era deja pe jumătate pu...

— Ajunge! vociferează Curgo. Ştiu.

Bătrînul se întoarce şi porneşte spre scară.

Ridicînd glasul, Licurgo anunţă:

— Tinoco a murit.

Oamenii nu spun nimic. Ghemuit într-un colţ, Antero începe să-şi tragă nasul, în timp ce-i ţîşnesc lacrimi din ochi. Un altul îi aruncă o privire piezişă şi se miră:

— Ei? Ce mai e şi asta?

L-am scuipat în obraz, îşi spune Antero. Am făcut pe grozavul. Mai bine zis, am scuipat în obrazul unui mort.

— Trebuie să îngropăm cadavrul imediat, spune Curgo.

Jango Veiga, din uşa bucătăriei, întreabă:

— Unde?

— În curte, lîngă zidul casei. Cred că nu-i nici un pericol. Nu mai e nimeni în turlă.

— De ce nu în pivniţă? sugerează celălalt.

— Nu! se grăbeşte să răspundă Curgo, aproape ofensat. Însăşi propunerea de a-l îngropa pe Tinoco în acelaşi pămînt unde se află fiica lui îi e atît de respingătoare, încît o înlătură ca pe o jignire personală.

— Dacă vă e frică să ieşiţi în curte, lăsaţi că mă descurc singur.

Jango Veiga îşi încleştează dinţii şi zice, cu vocea răguşită:

— Nimănui nu-i e frică de nimic, dom'le! Dacă vreţi putem să mergem să-l îngropăm chiar acolo, în faţa Intendenţei. Vreţi?

O clipă, cei doi bărbaţi se privesc cu ranchiună. Lui Curgo îi vine să-l pălmuiască pe Jango Veiga, dar se reţine, şi, cu vocea schimbată, spune:

— Îngropaţi-l unde poftiţi, numai în pivniţă nu.

Jango Veiga se întoarce spre ceilalţi şi le strigă:

— Haideţi să-l luăm pe Tinoco! Putem să-l îngropăm sub scara de la bucătărie.

Pe înserate se porneşte un răpăit de gloanţe.

Oamenii aleargă fiecare la post cu carabina în mînă. Curgo care, culcat, dormea un somn uşor, superficial, se trezeşte brusc, sare din pat, ia puşca în mînă şi coboară scările în goană.

— Nu trageţi pînă nu vedeţi mai întîi inamicul! strigă. Nu risipiţi muniţiile.

Cîteva geamuri de la ferestrele care dau spre nord se sparg. Un glonte intră printr-un ochi de geam şi se înfige în tavan.

— Cred că trag din casa lui Naziazeno. Glontele ăsta a venit de jos, strigă João Batista, uitîndu-se în tavan.

Împuşcăturile durează mai puţin de un minut. Încetează brusc.

Curgo urcă la mansardă.

— Ce-a fost asta, Damião?

Mulatrul stă îngenuncheat lîngă fereastra întredeschisă, cu puşca sprijinită de pervaz.

— Încă nu ştiu, spune el, fără să ridice capul. Curgo îngenunchează lîngă el.

— De unde au venit împuşcăturile?

— Din partea cealaltă a pieţei. Am auzit zgomot de copite. Cred că au tras de pe cai în galop.

— O fi vreun grup care se retrage.

— Poate da, poate nu.

Curgo priveşte piaţa pustie.

— E cineva în turlă? întreabă.

— N-am văzut pe nimeni.

— Nu scăpa din ochi şoseaua. Cred că nu peste mult timp or să apară trupele republicane.

Licurgo se soală şi coboară la etajul întîi, simţind că inima îi bate accelerat, că acţiunea îi face bine, i-a umplut trupul de o căldură plăcută. Ah! E de o mie de ori mai uşor să suporţi asediul luptînd!

Așezat pe un scaun, cu cuțitul în mînă, ca să se distreze, Florêncio ciopleşte o nuia de gutui, și așchiile i se îngrămădesc la picioare. Curgo se uită la socrul său cu o căutătură rea, iar simțămîntul de culpă, departe de a-l face umil și împăciuitor, îl predispune la agresivitate. Ştie exact ce gîndeşte Florêncio, cunoaşte învinuirile pe care le ascunde în piept. Ar fi mai bine dacă bătrînul ar vorbi clar și răspicat, fiindcă așa ar avea și el prilejul să se descarce, să-i spună nişte adevăruri în față. Da, își respectă socrul. E rudă de sînge cu el, văr bun cu tatăl său. Un om de treabă, fără îndoială, dar nu un om de acțiune sau cu principii politice. În fond, încă mai oftează după monarhie, și doar silit de împrejurări s-a alătuat revoluției... Curgo se uită fix la Florêncio, aşteaptă ca acesta să ridice capul și să-l provoace la o discuție. Dar bătrînul continuă să facă aşchii din nuia, ca și cum de asta ar depinde soarta Conacului.

Antero stă pe vine într-un colț al încăperii, cu bustul încovoiat, cu capul între genunchi. Ceilalți încep să se adune în jurul vetrei, fiindcă o dată cu lăsarea nopții s-a făcut mai frig.

Deasupra capetelor lor răsună uruitul cadențat și blînd produs de balansoarul Bibianei.

La urechile lui Curgo ajunge vocea veselă a lui Fandango, care vorbeşte lîngă foc:

— Chiar că a fost un război crîncen.

CUPRINS

Teiniaguá 5
Conacul — V 187

Redactor: ADRIANA CISMAŞ

Tehnoredactare computerizată: SANDA STROESCU

Bun de tipar: 29. 11. 1994; Coli tipar: 6.25

Tiparul executat în baza contractului nr. 14/1994 de către Centrul de Multiplicare al Institutului de Teorie Socială, Bucureşti, Bd. Armata Poporului nr. 1-3, etaj VII

verissimo

În curînd în librării:

— Jean Cocteau
nr. 1407 — COPIII TERIBILI

— Mihail Kogălniceanu
nr. 1419 — DISCURSURI PARLAMENTARE

— Constantin Ţoiu
nr. 1420 — CĂDEREA ÎN LUME

— David Mourao-Ferreira
nr. 1423 — O DRAGOSTE FERICITĂ

— Patrick Modiano
nr. 1427 — SCUTIT DE PEDEAPSĂ

— Ion Horea
nr. 1428 — LOCUL ŞI CEASUL

— Mircea Tomuş
nr. 1432 — GHEORGHE ŞINCAI

— Samuel Butler
nr. 1429-1430 — ŞI TU VEI FI ŢĂRÎNĂ

ISBN 973-21-0436-8

1433

900 Lei

editura minerva